

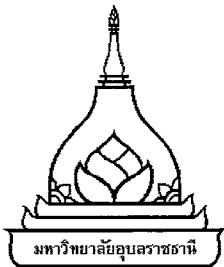
ชุมชนเข้มแข็ง : กรณีศึกษาบ้านดอนหมู ตำบล الخامเปี้ย อําเภอตระการพีชผล
จังหวัดอุบลราชธานี

ปริญญา ถึงที่เรื่อง

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต^๑
สาขาวิชาสังคมศาสตร์และการพัฒนา คณะศิลปศาสตร์
มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี^๒

พ.ศ. 2551

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี^๓

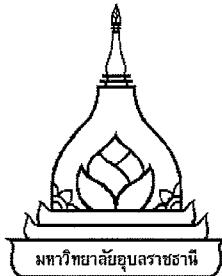

**COMMUNITY STRENGTH: A CASE STUDY OF DON MOO VILLAGE,
KAM-PIA DISTRICT, TRAKANPUETPON,
UBON RATCHATHANI**

PARINYA SINGREUANG

**A THESIS SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT OF THE REQUIREMENTS
FOR DEGREE OF MASTER OF LIBERAL ARTS
MAJOR IN SOCIAL SCIENCE AND DEVELOPMENT
FACULTY OF LIBERAL ARTS
UBON RAJATHANE UNIVERSITY
YEAR 2008**

COPY RIGHT OF UBON RAJATHANE UNIVERSITY

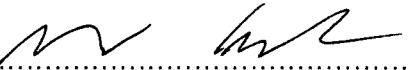

ใบรับรองวิทยานิพนธ์
มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
ปริญญา ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาสังคมศาสตร์และการพัฒนา คณะศิลปศาสตร์

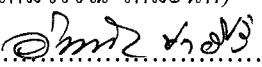
เรื่อง ชุมชนเข้มแข็ง : กรณีศึกษานسانดอนหมู ตำบลধາม เป็น อำเภอตระการพืชผล
จังหวัดอุบลราชธานี

ผู้จัด นายปริญญา ลิงห์เรือง

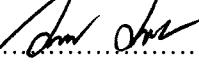
ได้พิจารณาเห็นชอบโดย

..... อาจารย์ที่ปรึกษา

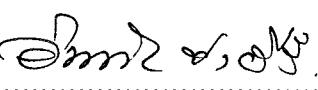
(ดร. hemarom hemannak)

..... กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อินทรดา ชาเรช)

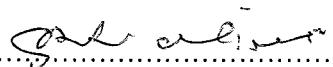
..... กรรมการ

(นางสาวกัญจนा ทองทั่ว)

..... คณบดี

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อินทรดา ชาเรช)

มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี รับรองแล้ว

.....

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อุทิศ อินทร์ประสิทธิ์)

รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ

ปฏิบัติราชการแทนอธิการบดี มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

ปีการศึกษา 2551

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เรื่องชุมชนเข้มแข็ง : กรณีศึกษาบ้านดอนหมู ตำบลขามเปี้ย อำเภอตระการพืชผล จังหวัดอุบลราชธานีนี้ สำเร็จลงได้ด้วยความช่วยเหลือของบุคคลต่าง ๆ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยขอทราบขอบเขตประคุณอย่างสูง ณ โอกาสนี้

ผู้วิจัยขอทราบขอบเขตประคุณ ดร.เนมวรณ เนะนัก ประธานกรรมการที่ปรึกษา วิทยานิพนธ์ ผู้ซึ่งกรุณาให้ความรู้ คำแนะนำ ข้อเสนอแนะที่มีคุณค่า จนกระทั่งวิทยานิพนธ์ก่อตัว เป็นรูปปั้งสมบูรณ์ ทราบขอบเขตประคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อินทร์ ชาธีร์ และอาจารย์กัญจนากองหัว กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ที่ได้ให้ข้อเสนอแนะ ข้อคิด คำแนะนำและกำลังใจจนวิทยานิพนธ์นี้สำเร็จเรียบร้อยสมบูรณ์ รวมทั้งความรู้และกำลังใจจากคณะกรรมการคัดเลือกคุณค่า มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ทุกท่าน

ขอขอบพระคุณมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ที่ได้มอบทุนพัฒนาวิชาการระดับบัณฑิตศึกษางานส่วน เพื่อสนับสนุนการจัดทำวิทยานิพนธ์ และที่สำคัญที่สุด กือเพื่อนักศึกษา ระดับปริญญาโททุกท่าน ที่มีส่วนช่วยเหลือและเป็นกำลังใจสำหรับความมุ่งมั่นที่จะเอาชนะอุปสรรคทั้งหลาย

สุดท้ายผู้วิจัยขอทราบขอบเขตประคุณชาวบ้านดอนหมู โดยเฉพาะ คุณพ่อจันทร์แแดง โครรัตน์ คุณพี่บุญมา แก่นา รวมทั้งชาวบ้านทั้งหลาย ที่ไม่สามารถกล่าวแสดงชื่อให้ปรากฏในที่นี้ ที่ได้ให้ความรัก ความเป็นกันเอง และความร่วมมือในการเก็บข้อมูลต่าง ๆ จนทำให้การวิจัยประสบผลสำเร็จ ประโยชน์และคุณค่าที่ดีของงานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยขอขอบให้แก่ทุกท่านที่ได้เอ่ยนามมา อนึ่งหากงานวิจัยเรื่องนี้ มีข้อผิดพลาดประการใด ผู้วิจัยขอทราบอภัยมา ณ ที่นี่ และขอรับไว้แต่เพียง ผู้เดียว

(นายปริญญา สิงห์เรือง)

ผู้วิจัย

บทคัดย่อ

ชื่อเรื่อง	: ชุมชนเข้มแข็ง : กรณีศึกษาน้านค่อนหมู ตำบลลามาเปี้ย อำเภอตระการพืชผล จังหวัดอุบลราชธานี
โดย	: ปริญญา สิงห์เรือง
ชื่อปริญญา	: ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชา	: สังคมศาสตร์และการพัฒนา
ประธานกรรมการที่ปรึกษา	: ดร.เมฆวรรณ เหมะนัก
ค้าพท์สำคัญ	: การมีส่วนร่วม ชุมชนเข้มแข็ง กิจกรรมการพัฒนา

การศึกษาวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษากิจกรรมการพัฒนาที่เกิดขึ้นในชุมชนบ้านค่อนหมู 2) เพื่อศึกษาการเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินกิจกรรม 3) เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเพื่อเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนเข้มแข็ง เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการการศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ วิธีการจัดเก็บข้อมูลและการรวบรวมข้อมูลมีดังนี้ ศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ การสนทนากลุ่มบุบบุย การสังเกตอย่างมีส่วนร่วม ผลการศึกษาวิจัยพบว่า กระบวนการสร้างชุมชนเข้มแข็งของบ้านค่อนหมู เกิดจากการที่ชุมชนได้เริ่มคิดค้นกิจกรรมเพื่อแก้ไขปัญหาที่ประสบอยู่ โดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน อาศัยบนธรรมาภิ奈ยมประเพณี ระบบเครือญาติที่แน่นแฟ้น การนับถือผู้อาวุโสและภาวะผู้นำ เป็นตัวขับเคลื่อนทำให้เกิดกิจกรรม และสามารถดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ได้อย่างประสบความสำเร็จ ซึ่งวัดได้จากคุณภาพของคนในชุมชน ที่สามารถค้นหาสาเหตุของปัญหา หาทางแก้ไข และดำเนินการกิจกรรมต่าง ๆ ใน การแก้ไขปัญหา กิจกรรมที่เกิดขึ้นมีคุณภาพ ปริมาณ และความต่อเนื่องในการบริหารจัดการที่มีคุณภาพ มีพัฒนาการของกิจกรรมให้เชื่อมโยงกันเป็นระบบ สะท้อนให้เห็นถึงความสามารถในการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน เป็นที่ยอมรับจากบุคคลภายนอก นำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชนในที่สุด ซึ่งปัจจัยที่ทำให้เกิดความเข้มแข็งคือ วัฒนธรรมชุมชน ระบบเครือญาติ ผู้นำชุมชน และทรัพยากรธรรมชาติที่สามารถจัดการได้อย่างสมบูรณ์ แต่ชาวบ้านค่อนหมูก็ไม่ได้ปฏิเสธความช่วยเหลือจากภายนอก นโยบายรัฐและ การส่งเสริมสนับสนุนจากหน่วยงานของรัฐและองค์กรพัฒนาเอกชนจะเป็นตัวหนุนเสริมให้เกิดความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน

ABSTRACT

TITLE : COMMUNITY STRENGTH: A CASE STUDY OF DON MOO VILLAGE,
AM-PIA DISTRICT, TRAKANPUETPON, UBON RATCHATHANI

BY : PARINYA SINGREUANG

DEGREE : MASTER OF ARTS

MAJOR : SOCIAL SCIENCES AND DEVELOPMENT

CHAIR : HEMWAN HAMANAGA, Ph.D.

KEYWORDS : PARTICIPATION / COMMUNITY STRENGTH / COMMUNITY
DEVELOPMENT ACTIVITIES

This study aimed at examining the followings: (1) community development activities taking place in Don Moo Village, (2) community's participation in such activities and (3) problems, obstacles and solutions regarding the strengthening of the community. This study was conducted qualitatively. The data were collected by an examination of relevant printed documents, in-depth interviews with key informants, small group discussions, and participant observation. The results showed that the process of developing Don Moo community strength was shaped by community members' initiatives to solve their problems. These initiatives were successfully implemented because they were driven by such concepts as member's contribution, traditional cultural values, a close-knit family system, seniority, and leadership. This success was measured in terms of quality of community members, who were able to uncover roots of the problems, propose solutions, and apply them in the form of concrete activities to solve the problems. The nature of these activities was characterized as qualitatively and quantitatively good and well-coordinated. The flow of activities showed a systematic development, thus reflecting the community members' ability to rely on one another and gain recognition by outside parties, which in turn strengthened the community. The factors contributing to the strength included community cultures, family system, community leadership, and well-managed natural resources. Ban Moo Village community, however, did not deny assistance from outside sources; government policies,

support from government agencies and non-government organizations which, through cooperative learning platforms, will reinforce the community's strength.

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	๑
บทคัดย่อภาษาไทย	๒
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	๓
สารบัญ	๔
สารบัญตาราง	๕
สารบัญภาพ	๖
บทที่	๗
1 บทนำ	
1.1 ความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	3
1.3 ขอบเขตของการวิจัย	4
1.4 กรอบแนวคิด	4
1.5 ประโยชน์ที่คาดหวังได้รับ	5
1.6 นิยามศัพท์	5
2 แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
2.1 แนวคิดวัฒนธรรมชุมชน	7
2.2 แนวคิดการมีส่วนร่วม	14
2.3 แนวคิดชุมชนเข้มแข็ง	19
2.4 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	29
3 วิธีดำเนินการศึกษา	
3.1 พื้นที่ศึกษา	34
3.2 ประชากรกลุ่มตัวอย่าง	35
3.3 ข้อมูลและการเก็บรวบรวมข้อมูล	35
3.4 วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล	36

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

4 ผลการวิจัย

4.1 บริบทชุมชน	38
4.2 กิจกรรมการพัฒนา	46
4.3 การมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินกิจกรรม	98
4.4 ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อกระบวนการสร้างความเข้มแข็ง	100
4.5 ปัญหาและอุปสรรคของการดำเนินการ	105
4.6 ข้อเสนอแนะ	107

5 สรุปผล อภิปราย และข้อเสนอแนะ

5.1 สรุปผลการวิจัย	109
5.2 อภิปรายผล	118
5.3 ข้อค้นพบจากการวิจัย	120
5.4 ข้อเสนอแนะ	122

เอกสารอ้างอิง 125

ภาคผนวก 125

ประวัติผู้วิจัย 148

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	เปรียบเทียบความหมายของวัฒนธรรมในทัศนะของนักวิชาการ	10
2	เปรียบเทียบข้อมูลการทำนาแปลงสาธิตของ นายบุญมา แกะมา	76
3	เปรียบเทียบการเพิ่มลดลงของต้นทุนการผลิต ปริมาณผลผลิต พื้นที่การผลิต	78
4	สรุปตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็ง	93

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
1 แผนที่บ้านดอนหมู	41
2 การนำร่องข้าวเปลือกจากการกู้ยืมของสมาชิก	48
3 การกู้ยืมข้าวเปลือกของสมาชิก	49
4 ป่าชุมชนบ้านดอนหมู	55
5 การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าโดยการปลูกเสริมระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน	57
6 การจัดทำแนวกันไฟซึ่งทำเป็นประจำทุกปี	58
7 กิจกรรมการออมทุกวันที่ 15 ของทุกเดือน	66
8 การพัฒนากลุ่momทรัพย์เป็นสถาบันการเงินชุมชน	67
9 การสำรวจแปลงนาสาธิตเพื่อก่อข้อมูลการเปลี่ยนแปลงต้นข้าว	71
10 การวิเคราะห์หาข้อสรุปในกลุ่มบอยเพื่อนำเสนอกลุ่มใหญ่	72
11 กิจกรรมโรงสีชุมชน	86
12 ผลิตภัณฑ์ข้าวปลอดสาร	88
13 ถิ่นที่เหลือจากการสีข้าวนำไปเป็นวัสดุในการเลี้ยงหมูกลุ่ม	88
14 ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง	94
15 ข้อคืนพบจากงานวิจัย	121

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญของปัญหา

หลังสังคրามโลกครั้งที่ 2 กระแสการพัฒนาจากตะวันตกที่มุ่งเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจได้ครอบจำประเทศในโลกที่ 3 หรือประเทศด้อยพัฒนา ว่าการพัฒนาที่สามารถทำให้เกิดความเจริญทางเศรษฐกิจและความเป็นอยู่ให้ดีขึ้นได้นั้น ต้องใช้ตัวแบบที่ประสบความสำเร็จมาแล้วจากซีกโลกตะวันตก โดยสถาบันการเงินระดับนานาชาติ ถูกตั้งขึ้นเพื่อกำหนดและควบคุม นโยบายหรือจัดระเบียบเศรษฐกิจของโลก และมีบทบาทสำคัญในการกำหนดนโยบายพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งที่เริ่มดำเนินการประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 มาตั้งแต่ พ.ศ. 2504 ที่จะนำพาประเทศไทยไปสู่การพัฒนาความเจริญ มีความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง โดยเร่งสร้างสาธารณูปโภคขึ้นพื้นฐาน ขยายการผลิตในภาคอุตสาหกรรมและส่งเสริมการลงทุนจากต่างประเทศ ไม่ว่าจะแม่กระทั้งธุรกิจภาคเกษตรที่เกษตรกรไทยจะต้องเข้าสู่สภาวะการพัฒนาด้วย อาชีพการเกษตรที่เปรียบเสมือนรากรแห่งชีวิตคนไทยส่วนใหญ่ของประเทศไทย ต้องปรับเปลี่ยนวิถีการผลิตของเกษตรกรแบบดั้งเดิมที่พึ่งพิงธรรมชาติ การผลิตเพื่อยังชีพไปเป็นระบบเกษตรกรรมเคมีหรือเกษตรกรรมแผนใหม่ ที่มุ่งผลิตเพื่อเพิ่มปริมาณให้ทันกับความต้องการในการค้าและการส่งออก เพื่อนำเงินตราจากการขายพืชผลการเกษตรมาเป็นทุนในการพัฒนาอุตสาหกรรม (ยศ สันตสมบัติ, 2539 : 47) สิ่งที่ตามมาคือความอุดมสมบูรณ์ลดลงอย่างมาก ก่อให้เกิดปัญหาภัยธรรมชาติ ปัญหาดินเสื่อมโกร姆 การแพร่ระบาดของศัตรูพืชรุนแรงมากขึ้น พร้อมกันนั้นยังเกิดความไม่เท่าเทียมกันในทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและการเมืองระหว่างคนเมืองกับชนบท เพราะการกระจายรายได้ที่ไม่เป็นธรรม ซึ่งว่างระหว่างคนจนและคนรวยนับแต่จะกว้างขึ้น และคนจำนวนน้อยในสังคมได้รับโอกาสต่างๆมากกว่าคนส่วนใหญ่ของสังคม โดยเฉพาะในเรื่องของการพัฒนา อำนาจในการบริหารจัดการ “แบบรวมศูนย์” และ “แบบบนลงลู่ล่าง” ทำให้ขาดการมีส่วนร่วมและไม่ตรงตามความต้องการของชุมชน ด้านทรัพยากรถูกแบ่งซึ่งจากผู้ได้เปรียบทางอำนาจด้วยการได้รับสัมปทานป่าไม้และการลักลอบตัดไม้เถื่อน การส่งเสริมการปลูกพืชเศรษฐกิจ ทำให้ทรัพยากรถูกทำลายลงไปเกิดผลกระทบต่อความสมดุลทางธรรมชาติ เป็นการโอนย้ายทรัพยากรจากภาคเกษตรสู่ภาคอุตสาหกรรมซึ่งเป็นนโยบายการพัฒนาที่ไม่สมดุล (Unbalanced growth) (ยุกติ มุกดาวิจิตร, 2538 : 47) ทางด้านสังคมและวัฒนธรรมถูกครอบจำกัดจากระสนับสนุนนิยมและความทันสมัย

หลายชุมชนลืมวิถีชีวิตดั้งเดิมของตนเอง เช่น การซ่วยเหลือเกื้อกูลกันและกัน กิจกรรมร่วมกันในครอบครัว เครื่องญาติ สถาบันครอบครัวชุมชนลืมสลาย เพราะไม่สามารถปรับตัวให้ได้ทันการพัฒนากระแสหลัก

ผลของการเปลี่ยนแปลงฐานการพัฒนาโดยภาพรวมแล้ว อื้อต่อการพัฒนาอุตสาหกรรม และการบริการในเขตเมือง ขณะที่สังคมชนบทอ่อนแอลงและตกอยู่ในสถานการณ์ที่เสียเปรียบเกิดภาวะความยากจนและล้าหลัง ความเหลื่อมล้ำระหว่างเมืองและชนบทขยายตัวมากขึ้น ปัญหาต่างๆ เกิดขึ้นจากนโยบายการพัฒนาประเทศที่รัฐเป็นผู้กำหนดแนวทาง เป็นการพัฒนาที่ไม่คำนึงถึงความต้องการของประชาชน การพัฒนาที่ไม่คำนึงถึงความต้องการของประชาชน ขณะเดียวกันชุมชนบางส่วนไม่ได้รับการแก้ไขปัญหา และไม่ได้รับความช่วยเหลือหรือการพัฒนาจากรัฐ ชุมชนเหล่านี้ได้กำหนดแนวทางการพัฒนาของตนเองและสามารถนำพาชุมชนให้เข้มแข็งอยู่รอดได้โดยไม่ต้องอาศัยความช่วยเหลือจากรัฐ

แนวทางการพัฒนาชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาและการต่อสู้เพื่อให้ชุมชนเข้มแข็งและยั่งยืนนั้น มีแบบอย่างและแตกต่างกันของหลากหลาย ทั้งการต่อสู้โดยลำพังหรือการรวมกลุ่มช่วยเหลือกัน ตัวอย่างชุมชนที่เติบโตด้วยการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชนเช่น ชุมชนไม่เรียง ในอำเภอจังหวัดนครศรีธรรมราช อดีตเคยโด่งดังเรื่องเหมืองแร่ร่องทำให้ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมถูกทำลาย ชาวชุมชนไม่เรียงหันมาทำอาชีพปลูกยางพารา ต่อมามีปัญหาในเรื่องราคากลางๆ จากการปลูกพืชเชิงเดียวและเกิดปัญหาภาวะภัยเมือง พ.ศ. 2505 ทำให้ชาวไม่เรียงต้องย้ายบ้านต่อสู้เพื่อให้ชีวิตอยู่รอด ชาวไม่เรียงจึงคิดหาทางการพั่งต้นเองของชุมชน โดยการทบทวนประสบการณ์ศึกษาปัญหาได้ข้อสรุปของปัญหาในหลาย ๆ ด้าน เกิดเวทีการเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาร่วมกันอย่างเป็นระบบ จนเกิดเป็น “แพนแม่นท์ชุมชนไม่เรียง” (วิชิต นันทสุวรรณ, 2547 : 63) ชุมชนอินแบง ในจังหวัดสกลนคร ที่เคยคิดว่าความยากจนของพวคurenน์เกิดจากนทรัพยากร แรงงาน เงิน แต่แท้ที่จริงแล้ว เกิดจากนปญญาที่มาจากการขาดการเรียนรู้ด้วยตนเอง ถูกขัดเยียดความรู้และความต้องการจากภายนอก ชาวอินแบงจึงเริ่มเรียนรู้และค้นพบความจริงอันยิ่งใหญ่แห่งภูมิปัญญาบรรพบุรุษและธรรมชาติ เห็นคุณค่าของธรรมชาติและสรรพสิ่งรอบตัวจึงนำมาจัดการใหม่ ให้เกิดมูลค่าเพิ่มเป็นทวีคูณ เกิดจากการเรียนรู้ เกิดจากทุนท่องถิ่น โดยเฉพาะทุนทางปัญญาพสมพسانกับความรู้ทางวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีสมัยใหม่ (เสรี พงศ์พิช, 2548 : 7) ชุมชนตามที่ได้กล่าวข้างต้น เป็นเครื่องบ่งบอกถึง การพั่งต้นเองของชุมชน ชุมชนเข้มแข็งและนำพาชุมชนสู่ความยั่งยืน ในที่สุด ดังคำกล่าวของ ประเวศ วงศ์ (อ้างใน ฉัตรพิพิธ นาถสุภา, 2544 : 51-52) ที่ว่า การพั่งต้นเองหมายถึงความเข้มแข็ง ความยั่งยืน ความเป็นอิสระ มีภูมิคุ้มกัน การพั่งต้นเองต้องคำนึงถึงพื้นฐานของตนเองบนพื้นฐานของสังคมคือวัฒนธรรม ซึ่งวัฒนธรรมเกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจ เศรษฐกิจวัฒนธรรมจึงเป็นเศรษฐกิจที่อยู่บนพื้นฐานความมั่นคงของตนเอง ไม่ใช่เศรษฐกิจที่คำนึงถึงเงินตรา แต่เป็นเศรษฐกิจ

ที่บูรณาการที่เชื่อมโยงชีวิตจิตใจ สังคมและสิ่งแวดล้อม หรืออีกนัยหนึ่งเป็นเศรษฐกิจดุลยภาพหรือเศรษฐกิจศีลธรรมและให้ความสำคัญแก่การสร้างความเข้มแข็งให้ครอบครัว ชุมชนและท้องถิ่น คือให้ความสำคัญแก่สถาบันที่เป็นรากฐานของสังคม จะทำให้สังคมมีโครงสร้างที่มั่นคง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของพระเจ้า ว่าสื้อในแนวคิด “วัฒนธรรมชุมชน” คือการเน้นสร้างความเข้มแข็งและพัฒนาบนฐานแห่งความเป็นจริงของสังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่น กลไกของการพัฒนาเพื่อมุ่งสร้างความเข้มแข็งของสถาบันชุมชนหมู่บ้านน่าจะกระทำโดยพยายามให้ชุมชนหมู่บ้านพึงตนเองให้ได้ทั้ง ในระดับครัวเรือน หมู่บ้าน ชุมชนและขยายไปเป็นเครือข่าย (ฉัตรพิพัฒน์ นาถสุภา, 2544 : 52-61)

ชุมชนบ้านดอนหมู ตำบลধານເປີຍ อำเภอตระการพື້ອພະຈິກ ຈັງວັດອຸບຊາຮານີ ເປັນຫຼຸມຫຼຸມ ທີ່ດຳແນີນການແກ້ໄຂປັບປຸງຫາຕົນເອງໂດຍກາຣຽມກຸ່ມເພື່ອໃຫ້ເກີດຄວາມອູ່ຮອດຂອງຫຼຸມຫຼຸມ ມີຄວາມສາມັກຄື ຄວາມຮ່ວມມືອ ແລະ ຄວາມຕ້ອງກາຣທີ່ຈະແກ້ໄຂປັບປຸງຫາຄວາມທຸກໆຢາກຂອງຄົນໃນຫຼຸມຫຼຸມດ້ວຍກາຣພື້ນຖານ ກາຣສ້າງຄວາມເຂັ້ມແຂງຂອງກຸ່ມເກຍຕຽກຮ່ວມທີ່ເປັນໂຍບາຍໃນກາຣພັດທະນາ ຕາມແພນພັດທະນາເສດຖະກິດແລະສັງຄົມແຫ່ງໜາຕີ ປັບປຸງທີ່ 8 (ຄະນະກຽມກາຣແພນພັດທະນາເສດຖະກິດແລະສັງຄົມແຫ່ງໜາຕີ, 2538) ກາຣຽມຕ້ວ່າງເປັນຫຼຸມຫຼຸມທີ່ຜ່ານນາ ມີທັງທີ່ປະສົບຜົດສໍາເລົາສາມາຮັດດໍາເນີນຈານໄດ້ຍ່າງຕ່ອນເນື່ອງ ຄື້ອສາມາຮັດຊ່ວຍເຫຼືອໃຫ້ບົງການ ແລະບຽທາຄວາມເດືອດຮ້ອນຂອງສາມາຊີກໃນຫຼຸມຫຼຸມ ແລະໂດຍກາພຽມສາມາຮັດແກ້ໄຂປັບປຸງຫາຄວາມຢາກຈານຂອງຫຼຸມຫຼຸມໄດ້ ທຳໃຫ້ຫຼຸມຫຼຸມເກີດຄວາມເຂັ້ມແຂງໃນລັກນະຂອງກາຣອູ່ຮ່ວມກັນອຍ່າງສາມາລັນທີ່ສັນຕິຖຸ ກາຣທີ່ຫຼຸມຫຼຸມບ້ານດອນຫຼຸມ ຈຶ່ງເປັນເຮື່ອງທີ່ຜູ້ວິຈິຍເຫັນວ່ານ່າຈະເປັນປະໂຍ້ນໃນກາຣສຶກຍາ ວິຊີກາຣທີ່ທຳໃຫ້ຫຼຸມຫຼຸມເຂັ້ມແຂງ ເພື່ອໃຫ້ການຄົງແນວທາງທີ່ທຳໃຫ້ກະບວນກາຣພັດທະນາຫຼຸມຫຼຸມດໍາເນີນຈານໄດ້ຍ່າງປະສົບຜົດສໍາເລົາ ແລະນຳທີ່ເຮັດວຽກນຳມາເປັນຂໍ້ມູນໃນກາຣສ່າງເສີມກາຣທີ່ເຮັດວຽກພັດທະນາຫຼຸມຫຼຸມ ເພື່ອທີ່ຈະສ້າງອົງກົດທີ່ເຂັ້ມແຂງ

1.2 ວັດຖຸປະສົງຄົ້ນກາຣວິຈິຍ

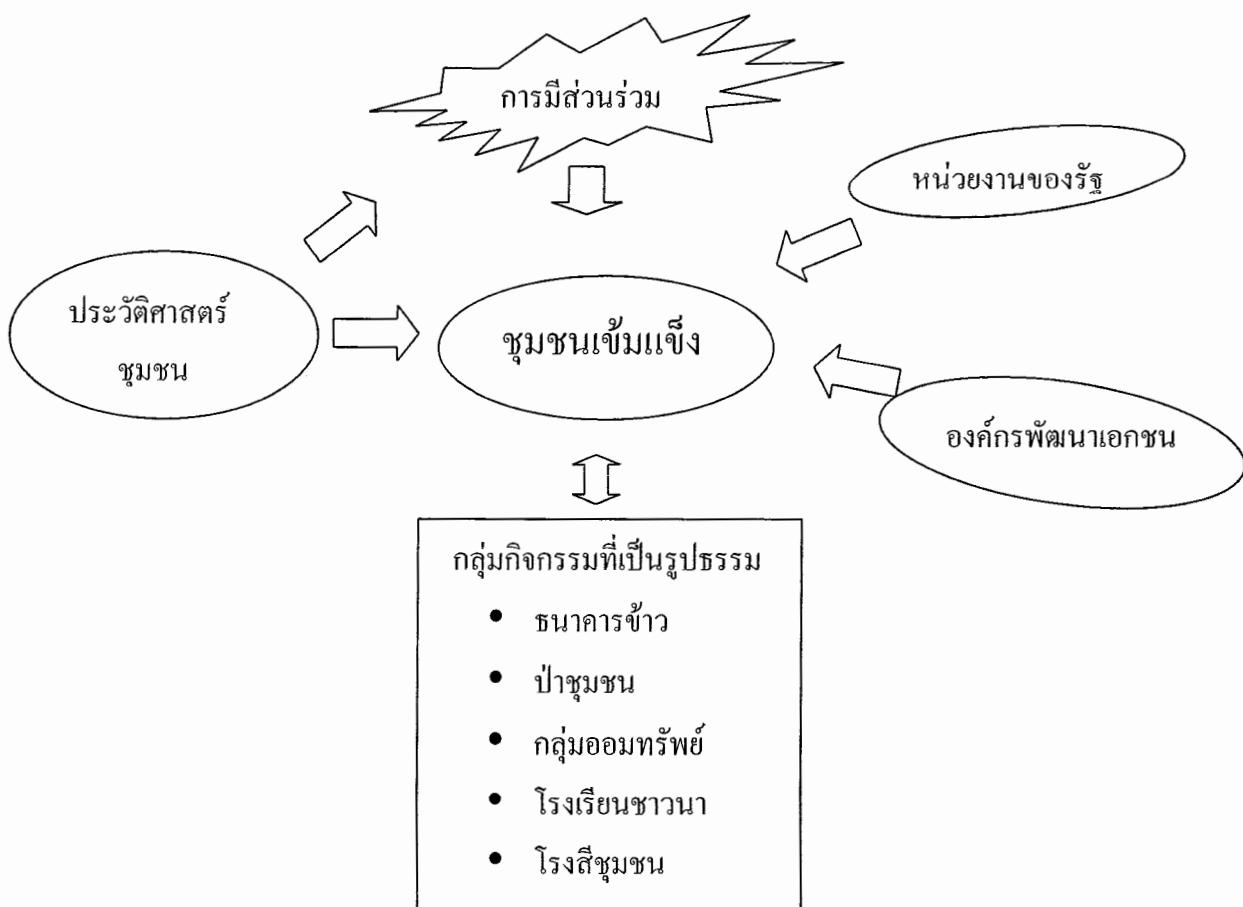
- 1.2.1 ເພື່ອສຶກຍາກິຈກາຣມກາຣພັດທະນາທີ່ເກີດຂຶ້ນໃນຫຼຸມຫຼຸມບ້ານດອນຫຼຸມ
- 1.2.2 ເພື່ອສຶກຍາກາຣເຂົ້າມາມີສ່ວນຮ່ວມຂອງຫຼຸມຫຼຸມໃນກາຣດໍາເນີນກິຈກາຣມ
- 1.2.3 ເພື່ອສຶກຍາປັບປຸງຫາ ອຸປະສົງຮັບ ແລະ ຂໍອເສນອແນະເພື່ອເສີມສ້າງສຶກຍາພຂອງຫຼຸມຫຼຸມ
ເຂັ້ມແຂງ

1.3 ขอบเขตการวิจัย

การศึกษารั้งนี้เป็นการศึกษาการพัฒนาชุมชนที่เข้มแข็งของบ้านค่อนหมู่ ตำบลตามปีบ อำเภอตระการพืชผล จังหวัดอุบลราชธานี โดยศึกษาผ่านประวัติศาสตร์ชุมชน บริบทชุมชน การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน การสืบเนื่องของกิจกรรมการพัฒนาต่าง ๆ ที่ยังคงอยู่จนปัจจุบัน รวมทั้ง การส่งเสริมสนับสนุนจากองค์กรภายนอก

1.4 กรอบแนวคิด

ชุมชนบ้านค่อนหมู่เป็นชุมชนเข้มแข็งและสามารถดำเนินการพัฒนาชุมชนมาได้อย่างต่อเนื่องจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ด้วยการมีประวัติศาสตร์การดำเนินงานพัฒนาที่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเป็นหลัก ผลจากการพัฒนาทำให้เกิดกลุ่มกิจกรรมการพัฒนาต่าง ๆ ที่มีผลต่อการพัฒนาที่สำคัญดังนี้ เช่น ธนาคารข้าว กลุ่มป่าชุมชน กลุ่momทรัพย์ กลุ่มโรงเรียนชawnageยครอินทรี กลุ่มโรงสีชุมชน กลุ่มกิจกรรมเหล่านี้ได้ดำเนินงานมาอย่างต่อเนื่องส่งผลให้เกิดชุมชนความเข้มแข็ง และนอกจากนี้ชุมชนยังได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกเช่น หน่วยงานของรัฐและองค์กรพัฒนาเอกชนซึ่งทำให้ชุมชนเข้มแข็งมากขึ้น

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.5.1 งานศึกษาครั้งนี้จะทำให้ทราบถึงแนวทางในการพัฒนาชุมชนของบ้านค่อนหมู่ ที่ทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง

1.5.2 เป็นกรณีศึกษาในการพัฒนาชุมชนให้กับชุมชนอื่น ๆ

1.6 นิยามศัพท์

ประวัติศาสตร์ชุมชน (Community History) หมายถึง พัฒนาการและความเป็นมาของความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มคนภายในชุมชนที่มีปฏิสัมพันธ์กับเจื่อนไปและพลังทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมจากภายนอกที่เข้ามาระบบทุ่มชนในแต่ละช่วงเวลา

การมีส่วนร่วม (Participation) หมายถึง การที่คนในชุมชนมีส่วนร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจ ในการทำกิจกรรมเพื่อให้ชุมชนเข้มแข็ง

ชุมชนเข้มแข็ง (Community Strength) หมายถึง การที่ชุมชนสามารถต่อ挺งานพัฒนาได้อย่างต่อเนื่องด้วยทรัพยากรของชุมชนที่มีอยู่ด้วยกระบวนการพัฒนาเองก่อนที่จะรอรับการความช่วยเหลือจากภายนอกซึ่งไม่ได้หมายถึงการปฎิเสธวัฒนธรรมและโลกภายนอกแต่จะรับเอามาอย่างเลือกสรร โดยตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็งใช้เกณฑ์ของภัยจนา แก้วเทพ ดังนี้ คือ 1) ทุนนุเคราะห์หรือทุนนយุทธ์ สังเกตได้จากการเริ่ญติดโടในเชิงปริมาณและคุณภาพคือจำนวนสมาชิกเพิ่มขึ้น มีการสืบทอดคนรุ่นใหม่ 2) กิจกรรมในชุมชนที่เกิดขึ้นอย่างมีคุณภาพและปริมาณและมีความต่อเนื่องขยายกิจกรรมจนเป็นเครือข่าย 3) ระบบการบริหารจัดการวัสดุ/อุปกรณ์หรือสภาพแวดล้อมทั้งปริมาณและคุณภาพอย่างยั่งยืน 4) การมีเครือข่ายของสมาชิกหรือกิจกรรมสะท้อนให้เห็นถึงความสามารถในการพัฒนาศักย์สัมภ์กันและกัน เห็นถึงศักยภาพในการระดมทุนการประสานงานเจรจา และต่อรองกับเครือข่าย 5) สถานภาพขององค์กรชุมชนเป็นที่ยอมรับต่อองค์กรชุมชนจากกลุ่มนุเคราะห์ภายนอกที่เกี่ยวข้อง

วัฒนธรรมชุมชน (Community Culture) หมายถึงระบบคิด แบบแผนพฤติกรรมความเชื่อ วิถีชีวิต โลกทัศน์ ค่านิยมและการผลิตซ้ำ ในการดำเนินชีวิตของชุมชนที่ได้ปฏิบัติสั่งสมกันมา ให้อ่ายได้ในภาวะที่เหมาะสมกับถึงเวลา ใหม่ที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

หน่วยงานของรัฐ (Government Organization) หมายถึงหน่วยงานที่สังกัดภาครัฐ ในที่นี้จะเน้นหน่วยงานที่ทำงานด้านการพัฒนาเป็นหลัก

องค์กรพัฒนาเอกชน (Non Government Organization) หมายถึง กลุ่มหรือองค์กรนอกระบบราชการที่ทำงานทางด้านพัฒนาภายในประเทศ

กลุ่มกิจกรรม (Activity Group) หมายถึง กลุ่มที่ทำกิจกรรมเพื่อแก้ไขปัญหาหรือพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน โดยผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรมมีวัตถุประสงค์และเป้าหมายร่วมกัน

กิจกรรมการพัฒนา (Development Activity) หมายถึงกิจกรรมหรือการทำงานทุกประเภทที่เกิดขึ้นในชุมชนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ดีขึ้นและสามารถพัฒนาองค์ได้ดี
ขึ้น

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่องชุมชนเข้มแข็ง : กรณีศึกษาน้ำบ้านดอนหมู ตำบลลางาม เป็น อำเภอตระการพืชผล จังหวัดอุบลราชธานี ในครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้ศึกษาเอกสารที่เป็นแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางให้ผู้ศึกษาสามารถอธิบายปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน โดยผู้ศึกษาได้ใช้ แนวคิดทฤษฎีและเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

- 2.1 แนวคิดวัฒนธรรมชุมชน
- 2.2 แนวคิดการมีส่วนร่วม
- 2.3 แนวคิดชุมชนเข้มแข็ง
- 2.4 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดวัฒนธรรมชุมชน

สังคมได้สังคมหนึ่งที่ประกอบไปด้วยคนจำนวนมากอาศัยอยู่ด้วยความสงบสุขมาเนินนานสังคมนี้ย่อมมีระเบียบแบบแผน กฎเกณฑ์ จริตประเพณีและวัฒนธรรมสืบทอดกันมา จึงทำให้คนในชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างมีความรักผูกพันพึ่งพ้อง มีการแบ่งปันช่วยเหลือกันอย่างดี ถึงแม้จะล้วนเป็นสิ่งที่ชุมชนถือปฏิบัติ ซึ่งเรียกว่า “วัฒนธรรมชุมชน” การดำเนินชีวิตในรูปแบบดังกล่าว ได้รับผลกระทบจากแนวคิดและรูปแบบการพัฒนาของรัฐที่เน้นพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเป็นกระแสหลัก เมื่อกระแสการพัฒนาดังกล่าวเข้าถึงชุมชนทำให้ชุมชนมีอำนาจในการควบคุม และจัดการตนเองอย่าง การพัฒนาตามแนวคิด “วัฒนธรรมชุมชน” จึงก่อตัวขึ้นเพื่อทวนกระแส การพัฒนาของรัฐ เป็นแนวคิดการพัฒนาที่เน้นความเชื่อมั่นและส่งเสริมศักยภาพของคนในชุมชน ในการพัฒนาตนเองบนพื้นฐานวัฒนธรรมชุมชน ให้ความสำคัญกับคนและการผสมกลมกลืนกันในชุมชน การช่วยเหลือกันอย่างดี ถึงแม้จะซึ่งกันและกัน เป็นการเสนอภาพของความเป็นชุมชนที่แตกต่างจากการพัฒนากระแสหลักที่เน้นวัฒนธรรมปัจจุบัน บริโภคนิยม วัตถุนิยมและการมองแบบแยกส่วน (อาเรีย เศวตา, 2542 : 16)

แนวคิดวัฒนธรรมชุมชนเริ่มเกิดขึ้นในสังคมไทยในทศวรรษ 2520 เป็นการเสนอทางเลือกของการพัฒนา โดยเฉพาะการพัฒนาชนบท ที่ยึดเศรษฐกิจและวัฒนธรรมของชุมชนเป็น

ตัวตั้ง มุ่งสู่การพึงตนของชุมชนของห้องถิน แนวคิดวัฒนธรรมชุมชนจึงเกิดจากการสรุปประสบการณ์ขึ้นเป็นทฤษฎีของนักพัฒนาเอกชน ซึ่งมีมาจากการสัมผัสและเข้าใจความเป็นตัวของตนของชุมชนและอีกด้านหนึ่งมาจากปัญหาของการพัฒนาประเทศในแนวทางทุนนิยมที่ผลประโยชน์ ผลที่ได้จากการพัฒนาตกเป็นของคนเพียงกลุ่มเดียว แนวทางพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชนจึงเป็นทางเลือกในการพัฒนาแต่ถูกปฏิเสธอย่างสื้นเชิงในแวดวงวิชาการเศรษฐศาสตร์ในประเทศไทย จนถึงหลังวิกฤตเศรษฐกิจ พ.ศ. 2540 แนวคิดวัฒนธรรมชุมชนจึงได้รับการยอมรับจากนักวิชาการและปัจญญาชนโดยได้ร่วมกันทบทวนแนวทางการพัฒนาที่ผ่านมาและหันกลับไปมองชุมชนห้องถิน รวมทั้งพื้นฐานของชีวิต เศรษฐกิจและวัฒนธรรมชุมชน มีการสนับสนุนการพัฒนาในแนวทางใหม่คือเริ่มจากการสร้างความเข้มแข็งในระดับครัวเรือนและชุมชน ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความเข้าใจในแนวคิดเรื่อง วัฒนธรรมและวัฒนธรรมชุมชน จากการศึกษาเอกสารพบว่า นักวิชาการได้ให้ความหมายของวัฒนธรรมและวัฒนธรรมชุมชนที่ทับซ้อนกัน จึงขอสรุปเนื้อหาและความหมายซึ่งมีผู้ให้ไว้ดังนี้

ผู้ทรงคุณวุฒิ นาถสุภา (2537 : 39 -141) กล่าวว่า “วัฒนธรรม” คือวิญญาณของชุมชนเป็นระบบคิด ระบบคุณค่า และอุดมการณ์ที่ชุมชนได้ตั้งไว้ กลั่นกรองและสืบทอดคู่เนื่องกันมา วัฒนธรรมเกิดจากธรรมชาติแล้วคลื่อนของชุมชน และเกิดจากประวัติศาสตร์ของชุมชนเป็นวิญญาณที่เกิดมาจากชุมชน เป็นบทสรุปของความคิดและการปฏิบัติของชุมชนนั้น ๆ เอง

เศรษฐี พงศ์พิศ (2534 : 69) “วัฒนธรรม” หมายถึงองค์ประกอบทั้งชุดของสังคมหรือกลุ่มทางสังคมอันได้แก่องค์ประกอบทางจิตวิญญาณ ทางวัฒนธรรม ทางความคิดและทางอารมณ์ วัฒนธรรม มีได้หมายถึงแต่เพียงศิลปะและอักษร หากแต่รวมถึงวิถีแห่งชีวิตแบบต่าง ๆ สิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ ระบบคุณค่า ประเพณีและความเชื่อ

พระราชา วงศ์ (2546 : 39) “วัฒนธรรม” หมายถึงวิถีชีวิตร่วมกันของกลุ่มชนที่สอดคล้องกับสิ่งแวดล้อมหนึ่ง ๆ ในวิถีชีวิตร่วมกันมีบูรณาการองค์ประกอบที่จำเป็นต่อวิถีชีวิตเข้ามาทั้งหมด อันได้แก่อารชียภาพหรือเศรษฐกิจ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การดูแลความปลดปล่อย ความเป็นสังคมหรือความร่วมกัน ศิลปะ ศาสนา สุขภาพและการเรียนรู้

กาญจนานา แก้วเทพ (2538 : 80-81) “วัฒนธรรม” หมายถึงวิถีทางและแบบฉบับในการดำเนินชีวิตของชุมชนที่ได้ปฏิบัติสั่งสมกันมา รวมทั้งความคิดต่าง ๆ ที่คนได้กระทำ สร้าง กำหนด สะสม และรักษาไว้จากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง วัฒนธรรมอาจอยู่ในรูปแบบของความรู้ การปฏิบัติและความเชื่อ ตลอดจนวัตถุสิ่งของอันเกิดจากการคิดและการกระทำของมนุษย์ วัฒนธรรมก็คือความรู้สึกนึกคิดและการปฏิบัติของมนุษย์ที่อยู่ร่วมกันในชุมชน ซึ่งจะครอบคลุมถึงวิถีชีวิต การทำงานอาชีวศึกษา ระบบเศรษฐกิจ วิถีการผลิต เครื่องไม้เครื่องมือ ความสัมพันธ์กับระบบเศรษฐกิจ

ยุกติ มุกดาวิจิตร (2548 : 96 -113) ได้ให้นิยาม “วัฒนธรรม” ไว้ 2 แบบ คือความหมายแบบแคนและความหมายแบบกว้าง ตามความหมายแบบแคน “วัฒนธรรม” หมายถึงแบบปฏิบัติบางประการที่ดึงมา เป็นพฤติกรรมหรือประดิษฐ์กรรมบางส่วนของมนุษย์ ที่ต้องดึงมา เจริญงอกงาม และเหมาะสมจึงจะมีคุณค่า ส่วนความหมายแบบกว้างของ “วัฒนธรรม” หมายถึง ความนึกคิด พฤติกรรมและวัฒนธรรมต่าง ๆ ที่รวมเรียกว่าวิถีชีวิตและเป็นวิถีชีวิตที่ธรรมชาตามั่น ซึ่ง ไม่จำเป็นต้องเป็นพฤติกรรม กิจกรรมหรือประดิษฐ์กรรมบางประเภทหรือของคนบางกลุ่มเท่านั้น และไม่จำเป็นต้องถูกคัดสรรว่าดึงมา เหมาะสม ดังนั้น “วัฒนธรรม” ในความหมายของ “วัฒนธรรม ชุมชน” จึงกว้างขวางครอบคลุมมิติต่าง ๆ ของชีวิตมนุษย์ เช่นการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจและ กิจกรรมทางการเมืองการปกครอง ความสัมพันธ์ของมิติกิจกรรมต่าง ๆ ในวิถีชีวิตของมนุษย์ไม่อาจ กระทำอย่างแยกส่วน แนวคิดวัฒนธรรมมิได้มุ่งศึกษาวิถีชีวิตของมนุษย์กลุ่มใด ๆ เพียงเพื่อเรียนรู้ แบบแผนการดำเนินชีวิตของคนกลุ่มนั้น ๆ แนวคิดวัฒนธรรมชุมชนมีเป้าหมายทางสังคมอย่างชัดเจน ที่จะ

(1) สร้างความเชื่อมั่นในศักยภาพของชุมชนท่องถิ่นที่จะอาศัยวิถีชีวิต ความรู้ ภูมิปัญญา ที่สั่งสมกันมาเป็นพื้นฐานสำหรับการดำเนินชีวิตและพัฒนาชีวิตสืบไป

(2) ปฏิเสธอำนาจเจ้าของ แล้วเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่จะครอบจำกัดทางความคิด ภูมิปัญญา และวิถีชีวิตชุมชนดังเดิม พร้อมกับมุ่งขยายและคืนหารูปแบบวิถีชีวิตเพื่อเป็นทางเลือกจาก “ทุนนิยม” และ “การครอบจำกัด”

อันันท์ กัญจนพันธ์ (2538 : 4-5) กล่าวว่า หากพิจารณาความหมายของวัฒนธรรมใน เชิงชีวิตวัฒนธรรมแล้ว วัฒนธรรมน่าจะถือได้ว่า เป็นองค์รวมของวิถีคิด คุณค่าและอุดมการณ์ของ สังคมที่มนุษย์สร้างและสะสมขึ้นมาในความพยายามที่จะแสดงออกถึงจิตวิญญาณความเป็นมนุษย์ และการปรับตัวกับระบบความสัมพันธ์ทางสังคมและธรรมชาติ ภายใต้เงื่อนไขและบริบทที่แตกต่าง กัน ตามนัยนี้วัฒนธรรมจึงเปรียบเสมือนพลังที่อยู่เบื้องหลังศีลปะและวิถีชีวิตของสังคมมนุษย์ ซึ่งจะ มีความหลากหลายและซับซ้อน แตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่น ขณะเดียวกันก็มีพลังเปลี่ยนแปลง เคลื่อนไหวได้ ด้วยการผลิตใหม่ของชุมชนเจ้าของวัฒนธรรม เพื่อปรับตัวกับการเปลี่ยนแปลงของ เงื่อนไขและบริบทของสภาวะแวดล้อม

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบความหมายของวัฒนธรรมในทัศนะของนักวิชาการต่าง ๆ

ประเด็นร่วม/นักวิชาการ	นัตรทิพย์	เสรี	ประเวศ	กาญจนา	ยุติ	อานันท์
1. ระบบคิด ระบบคุณค่า อุดมการณ์ ความเชื่อ ประเพณี (องค์รวม)	✓	✓		✓		✓
2. สืบทอดกันมา/ถ่ายทอดจาก รุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่ง	✓			✓		✓
3. วิถีชีวิตร่วม			✓		✓	
4. การปรับตัวกับระบบ ความสัมพันธ์ทางสังคมและ ชรรนชาติ			✓			✓

จากตารางข้างต้นจะเห็นว่าวัฒนธรรม หมายถึงวิถีชีวิตร่วมที่ประกอบไปด้วย ระบบคิด ระบบคุณค่าและอุดมการณ์ร่วมของชนชนที่คนในชนชนร่วมกันสร้าง สะสม กลั่นกรองสืบท่องกันมา ถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่ง มีระบบความสัมพันธ์กันทางสังคมและชรรนชาติสิ่งแวดล้อม องค์ประกอบร่วมของวัฒนธรรม

กาญจนา แก้วเทพ (2538 : 80-81) กล่าวถึงว่าในแต่ละท้องที่มีความแตกต่างกัน เราอาจ พิจารณาองค์ประกอบร่วมของวัฒนธรรมมีลักษณะดังนี้

(1) วัฒนธรรมที่มีอยู่ในมนุษย์ทุกชาติ ทุกชั้นนี้ แสดงความเป็นมนุษย์อันหนึ่งว่าเป็น มนุษย์ด้วยมีวัฒนธรรม

(2) ในแต่ละวัฒนธรรม จะมีทั้งลักษณะร่วมและลักษณะต่าง

(3) วัฒนธรรมเกิดจากการสร้างของมนุษย์ ไม่ใช่สิ่งที่เกิดติดตัวมาตามธรรมชาติ หรือ มิใช่เป็นสัญชาตญาณ แต่การสร้างนี้เป็นการสร้างสรรค์ร่วมกัน เกิดจากความรู้สึกร่วมกัน ความ เข้าใจร่วมกันและการกระทำร่วมกัน

วิชีพิจารณาความหมายอีกแบบหนึ่งของวัฒนธรรมคือการมองว่าวัฒนธรรมประกอบด้วย 2 ส่วนซึ่งแยกกันไม่ออก คือ ส่วนที่เรามองเห็นได้ (Visible part) เช่น ศิลปวัฒนธรรม อาหาร การ แต่งกาย ประเพณี พิธีกรรม การเรียนรู้ ความสัมพันธ์ ส่วนนี้เราอาจเรียกว่า “รูปแบบ” ของ วัฒนธรรม เป็นส่วนที่เราสามารถสังจับต้องได้แสดงถึงลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับ ธรรมชาติและคนกับสิ่งหนึ่งอื่นหรือธรรมชาติหรือสิ่งสูงสุดและ ส่วนที่มองเห็นไม่ได้ ต้องใช้การไตร่ตรอง วิเคราะห์จึงจะเข้าใจ เช่น ระบบคิด ระบบคุณค่า เป็นส่วนที่เป็น “เนื้อหา” ของวัฒนธรรม

ประกอบด้วยการจัดระบบเศรษฐกิจ ระบบการตัดสินใจและขบวนการถ่ายทอดคุณค่าต่าง ๆ โดยทุกมิติต่างมีความสัมพันธ์กัน

นอกจากนั้นยังไได้แสดงความเห็นในกรอบความคิด ความเข้าใจพื้นฐาน และมีความเชื่อว่า “ในวัฒนธรรมชุมชนนี้ไม่ได้ว่างเปล่า เพราะในนี้บรรจุไว้ด้วยพลังความสามารถ พลังภูมิปัญญา พลังสร้างสรรค์ที่จะแก่ปัญหาชุมชน” ซึ่งมีกรอบความคิดพื้นฐานการทำงานแนววัฒนธรรมชุมชนดังนี้

(1) การทำความเข้าใจกับรูปแบบ เนื้อหา คุณค่า ความหมาย ระบบคิดที่ชุมชนประเพณีอยู่บนพื้นฐานของความแตกต่างทางวัฒนธรรม

(2) การสร้างคุณค่าต่าง ๆ ที่เป็นนามธรรมในวัฒนธรรมดึงเดินจำเป็นต้องมีเงื่อนไขความเจริญทางด้านวัฒนาการองรับตามความเหมาะสม

(3) วัฒนธรรมเป็นเอกลักษณ์ของคนแต่ละกลุ่มดังนี้การใช้ภูมิปัญญาของชุมชนเป็นจุดเริ่มต้นในการจัดการแก่ปัญหาตามประเพณีที่มีมาเพื่อสำนึกร่วมของท้องถิ่นและรู้สึกความเป็นเจ้าของทำให้การดำเนินการรักษาภารกิจกรรมการพัฒนาอย่างยาวนาน

(4) วัฒนธรรมเป็นศักยภาพและเป็นพลังสร้างสรรค์ของชุมชนหากชุมชนได้ทำกิจกรรมตามแบบวัฒนธรรมของเขามีรู้สึกคุ้นเคย คล่องตัว ไม่แปลกแยกทำให้รู้สึกความเป็นเจ้าของรู้สึกภูมิใจในความมีเอกลักษณ์และมีศักดิ์ศรี

(5) กรอบแนวคิดวัฒนธรรมแบบองค์รวม (Totality) อย่างองค์วัฒนธรรมแยกแต่เฉพาะส่วนย่อย ๆ จะทำให้เราไม่เข้าใจความหมายทั้งหมด

วัฒนธรรมในฐานะองค์รวม (アナンチ カムンパニチ, 2538 : 4-5) ประกอบด้วยระบบใหญ่ ๆ อย่างน้อย 3 ระบบซึ่งรวมกันอยู่ อย่างมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน

(1) ระบบแรกคือ ระบบคุณค่า ซึ่งหมายถึงศีลธรรมของส่วนรวม และจิตวิญญาณของความเป็นมนุษย์ที่สร้างสรรค์ มักแสดงออกในรูปของจัดการความคิด ที่ให้ความสำคัญกับความเป็นธรรม ความอุดมสมบูรณ์และความยั่งยืนของสังคมและธรรมชาติ บนพื้นฐานของการเคารพต่อส่วนรวมและเพื่อนมนุษย์ด้วยกันเอง ในสังคมที่เป็นจริงจะเห็นระบบคุณค่าในรูปของ ศาสนาและความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ เช่น การนับถือผี ซึ่งจะมีศีลหรือข้อห้ามไม่ให้เกิดการละเมิดเพื่อนมนุษย์และส่วนรวมทำ หน้าที่เสมือนกฎหมายที่หรืออารีตประเพณี

(2) ระบบที่สองคือ ระบบภูมิปัญญาซึ่งครอบคลุมวิธีคิดของสังคม โดยเน้นการจัดการกับความสัมพันธ์ทางสังคม และความสัมพันธ์ระหว่างสังคมกับธรรมชาติ เวดล้อมมักปรากฏให้เห็นในในรูปของกระบวนการเรียนรู้ การสร้างสรรค์ การผลิตใหม่ และการถ่ายทอดความรู้ผ่านทางองค์กรทางสังคมในท้องถิ่น เพื่อปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม นอกจากนั้นยังสามารถเห็นได้จากแบบแผนของความสัมพันธ์ทางสังคม เช่น ความสัมพันธ์ทางเครือญาติและ

เครื่องข่าย ตลอดจนแบบแผนการใช้ทรัพยากร ภูมิปัญญาจะสะท้อนเห็นคุณค่าทางศีลธรรมของสังคม ได้เป็นอย่างดี

(3) ระบบที่สาม คือ ระบบอุดมการณ์อำนาจ หมายถึงศักดิ์ศรีและศิทธิของความเป็นมนุษย์ ซึ่งถือเป็นลิทธิ์ตามธรรมชาติ ที่จะสร้างเสริมความมั่นใจและอำนาจให้กับคนในชุมชนหรือสังคมท้องถิ่น เพื่อเป็นพลังในการรักษา สร้างสรรค์ ผลิตใหม่และถ่ายทอดภูมิปัญญาในการพัฒนาสังคมให้เป็นไปตามหลักของศีลธรรมที่เคารพความเป็นมนุษย์ ความเป็นธรรมและความยั่งยืนของธรรมชาติ นอกนั้นอุดมการณ์อำนาจยังแสดงถึงศักยภาพของชุมชนในการผลิตใหม่ของความเป็นชุมชน เพื่อรักษาความเป็นอิสระของตนเองเมื่อต้องเผชิญหน้ากับการครอบจำกภายนอก เพราะอุดมการณ์อำนาจนี้เป็นระบบสัญลักษณ์ของความสัมพันธ์ทางสังคมในรูปต่าง ๆ

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2534 : 208) กล่าวว่าชุมชนมีวัฒนธรรมของตนเองอยู่แล้วคือมีระบบคุณค่าที่ร่วบรวมมาได้จากประวัติศาสตร์เป็นบทสรุปของความคิดและการปฏิบัติของชุมชนนั้น ๆ เป็นวิถีชีวิตและทิศทางของการพัฒนาของชุมชนที่ชุมชนสรุปขึ้นมา แกนกลางของวัฒนธรรมชุมชนคือการให้ความสำคัญแก่ความเป็นคน และแก่ความผสมกลมกลืน (Harmony) กันในชุมชน การที่ชุมชนอยู่มานา้ได้เป็นเวลาช้านาน เพราะว่ามีความผสมกลมกลืนกันในชุมชน ทั้งในขณะปัจจุบัน ระหว่างสมาชิกด้วยกันและหกันนับขึ้นไป สามารถมีบรรพบุรุษร่วมกันด้วย การพัฒนาชุมชนจึงต้องเริ่มต้นจากฐานวัฒนธรรมชุมชน ซึ่งเป็นปราการที่แข็งแกร่งที่สุดของชุมชน ถ้ามีวัฒนธรรมชุมชนเข้มแข็งการรวมกลุ่มของชุมชนเพื่อทำกิจกรรมจะสำเร็จได้ไม่ยาก

บทหลวงนิพจน์ เทียนวิหาร เชื่อว่าวัฒนธรรมชุมชนยังคงอยู่ เพราะชุมชนมีกลไกผลิตซ้ำ (Reproduction) ทางวัฒนธรรม ซึ่งเมื่อจะมีปัจจัยใหม่เข้ามา สิ่งเดิมก็ยังคงอยู่และเมื่อปฏิบัติไปนานเข้าก็ถูกเปลี่ยนพิธีกรรม คงอยู่กับชุมชนตลอดเวลาภานาน ดังนั้นการพัฒนาชุมชนจึงต้องเริ่มจากฐานวัฒนธรรมชุมชนซึ่งเป็นพื้นฐานที่แข็งแกร่งที่สุดของคนในชุมชน ถ้ามีวัฒนธรรมชุมชนที่เข้มแข็งการรวมกลุ่มทำกิจกรรมจะสำเร็จได้ไม่ยาก (อ้างใน ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2534 : 207-209)

บำรุง บุญปัญญา ได้เสนอความคิดเห็นไว้ว่า การที่ประเทศไทยได้เริ่มดำเนินนโยบายตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาตินั้น วัฒนธรรมชาวบ้านมีความเป็นอิสระเป็นรูปแบบของสังคมที่มีอายุยืนนาน ไม่ว่าธรรมชาติข้างนอกจะเป็นอย่างไร จะเปลี่ยนแปลงเช่นไร ความเป็นหมู่บ้านหรือเป็นชุมชนคงทนมาเป็นเวลาหลายร้อยปี มีความเป็นอยู่ที่สืบทอดกันมาในเวลาอันยาวนาน ลักษณะเช่นนี้คือ ลักษณะที่เรียกมันว่าเป็นสังคมในตัวมันเอง ค่านี้เมื่อเราคิดถึงจุดนี้ สังคมเป็นของมันเองนานาเช่นนี้ ก็แสดงว่าเป็นสังคมที่มีเศรษฐกิจสังคมวัฒนธรรม ชุมชนหมู่บ้าน จึงมีระบบความเชื่อและวิถีการพัฒนาที่เป็นอิสระของตัวเองอยู่แล้ว และการได้สำนึกที่จะเป็นตัวของตัวเองเป็นสำนึกที่จะบอกได้ว่าการที่คนมาให้เราปลูกนั้นปลูกนี่ จุดมุ่งหมายของเขาก็คือเพียงชื่มแรงงานของเรา กิจกรรมที่เราทำอยู่นี้มีหลักใหญ่เพื่อประโยชน์ของคนอื่นเท่านั้นอันเป็นการ

ยอมรับเป้าหมายเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติมาทำลายเศรษฐกิจชุมชน ชาวบ้านควรทำแต่พอกิน เป็นหลัก ทำการผลิตในขนาดที่เหมาะสม ใช้แรงงานครอบครัวเป็นหลัก ลดดันภาระการแห่งการ พัฒนาการแห่งระบบตลาด กลับไปสู่การพึ่งตนเองให้ได้ (อ้างในลัตรทิพย์ นาถสุภา, 2534 : 210-213)

กล่าวโดยสรุป วัฒนธรรมชุมชน เป็นแนวคิดที่มีหลักไขความอยู่ที่การเชื่อมั่นและ ส่งเสริมศักยภาพของชุมชนผู้รับผลกระทบ ว่าสามารถที่จะฟื้นฟูและดำรงอยู่และพัฒนาตนเองได้ ด้วยพื้นฐานทางความเชื่อ ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนและภูมิปัญญาหรือที่รวมเรียกว่า “วัฒนธรรม” เป็นแนวคิดที่มีจุดมุ่งหมายค้นหาลักษณะอุดมคติของชุมชนหมู่บ้านที่ดำรงอยู่อย่าง ยาวนาน เชื่อว่ามีรากเหง้าของระบบคุณค่าทางวัฒนธรรมที่ดำรงอยู่กับสถาบันต่าง ๆ เช่น ครอบครัว เครือญาติ ระบบความสัมพันธ์ภายในชุมชนแบบอื่น ๆ ที่เน้นจริยธรรมเพื่ออันเป็นข้อกำหนดร่วม ของชุมชน ซึ่งวัฒนธรรมเป็นศูนย์รวมทางจิตใจของคนในชุมชนโดยเฉพาะสังคมไทย วัฒนธรรม เป็นระบบคิด ระบบคุณค่าและอุดมการณ์ที่สืบทอดต่อ กัน มีคุณค่าทางจิตใจ มีความรัก ความผูกพัน ซึ่งจะแตกต่างกันในแต่ละภาคแต่ละท้องถิ่น วัฒนธรรมชุมชนจะดำรงอยู่ได้ด้วยชุมชนยึดมั่นใน อุดมการณ์ ความเป็นอิสระและสามารถจัดการกันเองได้ คนในชุมชนต้องช่วยกันรักษา หาก วัฒนธรรมชุมชนมีความเข้มแข็ง ชุมชนก็มีโอกาสที่จะเดือกรับวัฒนธรรมข้างนอกอย่างเลือกสรร เลือกเอาแต่สิ่งที่ดี โดยเฉพาะความรู้ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีและความคิดเรื่องสตรีภาพ วิธีการที่ จะดำรงไว้ซึ่งความเข้มแข็งของวัฒนธรรมชุมชนนี้ประกอบด้วย 1) การรวมกลุ่มกันพัฒนา การ ร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เพื่อคงความเป็นชุมชนไว้ ไม่ใช่เน้นลักษณะปัจเจกชนนิยม 2) เน้น การสร้างจิตสำนึกชุมชนให้เกิดขึ้น ด้วยการหันกลับไปเน้นเรื่องของประสบการณ์ร่วม เช่น ประวัติศาสตร์หมู่บ้าน วัฒนธรรมหมู่บ้าน เพื่อสร้างความรัก ความภาคภูมิใจและหวังแผนใน วัฒนธรรมของตน 3) ต้องมีกระบวนการผลิตซ้ำหรือตอกย้ำจิตสำนึกแบบชุมชนนี้ ผ่านปัญญาชน ท้องถิ่น คนเม่าคนแก่ในชุมชน เพื่อสืบทอดจิตสำนึกจากคนรุ่นหนึ่งสู่คนรุ่นต่อ ๆ ไป 4) ต้องมีการ รวมกลุ่ม/รวมตัวกันในการติดต่อ/ต่อรองกับสถาบันภายนอกชุมชน 5) ประสานงานด้านวัฒนธรรม ระหว่างชุมชนกับชุมชน ชุมชนกับกลุ่มคนอื่น ๆ ในสังคมและต่างสังคมเพื่อสร้างเครือข่ายในการ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน 6) ชุมชนมีความสัมพันธ์และใกล้ชิดกับธรรมชาติ ดูแลรักษาไม่ใช่ ทำลายล้างธรรมชาติ เพราะธรรมชาติจะช่วยคงความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชน

2.2 แนวคิดการมีส่วนร่วม

แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนา (People Participation for Development) ได้รับการยอมรับและใช้เป็นแนวทางปฏิบัติในงานพัฒนา กระบวนการของการมีส่วนร่วมนี้มีได้จัดขึ้นอยู่กับการเริ่มหรือการวางแผนโดยรัฐ แต่ความสำเร็จนั้น อยู่ที่ประชาชนในชุมชนหรือในท้องถิ่นต่าง ๆ ต้องเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการอย่างเป็นอิสระเน้นการทำงานในรูปกลุ่มหรือองค์กรชุมชนที่มีวัตถุประสงค์ในการเข้าร่วมอย่างชัดเจน พลังกลุ่มจะเป็นปัจจัยสำคัญทำให้งานพัฒนาต่าต่าง ๆ บรรลุผลสำเร็จตามความมุ่งหมาย

2.2.1 ความหมายของการมีส่วนร่วม

คำว่า “การมีส่วนร่วม” ได้มีผู้ให้ความหมายที่หลากหลาย และมีความแตกต่างกันไปตามความเข้าใจและประสบการณ์ของแต่ละบุคคล ซึ่งอาจจะมองทั้งในแง่ของแนวคิด หลักการ กระบวนการ และวิธีการปฏิบัติ

นเรศ สงเคราะห์สุข (2541 : 10) และ ยุวัฒน์ วุฒิเมธี (2526 : 253) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนในลักษณะที่เป็นกระบวนการของ การพัฒนา ตั้งแต่ต้นจนสิ้นสุดกระบวนการ ได้แก่ การวิจัย (ศึกษาชุมชน) การวางแผน การตัดสินใจ การดำเนินงาน การบริหาร จัดการ การติดตามและประเมินผล ตลอดจนการจัดสรรงบประมาณ โยชน์ที่เกิดขึ้น

ในส่วนของ ทวีทอง วงศ์วิวัฒน์ (บรรณาธิการ, 2527 : 2) กล่าวว่า การที่ประชาชน หรือชุมชนพัฒนาขึ้นความสามารถของตนในการจัดการความคุณการใช้ และกระจายทรัพยากรที่มีอยู่ เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพทางเศรษฐกิจ และสังคม ทำให้ประชาชนได้พัฒนาการรับรู้ และภูมิปัญญาซึ่งแสดงออกในรูปแบบการตัดสินใจในการกำหนดชีวิตของตน โดยภาครัฐจะต้องเก็บข้อมูล ในการกำหนดการพัฒนาให้เกี่ยวกับประชาชนเพื่อให้ประชาชน โดยเฉพาะกลุ่มสตรี คุณจัน หรือคนด้อยโอกาสในสังคม ได้มีโอกาสในการแสดงความต้องการ แสดงทางเลือกหรือเสนอข้อเรียกร้องเพื่อ ปกป้องผลประโยชน์ร่วมของกลุ่ม และเป็นผู้มีบทบาทหลักในการดำเนินกิจกรรมพัฒนาชุมชน คือ เป็นผู้กำหนดความจำเป็นพื้นฐานของชุมชนและเป็นผู้รับผิดชอบต่อสิ่งต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนความจำเป็น พื้นฐาน และบรรลุวัตถุประสงค์บางประการทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง

นอกจากนี้ การมีส่วนร่วมอาจเริ่มต้นจากการพัฒนาจากข้างล่างแทนวิธีการพัฒนาจากนโยบายเบื้องบน จุดเริ่มต้น คือ การกระจายอำนาจของการวางแผนจากส่วนกลางไปเป็น การวางแผนส่วนภูมิภาค (อภิชัย พันธเสน, 2539 : 151-162)

เมื่อพิจารณาในส่วนของเนื้อหาการมีส่วนร่วม (ปาริชาติ วัลลย์เสถียร และคณะ, 2546 : 198) ให้ความเห็นว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาความมีเนื้อหาดังนี้คือ

- (1) การเน้นคุณค่าของการวางแผนระดับห้องถิน
- (2) การใช้เทคโนโลยี และทรัพยากรที่จะสามารถได้ในห้องถิน
- (3) การฝึกอบรม ที่เน้นให้ประชาชนสามารถดำเนินการพัฒนาด้วยตนเองได้
- (4) การแก้ไขปัญหาความต้องการพื้นฐาน โดยสมาชิกของชุมชน
- (5) การซ่อมเหลือซึ่งกันและกันตามแบบประเพณีดั้งเดิม
- (6) การใช้วัฒนธรรมและการสื่อสารที่สอดคล้องกับการพัฒนา

โดยจะต้องมีการใช้ความคิดสร้างสรรค์และความชำนาญของประชาชนในการแก้ปัญหาร่วมกับการใช้วิทยาการที่เหมาะสม และมีการติดตามประเมินผลการปฏิบัติงานด้วย

จากความหมายของการมีส่วนร่วมดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมมีความหมาย ใน 2 ลักษณะ คือ การมีส่วนร่วมในลักษณะที่เป็นกระบวนการของการพัฒนาและการมีส่วนร่วมในนัยทางการเมือง สำหรับการมีส่วนร่วมในลักษณะที่เป็นกระบวนการของการพัฒนานี้ เป็นกระบวนการมีส่วนร่วมที่ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา ตั้งแต่เริ่มจนสิ้นสุดโครงการ ได้แก่ การร่วมกันค้นหาปัญหา การวางแผน การตัดสินใจ การระดมทรัพยากร และเทคโนโลยีในห้องถิน การบริหารจัดการ การติดตามประเมินผล รวมทั้งการรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการ โดยโครงการพัฒนาดังกล่าว จะต้องมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชน

2.2.2 กระบวนการมีส่วนร่วม

กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนานี้ ประชาชนจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการปฏิบัติงาน โดยมีนักพัฒนาหรือนักวิชาการจากภายนอกเป็นผู้ส่งเสริมและสนับสนุนในด้านต่าง ๆ เช่น ข้อมูลข่าวสาร เทคโนโลยี ฯลฯ จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการมีส่วนร่วมจะเริ่มจากการค้นหาปัญหา และสาเหตุ การวางแผนดำเนินกิจกรรมแก้ไขปัญหาการปฏิบัติงาน การร่วมรับผลประโยชน์ และการติดตามประเมินผล เจมศักดิ์ ปั่นทอง (2526 : 10) ผลการศึกษาดังกล่าวมีความสอดคล้องกับที่ อคิน รพีพัฒน์ (2531 : 49) ได้กล่าวถึงกระบวนการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการพัฒนา ซึ่งมี 5 ระดับ คือ

- (1) ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา การพิจารณาปัญหา และจัดทำด้วยความสำคัญของปัญหา
- (2) ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการค้นหาสาเหตุของปัญหา
- (3) ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการค้นหา และพิจารณาแนวทางวิธีการในการแก้ปัญหา
- (4) ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมเพื่อแก้ปัญหา
- (5) ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการประเมินผลของกิจกรรมการพัฒนา

ในกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา จะต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจที่จะกำหนดปัญหา และความต้องการด้วยตนเอง โดยเฉพาะในขั้นตอนของการวางแผนแก้ไขปัญหา ดังที่ Cohen and Uphoff (1997 : 7-10) ได้แบ่งการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 แบบ คือ

(1) การมีส่วนร่วมตัดสินใจ (Decision Making) ประกอบด้วยการริเริ่มตัดสินใจ ดำเนินการตัดสินใจ และตัดสินใจปฏิบัติการ

(2) การมีส่วนร่วมปฏิบัติการ (Implementation) ประกอบด้วย การสนับสนุน ทรัพยากร การบริหาร การประสานความร่วมมือ

(3) การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ (Benefits) ประกอบด้วยผลประโยชน์ด้านวัสดุ ด้านสังคม และส่วนบุคคล

(4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล(Evaluation)

นอกจากนี้ WHO/UNICEF (อ้างใน ปาริชาติ และคณะ, 2546 : 202) ได้เสนอ รูปแบบของกระบวนการมีส่วนร่วมไว้ 4 ขั้นตอน คือ

(1) การวางแผน ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหา จัดลำดับ ความสำคัญตั้งเป้าหมาย กำหนดการใช้ทรัพยากร กำหนดวิธีการติดตามประเมินผล และประการ สำคัญ คือ ต้องตัดสินใจด้วยตัวเอง

(2) การดำเนินกิจกรรม ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมและ บริหารการใช้ทรัพยากร มีความรับผิดชอบในการจัดสรรควบคุมทางการเงิน

(3) การใช้ประโยชน์โดยประชาชน ต้องมีความสามารถในการนำอาชีวกรรมมา ใช้ให้เกิดประโยชน์ได้

(4) การได้รับประโยชน์ โดยประชาชนต้องได้รับการแจกจ่ายผลประโยชน์จาก ชุมชนในพื้นที่เท่าเทียมกัน

2.2.3 ลักษณะของการมีส่วนร่วม

Cohen and Uphoff (1997 : 6) กล่าวลักษณะของการเข้ามามีส่วนร่วมของ ประชาชนในงานพัฒนา โดยทั่วไปนั้น ประชาชนอาจเข้าร่วมในกระบวนการตัดสินใจว่าจะทำอะไร เข้าร่วมในการนำໂครງการไปปฏิบัติโดยเสียสละทรัพยากรต่าง ๆ เช่น แรงงาน วัสดุ เงิน หรือ ร่วมมือในองค์กรหรือกิจกรรมเฉพาะด้าน เข้าร่วมในผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นที่เกิดจากการพัฒนาและ ร่วมในการประเมินผลโครงการ

ในส่วนของ ปชran สุวรรณมงคล (2527 : 82) กล่าวถึงลักษณะการมีส่วนร่วม ดังนี้

- (1) การมีส่วนร่วมของชุมชนในการตัดสินใจ
- (2) การมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินการ
- (3) การมีส่วนร่วมของชุมชนในผลประโยชน์

นอกจากลักษณะของการมีส่วนร่วม ดังรายละเอียดข้างต้นแล้วยังมีผลการศึกษาอีกส่วนหนึ่งที่กล่าวถึงลักษณะของการมีส่วนร่วม ดังรายละเอียดข้างต้นแล้วยังมีผลการศึกษาอีก กิจกรรมการพัฒนา ดังนี้

- (1) เป็นสมาชิก (Membership)
- (2) เป็นผู้เข้าประชุม (Attendance at meeting)
- (3) เป็นผู้บริจาคเงิน (Financial contribution)
- (4) เป็นกรรมการ (Membership on committees)
- (5) เป็นประธาน (Lead)

กล่าวโดยสรุป ลักษณะของการมีส่วนร่วม อาจแบ่งได้ดังนี้

(1) การสนับสนุนทรัพยากร คือ การสนับสนุนเงิน วัสดุอุปกรณ์แรงงาน หรือการช่วยทำกิจกรรม คือ การเข้าร่วมในการวางแผน การประชุมแสดงความคิดเห็น การดำเนินการ การติดตามและประเมินผล

(2) อำนาจหน้าที่ของผู้เข้าร่วม คือ เป็นผู้นำ เป็นกรรมการ เป็นสมาชิก ซึ่งลักษณะการมีส่วนร่วมนี้ แสดงถึงระดับอำนาจของผู้เข้าร่วม จึงมีการโต้แย้งว่าการมีส่วนร่วมโดยใช้วิธีการพัฒนาความสามารถของประชาชนเป็นเพียงการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าร่วมเพียงบางส่วน เพราะในหลายกรณีประชาชนไม่มีโอกาสเข้าร่วมในการตัดสินใจ ทางออกที่ควรเป็น คือ การเสริมสร้างพลัง อำนาจ (Empowerment) แก่ประชาชน

2.2.4 องค์ประกอบของการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมในแต่ละชุมชนมีองค์ประกอบแตกต่างกันออกไป แต่โดยทั่วไป แล้ว การมีส่วนร่วมมีลักษณะดังนี้

2.2.4.1 มีคนจำนวนมากเข้ามาเกี่ยวข้อง การทำงานของชุมชนเป็นเรื่องที่เข้าใจร่วมกันว่าต้องมีเกณฑ์ในการทำงานเฉพาะด้าน เช่น การจัดการความรู้ การจัดสวัสดิการชุมชน แต่ผลงานการทำงานเกี่ยวข้องกับทุกคน ในชุมชนและเปิดโอกาสให้ทุกคนเข้ามามีส่วนร่วมในการทำงาน

2.2.4.2 มีกลุ่มที่หลากหลาย การมีส่วนร่วมของชุมชนต้องเปิดโอกาสให้กลุ่มต่าง ๆ ในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม โดยมอบอำนาจและความรับผิดชอบให้แต่ละกลุ่มทำงานอย่างเป็นอิสระ

ตามความสามารถและความสนใจของกลุ่ม การกระจายอำนาจให้แต่ละกลุ่มจะก่อให้เกิดกิจกรรมของแต่ละกลุ่มที่สอดคล้องกับความสามารถของสมาชิกกลุ่ม

2.2.4.3 เปิดกว้างและเผยแพร่ต่อสาธารณะ การปฏิบัติการสำหรับการมีส่วนร่วม ต้องเปิดกว้างสำหรับคนทุกคนในชุมชนและเผยแพร่ให้สาธารณะได้รับทราบอย่างเป็นทางการ ด้วยวิธีการที่หลากหลายเกี่ยวกับการทำงานของชุมชนและให้โอกาสคนในชุมชนเข้ามามีบทบาทในการทำงานของชุมชน โดยต้องหลีกเลี่ยงการดำเนินการที่จะก่อให้เกิดความกังขา ความไม่ไว้วางใจ และการปิดกั้นคนเข้ามามีส่วนร่วม

2.2.4.4 เปิดรับความเห็นทุกคน การมีส่วนร่วมของชุมชน มีหลักการว่าต้องยินดีรับฟังและให้เกียรติต่อความคิดเห็นของทุกคน ซึ่งต้องให้เกียรติทั้งต่อคนที่มีความคิดก้าวไปข้างหน้า และสร้างความรู้สึกที่ดีต่อคนในชุมชนที่มีความคิดใหม่ ๆ และความเห็นที่แตกต่างกันไป

2.2.4.5 มีผู้เข้าร่วมเป็นจำนวนมากและมีความหลากหลาย การมีส่วนร่วมของชุมชนต้องเปิดโอกาสให้ทุกคนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมและมอบบทบาทหน้าที่ให้ โดยไม่แบ่งแยกคนทางด้านอายุ ความรู้ ความสามารถ การศึกษา การทำงานภูมิหลัง การได้รับการยอมรับ แหล่งที่มา ฯลฯ โดยให้ความเท่าเทียมกันทุก ๆ คน เพื่อร่วมกันทำงานเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน โดยจะต้องมีการเชิญชวนให้ทุกคนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนด้วย

2.2.4.6 เปิดใจกว้างและมีกระบวนการแบบเปิด ต้องสร้างความชัดเจนว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนมิใช่เป็นเรื่องขององค์กรชุมชนด้านใดโดยเฉพาะและไม่มีข้อจำกัดที่ถูกกำหนดโดยองค์กรใด ๆ แทนน้ำชุมชนเป็นเพียงผู้อำนวยความสะดวกเพื่อสร้างมุมมองหลาย ๆ ด้านมากกว่าที่จะเป็นผู้ทำงานให้ชุมชนตามความคิดเห็นของตน แทนน้ำชุมชนต้องไม่ถือความคิดของตนเองเป็นใหญ่ โดยมุ่งไปที่คุณภาพระดับสูง และกระบวนการตัดสินใจแบบเปิด เปิดทั้งใจและเปิดกระบวนการในการสร้างกิจกรรมให้แก่ชุมชน

จากการศึกษาเรื่องความหมาย กระบวนการและการมีส่วนร่วมและลักษณะของการมีส่วนร่วมทำให้เห็นว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดต่อการสร้างความเข้มแข็งและความสำเร็จให้ชุมชน เป็นเสมือนหัวใจที่สูบฉีดเลือดไปหล่อเลี้ยงชีวิตให้คนและชุมชน การมีส่วนร่วมเป็นมากกว่าความต้องการ จากผลการศึกษาหลาย ๆ กรณี พบว่าชุมชนที่เปิดโอกาสอย่างเต็มที่ให้ประชาชนและพันธมิตรเข้าร่วมในการพัฒนาชุมชน จะทำให้เกิดความสอดคล้องกับสภาพปัจจุบัน และความต้องการของชุมชนจะเป็นการเพิ่มทรัพยากรและผลตอบแทนต่อชุมชนมากขึ้น และก่อให้เกิดการพัฒนาชุมชนแบบองค์รวม และชุมชนได้รับประโยชน์เพิ่มขึ้น ดังนั้น การมีส่วนร่วมจึงเป็นปัจจัยแห่งความสำเร็จที่ขาดไม่ได้ของชุมชน

2.3 แนวคิดชุมชนเข้มแข็ง

จากวิกฤตเศรษฐกิจของประเทศไทยที่เริ่มขึ้นในปลาย พ.ศ. 2539 ซึ่งเป็นปีแรกของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 ได้ก่อให้เกิดปัญหาด้านเศรษฐกิจและสังคมต่าง ๆ ส่งผลกระทบต่อประชาชนทุกชนชั้นและภาคส่วนของสังคม ประเด็นเรื่อง ชุมชนเข้มแข็ง จึงได้รับการขยายขึ้นมากล่าวถึง ในฐานะที่เป็น ทางเลือก ที่สำคัญของการพัฒนา เนื่องจากปัญหาที่เกิดขึ้น ไม่สามารถแก้ไขได้เพียงลำพัง ดังนั้นหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชนและชุมชนต้องเข้ามายield ไปปัญหา ร่วมกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่เป็นต้องให้ความสำคัญต่อกระบวนการพัฒนาที่เน้นคนเป็นศูนย์กลาง ตามหลักปรัชญาของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 ได้มีการให้แนวคิดและ ความหมายของชุมชน และความเข้มแข็งของชุมชน เพื่อเป็นแนวทางและการนำไปสู่การปฏิบัติตาม ยุทธศาสตร์และแนวทางการพัฒนาไว้ดังนี้

ชุมชน หมายถึง กลุ่มคนที่มีวิถีชีวิตเดียวกัน และมีการติดต่อสื่อสารเกี่ยวข้องกันอย่าง เป็นปกติต่อเนื่อง อันเนื่องมาจาก การอยู่ในพื้นที่ร่วมกัน หรือมีอาชีพร่วมกัน หรือการประกอบ กิจการซึ่งมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน หรือการมีวัฒนธรรม ความเชื่อ หรือความสนใจร่วมกัน โดยความ เป็นชุมชนอาจหมายถึงการที่คนจำนวนหนึ่งเท่าใดก็ได้ มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีการติดต่อสื่อสาร หรือรวมกลุ่มกัน มีความเอื้ออาทรต่อกัน มีการเรียนรู้ร่วมกัน ในกระบวนการกระทำ มีการจัดการ เพื่อให้เกิด ความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ร่วมกัน

จากความหมายข้างต้นจึงอาจกล่าวได้ว่า ชุมชนมีความหมายมากกว่าการที่คนแต่ละคน มาอยู่ร่วมกัน แต่ได้สร้างความสัมพันธ์กัน โดยมีหลักการ เสื่อนไห กติกา ซึ่งเราเรียกโดยรวมว่า ระบบที่มีมาตรฐานของการอยู่ร่วมกัน ชุมชนจึงมีลักษณะเป็นองค์กรทางสังคมที่สามารถ ตอบสนองความต้องการในชีวิตประจำวันของสมาชิก และสามารถช่วยให้สมาชิกสามารถจัดการกับ ปัญหาต่าง ๆ ที่มีอยู่ร่วมกัน ได้ความเข้มแข็งของชุมชน จึงหมายถึง การที่ประชาชนในชุมชนต่าง ๆ ของเมืองหรือชนบทรวมตัวกันเป็น “องค์กรชุมชน” โดยมีการเรียนรู้ การจัดการและการแก้ไข ปัญหาร่วมกันของชุมชนแล้วถึง ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือการพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจสังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมภายในชุมชนตลอดจนมีผลกระทบสู่ภายนอกชุมชนที่ดีขึ้นตามลำดับ โดยจะเรียกชุมชนนี้ว่า กลุ่ม ชุมชน สาหร่าย บริษัท องค์กรชาวบ้าน เครือข่ายหรืออื่น ๆ ที่มี ความหมายแสดงถึงการร่วมมือช่วยเหลือกันเพื่อผลประโยชน์ร่วมกัน และด้วยความเอื้ออาทรต่อ ชุมชนอื่น ๆ ในสังคมด้วยทั้งนี้ องค์กรชุมชน หมายถึง กลุ่มหรือชุมชนหรือสาหร่าย หรือในชื่ออื่นใด โดยจะมีการจดทะเบียนตามกฎหมายหรือไม่ก็ตามอันเป็นองค์กรที่เกิดจากการรวมตัวด้วยความ สมัครใจของประชาชนจำนวนหนึ่งที่มีวัตถุประสงค์และอุดมคติร่วมกัน มีมติภาพและความเอื้อ

อาทรอต่อ กัน มีการเรียนรู้กันอย่างต่อเนื่องในการทำงานเพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม มีผู้นำตามธรรมชาติเกิดขึ้น โดยผ่านกระบวนการการทำงานร่วมกัน

ชุมชนเข้มแข็ง จึงเป็นสิ่งที่แสดงถึงความสามารถของแต่ละชุมชนที่ร่วมตัวกันโดยมี พื้นฐานของความมีจิตสำนึกที่ต้องการแก้ไขปัญหาของชุมชน โดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนให้ การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ทำให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ และในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติ ฉบับที่ 8 ให้ความสำคัญกับการเพิ่มศักยภาพของคนและชุมชนให้เข้มแข็ง มีความพร้อมในการเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม ให้ยั่งยืน ความเข้มแข็งของชุมชนจึงเป็นฐานสำคัญในการลดผลกระทบทางเศรษฐกิจ และสังคม รวมถึงการสร้างกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่ยั่งยืนในอนาคต ซึ่ง เป็นแนวทางการพัฒนาที่สำคัญประการหนึ่ง ต่อเนื่องมาถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 ที่จะเป็นจุดเปลี่ยนผ่านในการพัฒนาประเทศให้สัมฤทธิ์ผลในทางปฏิบัติซึ่ง ได้กำหนด วิสัยทัศน์ วัตถุประสงค์ และเป้าหมายการพัฒนาประเทศไปสู่สังคมที่เข้มแข็งและมีคุณภาพ เพื่อ wang รากฐานการพัฒนาประเทศให้เข้มแข็ง ยั่งยืน สามารถพึ่งตนเองได้อย่างรู้เท่าทัน โลก มี ยุทธศาสตร์ในการสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวและชุมชน โดยสร้างองค์ความรู้ที่ถูกต้องและมี คุณภาพให้เป็นภูมิคุ้มกัน อาศัยกระบวนการมีส่วนร่วม สร้างเครือข่ายชุมชน ให้สามารถพึ่งตนเอง

นอกเหนือนี้ยังมีนักวิชาการ ได้กล่าวถึง ชุมชนเข้มแข็ง พอสรุปได้ดังนี้

พีรสุต ศรีสวัช พ อยุธยา (2541 : 21) ได้สรุปความหมายของคำว่าชุมชนเข้มแข็ง หมายถึง การรวมตัวของคน และองค์กรต่าง ๆ ในชุมชนที่มีประชาชนและชุมชนเป็นแกนนำโดยไม่คำนึงถึง การจัดตั้งว่าจัดตั้งจากภาครัฐ ภาคเอกชนหรือภาคประชาชน เพื่อร่วมกันดำเนินการและจัดการ กิจกรรมอันก่อให้เกิดการพัฒนาและแก้ไขปัญหาของชุมชน ไม่ว่าด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม วัฒนธรรม การศึกษา และด้านต่าง ๆ เป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นต่อเนื่องหรือจัดเป็นประจำและอาจเป็น กิจกรรมที่ผลิตใหม่หรือผลิตซ้ำได้

ชาติชาย พ เชียงใหม่ (2542 : 62 – 63) ได้ให้ความหมายของชุมชนเข้มแข็ง หมายถึง ความสามารถของครอบครัว และกลุ่มขององค์กรของประชาชนในชุมชนท้องถิ่น ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วม แก้ไขปัญหาของตนเองด้วยตนเองมากที่สุด และทำการพัฒนาชุมชนของตนเองด้วยตนเองตาม ค่านิยม วิธีคิดและเป้าหมายที่กำหนดร่วมกัน โดยใช้ความรู้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับท้องถิ่น ทั้งนี้ โดยมีการร่วมมือและ ได้รับสนับสนุนจากหน่วยงาน ภายนอกที่เป็นภาครัฐ เอกชน และองค์กร พัฒนาชุมชนท่าที่จำเป็น จากความหมายนี้ชุมชนที่เข้มแข็งมีคุณลักษณะสำคัญ ดังนี้

(1) มีการรวมตัวของคน ครอบครัว เป็นกลุ่ม องค์กรทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เพื่อดำเนินกิจกรรมที่เป็นการพัฒนาของชุมชนอย่างต่อเนื่อง

(2) จิตสำนึกของการพึ่งตนเอง รักท้องถิ่น รักชุมชนและเอื้ออาทรต่อ กัน

(3) ค่านิยม ระบบคุณค่า วิสัยทัศน์ เป้าหมายการดำเนินชีวิตที่ดีของชุมชนร่วมกัน กองพัฒนาอาสาสมัครและผู้นำท้องถิ่น กรมการพัฒนาชุมชน (2542 : 8) กล่าวถึงชุมชน เชิญแข่ง ประกอบด้วย

(1) วัฒนธรรมชุมชน ผูกพันแบบแหน่งกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน เช่น เรื่องศักดิ์สิทธิ์ทำให้ช่วยกันรักษาธรรมชาติ

(2) กฎ จริตประเพณี เป็นลักษณะเฉพาะของชุมชนที่หล่อหลอมประสบการณ์ของในชุมชนรุ่นหนึ่งสู่รุ่นหนึ่ง สร้างจริตสำนึกร่วมความคุ้มครองชุมชน ดำเนินชีวิตไปตามระบบคุณค่าและความคิดของชุมชน เช่น พิธีสืบชะตาเหล่งนำ สร้างเกณฑ์การแบ่งปันนำแบบสังคมเครือญาติ

(3) ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ชุมชนสั่งสมมา เช่น การแพทย์พื้นบ้าน ศิลปหัตถกรรม และการดูแลทรัพยากรธรรมชาติ เป็นองค์ความรู้ที่ก่อตั้งจากประสบการณ์ที่ละเอียดลึกซึ้งแบบแหน่งกับธรรมชาติ

(4) ระบบกรรมสิทธิ์ สืบทอดมรดกจากรุ่นหนึ่ง ไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง ก่อให้เกิดความหมายในการจัดทรัพยากรของชุมชน เชิงประวัติศาสตร์มากกว่าเชิงธุรกิจ

(5) ระบบความสัมพันธ์ เครือญาติมีความเอื้อเพื่อเพื่อแก้กัน ยึดโยงชุมชนให้เข้มแข็ง ไม่แตกสลายโดยง่าย

(6) ทรัพยากรบุคคล กลุ่มผู้นำชาวบ้าน พระ ผู้อาวุโส ผู้นำเกษตร ปราษฐ์ชาวบ้าน เสริมสร้างภูมิปัญญาท้องถิ่นและการพึ่งตนเอง พัฒนาเป็นกลุ่มองค์กรชุมชนที่ดำเนินกิจกรรมสาธารณส่วนตัวอย่างต่อเนื่อง

(7) การบริหารจัดการทรัพยากรแบบกระจายอำนาจ และการมีส่วนร่วมของประชาชน และเกิดประชาสังคม

(8) ความเป็นธรรมในสังคมและอนุกรรมการเสริมสร้างชุมชน เชิญแข่งเพื่อเชิญปัญหา วิกฤต

คณะกรรมการนโยบายสังคมแห่งชาติ (2542 : 12) กล่าวถึงชุมชนที่มีความเชิญแข่ง มีลักษณะ คือ สมาชิกของชุมชนมีความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนและชุมชนที่จะแก้ไขปัญหาและพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตนเอง พร้อมที่จะร่วมกันจัดการปัญหาของตนและชุมชน มีกระบวนการของชุมชนที่มีการเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่อง จนเป็นวิถีชุมชนซึ่งขับเคลื่อนโดยผู้นำองค์กรชุมชน ในลักษณะเปิดโอกาสให้กับสมาชิกทั้งมวล เข้ามามีส่วนร่วม โปร่งใส และพร้อมรับการตรวจสอบ มีส่วนร่วมในการประเมินสถานการณ์ของชุมชน กำหนดวิสัยทัศน์ ร่วมคิด ตัดสินใจ ดำเนินงาน ติดตาม และประเมินผล การแก้ปัญหาและการพัฒนาของชุมชนผ่านกระบวนการชุมชน เกิดการเรียนรู้ผ่านการร่วมกระบวนการของชุมชน มีแผนที่ของชุมชนที่ประกอบด้วย การพัฒนาทุก ๆ ด้านของชุมชนที่มุ่งการพึ่งตนเอง เอื้อประโยชน์สماชิกทุก ๆ คน และหวังผลการพัฒนาที่

ยังยืน การพึ่งความช่วยเหลือจากภายนอก เป็นการพึ่งเพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ในที่สุด ไม่ใช่การพึ่งพาตลาดไป มีเครือข่ายความร่วมมือกับภาคีการพัฒนา อาจจะเป็นหน่วยบ้าน ชุมชนอื่น ท้องถิ่น ภาคราชการ องค์กรเอกชน นักธุรกิจ และอื่น ๆ ในลักษณะของการมีความสัมพันธ์ที่เท่าเทียมกัน

ประเวศ วงศ์ (2549) กล่าวถึงชุมชนเข้มแข็งสรุปได้ว่า พลังแห่งชุมชนเข้มแข็ง จะเป็นทางออกในการแก้ปัญหาวิกฤติทั้งหลายที่เกิดขึ้นในโลกปัจจุบัน เพราะอารยธรรมที่เป็นอยู่ในโลกปัจจุบัน ทำให้เกิดภาวะวัตถุนิยม บริโภคนิยม มาตรฐานสิ่งเหล่านี้ทำให้เกิดปัญหาขึ้น ทำลายระบบสิ่งแวดล้อม ทุนทางสังคม ทุนทางวัฒนธรรม จิตวิญญาณของผู้คน ทำให้เกิดความขัดแย้งอย่างรุนแรง เกิดความเสื่อมเสียทางวัฒนธรรม ดังนั้นการสร้างพลังชุมชนเข้มแข็งจะต้องให้ชุมชนเข้มแข็งสามารถแก้ปัญหาได้ทุกเรื่อง ชุมชนเข้มแข็งนี้จะเป็นเสมือนเครื่องกรองเพื่อรักษาความสมดุลในร่างกาย

วิชิต นันทสุวรรณ (2547 : 123-127) กล่าวถึงยุทธศาสตร์ที่จะเสริมสร้างระบบชุมชนที่เข้มแข็งว่าต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญดังนี้

(1) กระบวนการเรียนรู้ มีกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเป็นแกนกลางในการขับเคลื่อน การพัฒนานฐานความรู้ เรียกว่า “กระบวนการทางปัญญา”

(2) ระบบการจัดการ การพัฒนานฐานความรู้ มีระบบการจัดการ 3 ระบบสำคัญ คือ

(2.1) ระบบสภาพผู้นำชุมชน เป็นระบบหลักของการจัดการพัฒนาชุมชน ที่รวมความร่วมมือของประชาชนตามหลักของสหกรณ์ บนพื้นฐานวัฒนธรรมและวิถีชีวิตริมฝาย ระดมความรู้ภูมิปัญญา ความคิดสร้างสรรค์ของชุมชน ประสานความรู้สมัยใหม่หรือภูมิปัญญาสา葛 และถ่ายทอดให้กับสมาชิกในชุมชน

(2.2) ระบบวิสากิจในชุมชน คือ การพัฒนาอาชีพการจัดการผลผลิตและทรัพยากร อุตสาหกรรมชุมชน การสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ของชุมชน และระบบการจัดการการตลาดหรือการค้าของชุมชน

(2.3) ระบบธนาคารชุมชน (Mutual Credit Bank) คือ การพึ่งตนเองด้านการจัดการทุนของชุมชนบนพื้นฐานความสัมพันธ์ทางสังคม เน้นการจัดการเงินทุนเพื่อการพึ่งพาอาศัย การช่วยเหลือแบ่งปันกันและกัน

(3) การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมชุมชน การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมอย่างเป็นองค์รวม ไม่แยกส่วนออกจากกัน ต้องวางแผนพื้นฐานของชุมชน 3 ฐานสำคัญ ประกอบด้วย

(3.1) ฐานข้อมูลและข่าวสารความรู้ กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนต้องมีระบบการจัดการข้อมูล ข่าวสาร และความรู้เป็นฐานรองรับ ข้อมูลหมายถึง สภาพความเป็นจริงที่เป็นปัจจุบัน ของชุมชน ข่าวสาร คือความเป็นจริงของโลกแวดล้อม ทั้งสถานการณ์ทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง

และสิ่งแวดล้อม ที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลาความรู้หมายถึง ความรู้ภูมิปัญญาของชุมชนและความรู้ สามารถที่กินความหมายรวมถึงแนวคิดใหม่ ทางเลือกใหม่ และเทคโนโลยีใหม่

(3.2) ฐานทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญา และวิถีชีวิต ระบบการจัดการของสภาผู้นำ ชุมชน ให้ความสำคัญกับระบบความสัมพันธ์ในชุมชน ทั้งความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับ ธรรมชาติกับสิ่งหนึ่งอื่นๆ หรือธรรมชาติ และคนกับโลกแวดล้อมสมัยใหม่

(3.3) ฐานความสัมพันธ์ทางสังคม การจัดการความสัมพันธ์ระหว่างคนในครอบครัว และชุมชน ในอดีต มีรูปแบบและกฎหมายที่ชัดเจน มีระบบการแบ่งปันในภาวะอดอยาง มีระบบการ ช่วยเหลือกันในท่านกลางปัญหาเน้นการพึ่งพาตนเองในระดับปัจจุบันหรือครอบครัว แต่ปัจจุบันหรือ ครอบครัวไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้สมบูรณ์และทุกด้านอันเนื่องมาจากการพื้นฐานครอบครัวที่ แตกต่างกันทักษะความรู้ที่แตกต่างกัน สังคมจึงมีระบบการพึ่งพาอาศัยเพื่อการอยู่รอดและมีความ สงบสุขร่วมกัน เป็นระบบพึ่งพาตนเองของสังคมรองรับทุกคนทุกครอบครัว

ศูนย์วิจัยนโยบายการศึกษา (2541 : 22) ได้สรุปว่า ชุมชนเข้มแข็งเป็นผลมาจากการ “สภาระพื้นฐาน” นับตั้งแต่วิถีชีวิต วัฒนธรรม ความเชื่อ ค่านิยม ภูมิปัญญา ภาวะผู้นำ รูปแบบการทำ มาหากิน สภาพสิ่งแวดล้อมและทรัพยากร การปกป้องตนเอง ตลอดจน “กระบวนการทางสังคมใน ชุมชน” นี้ ๆ เองที่เกี่ยวพันตามกันมา เช่น การช่วยเหลือกันในชุมชน การร่วมกันเรียนรู้และ แก้ปัญหาต่าง ๆ ด้วยกันในชุมชน ลักษณะสัมพันธภาพระหว่างกลุ่มคนฝ่ายต่าง ๆ ในชุมชนทั้งในวิถี ชีวิตความเป็นอยู่เป็นตน

สภาระพื้นฐานของชุมชนและกระบวนการทางสังคมต่าง ๆ ในชุมชนนี้เองที่จะมี ปฏิสัมพันธ์กันและหล่อหลอมกันเข้าเป็น “พลังชุมชน” ที่อาจเป็นรูปธรรม ไม่ว่าจะเป็นของการมี ระบบเศรษฐกิจที่มั่นคงยั่งยืนในรูปของการเกษตรผสมผสานหรือธุรกิจชุมชนด้านต่าง ๆ การมีการ อนุทูนร่วมกันในชุมชนในรูปของกลุ่มออมทรัพย์หรือธนาคารชุมชน เพื่อเป็นสวัสดิการและ หลักประกันความมั่นคงให้กับคนในชุมชน การมีสภาพครอบครัวที่อบอุ่นแน่นแฟ้นอยู่กันพร้อมหน้า การมีสภาพแวดล้อมในชุมชนที่สมบูรณ์ยั่งยืนในรูปของการร่วมกันอนุรักษ์ป่าไม้และดินน้ำลำธาร การมีกีฬาไปปกป้องตนเองที่เข้มแข็งในรูปขององค์กรท้องถิ่นที่มีผลงานประจักษ์ชัดการมีการศึกษา ที่เหมาะสมแก่ท้องถิ่นในรูปของหลักสูตรท้องถิ่นต่าง ๆ เป็นต้น

พลังชุมชนในรูปต่าง ๆ เหล่านี้เองจึงจะบ่งบอกถึงชุมชนเข้มแข็งที่สะท้อนให้เห็น ในรูปของ การกินคือสู้ดี การเอื้ออาทร ความสัมพันธ์อันอบอุ่นระหว่างสมาชิกของชุมชนและการมี สภาพแวดล้อมที่อุดมสมบูรณ์ และจะเป็นความเข้มแข็งที่ชุมชนใช้ในการเผชิญกับ “แรงปะทะ” ต่าง ๆ จากโลกภายนอก ไม่ว่าจะเป็นแรงปะทะจากกระแสเศรษฐกิจทุนนิยมกระแสการเมืองระดับชาติ และท้องถิ่น กระแสสื่อมวลชนซึ่งชุมชนจะได้ใช้ความเข้มแข็งนี้ในการต้านแรงปะทะต่าง ๆ ด้วย การพนิจ พิเคราะห์ ไตร่ตรองและเลือกสรรวิถีชีวิตและวิถีทางพัฒนาที่เหมาะสมให้แก่ตนเอง

อ้อยทิพย์ เกตุเอม ได้กล่าวถึงตัวชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชนและกระบวนการเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง (เอกสารประกอบจัดประสบการณ์การเรียนรู้หลักสูตร ป.บัณฑิต สาขาวัฒนาชุมชน)

ตัวชี้วัดสำหรับงานพัฒนาความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน มีการนำมิติด้านวัฒนธรรมมาพัฒนาในการทำกิจกรรม เพราะการมีรากฐานทางวัฒนธรรมจะเป็นเครื่องขีดเหนี่ยวให้สามารถสร้างองค์กรชุมชนที่มีคุณภาพได้แก่

- (1) มีประสิทธิภาพในการตอบสนองต่อปัญหา
- (2) มีการจัดกิจกรรม
- (3) มีการพัฒนาระบวนการเรียนรู้
- (4) มีผู้นำที่ได้รับการยอมรับจากสมาชิกและชุมชน
- (5) มีการกระจายผลประโยชน์แก่สมาชิกอย่างยุติธรรม
- (6) ได้รับการยอมรับนับถือจากองค์กรภายนอก
- (7) มีการขยายผล ขยายกิจกรรม และขยายเครือข่ายสมาชิกร่วมถึงความร่วมมือ

บัญช雷 แก้วส่อง และคณะ (2537) ทำการศึกษาศักยภาพขององค์กรชาวบ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้สรุปองค์ประกอบที่สำคัญในการพิจารณาศักยภาพขององค์กรชาวบ้าน มีสาระสำคัญดังนี้

(1) อุดมการณ์ร่วม : ในการที่จะสร้างอำนาจต่อรองทางเศรษฐกิจและการเมืองแก่ชุมชน โดยมีพื้นฐานร่วมกันจากวัฒนธรรมชุมชนและร่วมกันแก้ไขปัญหา โดยอุดมการณ์ดังกล่าวจะเป็นแรงจูงใจและขีดเหนี่ยวให้ชุมชนสามารถจัดการกับปัญหาได้อย่างเข้มแข็งและเป็นจุดแข็งหนึ่งของชุมชน

(2) ศักยภาพในการเริ่มโครงการ : องค์กรชาวบ้านในหลายพื้นที่สามารถรวมตัวกันเองโดยเริ่มโครงการเพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนา อีกทั้งความสามารถในการกระบวนการประสานประสมการณ์เพื่อใช้ในกิจกรรมโครงการ

(3) ศักยภาพการบริหารจัดการ : องค์กรชาวบ้านหลายกลุ่มหลายองค์กรสามารถที่จะแบ่งบทบาทหน้าที่และจัดการห้องในเรื่องคน เรื่องเงิน และกิจกรรม รวมทั้งการกระจายผลประโยชน์แก่สมาชิกได้อย่างทั่วถึง

(4) ศักยภาพในการระดมทุน : มีทักษะการระดมทุนภายใต้รูปแบบต่าง ๆ เช่น การลงทุน การเก็บเงินสมาชิก การหอดฝ้าป่า เป็นต้น และการระดมทุนจากภายนอก เช่น ในรูปแบบของการกู้ยืมเงิน การประสานโครงการพัฒนาแบบให้เปล่าจากภาครัฐ การประสานงบประมาณจากองค์กรพัฒนาเอกชนและแหล่งเงินทุนจากภาคธุรกิจ ซึ่งหมายความว่า สามารถเข้าถึงแหล่งทุน

ต่าง ๆ เหล่านี้ได้เป็นอย่างดี และมีความสามารถในการนำเงินทุนมาใช้ในการดำเนินกิจกรรมอย่างมีประสิทธิภาพ

(5) ศักยภาพในการต่อรองทางการเมือง : การรวมตัวกันเป็นเครือข่ายขององค์กรชาวบ้านสามารถที่จะมีอำนาจต่อรองทางการเมือง ซึ่งมีให้เห็นในหลายกรณีปัญหา เช่น ปัญหาป่าไม้ ที่ดิน สิ่งแวดล้อม หรือปัญหาการประกอบอาชีพ ซึ่งการต่อรองทางการเมืองจะทำให้ชาวบ้านลดความกลัว และกล้าแสดงออกต่อผู้มีอำนาจหรือกลุ่มทุนมากขึ้น

(6) ศักยภาพของผู้นำชาวบ้าน : ซึ่งผู้นำถือว่าเป็นคนที่มีความสามารถสำคัญอย่างสูง ผู้นำเหล่านี้อาจประกอบด้วยผู้นำทางความคิด ผู้นำทางด้านศิลธรรม ผู้นำทางด้านอาชีพหรือเทคนิคการปฏิบัติ ผู้นำที่สามารถประยุกต์งานและประสานงานกับทางราชการและเอกชนรวมทั้งประสานภายในหมู่บ้าน ศักยภาพของผู้นำต่าง ๆ เหล่านี้มีอยู่จริงและได้รับการพัฒนาอย่างสม่ำเสมอ โดยงานวิจัยประเมินผลนี้ พบว่า ผู้นำที่สร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กรชาวบ้าน มักมีคุณสมบัติหลายประการ คือ เป็นนักประสานงาน มีความสามารถในการจัดทำและบันทึกได้ละเอียด ได้รับการยอมรับจากชาวบ้าน มีความเท่าทันต่อสถานการณ์ภายนอกชุมชน ฟังความคิดเห็นของผู้อื่น มีความเชื่อมั่นและเป็นตัวของตัวเอง ซึ่งหากชุมชนได้มีผู้นำลักษณะนี้ก็จะสามารถสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กรชุมชนได้เป็นอย่างดี

กาญจนा แก้วเทพ (2540 : 53-59) เสนอเรื่องความเข้มแข็งขององค์กรชุมชนว่าพิจารณาได้จาก

(1) ตัวบุคคลหรือทุนมุขย์ : สิ่งที่บ่งบอกความเข้มแข็งของชุมชน คือ การเจริญเติบโตในเชิงปริมาณและคุณภาพขององค์กร นั่นคือ สมาชิกเพิ่มมากขึ้น มีการสืบทอดคนรุ่นใหม่ ๆ เข้ามารับต่อช่วงภาระงาน ส่วนในมิติเชิงคุณภาพดูได้จากการรู้ความสามารถและทักษะ รวมทั้งความคิดและพลังแห่งศิลธรรมทั้งของสมาชิกและผู้นำ อีกทั้งผู้นำอาจดูได้จากความสามารถและการประสานผลประโยชน์ สิ่งสำคัญที่ต้องดูอีกอย่าง คือ พลังสร้างสรรค์ของสมาชิกในการคิดค้นและทำกิจกรรมอย่างมีชีวิตชีวามและมีความต่อเนื่อง

(2) ปริมาณและคุณภาพของกิจกรรม : ผลงานหรือกิจกรรมของกลุ่มนี้มีความต่อเนื่อง ดำเนินการอย่างเป็นเครือข่าย และขยายกิจกรรมใหม่ ๆ นอกเหนือไปจากความสามารถในการจัดการกับปัญหาที่องค์กรเผชิญในภาวะวิกฤติ

(3) ปริมาณและคุณภาพของทุนที่เป็นวัสดุอุปกรณ์หรือสภาพแวดล้อม : พิจารณาจากทุนด้านปริมาณของวัตถุที่เพิ่มมากขึ้นหรือได้มา เช่น กลุ่มวัสดุที่มีวัสดุเพิ่มขึ้น กลุ่มสมุนไพรที่มีการรักษาพรมเพิ่มและป่าตามธรรมชาติ เป็นต้น ส่วนมิติเชิงคุณภาพ พิจารณาจากความยั่งยืนของทุน เช่น ระบบการบริหารจัดการที่ทำให้สามารถเพิ่มวัตถุและสภาพแวดล้อมที่เป็นทุน เป็นต้น

(4) ทุนเพื่อเครือข่าย : การมีเครือข่ายของสมาชิกหรือกิจกรรมสะท้อนให้เห็นถึงความสามารถในการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน และเห็นถึงศักยภาพในการระดมทุน ในแง่ปرمิตา อาจดูได้จากเครือข่ายสมาชิกที่มีกิจกรรมมากขึ้นในแง่คุณภาพดูได้จากความสามารถในการจัดการกับเครือข่ายในลักษณะของความร่วมมือในการปฏิบัติ และลักษณะของอำนาจในการเจรจาต่อรอง หรือประสานงาน

(5) สถานภาพขององค์กรชุมชน : ซึ่งจากการที่หนึ่งถึงสี่เป็นเพียงการพิจารณาจากตัวองค์กรชุมชนเท่านั้น การพิจารณาศักยภาพควรอ้างอิงจากภายนอกด้วย นั่นคือ การประเมินการยอมรับต่อองค์กรชุมชนจากกลุ่มนบุคคลภายนอกที่เกี่ยวข้องว่าให้ยอมรับในเรื่องอะไรและมากน้อยแค่ไหน

นอกจากนี้ ยังเสนอว่า การพิจารณาความเข้มแข็งของชุมชน หากมองในมุมกว้างแล้ว น่าจะพิจารณาถึงขีดความสามารถของชุมชนในการควบคุมตัวแปรที่ควบคุมไม่ได้ (เช่น การกำหนดราคาขาย การอยากให้ลูกหลานอยู่ในหมู่บ้าน กรรมสิทธิ์ที่ดินและป่าชุมชนฯลฯ) โดยมีความสามารถในการควบคุมได้มากขึ้น โดยสามารถควบคุมได้ด้วยตัวเอง ชีวิตของตนเอง ครอบครัว กลุ่มหมู่บ้าน เครือข่ายตลาด และนโยบายของรัฐ

แนวคิดความเป็นชุมชนและองค์กรชุมชนที่กล่าวมานี้ จะเห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล กลุ่มสมาชิก ตัวองค์กร และการบริหารจัดการที่ก่อให้เกิดกิจกรรม ผลประโยชน์ เกิดเครือข่าย และเกิดอุดมการณ์ ดังนั้น เราอาจสามารถแยกพิจารณาเพื่อนำไปใช้ประกอบในกระบวนการเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง โดยแบ่งออกเป็น 3 ประการ คือ

ประการแรก : พิจารณาถึงความเฉพาะความเข้มแข็งขององค์กรชุมชนหรือองค์กร ชาวบ้านในทศนะของนักพัฒนาหลายท่าน โดยความเป็นองค์กรชุมชนดังกล่าวมีบทบาทไม่น่ากันนัก ต่อความเคลื่อนไหวในภาคสาธารณรัฐหรือสังคม โดยส่วนรวม เป็นเพียงความเคลื่อนไหวในระดับองค์กร กลุ่มของตน

ประการที่สอง : พิจารณาความเป็นชุมชน เป็นลักษณะของการรวมตัวขององค์กรที่หลากหลาย ทึ้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการในความรวมมือเป็น “ประชาชน” กล่าวคือ มีความร่วมมือกันกว้างขวางและหลากหลายเป็นพหุภาคี มีสำนึกการพึ่งตนเอง และขับผลประโยชน์จากเฉพาะกลุ่มสู่สังคมสำนึกสาธารณะมากขึ้น มีอาณาเขตจะเป็นเป้าหมายกิจกรรมหรือบริเวณพื้นที่ที่รู้นึกมีความเป็นเจ้าของ เช่น มีความเป็นเจ้าของหมู่บ้าน ชุมชน ตำบล อำเภอ จังหวัด ที่จะเกิดประชาชนหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ หรือจังหวัด เป็นต้น

ประการที่สาม : พิจารณาความเป็นชุมชนในภาคสาธารณะ เป็นสังคมของส่วนรวมที่ไม่ใช่การจัดการโดยภาครัฐหรือภาครุนทด้วยทางผลประโยชน์ ซึ่ง เดวิด แมธิวส์ ใช้คำว่า ชีวิตสาธารณะที่มีสุขภาพดี หรือ “ประชาชนสังคมที่เข้มแข็ง” โดยได้นำเสนอทัศนะใหม่ต่อการมองชุมชน

ว่า การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนมีผลต่อการสร้างภาคสาธารณและชุมชนโดยรวม การมีส่วนร่วมในลักษณะประชาสัมพันธ์จะนำไปสู่การเพิ่มประสิทธิภาพของการให้บริการ ได้จริงและเกิดความมั่นคงทางเศรษฐกิจ และเสนอองค์ประกอบที่ทำให้ชุมชนภาคสาธารณะมีความเข้มแข็ง

นอกเหนือนี้ ยังมีนักวิชาการหลายคนได้เสนอกรอบตัวชี้วัดความเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง สำหรับองค์กรชุมชน ดังนี้ (จากบทนำการพัฒนาเครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตและสังคม หน้า 10-13)

(1) ภูมิปัญญา ระบบความเชื่อ ระบบความคิดของชุมชน การกำหนดตัวชี้วัดเกี่ยวกับภูมิปัญญาหรือระบบความเชื่อของบุคคลนับเป็นเรื่องยาก แต่การชี้วัดว่าชุมชนนั้น ๆ มีภูมิปัญญาหรือไม่ อาจดูได้จากการสืบทอดองค์ความรู้ การพัฒนาองค์ความรู้ใหม่ที่เหมาะสมกับบุคคลสมัย ซึ่งตัวชี้วัดในเรื่องเหล่านี้สามารถสังเกตได้จากการมีผู้นำที่หลากหลายทั้งในด้านความรู้ ทักษะ และจำนวนผู้นำในชุมชนนั้น ๆ อีกทั้งยังสังเกตได้จากการทัศนคติ ความเชื่อ และพฤติกรรมของสมาชิกที่เกี่ยวกับความเชื่อในพิธีกรรมต่าง ๆ

(2) การจัดการกลุ่ม/องค์กรชุมชน การชี้วัดความเข้มแข็งของกลุ่มอาจพิจารณาได้จาก

(2.1) วัตถุประสงค์ของการรวมกลุ่ม สามารถบ่งชี้ถึงพุทธิกรรมและกิจกรรมที่มีความหมายในเชิงการสืบทอดภูมิปัญญาและระบบความเชื่อ

(2.2) กฎ กติกา ชี้ถึงความสามารถในการกำหนดและควบคุมพุทธิกรรมของสมาชิกในชุมชน

(2.3) จำนวนและคุณภาพของสมาชิกที่เข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ สะท้อนความเอาใจใส่ในการร่วมกิจกรรม ความสำนึกในหน้าที่ และความรับผิดชอบของสมาชิก

(2.4) คุณภาพของกรรมการกลุ่ม ซึ่งสะท้อนให้เห็นได้จากความสามารถในการขัดการ การสนองตอบต่อปัญหา การจัดสรร และการกระจายทรัพยากรของชุมชน

(2.5) กิจกรรมกลุ่มบ่งชี้ถึงความสามารถในการตอบสนองต่อภารกิจต่าง ๆ เช่น ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม วัฒนธรรม ด้านการจัดการทรัพยากรของชุมชน

(2.6) กองทุนของกลุ่ม บ่งชี้ถึงความสามารถในการระดมทุนของกลุ่ม นับเป็นเครื่องสะท้อนศักยภาพและความเข้มแข็งของกลุ่ม ได้ดี

(3) กระบวนการเรียนรู้และเครือข่ายการเรียนรู้ ตรวจวัดได้จากการศึกษาดูงาน เวทีแลกเปลี่ยนความรู้และการขยายเครือข่ายความร่วมมือ ซึ่งจะสะท้อนภาพการยกระดับภูมิปัญญาและการเรียนรู้ของชุมชน การเชื่อมโยงภูมิปัญญาระหว่างชุมชน

(4) ผลกระทบจากการดำเนินงานขององค์กรชุมชนในด้านต่าง ๆ โดยที่ตัวชี้วัดระดับความเข้มแข็งชุมชนเน้นการวัดถึงผลที่เกิดขึ้นกับชุมชนเป็นหลัก ดังนี้

(4.1) ด้านเศรษฐกิจและอาชีพ ตัวชี้วัดด้านนี้ในระดับชุมชนมีความสัมพันธ์กับตัวชี้วัดระดับครัวเรือนค่อนข้างมาก แต่จะให้ผลที่เป็นภาพรวมหรืออัตราเฉลี่ยของครัวเรือนทั้งหมดในชุมชนเท่านั้น

(4.2) ด้านสังคมวัฒนธรรม ในระดับชุมชนเป็นการวัดถึงสัดส่วนการอยู่อาศัยถาวรของครัวเรือนในชุมชน วัดด้านสวัสดิการที่ชุมชนมีให้ วัดอัตราการประกอบอาชญากรรมและยาเสพติด วัดในด้านการอนุรักษ์ การพัฒนา ปรับใช้ และการสืบสานต่อในด้านภูมิปัญญาพื้นบ้านรวมทั้งศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น

(4.3) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสภาพแวดล้อม เป็นการวัดถึงพลังของชุมชนและจิตสำนึกของชุมชนในการอนุรักษ์และรักษาสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ

กระบวนการเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง

ในการนำเสนอกระบวนการเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง ได้ยึดเอาแนวคิดหลักการสำคัญที่ได้นำเสนอไปแล้วในเบื้องต้น โดยกระบวนการนี้มีเป้าหมายที่สำคัญ คือ

(1) ชุมชนเป็นฐานของการพัฒนาที่มีระบบการศึกษา สาธารณสุข สิ่งแวดล้อม การจัดสรรงรรพยากร ระบบสวัสดิการและกฎหมายจากชุมชนเป็นของชุมชน

(2) ความเข้มแข็งของชุมชนและกระบวนการทัศน์ใหม่ในการพัฒนา จะช่วยให้เกิดการสร้างและจัดระเบียบของชุมชนที่นำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจ การเมือง ศาสนา สิ่งแวดล้อม ระบบนิเวศ และระบบทุนของชุมชนให้พึงดูนเอง ได้และยั่งยืน

(3) นำไปสู่โครงสร้างทางการเมืองและระบบการจัดสรรงรรพยากรที่เป็นของประชาชนอย่างแท้จริง ไม่ว่าจะเป็นระบบตัวแทนท้องถิ่น ระบบการวางแผนพัฒนาท้องถิ่น ระบบการจัดการทรัพยากรท้องถิ่น การจัดสรรงรรยาและงบประมาณ เป็นต้น

(4) ระบบความร่วมมือและความเป็นประชาคม ประชาสังคมจะทำให้สังคมไปร่วมใส่ตรวจสอบได้ มีการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อสร้างคุณภาพทางการพัฒนา

สรุปแนวคิดการสร้างชุมชนเข้มแข็ง มีความสำคัญและจำเป็นเร่งด่วน ซึ่งต้องอาศัยความรู้ความเข้าใจ และการสร้างจิตสำนึกร่วมในการทำงานของชุมชนร่วมกัน การสร้างชุมชนเข้มแข็ง เป็นผลของการกระบวนการพัฒนาที่ใช้กระบวนการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม กระบวนการตัดสินใจและการเรียนรู้ของคนในชุมชน โดยใช้รากฐานทางวัฒนธรรมชุมชนในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง การระดมทุนภายในและภายนอกชุมชน ในเรื่องคน ทุน วัสดุอุปกรณ์ต้องพึงดูนเอง เป็นหลักภายใต้สภาพความรู้ ความสามารถของชุมชน อาศัยภูมิปัญญาชาวบ้าน ที่รู้จักวิเคราะห์ ศักยภาพของตนเอง รู้จักเก็บข้อมูลชุมชนด้วยตนเอง รู้จักวางแผนและดำเนินการตามแผนนี้ด้วยตนเองเป็นกระบวนการที่อาศัยปัญญาหน้าไม่ใช่เงินนำหน้าอย่างที่ผ่านมาเป็นกระบวนการ การเรียนรู้

ที่ต้องใช้เวลานาน ชุมชนเข้มแข็งเป็นกระบวนการทางปัญญา ก่อให้เกิดปัญญา ซึ่งเมื่อเกิดแล้วก็จะเป็นดังแสงสว่างนำไปสู่การพัฒนาต่อ

2.4 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องประเด็นชุมชนเข้มแข็ง ได้แก่ศึกษาไว้ดังนี้

อรอนงค์ ธรรมกุล (2539) ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการพัฒนาท้องถิ่น โดยใช้พื้นที่หมู่บ้านหนองเต่า หมู่ที่ 3 ตำบลม่วงตึด อำเภอเมือง จังหวัดน่าน ผลจากการศึกษาพบว่า กลไกสำคัญที่ทำให้สมาชิกมีส่วนร่วมมีการเรียนรู้ มีความเชื่อ และมีอุดมการณ์ ได้แก่ความผูกพันเป็นเครือญาติ การมีผลประโยชน์ร่วมกัน ผู้นำและสมาชิกมีบทบาทร่วมกันในการดำเนินกิจกรรมตามกระบวนการพัฒนาท้องถิ่นอย่างมีประสิทธิภาพ วิธีการในกระบวนการมีส่วนร่วมของสมาชิกองค์กรชาวบ้านได้แก่การเข้าร่วมประชุมอภิปรายปัญหาร่วมกัน การร่วมกันปฏิบัติกรรม และร่วมกันประเมินสรุปผลกิจกรรม ส่วนรูปแบบที่สมาชิกองค์กรชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เป็นไปตามระเบียบและข้อบังคับกลุ่มที่ร่วมกันกำหนดขึ้น ทั้งที่เป็นงานส่วนรวมของชุมชนและกิจกรรมที่เป็นผลประโยชน์ต่อตนเองและครอบครัว การมีส่วนร่วมของสมาชิกเริ่มขึ้นในขั้นการวางแผนการริเริ่มโครงการ การดำเนินการ ร่วมรับผลประโยชน์ ปัจจัยที่ทำให้คนในชุมชนร่วมกันปฏิบัติกรรมต่าง ๆ ได้แก่ ภาวะเศรษฐกิจ ความผูกพันเป็นเครือญาติกัน มีปัญหาร่วมกัน และการได้รับการสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่ของรัฐและองค์กรเอกชน

ผลการเปลี่ยนแปลงจากการเข้าร่วมในกิจกรรมการพัฒนาขององค์กรชาวบ้าน คือความมั่นคงของกลุ่มองค์กร ความรู้สึกของความเป็นเจ้าของทำให้กิจกรรมมีความต่อเนื่อง มีความเข้มแข็งของสมาชิกในการมีส่วนร่วม มีความรับผิดชอบสูง สามารถสร้างพลังในการรับกิจกรรมหรือโครงการใหม่ ๆ ที่จะเข้าสู่หมู่บ้านได้อย่างมีศักดิ์ศรี ได้รับประโยชน์อย่างเป็นธรรม มีอิสระในการบริหารปราศจากการแทรกแซงจากภายนอก

งานศึกษาเรื่องนี้ใช้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ทางเครือญาติ การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน การร่วมรับผลประโยชน์ เกิดกิจกรรมการพัฒนาของชุมชนที่มีความต่อเนื่องทำให้ชุมชนเข้มแข็ง

อาริยา เศวตамว (2542) ศึกษาเรื่อง ผ้าป่าข้าว: บทสรุปวิธีคิดของชุมชน ของหมู่บ้านก้อนน้อย ตำบลทุ่งกลวย อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา สรุปได้ว่า ชุมชนชนบทกำลังเผชิญกับผลกระทบจากการพัฒนาของรัฐในการพยาบาลที่จะเปลี่ยนแปลงชุมชนเข้าสู่ระบบในรูปแบบโครงการพัฒนาต่าง ๆ ทำให้ชุมชนต้องสูญเสียการควบคุมและจัดการทรัพยากรของตนเอง ต้องพึ่งพาการตัดสินใจจากภายนอก ระบบเศรษฐกิจเชิงพาณิชย์มีผลกระทบกับคนจนที่ไม่มีที่ดินทำกิน หรือมีที่ทำกินน้อยและขาดต้นทุนในการผลิตมากกว่าคนที่มีฐานะดี ทำให้คนจนมีหนี้สินและมี

ความจำเป็นต้องใช้เงินสดจึงทำให้เกิดการอพยพแรงงานออกไปทำงานนอกภาคเกษตร ปัญหาภาพรวมของชุมชนที่เกิดจากการพัฒนาของระบบพุนนิยมคือปัญหาตกข้าวເเขียว ปัญหานี้สินปัญหาสิ่งแวดล้อมและการอพยพแรงงานซึ่งนำไปสู่ปัญหาการติดเชื้อออดส์เป็นเรื่องของความเป็นปัจเจกและวัตถุนิยม จึงมีความพยายามที่จะสร้างความเป็นชุมชนใหม่ เพื่อโடีกระและสารพัฒนาของรัฐ แสดงออกถึงอำนาจความเป็นตัวตนของคนในชุมชนในภาวะไร้อำนาจ โดยกระบวนการในการจัดการความสัมพันธ์ใหม่เพื่อทางเลือกในการพัฒนาที่ชุมชนสามารถตัดสินใจได้ด้วยตนเองเพื่อศักดิ์ศรีของตนเอง สามารถสร้างอำนาจต่อรองหรือการจัดการและความคุ้มครองของตนเองได้มากขึ้น

กระบวนการผ้าป่าข้าวเป็นเวทีรือฟืนพื้นที่ส่วนรวมให้กับชุมชนในการแสดงออกถึงความเป็นตัวตน เปิดโอกาสให้ถูกเลี้ยงโดยเยื้องกันของภายในชุมชนเพื่อช่วงชิงความหมายเกี่ยวกับชุมชนที่มีความหลากหลาย มีทั้งการผสมพืชและข้าวเปลือก ก่อการให้ความสำคัญของผ้าป่าข้าว ในฐานะความสัมพันธ์อันเหนี่ยวแน่นและดึงตามแบบดั้งเดิมคือ “การช่วยเหลือกัน” กับความหมายผ้าป่าข้าวเชื่อมโยงกับการสร้างชุมชนเข้มแข็งคือ “การทำบุญ” เพื่อสร้างความเท่าเทียมกันของคนในชุมชน การสร้างสังคมที่มีความยุติธรรมและช่วยเหลือกัน การสร้างความเป็นชุมชนจึงเป็นกระบวนการที่ทุกคนร่วมกันสร้างคุณค่าใหม่และเป็นกระบวนการก่อให้เกิดการเรียนรู้และเข้าใจปัญชาชุมชนของตนเอง

งานศึกษาชั้นนี้ศึกษาการสร้างความหมายเกี่ยวกับชุมชนในกระบวนการผ้าป่าข้าวภายใต้บริบทของงานพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชนซึ่งมีอยู่ 2 แนวคิด คือจากแนวคิดของชาวบ้านเองมองว่ากระบวนการผ้าป่าข้าวเรื่องของการช่วยเหลือกัน ในส่วนผู้นำชุมชน มองว่าเป็นการทำบุญ งานศึกษาชั้นนี้ทำให้ทราบถึงกระบวนการการปรับความคิดของชาวบ้านในเรื่องของสิทธิชุมชนและสิทธิของปัจเจกชน เมื่อจะเกิดความขัดแย้งกันทางความคิดแต่การสร้างชุมชนให้เข้มแข็งก็สามารถทำได้ หากชุมชนนั้นเปิดเวทีให้กับกระบวนการมีส่วนร่วมให้กับกลุ่มต่าง ๆ อย่างเต็มที่

อภิวัฒน์ (2543) ศึกษาเรื่อง ทุนทางสังคมที่ส่งผลกระทบต่อชุมชนเข้มแข็ง ได้ทำการศึกษาในพื้นที่หมู่บ้านโป่งนก หมู่ 7 ตำบลแม่กะ อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่เพื่อให้ทราบถึงทุนทางสังคมที่ส่งต่อชุมชนเข้มแข็ง โดยมีแนวความคิดว่า ทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชนนบทตามวิถีวัฒนธรรมของชุมชนเป็นสิ่งสำคัญและเป็นพื้นฐานที่ช่วยส่งเสริมให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง และสามารถปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ของโลกที่เปลี่ยนไปอย่างรวดเร็ว ผลการศึกษาสรุปได้ว่า ทุนทางสังคมมีทั้งทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางธุรกิจชาติ ทุนบุคคล ทุนกลุ่ม/องค์กร ทุนเครือญาติและเครือข่าย ที่มีอยู่ในชุมชนส่งผลให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง เพราะชุมชนได้ใช้ทุนทางสังคมมาเป็นพื้นฐานในการสร้างเสริมความมั่นคงและยั่งยืนให้กับชุมชนและปัจจัยที่สำคัญคือการมีส่วนร่วมของผู้คนในชุมชน และการมีจิตสำนึกรักสาธารณะที่ทำให้ชุมชนสามารถสร้างชุมชนเข้มแข็ง การที่ผู้คนมา

รวมกลุ่มกันได้มีความรู้สึกและตระหนักร่วมกันว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนที่ต้องดูแลรับผิดชอบร่วมกัน ทำให้ชุมชนสามารถสร้างอำนาจต่อรองกับภายนอกและปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปของธรรมชาติและสังคมภายนอกได้อย่างมีศักดิ์ศรีและยังคงรักษาความเป็นชุมชนได้อย่างมั่นคง

ผลการศึกษาชิ้นนี้ชี้ให้เห็นทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชนส่งผลให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งซึ่งเป็นทุนทางสังคมที่ผ่านปฏิบัติการทางวัฒนธรรมชุมชนสืบทอดเนื่องท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงทางสังคมแต่ชุมชนสามารถปรับตัวเองได้

จาก จันทรากาคและคณะ (2545) ทำการศึกษา “โครงการศึกษาระบวนการเรียนรู้แบบ มีส่วนร่วมในการพัฒนากลุ่มออมทรัพย์บ้านป่าสัก ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย” สรุปได้ว่า สภาพความเป็นอยู่ วิถีชีวิต เศรษฐกิจ และสังคมของชุมชน เกิดจากความสัมพันธ์ที่เป็นเครือญาติมีความเอื้ออาทรต่อกัน มีความสามัคคี มีผู้นำที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการที่มีความเข้มแข็งทำให้เกิดการพัฒนาที่มีความต่อเนื่องและมั่นคง ทุนทางสังคม ของการมีทรัพยากรบุคคล วัฒนธรรม ประเพณีที่ดีงาม ความเชื่อ ความเคารพนับถือผู้อาวุโส และการตระหนักร่วมกันค่าของกันและกัน ส่งผลให้เกิดการทำกิจกรรมที่ต่อเนื่องในชุมชน กิจกรรมกลุ่มออมทรัพย์ เป็นตัวอย่างหนึ่งที่มีการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพโดยความร่วมมือกันของสมาชิก กัดเลือกผู้รับผิดชอบที่เหมาะสมกับงาน มีกติการะเบียบวิธีปฏิบัติอย่างคุณที่เหมาะสม มีการพัฒนาทักษะความรู้ของผู้นำในการบริหารจัดการและมีความซื่อสัตย์ กระบวนการและกลไกการพัฒนาของกลุ่ม ตอบสนองความต้องการของสมาชิกในชุมชนเรื่องเงินทุนหมุนเวียน สวัสดิการชุมชน รวมทั้งเรื่องปัจจัยการผลิตเพื่อสร้างรายได้ให้กับสมาชิก จึงทำให้สามารถขยายสมาชิกได้มากขึ้น กลุ่มออมทรัพย์ จึงเป็นศูนย์กลางของระบบการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชน

งานศึกษาชิ้นนี้ชี้ให้เห็นถึงกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนที่เกิดจากความสัมพันธ์ทางเครือญาติ มีทุนทางสังคมด้านบุคคล ทรัพยากร วัฒนธรรม จึงทำให้เกิดการร่วมมือกันในการพัฒนาชุมชนผ่านกิจกรรมต่าง ๆ กลุ่มออมทรัพย์ เพื่อตอบสนองความต้องการของส่วนรวม

มิ่งขวัญ แคนสุวรรณ (2545) ศึกษาเรื่องกระบวนการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนบ้านโป่ง อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ ผลจากการศึกษาพบว่า ชุมชนบ้านโป่งมีประวัติศาสตร์ความเป็นมา มีผู้นำชุมชนที่เป็นคนซื่อสัตย์ เสียสละ มีวิสัยทัศน์กว้างไกล คนในชุมชนมีความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติ มีความเอื้อเฟื้อเพื่อแผ่ขยายเหลือกัน มีคุณธรรม มีจริยธรรม มีศูนย์รวมทางจิตใจ ซึ่งถือว่าเป็นทุนทางสังคมที่สำคัญ ดังนั้นชุมชนจึงใช้ทุนทางสังคมที่มีอยู่ในการรวมกลุ่มกันวิเคราะห์หาทางเลือกในการแก้ปัญหาทำให้ชุมชนมีการเรียนรู้จากการทำงานร่วมกัน มีการจัดการ มีแผน มีโครงการ สมาชิกทุกคนมีความเสียสละ มีการแบ่งปันผลประโยชน์อย่างยุติธรรม การที่สมาชิกใน

ชุมชนมีคุณภาพ มีคุณธรรม ทำให้ชุมชนมีสันติภาพมีความเข้มแข็งสามารถสร้างความเป็นชุมชนได้ตลอดไป

งานศึกษาชั้นนี้จึงให้เห็นถึงความสำคัญของทุนทางสังคมที่ส่งผลให้เกิดการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนผ่านกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันในการวิเคราะห์ทางเดือดของตนเองในการแก้ปัญหา นำมาซึ่งความเข้มแข็ง มั่นคง ยั่งยืน

เสรี พงศ์พิศ (2548) ได้สรุปบทเรียนจากหมู่บ้านโภเบียนบทความชื่อ “อินแบง มหาวิทยาลัยชีวิต สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน ในหนังสือชุมชนเรียนรู้ ออยเย็นเป็นสุข สรุปได้ว่า “อินแบง” เป็นชื่อของเครือข่ายองค์กรชุมชนที่มีพื้นที่อยู่บริเวณตีนเขาภูพานในจังหวัดสกลนคร ด้วยลักษณะของพื้นที่อยู่ใกล้เขา จึงทำให้ชุมชนในแถบดังกล่าวมีป่าที่อุดมสมบูรณ์ มีแหล่งอาหาร และทรัพยากรจำนวนมาก จากนโยบายการพัฒนาของรัฐที่ส่งเสริมให้ชาวบ้านปลูกพื้นเชิงเดียวด้วย การนำรายได้มาเป็นเงื่อนไขในการให้ชาวบ้านทำตามนโยบาย ไม่รับสำมะORMAT ไม่ปลูกพื้นเชิงเดียว แต่ในปัจจุบันชาวบ้านได้รับรายได้จากการขายอาหารและทรัพยากรของชุมชนลูกน้ำมาแปลงเป็นไม้รัก ไม้ร่อ และหนึ่งสินที่กู้มาร์ทุนในช่วงแรกมีรายได้ดีเนื่องจากราคายอดผลิตสูง แต่ในปัจจุบันราคายอดผลิตเริ่มตกต่ำรายได้ไม่พอ กับหนึ่งสินที่เป็นอยู่ จึงทำให้ต้องทำลายพื้นที่ป่าและแหล่งอาหารเพิ่มมากขึ้น การแก้ไขปัญหาดังกล่าวไม่ได้ช่วยให้หนึ่งสินหมดและไม่ได้ช่วยให้มีชีวิตดีขึ้น ชาวอินแบงจึงหันกลับมาทบทวนตัวเองว่า สิ่งที่เกิดขึ้นกับชุมชนของตนเองนั้นมีสาเหตุมาจากอะไร จึงได้ข้อสรุปว่าที่ผ่านมาในอดีต อินแบงมีความอุดมสมบูรณ์ทั้งอาหารและทรัพยากร มีรายได้ถึงแม้ว่าจะไม่มากนักแต่พอเพียงกับการใช้จ่าย ไม่มีหนึ่งสิน สิ่งเหล่านี้เปลี่ยนไปเมื่อชาวอินแบงหลงเชื่อและตกอยู่ในกระแสการพัฒนาของรัฐนั้นเกิดจากขาดความรู้ จึงทำให้ศักยภาพของชาวอินแบงที่มีอยู่ในอดีตถูกทำลายไป ชาวอินแบงได้เรียนรู้และค้นพบความจริงอันยิ่งใหญ่แห่งภูมิปัญญาบรรพบุรุษว่า ธรรมชาติเป็นแม่ผู้ให้ชีวิต แม่ธรรม แม่น้ำ แม่โพสพ เราเลี้ยงดูแม่ให้ดี แม่ก็ให้ชีวิตเราอย่างพอเพียง ดังนั้นชาวอินแบงจึงได้ร่วมกันสร้างวิถีที่คนใหม่และกำหนดบุทธศาสตร์การพัฒนาสร้างความอุดมสมบูรณ์ให้กับลับมาสู่ชุมชนอีกรอบ โดย “ยกป่ามาไว้บ้าน” เพื่อให้แหล่งอาหารบ้านเรือน เสื้อผ้า ยารักษาโรค ซึ่งเป็นปัจจัยพื้นฐานของชีวิตมีความอุดมสมบูรณ์และพอเพียงต่อการใช้สอยและการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนอินแบง

งานชั้นนี้ได้ศึกษากระบวนการคิดของคนในชุมชนในการมองภูมิหลังของตนเองถึงปัญหาที่ประสบมาแล้วนำมาทางแก้ไข โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่มีทั้งทุนทางสังคม ทุนทางธรรมชาติ ทุนทางวัฒนธรรม และวัฒนาประยุกต์ปรับใช้ให้เข้ากับเทคโนโลยีอย่างชาญฉลาดงานสามารถแก้ไขปัญหาของชุมชนของตนและเป็นแบบอย่างให้กับชุมชนอื่น ๆ ได้

เสรี พงศ์พิช (2548) มหาวิทยาลัยชีวิต สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน กรณีไม่เรียง ซึ่งสรุปได้ว่าไม่เรียงคือคำลงหนึ่งในสำเนาฉบับเดิม จังหวัดนครศรีธรรมราช ประสบปัญหาในการประกอบอาชีพคือการผลิตยางพาราที่ไม่มีคุณภาพและปัญหาราคายางพาราตกต่ำ ชุมชนจึงหาทางออกโดยร่วมกันศึกษาเรียนรู้และรวมกลุ่มกันตั้งโรงงานแปรรูปเพื่อบริหารจัดการกันเอง ตามความสามารถของคน ทรัพยากรและการจัดการ จนทำให้สามารถแก้ไขราคายางพาราให้อยู่ในระดับที่สูงกว่าราคากลางทั่วไป การแก้ไขปัญหายางพาราไม่ใช่แก้ไขร่องรอยคุณภาพการผลิตเท่านั้น มีปัจจัยอื่นที่เกี่ยวข้องอีกมากที่มีส่วนเกี่ยวข้อง จึงได้กำหนดเป็นยุทธศาสตร์ “แผนแม่บทยางพารา” เป็นการแก้ปัญหาเชิงนโยบายและปฏิบัติการชุมชน และไม่เรียงไม่ได้มองปัญหารือเรื่องยางพาราเพียงอย่างเดียว เพราะชีวิตความเป็นอยู่ความเป็นอยู่ของชาวบ้านมีปัญหาที่มีความสัมพันธ์กัน ชุมชนจึงได้ร่วมกันศึกษาปัญหาโดยวิธีการทำประชาพิจัยและพัฒนาข้อมูลเป็นแผนการจัดการชีวิตหรือแผนแม่บทชุมชนซึ่งนำไปสู่การพัฒนาระบบเศรษฐกิจชุมชน

งานศึกษาชั้นนี้ชี้ให้เห็นการแก้ไขปัญหายางพาราที่เกิดมาจากการความรู้ความสามารถของคนในชุมชนผ่านกระบวนการศึกษาเรียนรู้และการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนอย่างบูรณาการ จนสามารถแก้ไขปัญหายอย่างรอบค้านเป็นการพัฒนาแบบครบวงจร ทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง สามารถพึ่งพาและจัดการตนเองได้

สรุปผลการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทำให้เห็นศักยภาพของชุมชนที่มีการพัฒนาที่ต่อเนื่อง ซึ่งเกิดจากการมีจิตสำนึกร่วมของคนในชุมชนเองและเกิดจากลักษณะความสัมพันธ์ทางเครือญาติที่แน่นแฟ้น การยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมเดียวกันที่เคร่งครัด การอึ้งเพื่อเพื่อแผ่ของคนในชุมชน การแบ่งปันผลประโยชน์อย่างลงตัว จึงเกิดการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของคนในชุมชนผ่านกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน มองอดีตที่ผ่านมาเป็นบทเรียน มองอนาคตเป็นแนวทางในการก้าวย่างไปสู่ทางแก้ไขปัญหา เน้นการสร้างชุมชนเข้มแข็ง ด้วยกระบวนการพึ่งตนเองก่อน ก่อนที่จะรับความช่วยเหลือจากภายนอก ซึ่งไม่ได้หมายถึงการปฏิเสธวัฒนธรรมและโลกภายนอกแต่เลือกที่จะรับความช่วยเหลือ

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องชุมชนเข้มแข็ง : กรณีศึกษาบ้านดอนหมู ตำบลลางามเปี้ย อำเภอตระการพืชผล จังหวัดอุบลราชธานี มีวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

3.1 พื้นที่ศึกษา

บ้านดอนหมู ตำบลลางามเปี้ย อำเภอตระการพืชผล จังหวัดอุบลราชธานี ที่มีประวัติการก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2334 ได้เดินทางมาเก็บของป่าและล่าสัตว์ ยังบริเวณที่ตั้งหมู่บ้านในปัจจุบัน พบว่าที่ดินแห่งนี้มีความอุดมสมบูรณ์ทั้งสภาพพื้นป่าและสัตว์ป่านานาชนิดเหมาะสมสำหรับการเพาะปลูก อยู่ใกล้แหล่งต้นน้ำลำธารที่มีน้ำอยู่ตลอดปี จึงได้ตัดสินใจลงหลักปักฐานเป็นที่ทำการ กิน เมื่อชุมชนขยายตัวมากขึ้น จึงจัดตั้งเป็นหมู่บ้านชื่อว่า “บ้านดอนหมู” เนื่องจากบริเวณดังกล่าวมี หมู่บ้านอยู่เป็นจำนวนมาก ผู้ที่อพยพมาอยู่ของคนในชุมชนมีลักษณะของการเป็นเครือญาติสูง จึงทำ ให้ชุมชนแห่งนี้เป็นปึกแผ่น มีจารีตประเพณีวัฒนธรรมอันดึงดีงามที่ปฏิบัติสืบทอดกันมา

ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม เพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ ขายของป่า และ รับจ้างทั่วไปในเขตตัวจังหวัดอุบลราชธานีและจังหวัดใกล้เคียง นอกจากนั้นบางส่วนยังเดินทางไป ทำงานที่กรุงเทพมหานคร ชาวบ้านดอนหมูส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม มีทุนทาง ธรรมชาติที่สำคัญคือป่าชุมชนซึ่งชุมชนได้ใช้ประโยชน์ร่วมกัน เมื่อเวลาผ่านไประยะหนึ่งเกิดปัญหา การแย่งชิงการใช้ประโยชน์จากธรรมชาติ ขาดการดูแลรักษาและมีปัญหาถูกกระทำการกบฏจาก กลุ่มข้าวบริโภค มีปัญหานี้สินค้าตามมาหรือปัญหาการผลิตของเกษตรกรที่ตอบสนองต่อ การตลาดจนทำให้เกิดผลกระทบต่อระบบนิเวศและระบบเศรษฐกิจของเกษตรกร จากการประสบ ภัยปัญหาดังกล่าวชุมชนบ้านดอนหมูได้ดำเนินการแก้ไขผ่านรูปแบบของกิจกรรมต่างๆ มาเป็น ระยะเวลานานและต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

3.2 ประชากรกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยครั้งนี้ผู้ศึกษาได้ทำการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ โดยมีกลุ่มตัวอย่างที่ให้ข้อมูลในการศึกษารั้งนี้จำนวน 40 คน

3.2.1 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant)

3.2.1.1 ผู้นำชุมชน จำนวน 2 คนคือ ผู้อาวุโสในหมู่บ้านและผู้ใหญ่บ้าน เพื่อให้ทราบประวัติความเป็นมาและการดำเนินกิจกรรมการพัฒนาชุมชนจนทำให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชนด้วยวิธีการสัมภาษณ์ในเชิงลึก (In-depth Interview) รวมเป็นจำนวน 2 คน

3.2.1.2 คณะกรรมการบริหารกลุ่มกิจกรรม กลุ่มละ 2 คน เพื่อให้ทราบเป้าหมาย วัตถุประสงค์ กฎระเบียบ วิธีการดำเนินงาน ตลอดจนปัญหาอุปสรรคและแนวทางแก้ไข โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ในเชิงลึก (In-depth Interview) รวม 10 คน

3.2.1.3 เจ้าหน้าที่ของรัฐ องค์กรพัฒนาเอกชนและผู้เกี่ยวข้อง คือผู้จัดการธนาคาร การเกษตรและสหกรณ์การเกษตรสาขาตระการพืชผล เจ้าหน้าที่เกษตรตำบลตามเป็น เจ้าหน้าที่ พัฒนาการตำบลตามเป็น นายกองค์การบริหารส่วนตำบลตามเป็น เจ้าหน้าที่องค์กรพัฒนาเอกชน เพื่อให้ทราบถึงแนวคิดในการส่งเสริมกระบวนการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน โดยทำการ สัมภาษณ์ในเชิงลึก (In-depth Interview) รวม 5 คน

3.2.2 สมาชิกที่เข้าร่วมกิจกรรมชุมชน กลุ่มละ 4 คน โดยเลือกผู้ให้ข้อมูลที่ไม่ซ้ำกันข้อ 2.1 เพื่อให้ทราบจุดมุ่งหมายในการเข้าร่วมกิจกรรม วิธีการเข้ามามีส่วนร่วม และผลที่ได้รับจากการ เข้าร่วมกิจกรรมโดยใช้วิธีการจัดสนทนากลุ่ม (Focus group discussion) รวม 20 คน

3.2.3 ชาวบ้านที่ไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมชุมชน เพื่อให้ทราบความคิดเห็นในฐานะคนนอก ที่ไม่ได้ร่วมกิจกรรมและไม่ได้รับผลประโยชน์โดยทำการสัมภาษณ์ในเชิงลึก (In-depth Interview) จำนวน 3 คน

3.3 ข้อมูลและการเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษารั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ วิธีการจัดเก็บข้อมูลและการรวบรวมข้อมูลนี้ ดังนี้

3.3.1 ศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วยประวัติหมู่บ้าน ข้อมูลกลุ่มกิจกรรม ต่าง ๆ เช่น โครงการสร้างการบริหาร กฎระเบียบ วิธีปฏิบัติ วิธีการดำเนินงาน เพื่อศึกษาเรื่องราวการ ดำเนินงานที่ผ่านมาที่ส่งผลให้เกิดความเข้มแข็ง

3.3.2 การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) โดยใช้แบบสัมภาษณ์ เพื่อให้ทราบข้อมูลสาเหตุของการเข้าร่วมกิจกรรม การมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม ผลประโยชน์ที่ได้รับจากการเข้าร่วมกิจกรรม

3.3.3 การสนทนากลุ่มย่อย (Focus group discussion) เพื่อทราบจุดมุ่งหมายในการเข้าร่วมกิจกรรม วิธีการเข้ามามีส่วนร่วม และผลที่ได้รับจากการเข้าร่วมกิจกรรม

3.3.4 การสังเกตอย่างมีส่วนร่วม (Participant observation) เป็นวิธีการเก็บข้อมูลที่นักวิจัย เป็นเจ้าหน้าที่ที่ทำงานอยู่ในพื้นที่

ระบบในเวลาการเก็บรวบรวมข้อมูลอยู่ระหว่างเดือนเมษายน-ธันวาคม พ.ศ.2550

3.4 วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมทั้งหมดจากภาคสนามจากหลายวิธีการ เช่น การสัมภาษณ์ การจัดสนทนากลุ่มย่อย รวมทั้งแหล่งข้อมูลอื่น ๆ เช่น ข้อมูลจากเอกสาร ข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่มย่อย นำมาวิเคราะห์ด้วยวิธีการวิเคราะห์เชิงคุณภาพ จำแนกหมวดหมู่ของข้อมูลให้เป็นระบบ เพื่อทำความเข้าใจความหลากหลาย ความหมายและความสัมพันธ์ของข้อมูลในบริบทต่าง ๆ เพื่อให้ได้คำตอบตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ตามที่ตั้งไว้ ทั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดตัวชี้วัดในเรื่องความเข้มแข็งของกิจกรรมชุมชนตามกรอบแนวคิดของกลุ่มงาน แก้วเทพ (2540 : 53-59) โดยพิจารณาได้จาก

(1) ตัวบุคคลหรือทุนมุขย์ : สิ่งที่บ่งบอกความเข้มแข็งของชุมชน คือ การเจริญเติบโตในเชิงปริมาณและคุณภาพขององค์กร นั่นคือ สมาชิกเพิ่มมากขึ้น มีการสืบทอดคนรุ่นใหม่ ๆ เข้ามารับ托 ต่อช่วงภาระงาน ส่วนในมิติเชิงคุณภาพดูได้จากความรู้ความสามารถและทักษะ รวมทั้งความคิดและพลังแห่งศีลธรรมทั้งของสมาชิกและผู้นำ อีกทั้งผู้นำอาจดูได้จากความสามารถและการประสานผลประโยชน์ สิ่งสำคัญที่ต้องดูอีกอย่าง คือ พลังสร้างสรรค์ของสมาชิกในการคิดค้นและทำกิจกรรมอย่างมีชีวิตชีวาและมีความต่อเนื่อง

(2) ปริมาณและคุณภาพของกิจกรรม : ผลงานหรือกิจกรรมของกลุ่มนี้ความต่อเนื่องดำเนินการอย่างเป็นเครือข่าย และขยายกิจกรรมใหม่ ๆ นอกเหนือไปจากนี้ พิจารณาได้จากความสามารถในการจัดการกับปัญหาที่องค์กรเผชิญในภาวะวิกฤติ

(3) ปริมาณและคุณภาพของทุนที่เป็นวัสดุอุปกรณ์หรือสภาพแวดล้อม : พิจารณาจากทุนด้านปริมาณของวัตถุที่เพิ่มมากขึ้นหรือได้มา เช่น กลุ่มวัสดุที่มีวัสดุเพิ่มขึ้น กลุ่มสมุนไพรที่มีการรักษาพรมพืชและป่าตามธรรมชาติ เป็นต้น ส่วนมิติเชิงคุณภาพ พิจารณาจากความยั่งยืนของทุน เช่น ระบบการบริหารจัดการที่ทำให้สามารถเพิ่มวัตถุและสภาพแวดล้อมที่เป็นทุน เป็นต้น

(4) ทุนเพื่อนหรือเครือข่าย : การมีเครือข่ายของสมาชิกหรือกิจกรรมสะท้อนให้เห็นถึงความสามารถในการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน และเห็นถึงศักยภาพในการระดมทุน ในแง่ปริมาณอาจดูได้จากเครือข่ายสมาชิกที่มีกว้างขวางมากขึ้น ในแง่คุณภาพดูได้จากการความสามารถในด้านการจัดการกับเครือข่ายในลักษณะของความร่วมมือในการปฏิบัติ และลักษณะของอำนาจในการเจรจาต่อรอง หรือประสานงาน

(5) สถานภาพขององค์กรชุมชน : ซึ่งจากการประเมินที่หนึ่งถึงสี่เป็นการพิจารณาจากตัวองค์กรชุมชนเท่านั้น การพิจารณาศักยภาพควรอ้างอิงจากภายนอกด้วย นั่นคือ การประเมินการยอมรับต่อองค์กรชุมชนจากกลุ่มนุกคลภายนอกที่เกี่ยวข้องว่าให้ยอมรับในเรื่องอะไรและมากน้อยแค่ไหน

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การศึกษาเรื่องชุมชนเข้มแข็ง: กรณีศึกษาบ้านดอนหมู ตำบลลางาม เป็น อำเภอตระการพืชผล จังหวัดอุบลราชธานี ผู้ศึกษาได้ศึกษาตามประเด็นเนื้อหาการวิจัยโดยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นจริงตามสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นรอบคลุ่มตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา ผลการวิจัยมีดังนี้

4.1 บริบทชุมชน

4.1.1 สักษณะทั่วไปของชุมชน

บ้านดอนหมูเป็นหมู่บ้านแห่งหนึ่งในตำบลลางาม เป็น อำเภอตระการพืชผล จังหวัดอุบลราชธานีประกอบไปด้วยจำนวน 12 หมู่บ้าน ซึ่งอยู่ทางทิศเหนือของจังหวัดอุบลราชธานี อยู่ห่างจากตัวอำเภอเมืองอุบลราชธานีระยะทางประมาณ 70 กิโลเมตร

4.1.2 ความเป็นมาของชุมชน

บ้านดอนหมูก่อตั้งเมื่อประมาณ พ.ศ. 2334 โดยนายวงศ์ และนายพรหมา รายภูร บ้านขาม เป็น ตำบลลางาม เป็น อำเภอตระการพืชผล จังหวัดอุบลราชธานี ได้เดินทางมาเก็บของป่าและล่าสัตว์ยังบริเวณที่ตั้งหมู่บ้านในปัจจุบัน พนักงานที่เดินแห่งนี้มีความอุดมสมบูรณ์ทั้งสภาพพื้นป่าและสัตว์ป่านานาชนิดเหมาะสมสำหรับการเพาะปลูกอยู่ใกล้แหล่งต้นน้ำลำธารที่มีน้ำอยู่ตลอดปี จึงได้ตั้งถิ่นฐานหลักปักฐานที่ทำมาหากิน ตั้งตระกูลแรกที่อพยพมาคือตั้งตระกูลวงศ์พรหมา (นายวงศ์) ตระกูล แกะนา (นายแกะ) ตระกูล โครรัตน์ (ท้าวคำกุนา) เมื่อชุมชนขยายตัวมากขึ้นจึงจัดตั้งเป็นหมู่บ้านชื่อว่าบ้านดอนหมูเนื่องจากบริเวณดังกล่าวมีหมูป่าเป็นจำนวนมาก และชุมชนได้ตั้งอย่างเป็นทางการเมื่อ พ.ศ. 2430 ไม่มีหลักฐานปรากฏ (สัมภาษณ์นายจันทร์แดง โครรัตน์) ผู้ที่อพยพเข้ามาอยู่ในชุมชนมีลักษณะของการเป็นเครือญาติสูง ซึ่งมีตระกูลใหญ่ ๆ คือ ตระกูลแกะนา ตระกูลโครรัตน์ ตระกูลวงศ์พรหมา ตระกูลคุ้นเคย ตระกูลกลั่นแก้ว และตระกูลที่มีบทบาทมากคือตระกูลแกะนา (สัมภาษณ์นายบุญมา แกะนา) รูปแบบการปกครองจึงมีวิธีดูแลซึ่งกันและกัน เอื้อเพื่อแผ่เรือนที่เชื่อมผูกพันอย่างเข้มแข็ง ทำให้ชุมชนแน่นแฟ้นเป็นปึกแผ่นมีอารีตประเพณีมีวัฒนธรรมอันดีที่ปฏิบัติสืบทอดกันมา

4.1.3 ที่ตั้งและสภาพทางภูมิอากาศของชุมชน

ลักษณะพื้นที่ทั่วไปเป็นพื้นที่ดอนสันที่ร่วนคลอเอียงจากทางทิศตะวันออกไปทางทิศตะวันตก สู่ลำห้วยตาเที่ยว ทำให้พื้นที่การเกษตรในบริเวณที่คุ่มด้านทิศตะวันตกได้รับผลกระทบจากปัญหาน้ำท่วมในปีที่มีบริเวณน้ำฝนมากทางทิศตะวันออกจะได้รับผลกระทบกัยแล้งในปีที่มีปริมาณน้ำฝนน้อยลักษณะดินเป็นดินร่วนปนทราย บริเวณทิศใต้ของหมู่บ้านมีลักษณะดินเปรี้ยว และดินเค็มเป็นจำนวนมาก ทางด้านแหล่งน้ำธรรมชาติอยู่ทางทิศตะวันตกของหมู่บ้านมีทิ้งหมุด 9 แห่ง คือ ลำห้วยตาเที่ยว หนองลาด หนองอี้น หนองไฝ หนองผือ กุดเปง กุดครึ่งคล บุ่งอีเด และร่องจาก จึงทำให้มีปริมาณเพียงพอสำหรับการดำรงชีพและการเกษตรชาวบ้านบางส่วนมีแหล่งน้ำเป็นของตนเองในการเกษตร โดยทุนทรัพย์ของตนเองและการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ

ชุมชนบ้านดอนหมูตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ป่าสงวนป่าดงนาซึ่งແلنที่ถูกประกาศเป็นพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2515 บ้านดอนหมูมีพื้นที่ 3,540 ไร่ เป็นพื้นที่การเกษตร 2,903 ไร่ พื้นที่ป่าชุมชน 626 ไร่ พื้นที่วัด 4 ไร่ พื้นที่โรงเรียน 7 ไร่

4.1.4 อาณาเขตติดต่อ

ทิศเหนือ	เขตบ้านบ่อหิน ตำบลไหหล่่า อำเภอตระการพีชผล จังหวัดอุบลราชธานี
ทิศใต้	เขตบ้านดอนตะมุน ตำบลขามเปี้ย อำเภอตระการพีชผล จังหวัดอุบลราชธานี
ทิศตะวันออก	เขตบ้านคงไม้งาม ตำบลไหหล่่า อำเภอตระการพีชผล จังหวัดอุบลราชธานี
ทิศตะวันตก	เขตลำห้วยตาเที่ยว ตำบลงานลาน อำเภอพนา จังหวัดอำนาจเจริญ

4.1.5 การคมนาคม

บ้านดอนหมู อยู่ห่างจากอำเภอตระการพีชผลประมาณ 19 กิโลเมตร มีเส้นทางในการติดต่ออำเภอตระการพีชผลได้ 2 เส้นทาง คือจากหมู่บ้านดอนหมู ผ่านหมู่บ้านในเขตตำบลขามเปี้ยบรรจบถนนอุบล-ตระการ จนถึงอำเภอตระการพีชผล ระยะทาง 19 กิโลเมตร และอีกเส้นทางจากหมู่บ้านดอนหมู ผ่านหมู่บ้านในตำบลไหหล่่าจนถึงอำเภอตระการพีชผล ระยะทาง 14 กิโลเมตร ลักษณะถนนเป็นคอนกรีตหนาสลับกับถนนลูกรังการคมนาคมสะดวกตลอดฤดูกาลมีรถโดยสารประจำทาง (รถสองแถว) วิ่งรับส่งผู้โดยสารวันละ 1 เที่ยว มีรถรับส่งนักเรียน 1 คัน แต่ประชาชนส่วนใหญ่ของหมู่บ้านมีรถจักรยานยนต์และรถยนต์ใช้ในการเดินทางเป็นส่วนตัว

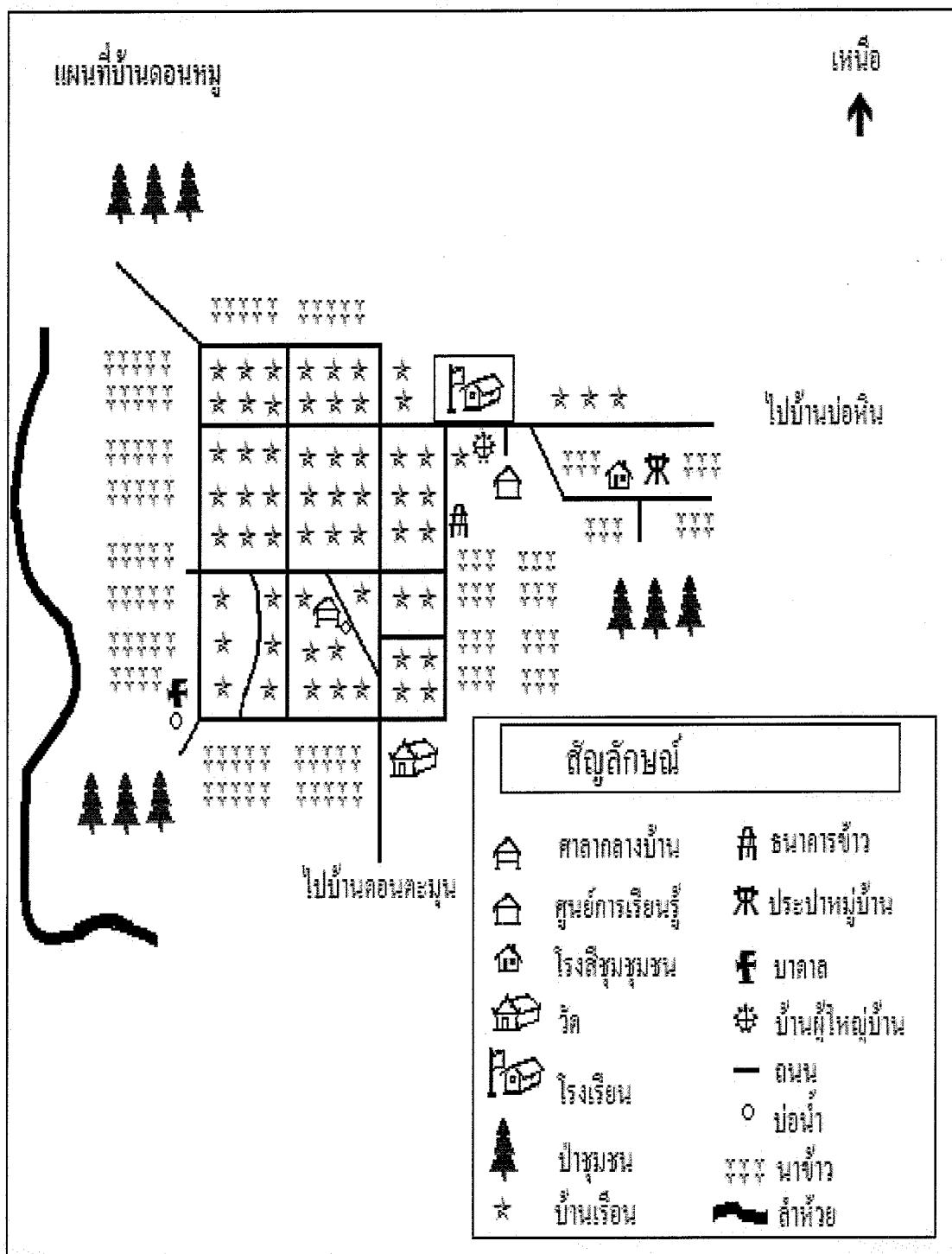
4.1.6 ลักษณะการตั้งบ้านเรือน

ลักษณะการตั้งบ้านเรือนของบ้านดอนหมู ในอดีตอยู่แบบการจัดการรายตามสภาพพื้นที่ของชาวบ้านการ ขยายครัวเรือนของลูก โดยการปลูกบ้านแยกออกจากบ้านเดิม เนื่องจากเป็นครอบครัวขยายตามระบบเครือญาติ มีบังครอบครัวเป็นครอบครัวเดียว แต่ยังอยู่ในบริเวณพื้นที่เดียวกันกับบ้านเดิม ไม่สามารถเป็นกันอิสระได้ ทำให้บ้านเรือนตั้งตระหง่าน ไม่แน่นหนา ไม่เป็นระเบียบเรียบร้อย ไม่มีการสัญจรไปมาเข้าออกบ้านเดิม ไม่สามารถเดินทางได้สะดวก ไม่สามารถเดินทางไปมาได้โดยสะดวก ไม่สามารถเดินทางไปมาได้โดยสะดวก (สัมภาษณ์นายจันทร์แดง โกรรัตน์)

นายจันทร์แดง โกรรัตน์ ผู้ใหญ่บ้านในขณะนั้นพร้อมคณะมีโอกาสไปศึกษาดูงานที่บ้านคือหัวง ตำบลลูกเมือง อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานีใน พ.ศ. 2526 เรื่องการพัฒนาทั้งรูปแบบโครงสร้างพื้นฐานหมู่บ้านและการพัฒนาภูมิปัญญา จึงได้ดำเนินการจัดวางผังของบ้านเรือนใหม่ โดยความร่วมมือจากชาวบ้านส่วนใหญ่ที่ต้องการให้หมู่บ้านเรียบร้อยและพัฒนา ใช้ภูมิปัญญาของชาวบ้านในการจัดการเอง โดยวิธีการตัดไม้ไผ่ยาว 6 เมตรลากไปตรงไหนก็ต้องมีบริเวณที่ทำถนนใหม่ ถูกที่ดินของใครคนนั้นก็บีบจากให้ส่วนรวมซึ่งได้รับความร่วมมือจากชาวบ้านเป็นอย่างดี โดยเฉพาะบริเวณที่ถูกแนวถนนเจ้าของที่ยืนยอมให้ด้วยความเต็มใจบางรายมีสิ่งปลูกสร้างและไม้ผลที่หวงแห่นมากก็ยินยอมให้โดยมีเจ้าของที่ดินเป็นคนลงมือตัดเอง (สัมภาษณ์นายจันทร์แดง โกรรัตน์)

ซึ่งการดำเนินการนี้ได้รับความอนุเคราะห์จากท่านพระครูอุดมพัฒนากร¹ ช่วยเจรจากับชาวบ้านจึงสำเร็จไปด้วยดี ในด้านการปลูกครอง ได้แบ่งเป็นคุ้มต่าง ๆ จำนวน 6 คุ้ม คือคุ้มเหนือ คุ้มธรรมส่องทาง คุ้มกลาง ใจพัฒนา คุ้มเกยตรก้าวหน้า คุ้มพัฒนาสามัคคี คุ้มนูรพาพัฒนา โดยมีคุ้มกลางใจพัฒนาเป็นศูนย์กลางของชุมชน การแบ่งเขตแต่ละคุ้ม ได้ทำการตัดถนนเป็นเส้นแบ่ง โดยมีถนนเส้นหลักจากทางทิศใต้ของหมู่บ้านที่มายกบ้านดอนตะมุน ตำบลลงามเปี้ย อำเภอตระการพีชผล จังหวัดอุบลราชธานีมุ่งหน้าไปทางทิศเหนือ และเดิมทั้งหมดเป็นทางทิศตะวันออก ของหมู่บ้าน มุ่งหน้าไปทางบ้านบ่อหิน ตำบลไหหลัง อำเภอตระการพีชผล จังหวัดอุบลราชธานีและมีถนนรองแยกเข้าไปในหมู่บ้านมีลักษณะต่ำกว่าบ้านเดิมเป็นการรังผังบ้านเรือนที่ดีที่เดียว

¹ พระครูอุดมพัฒนากร เจ้าอาวาสวัดบ้านลงามเปี้ย ตำบลลงามเปี้ย อำเภอตระการพีชผล จังหวัดอุบลราชธานีและเป็นเจ้าคณะตำบลลงามเปี้ย เป็นผู้ที่ชาวบ้านทั้งตำบลลงามเปี้ยให้ความเคารพและสรรเสริญ

ภาพที่ 1 แผนที่บ้านดอนหมู

4.1.7 ประชากร

ปัจจุบันบ้านดอนหมูมี ประชากรจำนวนครัวเรือน 151 ครัวเรือน ไม่มีบ้านเลขที่ 4 หลัง มีประชากรทั้งหมด 783 คน แบ่งเป็นชาย 396 คน หญิง 387 คน (สำมะโนประชากร พ.ศ. 2549) มีวัยแรงงานอยู่ในวัย 20-40 ปี มีครอบครัวที่อยู่ที่อื่น 1 ครอบครัว ส่วนการอพยพแรงงานจะอยู่ในช่วงระยะเวลาสั้น ไม่ถึง 1 ปี จะกลับมา

4.1.8 อาชีพและฐานะทางเศรษฐกิจ

บ้านดอนหมูมีพื้นที่ในการทำการเกษตรเป็นจำนวนมากประมาณ 2,903 ไร่ ดังนั้นอาชีพหลักของบ้านดอนหมูคือการทำเกษตรได้แก่ การทำนาข้าว ซึ่งแต่เดิมนี้ทำนาข้าวเพียงเพื่อบริโภคภายในครอบครัวหรือส่งไปให้ญาติพี่น้องต่างแดน ถ้าปีไหนได้ผลผลิตมากจึงได้นำไปขาย เพราะฉะนั้นการผลิตข้าวจึงเก็บไว้อย่างพ่ออยู่พอกินไม่ได้พึ่งปัจจัยการผลิตต่าง ๆ เช่นปุ๋ยเคมี เครื่องจักรกล ตลอดจนหลักวิชาการ ตามกระแสการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ซึ่งนายจันทร์แดง โครรัตน์ เป็นคนแรกที่นำปุ๋ยเคมีและรถไถนาเดินตามใช้ ประมาณ พ.ศ. 2520 (สัมภาษณ์ นายจันทร์แดง โครรัตน์)

วิถีการผลิตเริ่มนี้การเปลี่ยนมากขึ้นหลังจากนั้นหมู่บ้านดอนหมูเริ่มจัดหาปุ๋ยและสารเคมีเข้ามาในหมู่บ้านเพิ่มมากขึ้นตามไปด้วย นอกจากการทำนาแล้วอาชีพการเกษตรคู่บ้านคู่เมืองคือปศุสัตว์ที่ชาวบ้านเลี้ยงส่วนมากคือวัว ควาย โดยวัตถุประสงค์เพื่อใช้งานและแลกเปลี่ยนเป็นเงินบ้าง เป็นบางโอกาส หมูเป็นสัตว์เศรษฐกิจของบ้านดอนหมูอีกอย่าง โดยการแนะนำขององค์กรเอกชน แห่งหนึ่งคือคณะกรรมการศาสนาเพื่อการพัฒนา (ศพพ.) ให้ทุนหมุนเวียนและได้กล่าวเป็นอาชีพเสริมให้กับชาวบ้านดอนหมูด้วย

อาชีพร่องของชาวบ้านดอนหมูคือการรับจ้างแรงงานซึ่งแบ่งเป็นการอพยพแรงงานไปใช้แรงงานในเมืองหลวงและเมืองใหญ่ ๆ เมื่อถึงฤดูกาลทำนา ก็กลับบ้าน และการรับจ้างภายนอกหมู่บ้าน และชุมชนใกล้เคียงที่ไปเข้าเย็นกลับ

ส่วนอาชีพเสริมที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งของชุมชนของบ้านดอนหมู คือการเก็บของป่าและอาหารป่าในป่าชุมชนขายในหมู่บ้านกันเองและส่งขายตลาดในอำเภอตระการพีชพล ทั้งนี้因为บ้านดอนหมูมีป่าชุมชนอุดมสมบูรณ์ไปด้วยพืชพรรณธัญญาหาร สามารถเก็บนำมาบริโภคจนถึงขั้นขายเป็นรายได้เฉลี่ยครัวเรือนละ 5,000 – 12,000 บาท ต่อปี และทั้งชุมชนมีรายได้รวมทั้งหมดประมาณ 80,000- 100,000 บาทต่อปี (สัมภาษณ์ นายคำภู การุณ) อาหารตามฤดูกาลสามารถหาได้ตลอดทั้งปี เช่น เห็ด (เห็ดเผาะ เห็ดก่อ เห็ดกาบยาง เห็ดผึ้งข้าวกำ เห็ดผึ้งนกยูง เห็ดผึ้งแดง เห็ดปีกวาปี เห็ดปีกวาแดง เห็ดปีกวาตะบาน เห็ดปีกวาข้าวคอ เห็ดไก่ เห็ดกะลองขาว เห็ดกะลองโภกเหลือง) หอย (หอยป่า หอยเคื่อง) หน่อไม้ (หน่อไม้ไผ่ หน่อไม้โจด) สัตว์และแมลง (กิงก่า จิงโกรัง จีนุน ต่อหัวเสือ)

ดังนั้นคนในชุมชนมีรายได้จากการทำ การเกษตร การรับจ้าง และรายได้จากการขายของป้า阿姨ที่อยู่ในเกณฑ์พ่ออยู่ได้ไม่ขัดสน ไม่ถึงกับยากจน ซึ่งวัดได้จากการรวมของชุมชนที่ทุกครัวเรือนจะมีงานทำ มีรายได้เข้าออกประจำ ไม่มีครอบครัวไหนถึงขั้นตกเกณฑ์ และ ไม่มีที่อยู่ที่กินต้องเร่ร่อนขอความช่วยเหลือจากเพื่อนบ้าน ส่วนใหญ่ชาวบ้านค่อนข้างจะมีเครื่องอำนวยความสะดวกในครัวเรือน เช่น โทรทัศน์ พัดลม เครื่องซักผ้า เครื่องเล่นซีดี เครื่องเล่นวีซีดี ไฮม์เธียเตอร์ เตาแก๊ส โทรศัพท์มือถือ รถจักรยานยนต์ รถบันต์ โดยเฉพาะประเภทเครื่องใช้ไฟฟ้าต่าง ๆ ใช้กันประมาณร้อยละ 70 ของหมู่บ้าน ร้านค้าในหมู่บ้านทั้งหมด 9 ร้าน และร้านค้าที่เก่าที่สุดคือ นายพัดปราณิวงษ์ ตั้งประمام พ.ศ. 2520 นอกร้านนี้ชาวบ้านดอนหมูที่รับราชการประจำ ไปด้วยบุตรหลานที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนเดียวกันแต่สถานที่ทำงานอยู่ที่อื่นบางคนก็ไปตั้งถิ่นที่อยู่อาศัยช่วงเวลาในสถานที่ทำงาน

4.1.9 สาธารณสมบัติและสาธารณสถาน

4.1.9.1 ศาสนามและพิธีกรรม

1) มีวัดภูมิภาค ก่อตั้งขึ้นพร้อมกับการก่อตั้งหมู่บ้านโดยญาคุคำ ป้าจุบัน พระอาจารย์ทองดี กรจิต โเจ เป็นเจ้าอาวาสมีพระเจ้าพราหม 3 รูป

2) สำนักสงฆ์ป่าดงใหญ่ซึ่งตั้งขึ้นใน พ.ศ. 2549 มีพระเจ้าพราหม 5 รูป มีพระครูตระรัตน์ กรคุณ เป็นเจ้าอาวาส

3) ศาลากลางบ้าน เพื่อใช้เป็นที่ประกอบพิธีกรรมร่วมกันของชุมชนและใช้เป็นที่ประชุมประชาชนและแข่งขันมูลน้ำวารของหมู่บ้าน

4) คอนโดปูตาเคย์มือญูบริเวณตะวันตกของหมู่บ้านป้าจุบัน ไม่มีและได้ถูกยกออกมานับตั้งแต่วันที่ 16 ธันวาคม พ.ศ. 2486 ป้าจุบันมีจำนวน 6 ชั้นเรียน ครุ 3 คน นักเรียน 53 คน มีนายประจักษ์ ดาพา เป็นผู้อำนวยการ

4.1.9.2 สถานการศึกษา

1) โรงเรียนบ้านดอนหมูวิทยา เคิมเป็นสถานศึกษาขนาดซึ่งขึ้นกับโรงเรียนวัดบ้านดอนตะมนุน ตำบล黎明 เมือง อำเภอตระการพืชผล จังหวัดอุบลราชธานีที่เป็นหมู่บ้านติดกัน ได้แยกออกจากเมืองอิสระเมื่อ วันที่ 16 ธันวาคม พ.ศ. 2486 ป้าจุบันมี จำนวน 6 ชั้นเรียน ครุ 3 คน นักเรียน 53 คน มีนายประจักษ์ ดาพา เป็นผู้อำนวยการ

2) ศูนย์เด็กก่อตั้งเกณฑ์ 1 แห่ง ก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. 2536 สังกัด องค์การบริหารส่วนตำบล黎明 เมือง มีเด็ก 30 คน ครุ 2 คน ตั้งอยู่ในบริเวณวัดภูมิภาค

4.1.9.3 สาธารณูปโภค/สาธารณูปโภคบดี

1) แหล่งน้ำที่เป็นบ่อबादा मीयू 4 บ่อ อุญท์บริเวณวัด 1 บ่อ ที่โรงเรียน 1 บ่อ ที่โรงสีชุมชน 1 บ่อ และบริเวณหน้าบ้านอีก 1 บ่อ ให้ชาวบ้านใช้ประโยชน์ในการบริโภคนำ ของชุมชน ส่วนแหล่งน้ำที่เป็นสาธารณูปโภค เช่นทำการเกษตรและเลี้ยงสัตว์เป็น บ่อสำหรับ 1 บ่อ เป็นบ่อสำหรับชาวบ้านประมาณร้อยละ 90

2) ไฟฟ้า บ้านดอนหมูใช้ไฟฟ้าครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2530 ปัจจุบันครบทุก หลังคา

3) ประปา เดิมที่บ้านดอนหมูใช้น้ำในการบริโภคจากหมู่บ้านไกด์เคียงคือ บ้านดอนตะมุนที่มีประปาหมู่บ้านใน พ.ศ. 2547 จึงได้งบประมาณในการสร้างประปาหมู่บ้านขึ้น ให้บริการซึ่งยังไม่ครบทุกหลังคาเรือน

4.1.9.4 โทรศัพท์สาธารณะ มีการติดตั้งตู้โทรศัพท์ไว้ที่กลางหมู่บ้านใน พ.ศ. 2545 แต่ไม่สามารถ ใช้งานได้ การติดต่อสื่อสาร โดยการใช้โทรศัพท์มือถือซึ่งมีเป็นจำนวนมากพอสมควร ส่วนผู้ที่ไม่มีสามารถใช้บริการกับเพื่อนบ้านได้

4.1.10 การศึกษา วัฒนธรรม ศาสนาและความเชื่อ

ชาวบ้านดอนหมูส่วนใหญ่จากการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 เพราฯ ในอดีต โรงเรียนดอนหมูวิทยาทำการสอนแค่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จึงไม่ได้ศึกษาต่อ ปัจจุบันเด็กนักเรียนที่ จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 สามารถไปเรียนต่อที่โรงเรียนบ้านบ่อหิน ตำบลไหล่ทุ่ง อำเภอตระการ พืชผล จังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งเป็นหมู่บ้านติดกันระยะห่างประมาณ 3 กิโลเมตร ในระดับ นัชಯนศึกษาปีที่ 1 ถึงนัชยนศึกษาปีที่ 3 เมื่อจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 บางส่วนเข้าเรียนต่อสายอาชีพที่วิทยาลัยการอาชีพใน อำเภอตระการพืชผล และบางส่วนที่ไม่ได้เรียนต่อออกทำงานรับจ้างในชุมชน ไปรับจ้างในกรุงเทพ และช่วงทางครอบครัวทำการเกษตร บางคนมีโอกาสได้ศึกษาต่อการศึกษานอกโรงเรียน จึงทำให้ ปัจจุบันชาวบ้านดอนหมูทำการศึกษาเฉลี่ยระดับชั้นประถมปีที่ 6 ถึงนัชยนศึกษาปีที่ 3 ไม่ปรากฏว่า ผู้ที่จบการศึกษาสูง ๆ แล้วได้กลับมาทำงานหรือประกอบอาชีพในหมู่บ้านเดิม จะพบว่าไปทำงานใน ตัวเมืองใหญ่

ด้านวัฒนธรรมประเพณี คนในชุมชนยึดถือและปฏิบัติตามอีตสิบสองคลอง สิบสี่เหมือนชุมชนชาวอีสานทั่วไปประเพณีที่ให้ความสำคัญและการมีส่วนรวมมากของคนใน ชุมชนคือบุญพวงสันดร บุญเข้าพรรษา บุญกฐิน และบางครั้งมีชุมชนไกด์เคียงหรือเครือญาติและ พระสงฆ์ที่อยู่ในชุมชนอื่น ๆ มาร่วมประเพณีด้วย เช่นเดียวกับที่ชาวบ้านดอนหมูมีโอกาสไป ร่วมกับชุมชนนั้นด้วย

ในด้านศาสนาชาวบ้านค่อนหนูให้ความสำคัญอย่างต่อเนื่อง โดยการเข้าวัดทำบุญทุกวันปกติโดยແດນนำอาหารไปถวายทั้งเช้าและเพล ชาวบ้านจะแบ่งกันดูแลการถวายอาหารอย่างไม่บกพร่อง เมื่อมีการทำบุญทางศาสนาหรือมีประเพณีต่าง ๆ ทั้งทางวัดและสำนักสงฆ์จะทำบุญร่วมกันเสมอ ทั้งคนเม่าคนแก่ เยาวชนคนหนุ่นสาวและเด็ก ๆ จะมีส่วนร่วมอย่างมาก บ้านค่อนหนูยังมีความเชื่อถือในเรื่องไสยศาสตร์อยู่ในหมู่บ้าน โดยมีหมวดพระมหาลินในการทำพิธีกรรมต่าง ๆ คือนายบุญยิ่ง จันทร์ศรี ส่วนหมวดยาสบุน ไฟร ผู้ที่มีความรู้ความชำนาญ คือนายบุญยิ่ง จันทร์ศรี นายแปลง ชินศรี นายหลง โครรัตน์ และผู้ที่มีความชำนาญทางด้านหมอดูและเข้าทรง คือ นายหลง โครรัตน์ นายจำรัส วงศ์พรหมา และนายแปลง ชินศรี

4.1.11 ด้านการปกครอง

ตั้งแต่ตั้งหมู่บ้านค่อนหนูอย่างเป็นทางการเมื่อปี พ.ศ. 2430 ตามคำนของกล่าวสืบทอดกันมา พบว่ามีการเลือกผู้นำในการปกครองตามลำดับต่อไป

(1) หัวคำคุนา		(ไม่ปรากฏปีที่ดำรงตำแหน่ง)
(2) นายลี	ลดพรน	(ไม่ปรากฏปีที่ดำรงตำแหน่ง)
(3) นายเคน	กลินแก้ว	(ไม่ปรากฏปีที่ดำรงตำแหน่ง)
(4) นายโส	คุณเคย	(ไม่ปรากฏปีที่ดำรงตำแหน่ง)
(5) นายปา	แกะนา	(2510-2524)
(6) นายจันทร์แดง	โครรัตน์	(2525-2544)
(7) นายกอง	แกะนา	(2544-2545)
(8) นายบุญนา	แกะนา	(2545-ปัจจุบัน)

คณะกรรมการหมู่บ้านใน พ.ศ. 2550

นายบุญนา	แกะนา	ผู้ใหญ่บ้าน
นายประหยด	วิตามาศ	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
นายสารี	สำราญสุข	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
นายประดิษฐ์	วิตามาศ	กรรมการหมู่บ้าน
นายบุญธรรม	ละม่อน	กรรมการหมู่บ้าน
นายสวัท	พงษ์พา	กรรมการหมู่บ้าน
นายแปลง	ชินศรี	กรรมการหมู่บ้าน
นายสังก้า	คุณเคย	กรรมการหมู่บ้าน
นายเคนสา	พิมภากลัย	กรรมการหมู่บ้าน
นายวันนา	กลินแก้ว	กรรมการหมู่บ้าน

นายธีระชาติ	ปลาทอง	แพทย์ประจำตำบล
นายจันทร์เดช	โครรัตน์	สมาชิกองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น
นายคำจันทร์	คุ้นเคย	สมาชิกองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น

4.2 กิจกรรมการพัฒนา

ในการพัฒนาเพื่อให้ชุมชนเข้มแข็งของบ้านดอนหมูเกิดจากกิจกรรมต่าง ๆ เช่น กิจกรรมธนาคารข้าว กลุ่มป้าชุมชน กลุ่มออมทรัพย์ โรงเรียนชาวนาเกษตรอินทรีย์ โรงสีชุมชนฯ ทำให้นำไปสู่กระบวนการสร้างความเข้มแข็ง ซึ่งเมื่อก่อนนี้ชาวบ้านดอนหมูมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ อย่างเรียบง่ายตามแบบแผนประเพณีดั้งเดิมของตนเองเรื่อยมา มีการประกอบอาชีพการเกษตรที่พึ่งพาอาศัยธรรมชาติเป็นหลัก การดำเนินชีวิตของคนในชุมชนประสบกับปัญหาอยู่บ้างในเรื่องของการทำมาหากิน ปัญหาเรื่องภัยพิบัติจากทางธรรมชาติ ปัญหาเรื่องผลผลิตทางการเกษตร ได้น้อยลง ราคากลุ่มตกลงต่ำ ปัญหาเรื่องทรัพยากรถูกทำลาย ได้เริ่มนิยมนำงานภายนอก คือสถาบันวิจัย โภชนาการมหาวิทยาลัยมหิดล ใน พ.ศ. 2525 โดยการนำของนางสุวรรณี พรนันทร์ หัวหน้าสถานีภาคสนาม ได้นำนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยมหิดล เข้าไปศึกษาเรียนรู้วิถีชีวิตของชาวบ้านดอนหมู (สัมภาษณ์นายจันทร์เดช โครรัตน์) จากการเข้าไปศึกษาพบว่า นอกจากปัญหาระบุรุษในการทำมาหากินแล้ว ชุมชนยังมีปัญหาในเรื่องเกี่ยวกับสุขอนามัยด้วย โดยเฉพาะเรื่องห้องน้ำห้องส้วม ซึ่งในบ้านดอนหมูมีห้องส้วมอยู่เพียง 2 ห้องคือ บ้านพ่อใหญ่เหลี่ยมและบ้านพ่อใหญ่หมื่น หลังจากนั้นจึงได้สนับสนุนเงินทุนจำนวน 4,500 บาท เพื่อเป็นกองทุนในการกู้ยืมไปสร้างห้องน้ำห้องส้วมครอบครัวละ 450 บาท เมื่อสิ้นปีให้นำเงินมาคืนเพื่อให้ครอบครัวอื่นยืมต่อไป กองทุนนี้ได้รับงบประมาณสมทบทางจากสาธารณสุขในเวลาต่อมา

นอกจากปัญหาด้านสุขอนามัยแล้ว จากการศึกษาของสถาบันวิจัยโภชนาการมหาวิทยาลัยมหิดลยังพบว่า สภาพหมู่บ้านดอนหมูยังไม่มีการวางแผนผังของหมู่บ้านอย่างเป็นระเบียบ ดังนี้จึงแนะนำให้ไปศึกษาดูงานที่หมู่บ้านค้อหวาง ตำบลค้อเมือง อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี กลับจากการศึกษาดูงานชาวบ้านดอนหมูได้มาร่วมกันทำการวางแผนผังหมู่บ้านใหม่โดยการทำถนนอย่างเป็นระเบียบ การทำแผนผังหมู่บ้านสำเร็จไปได้ด้วยดีด้วยความร่วมมือของชาวบ้านในชุมชนและพระสงฆ์ การเข้ามาของสถาบันวิจัยโภชนาการถือได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นและเป็นการกระตุ้นให้ชุมชนเกิดการตื่นตัวในการที่จะแก้ไขปัญหาชุมชนของตนเอง ในเวลาต่อมาชุมชนจึงได้เริ่มคิดค้นกิจกรรมเพื่อแก้ไขปัญหาที่ชุมชนประสบอยู่และได้ดำเนินการกิจกรรมต่าง ๆ เหล่านี้มาอย่างต่อเนื่อง จนนำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชนในที่สุด กิจกรรมที่

ชุมชนได้ดำเนินการประกอบด้วย กลุ่มธนาคารช้าว กลุ่มป้าชุมชน กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มโรงเรียน ชوانาเกย์ตรอินทรีและกลุ่มวิสาหกิจ โรงศีชุมชน รายละเอียดของแต่ละกลุ่มกิจกรรมมีดังต่อไปนี้

4.2.1 ธนาคารช้าว

4.2.1.1 ความเป็นมา

จากสภาพปัจจุหาด้านผลผลิตทางการเกษตรที่มีสารเคมีจากสภาพดินฟ้าอากาศทั้งผนแส้งและน้ำท่วม การทำนาตามวิถีดั้งเดิมคือการทำนาแบบไม่ใช้ปุ๋ยเคมีและไม่ใช้ปุ๋ย kok เนื่องจากมีความเชื่อว่ามูลวัวเคยเป็นสิ่งไม่ดี ประกอบกับมีการทำนาแบบตกเบี้ยว โดยชาวบ้านตอนหมู่ได้ไปหินยื่นเจนกู้จากนายทุนเพื่อมาลงทุนทำนาและใช้จ่ายในครัวเรือนพอถึงฤดูเก็บเกี่ยว ผลผลิตก็ต้องหักใช้หนึ่งโดยนายทุนจะมาทำการสีข้าวเอาเองและนำไปคืนตามปริมาณของเงินกู้จนข้าวเหลือน้อยหรือไม่เหลือเลยก็ต้องกู้ยืมต่อ บางคนใช้หนึ่งเก่าจังไม่หมดเมื่อยืมใหม่ก็จะผูกพันหนึ่งเก่าต่อไป จากปรากฏการณ์ที่กล่าวมา จึงทำให้ชาวบ้านตอนหมู่ประสบภัยกับปัญหาการขาดแคลนข้าว บริโภคไม่บางครึ่งที่เกิดจากการขาดแคลนอย่างหนักจนต้องไปขอข้าวหรืออาสินค้าอย่างอื่นไปแลกข้าวจากหมู่บ้านอื่น เช่นบ้านจานลาน บ้านสร้อย และในตัวอำเภอฯ ปัจจุบันอยู่ในจังหวัดอำนาจเจริญ (สัมภาษณ์ นางดวง แกะมา)

จากสภาพการขาดแคลนข้าวอย่างหนักของชุมชน ดังนั้นใน พ.ศ. 2527 ชุมชนจึงได้ก่อตั้งธนาคารช้าวขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาการขาดแคลนข้าวบริโภค โดยผู้นำหมู่บ้านทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ได้ร่วมกันขอบริจาคข้าวจากชาวบ้านในช่วงที่เศรษฐกิจถagnant แหล่งรายได้หายไป ชาวนายังพอมีข้าวที่จะบริจาค การขอบริจาคข้าวได้ดึงเอาอิมิติวัฒนธรรมชุมชนดั้งเดิมเข้ามาร่วมในการทำธนาคารช้าวด้วย การขอบริจาคข้าวจะทำการตามงานบุญประเพล็งต่าง ๆ ของหมู่บ้านคือบุญกุ่มข้าวใหญ่² ก่อวัวคือ เมื่อมีงานบุญประเพล็ง เจ้าอาวาสวัดจะทำการเทบนชี้ชวนให้ชาวบ้านร่วมกันทำบุญตามประเพล็งด้วย โดยการบริจาคข้าวเพราถือว่าการบริจาคข้าวเป็นการทำบุญในทางพุทธศาสนาถือว่าเป็นการทำบุญให้กับพระสงฆ์และแก่คนยากจนและเป็นการสมมติความเชื่อว่า ข้าวมีจิตวิญญาณและมีความศักดิ์สิทธิ์ ก่อวัวคือการบริจาคข้าวหลังการเก็บเกี่ยวเพื่อบำรุงวัดและประโยชน์ส่วนรวมและการทำบุญเพื่อแสดงความกตัญญูแก่ข้าวหรือแม่โพสพที่คลบบันดาลให้ผลผลิตมีความอุดมสมบูรณ์ (อร่ายา เศวตานว, 2542 : 88) นอกจากนี้ในส่วนของผู้นำชุมชนก็จะดำเนินการระดมการบริจาคข้าว โดยอาศัยวันเฉลิมพระชนมพรรษานาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เป็นการเริ่มต้น มีชาวบ้านตอนหมู่จำนวน 70 ครัวเรือน ได้ร่วมกันบริจาคข้าวเปลือกไว้เป็นกองทุน

² ชาวบ้านจะนำข้าวเปลือกไปบริจาคที่วัด ซึ่งคนอีสานเชื่อว่าการทำทานด้วยข้าวจะได้อานิสงค์ให้มีอาหารการกินอุดมสมบูรณ์ เมื่อนำข้าวมากองจะรวมกันเป็นกองใหญ่จึงเรียกว่ากุ่มข้าวใหญ่ คล้ายกันจะมีการเริงรุ่งพระพุทธรูป รุ่งเรืองทำบุญด้วยกัตตาหารและด้วยข้าวเปลือก

ครัวเรือนละ 12 กิโลกรัม ได้ข้าวเปลือกทั้งสิ้น 840 กิโลกรัม และในปีเดียวกันธนาคารช้ากี้ได้รับการสนับสนุนงบประมาณ จากสำนักงานพัฒนาชุมชนเป็นจำนวนเงิน 150,000 บาท ในการสร้างฉาง และจัดซื้อเครื่องซั่งน้ำหนักและเงินที่เหลือซื้อข้าวเปลือกได้ 7,560 กิโลกรัม มีข้าวบ้านได้บริจากข้าวสมบทตลอดระยะเวลา 5 ปีจึงหยุดรับบริจากเนื่องจากเห็นว่ามีปริมาณข้าวเปลือกมากพอแล้วและได้มีสมาชิกเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จนปัจจุบันมีสมาชิก 151 ครัวเรือน มีข้าวเปลือก 21,096 กิโลกรัม (ข้อมูล พ.ศ.2550) ให้สมาชิกถู๊ยม 16,896 กิโลกรัม เหลือข้าวเปลือกในบัญชี 4,200 กิโลกรัม มีทุนที่เป็นเงินสด 40,000 บาท

ภาพที่ 2 การชำระบืนข้าวเปลือกจากการถู๊ยมของสมาชิก

4.2.1.2 วัตถุประสงค์

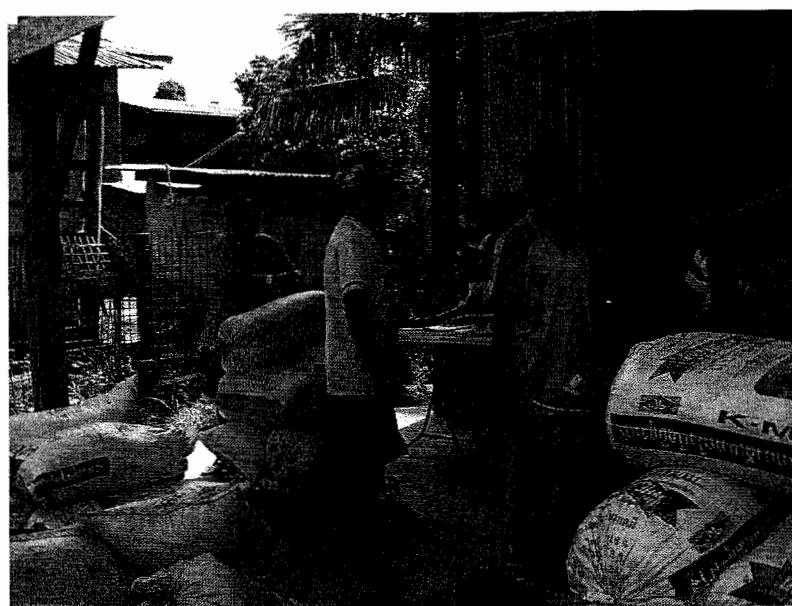
วัตถุประสงค์ของการก่อตั้งธนาคารข้าวเพื่อเป็นการให้สมาชิกที่มีปัญหาการผลิตและได้รับความเดือดร้อนจากการขาดแคลนข้าวบริโภคได้ถู๊ยมข้าวไปบริโภคในปัจจุบัน ฯ โดยมีกฎกติกาว่า ภายในระยะเวลา 1 ปี ต้องคืนทั้งจำนวนข้าวที่ถู๊ยมพร้อมดอกเบี้ย

4.2.1.3 การบริหารจัดการ

มีการบริหารจัดการในรูปคณะกรรมการซึ่งได้มาจากการแต่งตั้งจากสมาชิก คณะกรรมการประกอบด้วยที่ปรึกษา 1 คน ประธาน 1 คน รองประธาน 1 คน และกรรมการดำเนินงานในฝ่ายต่าง ๆ อีกจำนวน 6 คน ปัจจุบันมีคณะกรรมการดังนี้

ที่ปรึกษา	นายจันทร์แดง	โกรรัตน์
ประธาน	นายบุญมา	แกะนา
รองประธาน	นายประหยด	วิลามาศ

เลขานุการ	นายวันนา	กลิ่นแก้ว
เหรัญญิก	นายประดิษฐ์	วิลามาศ
กรรมการ	นายทวีสิทธิ์	ห่อศรี
กรรมการ	นายสังก้า	คุ้นเคย
กรรมการ	นายคำภู	การุณ
กรรมการ	นายทองสอน	ปราณีวงศ์

ภาพที่ 3 การถ่ายข้าวเปลือกของสมาชิก

กฎระเบียบในการยืมข้าวไปบริโภค มีกติกาว่าสมาชิกสามารถยืมได้ไม่เกินคนละ 240 กิโลกรัมต้องส่งชำระคืนภายในระยะเวลา 1 ปี ทั้งจำนวนข้าวที่ยืมพร้อมดอกเบี้ย เช่นยืมข้าวเปลือก 12 กิโลกรัม คิดดอกเบี้ย 2 กิโลกรัม เพราะจะน้ำดองคืน 14 กิโลกรัม จะเป็นบริการปีละ 2 ครั้ง โดยครั้งแรกจะเปิดทำการให้ยืมข้าวไปบริโภคในเดือนกรกฎาคมและเดือนกันยายน และครั้งที่ 2 จะดำเนินการเก็บข้าวคืนหรือให้สมาชิกนำข้าวมาคืนในช่วงเดือนมกราคมและเดือนมีนาคม ในกรณีที่สมาชิกไม่สามารถส่งข้าวเปลือกคืนจากปัญหาการผลิตในฤดูกาลถัดมาที่ทำให้ไม่มีข้าวเปลือกมาชำระหนี้คืนธนาคารมักจะพบปัญหาการจัดการการผลิตที่สมาชิกเน้นผลิตข้าวเจ้า (เพื่อการขาย) มากกว่าข้าวเหนียว (เพื่อการบริโภค) ตามระบบ การผลิตสมัยใหม่เมื่อไม่ได้เป็นไปตามแผนการผลิตซึ่งอาจจะได้ข้าวเหนียวจำนวนมากกว่าปกติไม่เพียงพอต่อการบริโภคและไม่พอชำระคืนให้กับธนาคารจะคำนวณเป็นเงินสดชำระแทน และบางรายที่มีความเดือดร้อนมากจากการผลิตไม่สามารถชำระคืนหนี้คืนทันทีที่ให้ผ่อนชำระคืนเป็นปี ๆ ไปจนกว่าจะหมด

การดำเนินงานของคณะกรรมการจะมีการเข้าแข่งผลการดำเนินงานให้สามารถทราบสถานการดำเนินกิจการของคณะกรรมการเป็นอย่างดีโดยให้สามารถมีส่วนร่วมในการตัดสินใจลงมติเพื่อให้ธนาคารข้าวสามารถดำเนินกิจกรรมอื่นๆ อย่างต่อเนื่องได้ เช่น การนำดอกผลของความสำเร็จของธนาคารข้าวมา มีส่วนช่วยในการพัฒนาชุมชน เช่น ได้นำดอกเบี้ยจากการที่สามารถจ่ายเป็นเงินสดไปช่วยในการพัฒนาหมู่บ้านโดยใน พ.ศ. 2537 บริจาคเงินจำนวน 20,000 บาท จัดซื้อหินลูกรัง 500 ลูกบาศก์เมตร เพื่อทำถนนภายในหมู่บ้าน สมทบทุนสร้างอุโบสถวัดเป็นเงิน 10,000 บาท ใน พ.ศ. 2540 บริจาคเงินจำนวน 10,000 บาท เพื่อจัดทำระบบประปาหมู่บ้าน ใน พ.ศ. 2550 บริจาคก่อสร้างเพิ่มเติมศาลากลางบ้าน 7,000 บาท

4.2.1.4 ตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็งผ่านกิจกรรมธนาคารข้าว

ตัวชี้วัดที่ 1 ตัวบูคลิครือทุนมนุษย์

การก่อตั้งธนาคารข้าวของบ้านดอนหมู่เกิดจากแนวคิดที่จะแก้ไขปัญหาการขาดแคลนข้าวบริโภคของชาวบ้าน จึงเกิดการร่วมแรงร่วมใจกันระหว่างผู้นำชุมชนที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการนอกจากนี้ยังได้อาศัยพระสงฆ์ที่เป็นศูนย์รวมทางด้านจิตใจของชาวบ้านดอนหมู่ในการช่วยเหลือชาวบ้านร่วมกับบริจากข้าวเพื่อว่าการบริจากข้าวเป็นการทำบุญในทางพุทธศาสนา ผู้นำชุมชนก็จะระดมการบริจากข้าวไว้เป็นกองทุนโดยผู้นำจะเป็นแบบอย่างการบริจากโดยอาศัยวันเฉลิมพระชนมพรรษาเป็นวันเริ่มต้น

“...การพึ่งกันในชุมชน ก่อนจะมาเป็นธนาคารข้าว ก็ เพราะมีคนมาบริจากแบบให้เปล่า แต่ละปีในวันที่ 5 ธันวาคมของทุกปี เมื่อมีคนมาบริจากมากซัก 3-4 ปีก็แก้ปัญหาคนไม่มีข้าว กินได้ ดังนั้นผู้นำจึงคิดกันว่าควรบริจากข้าวโดยอาศัยวันที่ 5 ธันวาคม พ.ศ. 2527 เป็นการก่อตั้งธนาคารข้าว...” (นายบุญมา แกะมา อายุ 50 ปี ผู้ใหญ่บ้านดอนหมู่)

โดยมีชาวบ้านดอนหมู่จำนวน 70 ครัวเรือน ได้ร่วมกับบริจากข้าวเปลือกไว้เป็นกองทุนครัวเรือนละ 12 กิโลกรัม ได้ข้าวเปลือกทั้งสิ้น 840 กิโลกรัม และมีการบริจากเพิ่มขึ้นมาเรื่อยๆ พร้อมกับการขยายจำนวนสมาชิกเพิ่มขึ้นจนปัจจุบันมีสมาชิก 151 ครัวเรือน เพราะกิจกรรมธนาคารข้าวได้สามารถแก้ปัญหาการไม่มีข้าวบริโภคได้อย่างเห็นได้ชัดและถูกย�认ว่างานสังคมของบ้านดอนหมู่ที่มีความเป็นชุมชนวัฒนธรรมเชื่อถือ มีลักษณะความสัมพันธ์ทางเครือญาติค่อนข้างสูง ผู้น้อยการพและเชื่อฟังผู้ใหญ่เมื่อผู้ใหญ่กระทำการเป็นแบบอย่าง และได้ส่งผ่านแนวคิดและการปฏิบัติสู่คนรุ่นต่อๆ มา ได้ปฏิบัติตามโดยเฉพาะในเรื่องการเลี้ยงสังฆารามซึ่งมีสัดส่วนที่สำคัญและอุทิศตนเพื่อส่วนรวม

“...ในการทำงานของคณะกรรมการที่ได้รับการแต่งตั้งจะทำงานฟรีด้วยการเสียสละ พอประกาศว่าวนันใหญ่เปิดดำเนินการ กรรมการจะมาช่วยกันตั้งแต่เข้าในการยกกระสอบข้าวและอื่น ๆ แต่พอธนาคารมีเงินกองทุนมากขึ้นจึงได้จ่ายค่าตอบแทนกรรมการวันละ 50 บาทต่อคน...” (นายบุญมา แกะนา อายุ 50 ปีผู้ใหญ่บ้านดอนหมู)

การมีผู้นำที่มีลักษณะเป็นแบบอย่างที่ดีจึงทำให้เกิดความร่วมมือกันของคนในชุมชนทั้งหมดทุกครัวเรือน โดยแต่ละคนต่างมีหน้าที่ของตนเอง สมาชิกเข้าร่วมกิจกรรมโดยการแสดงความคิดเห็นในที่ประชุมและตรวจสอบการดำเนินกิจการของคณะกรรมการสมาชิกปฏิบัติตามกฎระเบียบของกลุ่momบ่นเครื่องครัวให้ความร่วมมือในกิจกรรมต่าง ๆ โดยพร้อมเพรียงกัน ด้านการบริหารจัดการของคณะกรรมการที่มีความเสียสละ มีความรับผิดชอบในหน้าที่ มีความซื่อสัตย์ทำหน้าที่ตามความสามารถและความตั้งใจโดยยึดประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน ทำให้การบริหารจัดการยังคงสืบทอดกันอยู่จนถึงปัจจุบันและมีการสืบทอดภารกิจสู่คนรุ่นต่อ ๆ มา เพราะได้เรียนรู้งานและรับการถ่ายทอดประสบการณ์ผ่านกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันในบทบาทที่แตกต่างกัน ทั้งสมาชิกและกรรมการที่ทำหน้าที่ของตนเองด้วยพลังความคิดและพลังแห่งศีลธรรม

การเอาใจใส่ต่อการทำงาน การเป็นแบบอย่างที่ดีของผู้นำ ประกอบกับความสามัคันท์ทางเครือญาติและระบบความเชื่อถือผู้อาวุโส ทำให้คนในชุมชนเชื่อถือศรัทธาและเข้ามามีส่วนร่วมโดยเฉพาะนายจันทร์แดง โกรตัต้น ที่ดำรงตำแหน่งเป็นผู้ใหญ่บ้านและมีทีมงานที่มีลักษณะเหมือนกัน จึงทำให้เกิดการประสานประโยชน์ให้กับคนในชุมชน ได้เป็นอย่างดี โดยมีวัฒนธรรมเดิมเป็นทุนอยู่ก่อนแล้ว จึงทำให้เกิดการมีส่วนร่วมและกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน นำไปสู่ผลสำเร็จของกิจกรรมและเกิดกระบวนการแก้ไขปัญหาอย่างยั่งยืนดังกล่าว

ตัวชี้วัดที่ 2 ปริมาณและคุณภาพของกิจกรรม

กิจกรรมของธนาคารข้าวสามารถแก้ไขปัญหาการขาดแคลนข้าวบริโภคได้โดยช้าวบ้านที่เคื่องร้อนจากการทำงานแล้วผลผลิตได้รับความเสียหายหรือไม่พอเพียงแก่การบริโภค ธนาคารข้าว จึงให้ชาวบ้านกู้ยืมข้าวไปบริโภคคนละไม่เกิน 240 กิโลกรัม เมื่อครบกำหนดหนี้ปีก็จะนำมาคืนพร้อมดอกเบี้ย กิจกรรมดังกล่าวได้ดำเนินมาเรื่อย ๆ พร้อมกับมีการบริจากข้าวเพิ่มขึ้น ต่อมาก็ 5 ปีจึงหยุดรับการบริจาก เพราะมีปริมาณข้าวเปลือกมากเกินขีดจำกัด ปัจจุบันมีสมาชิกเพิ่มขึ้นเป็น 151 ครัวเรือนและมีปริมาณข้าวเปลือกที่ได้จากการรับบริจากและการชำระคืนจากการกู้ยืมของสมาชิกเป็นจำนวนทั้งสิ้น 21,096 กิโลกรัม ให้สมาชิกกู้ยืม 16,896 กิโลกรัม มีข้าวเปลือกเหลือในยังคง 4,200 กิโลกรัม มีเงินสด 40,000 บาท ที่ได้จากชาวบ้านที่กู้ยืมข้าวเปลือกไปแล้วไม่มีข้าวเปลือกมาส่งคืนก็จะให้ชำระเป็นเงินที่คำนวณได้ตามปริมาณข้าวเปลือกที่กู้ไปในบางปีได้รับชำระเงินสดประมาณ 80,000-90,000 บาท ก็มีบริหารจัดการของคณะกรรมการที่เห็นว่าธนาคารมี

ปริมาณข้าวเปลือกมากเกินความต้องการของชาวบ้านจึงมีมติให้นำไปขายเป็นเงินสด ทำให้ผลกระทบ การดำเนินกิจกรรมของธนาคารช้ามีปริมาณและคุณภาพมากพอสมควร ความสามารถในการด้านการบริหารจัดการกิจกรรมนี้นำไปสู่การขยายเครือข่ายกิจกรรมจากธนาคารช้าสู่การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของหมู่บ้านโดยไม่ต้องรอความช่วยเหลือจากส่วนงานภาครัฐในการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนในด้านอื่น เช่น แก้ปัญหาเรื่องการขาดแคลนน้ำอุปโภคบริโภคโดยการสมบทุนสร้างประปาหมู่บ้าน ซึ่งดินลูกรังเทถนนในหมู่บ้านเพื่อความสะดวกในการสัญจรไปมา สมบทุนสร้างศาลากลางบ้าน บูรณะทางพระพุทธรูปและศาลาโดยการสมบทุนสร้างโบสถ์และประตูวัด

“...เงินที่ได้จากการเก็บดอกเบี้ยเกือบ 20,000 บาทได้สอบถามชาวบ้าน จึงมีมติให้เชื้อหิน 200 รถ ๆ ละ 100 บาทเพื่อนำไปไส้ถนนที่ตัดใหม่ร่องหมู่บ้านโดยไม่ต้องใช้งบจากการสาธารณูปโภค เนื่องจากทางวัดเงินไม่พอ จึงนออกกับชาวบ้านว่านำเงินธนาคารช้ามาทำโบสถ์ก่อนจะ ชาวบ้านก่ออุปกรณ์ 8,000 บาท ต่อมาก็ทำซุ้มประตูวัด 4,000 บาท...”
(นายจันทร์แดง โครงการ อายุ 65 ปี อดีตผู้ใหญ่บ้านค่อนหมู่)

“...นอกจากนี้ยังได้นำเงินที่ได้จากการดำเนินงานไปใช้ในสาธารณูปโภค สมบทสร้างประปาหมู่บ้าน อย่างในปีนี้ได้ใช้ไป 7,000 บาท เพื่อสมบทต่อเติมศาลากลางบ้าน และก่อหนี้น้ำนั้นได้สมบทจัดทำรั้วหมู่บ้าน...” (นายธีระชาติ ปลาทอง อายุ 45 ปี)

ในการจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้น นอกจากปริมาณข้าวเปลือกที่มีจำนวนเพิ่มเข้ามามากจนถ้วนจากเก็บข้าวและเกินความต้องการของชาวบ้าน ดังนั้นจึงมีมติให้หยุดรับการบริจาคข้าวเปลือก และนำข้าวเปลือกที่มีมากเกินความต้องการนำไปขายเป็นเงินสดเข้าเป็นกองทุนรวมไว้ปัญหาที่พบอีกประการหนึ่งจากการให้スマชิกกู้ยืมไปบริโภคคือเมื่อมีปัญหาการผลิตในฤดูกาลถัดมาทำให้ไม่มีข้าวเปลือกมาชำระบหนี้คืนธนาคาร และปัญหาการจัดการการผลิตที่スマชิกเน้นผลิตข้าวเจ้า (เพื่อการขาย) มากกว่าข้าวเหนียว (เพื่อการบริโภค) ตามกระแส การส่งเสริมการผลิตสมัยใหม่เมื่อไม่ได้เป็นไปตามแผนการผลิตซึ่งอาจจะได้ข้าวเหนียวห้อยกว่าปกติไม่เพียงพอต่อการบริโภคและไม่พอชำระคืนให้กับธนาคารจึงได้ชำระเป็นเงินสดแทน และบางรายที่มีความเดือดร้อนจากการผลิตไม่สามารถชำระคืนหมดทันทีก็ให้ผ่อนชำระคืนเป็นปี ๆ ไปจนกว่าจะหมด

ตัวชี้วัดที่ 3 ปริมาณและคุณภาพของทุนที่เป็นวัสดุอุปกรณ์หรือสภาพแวดล้อม

แม้กระบวนการเริ่มต้นของธนาคารช้าจะเกิดมาจากการเริ่มต้นของชาวบ้านแต่ก็ยังได้รับการสนับสนุนจากองค์กรภายนอกอยู่ด้วยโดยได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากสำนักงานพัฒนาชุมชน จำนวน 150,000 บาท เพื่อดำเนินการสร้างฉางเก็บข้าวเปลือกและจัดซื้อเครื่องซั่งน้ำหนัก 1 เครื่อง และสถานที่ในการก่อสร้างฉางก์ได้รับบริจาคจากผู้นำชุมชนคนหนึ่ง

(ที่คืนของนายบุญมา แก่มา ขณะที่ดำเนินการตามผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านใน พ.ศ. 2525) เป็นทำเลที่ตั้งที่เหมาะสมอยู่ในกลางหมู่บ้านสร้างความสะดวกสบายต่อการให้บริการแก่สมาชิกจึงทำให้การบริหารจัดการของกลุ่มนราการข้าวมีความพร้อมเพียงทั้งทางด้านสถานที่เก็บข้าวเปลือก บริเวณที่เป็นที่ให้บริการถูกยึดและส่งคืนข้าวเปลือก การให้ความร่วมมือของสมาชิกและการบริหารจัดการของคณะกรรมการทำให้มีปริมาณข้าวเปลือกที่มีเพียงพอแก่ความต้องการของสมาชิกสามารถแก้ไขปัญหาการขาดแคลนข้าวบริโภคของบ้านดอนหมูได้ตลอดไป

ตัวชี้วัดที่ 4 ทุนเพื่อนหรือเครือข่าย

กิจกรรมธนาคารข้าวของบ้านดอนหมูเป็นกิจกรรมที่แก้ไขปัญหาการขาดแคลนข้าวบริโภคของสมาชิกภายในชุมชนเท่านั้นไม่ได้มีเครือข่ายสมาชิกกับภายนอก สมาชิกทุกครัวเรือนได้แสดงถึงการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เนื่องถึงศักยภาพและความสามารถในการบริหารจัดการกิจกรรม การเจรจาต่อรองหรือประสานประโยชน์ร่วมกันของคนในชุมชน การขยายเครือข่ายกิจกรรมจากผลการดำเนินกิจกรรมธนาคารข้าวสู่การพัฒนาและการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนในด้านอื่นโดยไม่ต้องรอคอยความช่วยเหลือจากส่วนงานภาครัฐในกรณีที่ปัญหานั้นชาวบ้านดอนหมูสามารถแก้ไขเองได้ ถ้าต้องรอคอยความหวังบางครั้งอาจไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างทันท่วงที การที่ชุมชนสามารถแก้ไขปัญหางานอย่างได้เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงความสามารถในการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันของคนในชุมชน เป็นความสามารถในการควบคุมและจัดการทรัพยากร่วมกันของคนในชุมชนให้เป็นไปตามวิธีชีวิตของตนเอง

ลักษณะอีกอย่างหนึ่งที่ชาวบ้านดอนหมูมีคือการยึดมั่นในวิถีชีวิตทางวัฒนธรรมดั้งเดิมคือการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การเอื้อเฟื้อเพื่อแผ่ มีความเสียสละ มีความรักใคร่สามัคคีกลมเกลียว สิงเหล่านี้สะท้อนออกมายในรูปแบบของการทำบุญ การบริจาคข้าวเพื่อมาช่วยเหลือและแก้ไขความเดือดร้อนที่เกิดขึ้นในชุมชนของตนเอง

ตัวชี้วัดที่ 5 สถานภาพขององค์กรชุมชน

การก่อตั้งธนาคารข้าวตั้งแต่ พ.ศ. 2527 ล่วงเลยมาเป็นระยะเวลาหนึ่งและยังคงดำเนินงานอยู่จนปัจจุบันแสดงถึงความสามารถในการบริหารจัดการกลุ่มที่มีลักษณะของการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน มีความต้องการแก้ไขปัญหาชุมชนด้วยชุมชนเองในเรื่องการขาดแคลนข้าวบริโภคซึ่งเป็นการพึ่งตนเองและได้พัฒนาไปสู่การแก้ปัญหาอื่น ๆ อีก เพราะชาวบ้านไม่ได้มีปัญหาเพียงอย่างเดียว การพึ่งพาอาศัยกันและกันของกิจกรรมต่าง จึงมองว่าเป็นชุมชนที่เข้มแข็งสามารถแก้ไขความเดือดร้อนให้กับคนในชุมชน ได้จนเป็นที่ยอมรับของชุมชนอื่น ๆ รวมทั้งหน่วยงานราชการและหน่วยงานที่ทำงานด้านการส่งเสริมกระบวนการรวมกลุ่ม ได้อาศัยเป็นแหล่งศึกษาดูงาน

ในเรื่องของกระบวนการบริหารจัดการกลุ่ม ซึ่งเป็นแรงวัลที่มีคุณค่าทางจิตใจของชาวบ้านดอนหมูมากกว่าแรงวัลที่เป็นวัตถุ

“...คนไม่ได้มามาดูงานกิจกรรมนาคราช้าโดยเฉพาะแต่จะมาดูภาพรวมของชุมชนเข้มแข็งที่มีหลาຍ ๆ กิจกรรมที่ทำให้เกิดชุมชนเข้มแข็ง...” (นายธีระชาติ ปลาทอง อายุ 45 ปี)

การที่ชาวบ้านดอนหมูได้ดำเนินการพัฒนาตนเองด้วยการเชื่อมั่นและส่งเสริมศักยภาพของชาวบ้านในการพัฒนาตนเองบนพื้นฐานของวัฒนธรรมชุมชน การให้ความสำคัญกับคนและการพนึกกำลังการร่วมมือร่วมใจกันของคนในชุมชน การช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน และลักษณะการเป็นแบบอย่างที่ดีของผู้นำที่มีความเสียสละทำให้เกิดชุมชนเข้มแข็งที่สามารถพึงตนเองได้

4.2.2 ป่าชุมชน

4.2.2.1 ความเป็นมา

พื้นที่หมู่บ้านดอนหมู ถูกประกาศให้เป็นพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ เมื่อ พ.ศ. 2515 ที่อยู่บริเวณป่าสงวนแห่งชาติ คงน้ำซึ้งแลน จำนวนพื้นที่ทั้งหมด 3,540 ไร่ ซึ่งประกอบไปด้วยป่าไม้ที่มีความอุดมสมบูรณ์ในพืชพรรณขั้นถูายาหารและสัตว์ป่าในพ.ศ. 2521-2522 รัฐบาลมีนโยบายส่งเสริมการเกษตรเพื่อการส่งออกทำให้ชาวบ้านต้องทำการทางป่าเพื่อขยายพื้นที่การเกษตรทำไร่น้ำดừaหลัง ไร่ป่า ชาวบ้านบางส่วนได้เข้าไปตัดไม้ทำไม้เบรรูปขาย ผลลัพธ์คือเพื่อเพิ่มรายได้จนถึงพ.ศ. 2524 นายปา แกะมา ผู้ใหญ่บ้านสมัยนี้ ได้สำรวจพบว่าพื้นที่ป่าไม้ลดลงอย่างรวดเร็วและสัตว์ป่าสูญหายเป็นจำนวนมากจากการแย่งชิงการใช้ประโยชน์จากธรรมชาติของป่าผืนนี้ทั้งชาวบ้านเองและนโยบายส่งเสริมการปลูกพืชเศรษฐกิจ (ยุคอาลีปัตตส) ของภาครัฐ นายจันทร์แดง โกรตัน ผู้ใหญ่บ้านคนต่อมาจึงได้ร่วมมือกับชาวบ้านพะสังแม่และทางโรงเรียนเพื่อหาทางป้องกันโดยการจัดตั้งเป็นกลุ่มป่าชุมชนขึ้นใน พ.ศ. 2528 โดยความร่วมมือและสนับสนุนจากโครงการป่าชุมชนซึ่งเป็นองค์กรพัฒนาเอกชนจังหวัดสุรินทร์ ให้แนวคิดในเรื่องการบริหารจัดการรูปแบบการจัดกิจกรรม และการศึกษาดูงานกับเครือข่ายป่าชุมชนต่าง ๆ

ภาพที่ 4 ป้าชุมชนบ้านดอนหมู

4.2.2.2 วัตถุประสงค์

วัตถุประสงค์ของการจัดตั้งกลุ่มป้าชุมชนเพื่อให้ชาวบ้านหยุดการทำลายป่า ยุติการเผาป่าทุกร่อง ห้ามทำไม้เพื่อจำหน่าย ให้ปักปันแนวเขตอย่างชัดเจน จัดให้มีการปลูกต้นไม้ ในวันสำคัญเพื่อการซ่อมเสริมให้ป่ามีความอุดมสมบูรณ์

4.2.2.3 การบริหารจัดการ

จัดตั้งกฎระเบียบให้ชัดเจนนำไปสู่การปฏิบัติให้ได้ มีโครงสร้างคณะกรรมการบริหารป้าชุมชนโดยการเลือกตั้งจากสมาชิก ซึ่งมีที่ปรึกษากาญในและภายนอก 11 คน ประธาน 1 คน รองประธาน 3 คน และกรรมการฝ่ายต่าง ๆ อีก 7 คน ดังนี้

คณะกรรมการที่ปรึกษากาญใน

(1) หลวงปู่สี	เจ้าอาวาสวัดภูมิภาค
(2) นายประจักษ์ ดาดา	อาจารย์ใหญ่โรงเรียนบ้านดอนหมูวิทยา
(3) นายป่า แกะมา	ผู้อาวุโส
(4) นายสา กลินแก้ว	ผู้อาวุโส
(5) นายกอง แกะมา	ผู้อาวุโส
(6) นายบุญยิ่ง จันทร์ครรชี	ผู้อาวุโส
(7) นายณรงค์ บริสุทธิ์	ผู้อาวุโส

คณะกรรมการที่ปรึกษาภายนอก

- (1) นายอําเภอตระการพีชผล
- (2) ป้าไนอําเภอ
- (3) เกษตรอําเภอ
- (4) ปศุสัตว์อําเภอ
- (5) รองเจ้าคณะอําเภอ

คณะกรรมการชุดปัจจุบัน (พ.ศ. 2550)

ประธาน	นายจันทร์แดง	โครรัตน์
รองประธาน	นายบุญมา	แกะมา
รองประธาน	นายคำจันทร์	คุ้นเคย
รองประธาน	นายประหยด	วิลามาศ
กรรมการ	นายแปลง	ชินศรี
กรรมการ	นายทองพูด	บึงไสย
กรรมการ	นายคงสุน	ภูมานอบ
กรรมการ	นายสวاث	พงษ์พา
กรรมการ	นายบุญธรรม	ละม่อน
กรรมการ	นายประดิษฐ์	วิลามาศ

เลขานุการ/ประชาสัมพันธ์ นายธีระชาติ ปลาทอง

นายจันทร์แดง โครรัตน์ ในฐานะประธานกลุ่มป้าชุมชนมีโอกาสได้ไปร่วมอบรมดูงานแลกเปลี่ยนประสบการณ์การดูแลและการอนุรักษ์ป้าไม้จากภาคเอกชนและการรัฐบาล โดยเฉพาะสำนักงานป้าไม้เขตอุบลราชธานี ได้มีส่วนร่วมในการพื้นฟูและอนุรักษ์ป้าโดยการปลูกป้าเสริมทำความเข้าใจกับชาวบ้านที่มีพื้นที่ติดกับป้าเพื่อหาแนวทางร่วมกันในการอนุรักษ์ชาวบ้านศรีท่า และเลี้งเห็นผลประโยชน์ที่จะเกิดแก่ลูกหลานในอนาคตจึงได้ร่วมบริจาคพื้นที่ของตนเองให้เป็นป้าเพิ่มขึ้นอีก 188 ไร่ ทางราชการได้ทำการรังวัดพื้นที่เพื่อปักหลักเบตແคนแนวพื้นที่ป้าอย่างชัดเจน และได้ทำการออกหนังสือเอกสารสิทธิ์ใน พ.ศ. 2537 ให้กับป้าตอนใหญ่เป็นจำนวน 545 ไร่

ใน พ.ศ. 2533 ได้ทำการปักปืนแนวป้าตอนกุง ซึ่งเป็นป้าชุมชนแห่งที่ 2 อยู่ทางทิศตะวันออกของหมู่บ้านที่ชาวบ้านช่วยกันดูแลรักษาและบริจากพื้นที่ให้เป็นพื้นที่ป้าชุมชนอุดมสมบูรณ์ ร่วมพื้นที่ทั้งหมด 22 ไร่

ภาพที่ 5 การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าโดยการปลูกเสริม ระหว่าง บ้าน วัด โรงเรียน

แนวคิดการอนุรักษ์ป่าไม้ได้เกิดเฉพาะชาวบ้านที่เป็นผู้ใหญ่เท่านั้น การปลูกฝังตามสำนึกรับผิดชอบของเด็กที่มีต่อการอนุรักษ์ป่าเกิดขึ้นพร้อมกับโครงการอนุรักษ์ป่าโดย นายประจักษ์ ดาภา ผู้บริหารโรงเรียนคอนหนูวิทยา เห็นว่าหากเด็ก ๆ นักเรียนได้รับการฝึกอบรมดำเนินการรักษาป่าในอนาคตข้างหน้าจะได้เป็นผู้ใหญ่ที่มีความรักห่วงเห็นและดูแลป่าแทนบรรพบุรุษรุ่นก่อนต่อไป “โครงการป่าประสานเด็ก” ใน พ.ศ. 2532 จึงเกิดขึ้นโดยมีจุดนุ่งหมายให้เด็กได้มีกิจกรรมตามแนวคิดของเด็ก ๆ เช่นการปลูกต้นไม้ในถุงฟัน ทำแนวกันไฟในถุงแล้ว สิ่งที่จะเกิดขึ้นคือเด็ก ๆ จะมีความรู้สึกรักในธรรมชาติที่เข้าได้ลงมือปลูกกันเองในบางครั้งใช้ป่าเป็นสถานศึกษาเรียนรู้ระบบนิเวศน์มีการบันทึกการเจริญเติบโตของต้นไม้ โครงการดังกล่าวได้รับการยอมรับชื่นชมจากคนทั่วไป จนรายการ “ทุ่งแสงตะวัน” ได้นำเสนอเผยแพร่ออกอากาศทางโทรทัศน์ช่อง 9 อ.ส.ม.ท. ใน พ.ศ. 2532

ป่าชุมชนทั้ง 3 แห่ง มีพื้นที่รวมกัน 626 ไร่ เป็นพื้นที่ที่มีการดำเนินกิจกรรมต่อเนื่องกันมาตลอด โดยความร่วมมือจากหลาย ๆ ฝ่ายมีกิจกรรมบำรุงรักษารักษ์ป่าทุก ๆ ปี กล่าวคือปลูกต้นไม้ในวันสำคัญจัดเรียนรักษาป่าตรวจสอบสภาพป่าทุกเดือน มีการประชุมสมาคมชักทุกเดือน ปรับปรุงแนวกันใหม่ ผลงานที่ดำเนินไปทำให้ป่าชุมชนบ้านคอนหมูได้รับ “รางวัลทักษิณป่าเพื่อรักษชาชีวิต” จากสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ใน พ.ศ. 2538 จึงเป็นความภาคภูมิใจและขวัญกำลังใจในการอนุรักษ์ป่าโดย

พ.ศ. 2538 ได้รับงบประมาณจากสำนักงานป่าไม้เพื่อดำเนินโครงการอนุรักษ์ป่าเพื่อเป็นแหล่งอาหารและสมุนไพรปลูกต้นไม้เพิ่มเป็นจำนวนเงิน 552,940 บาท

พ.ศ. 2540 ได้รับงบประมาณจากโครงการมิยาซawaจำนวน 100,000 บาท จัดทำแนวกันไฟบริเวณป่าดอนใหญ่เป็นระยะทาง 4.6 กิโลเมตร รดยนต์สามารถดูดควันป่าได้เพื่อสังเคราะห์ในการตระเวนดูแลป่า

พ.ศ. 2541 ได้รับงบประมาณจาก องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น เพื่อซ่อมแซมแนวกันไฟ และทำงานบริเวณน้ำคำ จำนวน 90,000 บาท

ภาพที่ 6 การจัดทำแนวกันไฟซึ่งทำเป็นประจำทุกปี

พ.ศ. 2542 ได้รับงบประมาณจากกองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม (Social Investment Fund) "SIF" ธนาคารออมสินเพื่อทำถนนเป็นแนวป้องกันไฟป่าชุมชน 3 แปลง และจัดทำโรงเรือนเพาะเห็ดเพื่อพัฒนาอาชีพ รวมเป็นเงิน 360,189 บาท

พ.ศ. 2544-2545 ได้รับงบประมาณจากสำนักงานป่าไม้เขตอุบลราชธานีเพื่อศึกษาดูงานพร้อมเงินสนับสนุนการส่งเสริมอาชีพจำนวน 20,000 บาท

พ.ศ. 2546-2547 ได้รับงบประมาณจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) สาขาระการพืชผล เพื่อปรับปรุงแนวกันไฟและปลูกต้นไม้จำนวน ปีละ 5,000 บาท

พ.ศ. 2545 ที่ป่าชุม ได้มีมติให้ปรับปรุงกฎหมายใหม่ เพื่อให้เท่าทันกับสถานการณ์ดังนี้

- (1) ห้ามจุดไฟบริเวณป่าโดยเด็ดขาด
- (2) ห้ามนำเครื่องมือและอุปกรณ์การทำไฟเข้าไปในป่าชุมชน
- (3) ห้ามจับตัวป่าทุกชนิดในเขตป่าธรรมชาติ

(4) การขอไม่ใช้สอยเพื่อซ้อมแซมบ้านเท่านั้น(ห้ามจำหน่าย) ขอได้ครอบครัวจะไม่เกิน 3 ตันและต้องเว้นปีเสียค่าบำรุง 100 บาทต่อ 3 ตัน

(5) บังคับที่ขอไม่ใช้สอยต้องมีกรรมการ 3 คน ขึ้นไป กำกับดูแล

(6) ห้ามน้ำสิ่งสเปติดเข้าไปในป่าชุมชน

(7) ผู้ฝึกสอนปรับไม่เกิน 5,000 บาท หากทำผิดข้อกำหนดกฎหมาย

4.2.2.4 คุณค่าและคุณประโยชน์ของป่าชุมชนบ้านดอนหมู

1) เป็นแหล่งอาหารตลอดปี สามารถเข้าไปหาอาหารของป่า พากพืชพักสัตว์ แมลงต่าง ๆ มีชาวบ้านดอนหมูและหมู่บ้านใกล้เคียงสามารถสร้างรายได้จากการหาอาหารจากป่าฝืนนี้เฉลี่ยปีละ 80,000-100,000 บาท (สัมภาษณ์นายคำภู การุณ)

2) เป็นแหล่งรวมสมุนไพรธรรมชาติ ในป่าที่อุดมด้วยพืชพรรณนานาชนิด เป็นที่พึ่งพิงของชาวบ้านยามเงินไข่ได้ป่วย เพราะมีสมุนไพรที่หายาต้มกินเม็นยาแผนโบราณ ได้อย่างดี

3) มีไม้ใหญ่สำหรับปลูกบ้านเรือน ตามกฎระเบียบของป่าชุมชนในการขอไม้มาสร้างหรือปรับปรุงซ่อมแซมบ้าน ได้แต่ห้ามจำหน่ายแล้วยังสามารถดัดแปลงใบไม้มาสารเป็นไฟบ้านและมุงหลังคาได้ด้วย

4) แหล่งไม้เล็กทำของใช้ ชาวบ้านสามารถนำไม้ไผ่ป่า หวาย เครื่อไม้เถาลักษณะเดียวกันมาทำเป็นเครื่องจักสาน ใช้ในครัวเรือนได้

5) เป็นที่เลี้ยงสัตว์ ในฤดูทำนาชาวบ้านจะนำวัวควายเข้าไปเลี้ยงในป่าเพื่อไม่ให้วัวควายไปเหยียบชำรุดที่ที่ปลูกชำไร

4.2.2.5 แนวคิดด้านการอนุรักษ์ป่าไม้

1) เพื่อเป็นแหล่งอาหารของคนในชุมชน และเป็นแหล่งรายได้จากการหาของป่าอาหารป่า

2) เพื่อรักษาป่าให้คงอยู่ชั่วลูกชั่วหลานให้ความสมบูรณ์เช่นอดีต

3) เป็นแหล่งเรียนรู้ป่าชุมชนและชุมชนใกล้เคียง

4.2.2.6 เกียรติประวัติ/รางวัลที่ได้รับ

1) รางวัลธงพระราชทานพิทักษ์ป่าเพื่อรักษาชีวิตจากสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถปี พ.ศ. 2538

2) รางวัลโครงการอนุรักษ์ป่าเพื่อเป็นแหล่งอาหารและสมุนไพรจากสำนักทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอุบลราชธานี (ป่าไม้จังหวัด) พ.ศ. 2538

3) ออกรายการ "ทุ่งแสงตะวัน" ในด้านอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ทาง โทรทัศน์ช่อง 9 อ.ส.ม.ท. ของโครงการป่าประสาเด็ก พ.ศ. 2532

4) รางวัลกองค์กรชุมชนที่มีการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ของชุมชนอย่างดีเยี่ยม จากกระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2542

4.2.2.7 ตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็งผ่านกิจกรรมป่าชุมชน

ตัวชี้วัดที่ 1 ตัวบุคคลหรือทุนนุชย์

การร่วมกันอนุรักษ์ป่าชุมชนของบ้านค่อนหมู่เกิดจากการตระหนักรถึงความ หวังเห็นทรัพยากรธรรมชาติไว้ให้ลูกหลาน จากการที่ทรัพยากรถูกทำลายลงไปด้วยการกระทำการ ของคนในชุมชนเองและการกระทำการของนายรัฐ ผู้นำชุมชนเห็นว่าปัญหามีความรุนแรงมากขึ้นเรื่อยๆ ถ้าปล่อยปัญหานี้ไว้อาจจะไม่มีป่าไว้ให้รุ่นลูกรุ่นหลานใช้ ดังนั้นผู้นำจึงเริ่มพูดคุยกับชาวบ้านและ เรียกร้องให้ยุติการตัดไม้เพาดำเนินและตัดไม้เพื่อปรุงปynnay รวมทั้งการเพาป่าเพื่อเก็บอาหาร การ ทำลาย เช่นนี้ทำให้สภาพป่าหมดเรื้อร ชาวบ้านส่วนใหญ่เห็นประ โยชน์จึงสนับสนุนแนวคิดการ อนุรักษ์ป่าและร่วมกันขัดขวางการกระทำการของรัฐซึ่งถือว่าเป็นคนนอกที่เข้ามาใช้ประ โยชน์จากป่า จากผ่านนโยบายการให้สัมปทาน

“...เดินที่พื้นที่ป่ามี 200 กว่าไร่อยู่ในสภาพเสื่อมโทรมอย่างหนัก เนื่องจากมี ผู้บุกรุกตัดต้นไม้และในอดีตคนที่นี่ทำอาชีพเพาดำเนินขายทำให้ต้นไม้หายไปเป็นจำนวนมาก อีกทั้ง ในปี พ.ศ. 2528 ทางภาครัฐได้เข้ามาส่งเสริมการปลูกป่าอย่างต่อเนื่อง ทำการแผ้วถางป่าเพาเพื่อ เตรียมพื้นที่ปลูกตง ไหนของทางแนวสำรวจกีโโค่นทึ้ง ดังนั้นชาวบ้านจึงเห็นตรงกันว่าต้องหาวิธี จัดการ โดยนำกล้องมาถ่ายภาพการบุกรุกป่าไว้เป็นหลักฐานและถ่ายชื่อคนทั้งหมู่บ้านเพื่อ ต่อต้านการบุกรุกป่าทำให้เกิดความขัดแย้งเกิดขึ้นระหว่างประชาชนกับเจ้าหน้าที่รัฐจนถูกเรียกว่า เป็นหมู่บ้านคอมมูนิสต์ ซึ่งความจริงแล้วเราต่อสู้เพื่อความถูกต้องเท่านั้น...” (นายธีระชาติ ปลา ทอง อายุ 45 ปี)

ในเรื่องการอนุรักษ์ป่ามีผลกระทบต่อการทำอาหารกินของผู้คนได้ประ โยชน์จากป่าแต่ เมื่อเป็นประ โยชน์ของส่วนรวมจึงทำให้เกิดความร่วมมือกันของคนในชุมชนในนาม “กลุ่มป่า ชุมชน” โดยร่วมกันจัดตั้งกฎระเบียบเพื่อเป็นแนวทางในการคุ้มครองประ โยชน์ร่วมกันและทุกคนจะ มีบทบาทหน้าที่ในกิจกรรมต่างๆ เช่น ฝ่ายบริหาร ฝ่ายการเงิน ฝ่ายตลาดตัวเรวน ฝ่ายบำรุงรักษาและ ปลูกเสริม รวมทั้งการร่วมกันบริจาคที่ดินเพิ่มขึ้นในบริเวณรอบๆ ป่าเพื่อให้ป่าชุมชนมีจำนวนเพิ่ม มากขึ้น มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงกฎระเบียบตามความเหมาะสมและสอดคล้องของสถานการณ์ อยู่ตลอดเวลา กิจกรรมกลุ่มป่าชุมชนได้ดำเนินงานมาอย่างต่อเนื่อง โดยอาศัยผู้นำชุมชนที่มีความ ผู้มีมั่นในการขับเคลื่อนเรื่องป่าชุมชนให้พื้นที่ดีและผู้นำที่มีความเสียสละ เป็นแบบอย่างที่ดีอุทิศ

ตนเพื่อการอนุรักษ์และรักษาป่า พร้อมทั้งการบำรุงดูแลให้ป่ามีความอุดมสมบูรณ์มากขึ้น ทำให้คนในชุมชนได้รับประโยชน์ร่วมกัน

“...เมื่อเรามีหลักฐานทั้งรูปภาพและรายชื่อผู้ร่วมคัดค้านการปลูกป้ายคลิปตั้งศก์นำไปยังที่ทำการอนุรักษ์ฯ ทางน้ำ ทางน้ำที่มีกำลังจับทันที เมื่อทุกอย่างถูกสั่งระงับเราจึงมาแก้ไขแนวทางเดป่าชุมชนเพื่อไม่ให้กรรมการบุกรุกอีก...” (นายจันทร์แดง โครรัตน์ อายุ 65 ปี ประธานกลุ่มป่าชุมชน)

นอกจากคนในชุมชนจะมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าแล้วยังช่วยปลูกฝังแนวการอนุรักษ์ป่าไว้ให้แก่เด็กรุ่นต่อ ๆ มา โดยให้เด็กเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลรักษาป่า โดยเปิดโอกาสให้เด็กรับผิดชอบในเรื่องการจัดเป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ระบบนิเวศน์ของธรรมชาติ สร้างจิตสำนึกในการรักษาป่าได้อย่างต่อเนื่องมีประสิทธิภาพและคุณภาพภายใต้กิจกรรม “โครงการป่าประสาเด็ก” ซึ่งจะเป็นกิจการหล่อหลอมแนวความคิดในการห่วงเห็นที่ดินเพื่อให้เป็นมรดกในรุ่นต่อ ๆ ไป

“...แนวทางในการปลูกฝังให้เยาวชนให้เห็นถึงความสำคัญคือโครงการป่าประสาเด็ก คือการให้เด็กมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาป่าของเขารองโดยให้พื้นที่ในการปลูกต้นไม้ได้ตามความต้องการซึ่งพวกราชจะเป็นผู้ดูแลรักษาเอง เป็นการสร้างจิตสำนึก ความรับผิดชอบและสร้างความตระหนักรู้ความสำคัญของป่าให้เกิดขึ้นกับพวกราชต่อไป เพราะว่าไปแล้ว ณ.เวลาหนึ่งป่าเป็นเหมือนจิตใจของคนทั้งหมู่บ้าน...” (นายยรรยงค์ จิตรติกรกุล อายุ 45 ปี)

ตัวชี้วัดที่ 2 ปริมาณและคุณภาพของกิจกรรม

กลุ่มป่าชุมชนที่ได้ดำเนินกิจกรรมในเรื่องการอนุรักษ์และบำรุงรักษาป่าของชุมชนที่ปฏิบัติสืบเนื่องกันมา ในโอกาสวันสำคัญต่าง ๆ ของทุกปี ชาวบ้าน วัด โรงเรียน และอีกหลายหน่วยงานมีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมอนุรักษ์ป่า เช่น การปลูกต้นไม้เสริม การปักปันแนวเขต แคน การดูแลรักษาป่าโดยการลาดตระเวนและจัดทำแนวกันไฟทุกปี การสำรวจป่าเพื่อศึกษาความอุดมสมบูรณ์ของระบบนิเวศน์ของป่ารวมทั้งเป็นแหล่งศึกษาดูงานเก็บตัวอย่าง

“...สิ่งสำคัญคือ อาหารที่ได้จากป่า ที่มีทั้งเห็ดนานาชนิด และหน่อไม้ที่ออกตามฤดูกาล นอกจากนี้ชาวบ้านยังสามารถเก็บของป่าที่มีอยู่รอบข้างเช่นมะผ้ารับซื้อถึงในหมู่บ้าน และเมื่อมีการสอบถามชาวบ้านก็จะพบว่าพวกราชมีเงินเก็บเป็นแสน เพราะนอกจากจะมีรายได้จากการทำงาน มีรายได้เสริมจากการเก็บของป่าขายแล้วชาวบ้านส่วนใหญ่ก็ไม่จำเป็นต้องซื้อกับข้าวจากตลาดภายนอกหมู่บ้าน ทุกอย่างสามารถหาได้จากภายในพื้นที่ทั้งสิ้น เมื่อความเป็นอยู่ดีขึ้นคุณภาพชีวิตดีขึ้นตามมา...” (นายคำภู กaruṇ อายุ 53 ปี)

จึงเกิดความเคลื่อนไหวของกิจกรรมกลุ่ม เกิดความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอกทั้งภาครัฐและเอกชนที่สนับสนุนงบประมาณการศึกษาดูงานและสถานการณ์ความเคลื่อนไหวต่าง ๆ รวมทั้งการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกร ให้มีความเป็นอยู่ที่ดีเพื่อที่จะไม่ไปปลูกjawy ทรัพยากรจากป่าโดยขาดการระมัดระวัง ซึ่งกิจกรรมของกลุ่มป้าชุมชนในตอนแรกนี้ได้สร้างความไม่พอใจให้กับผู้ที่หาประโยชน์จากป่าจนทำให้สภาพพื้นที่ป่าเสื่อมโทรมลง เช่นการตัดไม้เพื่อเผาถ่าน การตัดไม้แปรรูปขายหรือสร้างบ้านเรือนเป็นที่อยู่อาศัย แต่เมื่อการดำเนินผ่านไปพร้อมกับการสร้างผลประโยชน์ร่วมกันของคนในชุมชน เช่น การจัดตั้งกioskrabueyที่ต่างก็มีส่วนร่วมด้วยกัน การมีส่วนร่วมในการฟื้นฟูและอนุรักษ์ป่าเพื่อให้เป็นมงคลของรุ่นลูกหลานจึงทำให้ปัญหาต่าง ๆ ถูกคลี่คลายลงไปบ้างแต่ก็ยังมีผู้ lokaleekrueybeeyonอยู่ เช่น บังมีผู้ลักลอบตัดไม้บ้าง หรือมีผู้มาป่าเพื่อหาอาหาร การแก้ปัญหาของกลุ่มจะใช้วิธีการว่ากล่าวตักเตือน ปรับใหม่ตามระเบียบ

ตัวชี้วัดที่ 3 ปริมาณและคุณภาพของทุนที่เป็นวัสดุอุปกรณ์หรือ

สภาพแวดล้อม

สิ่งที่ได้จากการต่อสู้เพื่อรักษาป่าของชาวบ้านในการต่อสู้กับอำนาจเจ้าของและ การเรียกร้องให้ชาวบ้านที่เคยหาประโยชน์กับป่า เช่น การเผาถ่าน การตัดไม้เพื่อแปรรูป และจากที่ป่าไม้ได้ถูกชาวบ้านเผาถางเพื่อจับของที่ดินเพื่อทำการเกษตร ได้ล่างล้าบริเวณพื้นที่ป่าเข้าไปเรื่อยๆ ทุกปี จนทำให้ป่าลดน้อยลง ไปทำให้ชาวบ้านให้เห็นความจำเป็นที่จะต้องช่วยกันอนุรักษ์ป่าไม้นี้ ไว้ให้แก่รุ่นลูกหลานในอนาคต จึงเกิดความร่วมมือของคนในชุมชนในการทำงานต่าง ๆ รวมทั้งการเสียสละของชาวบ้านที่มีที่ดินบริเวณรอบ ๆ ป่า ได้ร่วมกันบริจาคที่ดินให้กับป้าชุมชนทำให้มีป้าชุมชนเพื่อการอนุรักษ์มีพื้นที่มากขึ้น

“...มีการจัดตั้งกรรมการเพื่อบริหารจัดการป้าชุมชน ซึ่งช่วงแรกชาวบ้านก็จะไม่เห็นด้วยในการมาบริหารจัดการป่า เพราะจะมีข้อห้ามต่าง ๆ มากมาย เช่นห้ามตัดไม้คนที่เผาถ่านก็ไม่เห็นด้วยกับเราแต่เมื่ออธินายถึงแนวการจัดการและเพื่อเป็นการรักษาป่าให้อยู่อย่างยั่งยืนทุกคนก็เข้าใจ คนที่มีที่ดินบริเวณรอบ ๆ ป่าก็บริจาคที่ดินกันทำให้มีพื้นที่ป่าเพิ่มขึ้นเป็น 626 ไร่...”
(นายทวีสิทธิ์ ห่อศรี อายุ 51 ปี)

“...หลังจากมีการรังวัดเขต釁ดชั้น เขต ชาวบ้านก็หยุดตัดไม้และมีการบริจาคที่ดินรอบ ๆ ป่าทำให้มีป่ามากขึ้นและมีกioskrabueyonอย่างเคร่งครัด สิ่งที่ชาวบ้านได้คือการรักษาป่าไว้ให้ลูกหลาน จึงทำให้มีคนเข้ามาร่วมมากขึ้น...”(นายเคนสา พิมภัลัย อายุ 51 ปี)

การมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการต่อสู้กับการเรียกร้องเพื่อให้ได้มาซึ่งกรรมสิทธิ์ของป่าชุมชนซึ่งชาวบ้านดอนหมูได้ทุนในการดำเนินงานจากการช่วยเหลือกันเองโดยการบริจากข้าวสาร อาหารและเงินบางส่วน ในการต่อสู้เพื่อไม่ให้ป่าไม้ผืนนี้ถูกเอกสารล้มป่าไป ประกอบกับการเสียสละของคนในชุมชนทุกภาคส่วน โดยเฉพาะผู้นำ ทั้งผู้นำทางการและไม่เป็นทางการ การดำเนินการดังกล่าวจึงได้รับความร่วมมือและการสนับสนุนในเรื่องการบริหารจัดการกลุ่ม การให้ข้อมูลข่าวสารและให้ทุนหรืองบประมาณในการดำเนินงานเป็นจำนวนมากจากหน่วยงานภายนอกที่เห็นศักยภาพในการบริหารจัดการของกลุ่ม และการบริหารจัดการด้านเงินทุนของชาวบ้านมุ่งใช้ตามประโยชน์สูงสุดและปรับใช้ตามสภาพความเหมาะสมและความจำเป็น เช่น ได้รับงบประมาณสนับสนุนให้สร้างโรงเรือนเพาเวอร์เพื่อผลิตไฟฟ้าขายแต่เนื่องจากชาวบ้านสามารถหาไฟด้วยตนเองได้จากป่าชุมชนชาวบ้านดอนหมูกับเปลี่ยนโครงการกองทุนปัจจัยหมักชีวภาพที่เป็นปัจจัยการผลิตแทน

ตัวชี้วัดที่ 4 ทุนเพื่อนหรือเครือข่าย :

ในหลายพื้นที่ที่มีปัญหาเรื่องป่าชุมชนที่ไม่ใช่บ้านดอนหมูและมีความรุนแรงของปัญหาแตกต่างกัน ได้สะท้อนปัญหาสู่กันฟังในฐานะเครือข่ายผู้ที่มีปัญหาร่วมกัน ซึ่งกลุ่มป่าชุมชนบ้านดอนหมูได้มีโอกาสเข้าร่วมเป็นสมาชิกของเครือข่ายต่าง ๆ ทำให้ได้รับทราบข้อมูลข่าวสารและสถานการณ์ความเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา

“...มีการดำเนินการกับเครือข่ายภายนอก เช่น เครือข่ายป่าคงbum คำ ป่าดงนา ชีปีแลนหรือป่าซังไทร ฯลฯ เพื่อประสานงาน เป็นการเชื่อมเข้าหากันที่สำคัญ แลกเปลี่ยนปัญหาช่วยเหลือกัน มีปัญหาอะไรก็สอบถามกัน...”(นายแปลง ชินศรี อายุ 54 ปี)

เป็นพลังสำคัญอันหนึ่งที่ทำให้กิจกรรมกลุ่มป่าชุมชนบ้านดอนหมูเคลื่อนไหวอย่างไม่หยุดนิ่ง จนเป็นที่ยอมรับของสาธารณะและทำให้มีหลัก ฯ หน่วยงานเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่ามากขึ้นในรูปของการให้ความรู้เรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แก่ เยาวชน นักเรียน คนในชุมชน การสนับสนุนส่งเสริมการจัดกิจกรรมกลุ่ม องค์กร เครือข่าย จัดกระบวนการเรียนรู้โดยชุมชน เช่นการศึกษาและสำรวจสภาพนิเวศของป่าชุมชน การศึกษาดูงาน การส่งเสริมด้านอาชีพและการพัฒนาคุณภาพชีวิตเกษตรกร และการเคลื่อนไหวต่อสู้เพื่อการอนุรักษ์ป่าไม้ในนั้นชาวบ้านดอนหมูไม่ได้ต่อสู้อย่างโดยเดียวตามลำพังแต่ยังมีเครือข่ายการอนุรักษ์ป่าไม้ที่เป็นการเชื่อมประสานงานข้อมูลข่าวสาร การรณรงค์และเคลื่อนไหวกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งที่เป็นหน่วยงานของภาครัฐและหน่วยงานองค์กรชาวบ้าน เช่น เครือข่ายชุมชนคงbum คำ เครือข่ายป่าชุมชนภาคอีสาน ซึ่งการเข้าร่วมกิจกรรมกับเครือข่ายต่าง ๆ นั้นมีรูปแบบที่แตกต่างกัน

เช่นการมีอุดมการณ์ร่วมกันในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และการร่วมกันในลักษณะคู่ขัดแย้ง กรณีสำนักงานป่าไม้ที่มีบทบาทการป้องปราบจับกุมแล้วเปลี่ยนเป็นการร่วมกันพัฒนาและอนุรักษ์

ตัวชี้วัดที่ 5 สถานภาพขององค์กรชุมชน :

กลุ่มป้าชุมชนบ้านคอนหมูได้รับการยอมรับจากส่วนงานภายในออกที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานป่าไม้ โครงการป้าชุมชน (ซึ่งเป็นองค์กรพัฒนาเอกชน จังหวัดสุรินทร์) ที่มีส่วนเริ่มต้นสร้างความตระหนักรถึงปัญหาทรัพยากรธรรมชาติอาจหมดไปหากไม่เริ่มต้นแก้ไข ส่วนหน่วยงานที่มีส่วนสนับสนุนกิจกรรมและเงินทุนได้แก่ โครงการมิยาซawa กองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม (Social Investment Fund) "SIF" ของธนาคารออมสิน ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (ส.ส.ส.) ในกิจกรรมเรื่องการดูแลรักษาป่าจันทำให้ป้ามีความอุดมสมบูรณ์ เป็นแหล่งของอาหารธรรมชาติ พืชสมุนไพร พันธุ์ไม้นานาชนิด และเป็นแหล่งเรียนรู้เรื่องระบบนิเวศน์จนได้รับรางวัลแห่งความสำเร็จที่ยิ่งใหญ่ ในจิตใจของคนในชุมชนบ้านคอนหมูคือได้รับทรงพระราชนาถใน “ทรงพิทักษ์รักษาป่าเพื่อรักษาชีวิต” จากสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถใน พ.ศ. 2538 คือความภาคภูมิใจที่ทำให้ชาวบ้านคอนหมู มีกำลังใจในการรักษาป่าร่วมกันติดต่อมา และการปลูกฝังการอนุรักษ์ป่าให้กับเด็กในโครงการป่าประสาเด็กเมื่อ พ.ศ. 2532 ได้ถูกนำเสนอในรายการ ”ทุ่งแสงตะวัน” ทางสถานีโทรทัศน์ ช่อง 9 อสมท.

4.2.3 กลุ่มสังคมออมทรัพย์

4.2.3.1 ความเป็นมา

คณะกรรมการศาสนาเพื่อการพัฒนา (ศพพ.) ซึ่งเป็นองค์กรพัฒนาเอกชน โดยนางวารุณี บางประภา ได้สนับสนุนให้เกิดการรวมกลุ่มของชาวบ้านในการพัฒนาคุณภาพชีวิต ของตนเอง ใน พ.ศ. 2534 โดยสนับสนุนทุนในการดำเนินงานเบื้องต้น 8,000 บาท เพื่อให้สมาชิก นำมาเป็นทุนเลี้ยงสุกรคนละ 2 ปี โดยไม่มีดอกเบี้ย เมื่อครบกำหนดนำคืนและให้คนอื่นนำไป เลี้ยงต่อ โดยมีนางคำพ่อง คุณเคย เป็นประธานกลุ่ม มีสมาชิก 37 คนเรื่อยๆ การดำเนินงานผ่านไปได้ 2 ปี และมีโอกาสได้ไปศึกษาดูงานเรื่องกลุ่มออมทรัพย์ที่จังหวัดร้อยเอ็ดเมื่อกลับมาสมาชิกจึง ปรึกษาหารือกันว่าจะเอาเงินกองทุนในการเลี้ยงหมูมาเปลี่ยนเป็นกลุ่มออมทรัพย์เพื่อให้สมาชิก สามารถนำเงินทุนไปพัฒนาอาชีพอย่างอื่นได้มากกว่าการเลี้ยงหมู จึงทำให้กลุ่มเลี้ยงหมูพัฒนาไป เป็นกลุ่มออมทรัพย์ใน พ.ศ. 2536 และได้รับบริจาคทุนสมทบอีก 3,000 บาท รวมเป็นเงินกองทุน 11,000 บาท

4.2.3.2 วัตถุประสงค์

เพื่อเป็นการระดมเงินทุนในชุมชนและช่วยเหลือการเงินให้สมาชิกกู้ยืม เป็นค่าใช้จ่ายและลงทุนในการประกอบอาชีพในครอบครัว

4.2.3.3 การบริหารจัดการ

การบริหารจัดการมีโครงสร้างคณะกรรมการบริหารที่มาจากการเลือกตั้งของสมาชิก คณะกรรมการประกอบด้วยประธาน 1 คน รองประธาน 1 คน และกรรมการฝ่ายต่าง ๆ อีก 5 คน คณะกรรมการชุดปัจจุบัน ใน พ.ศ. 2550 มีดังนี้

ประธาน	นายจันทร์แดง	โครรัตน์
รองประธาน	นายบุญญา	แก格มา
เลขานุการ	นางทองทิพย์	เสริฐสุม
เหรัญญิก	นางคำพอง	กุ้นเคย
กรรมการ	นางอุทิศ	จันทร์แรม
กรรมการ	นางหนุกการ	สายเนตร
กรรมการ	นางฟิง	วิลามาศ

มีสมาชิกร่วม 53 ครัวเรือน มีทุนจากการรวมทุน 85,200 บาท

กฏระเบียบ

- (1) การระดมทุน ๆ ละ 100 บาท ไม่จำกัดจำนวนทุน
- (2) ฝากสัจจะออมทรัพย์ ทุกวันที่ 15 ของทุกเดือนพร้อมเปิดให้กู้ยืม ถ้าไม่

ออมติดต่อกัน 3 เดือน พื้นสภาพการเป็นสมาชิก

- (3) การกู้ยืมไม่เกิน 10 เท่าของเงินทุน
- (4) การชำระคืนรายในระยะเวลา 1 ปี แต่ชำระดอกเบี้ย ทุก 3 เดือน
- (5) คิดดอกเบี้ย ร้อยละ 2 ต่อเดือน ไม่สามารถชำระภายใน 3 เดือน ปรับ

ร้อยละ 3

- (6) ปัจจุบันมีสมาชิก 85 ครัวเรือน มีเงินทุน 1,100,000 บาท ปล่อยกู้ 1,060,000 บาท เหลือเงิน 40,000 บาท

ภาพที่ 7 กิจกรรมการออมทุกวันที่ 15 ของทุกเดือน

การดำเนินงานของคณะกรรมการและสมาชิกเป็นการดำเนินงานแบบมีส่วนร่วมอย่างสม่ำเสมอ โดยการเข้าร่วมประชุมทุกวันที่ 15 ของเดือน เพื่อรับทราบผลการดำเนินงาน รายงานกิจกรรม สัจจะออมทรัพย์ชาระหนี้เงินยืมพร้อมดอกเบี้ยและทำคำขอภัยต่อเป็นประจำ ล้วนเป็นัญชี มีการประชุมใหญ่เพื่อรายงานผลการดำเนินงาน ปันผลคืนแก่สมาชิกผู้ถือหุ้นตามต้องที่ประชุมใหญ่ การพัฒนาของกลุ่มออมทรัพย์ที่เป็นกลุ่มการเงินของชุมชนนำไปสู่การรวมรวมกลุ่มการเงินต่าง ๆ ในชุมชน เช่นกองทุนหมู่บ้าน กลุ่มกิจกรรมต่าง ๆ ฯลฯ เป็นสถาบันการเงินชุมชน สามารถเป็นแหล่งทุนที่เข้าถึงง่ายของชุมชนที่ไม่สามารถเข้าถึงแหล่งทุนต่าง ๆ ได้จึงเป็นการระดมทุนของคนในชุมชนจากกลุ่มสัจจะออมทรัพย์เดิมกองทุนหมู่บ้าน กลุ่มการเงินของกิจกรรมการพัฒนาต่าง ๆ รวมทั้งเงินออมจากรายคนของคนในชุมชนที่คำนึงถึงการช่วยเหลือทางด้านการเงินกันในชุมชนการคูแลสถาบันการเงินในฐานะที่เป็นเจ้าของ และได้ประโยชน์เพิ่มจากการอัดรอดอกเบี้ยเงินฝากของสถาบันการเงินชุมชนที่ได้ผลดีกว่าสถาบันการเงินอื่น ๆ

ภาพที่ 8 การพัฒนากลุ่มออมทรัพย์เป็นสถาบันการเงิน

4.2.3.4 ตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็งผ่านกิจกรรมกลุ่มออมทรัพย์

ตัวชี้วัดที่ 1 ตัวบุคคลหรือทุนหมุนย์

จุดเริ่มต้นของกลุ่มออมทรัพย์เกิดจากกระบวนการเรียนรู้ของสมาชิกกลุ่มเลี้ยงหมูที่มีข้อจำกัดในเรื่องการนำเงินทุนไปเพื่อทำการเลี้ยงหมูเท่านั้น เมื่อสมาชิกได้มีโอกาสไปศึกษาเรียนรู้จากต้นแบบที่อื่น จึงมาปรับเปลี่ยนวิธีคิดร่วมกันเพื่อนำไปสู่สิ่งที่เหมาะสมและสอดคล้องทำให้กิจกรรมพัฒนาไปสู่กลุ่มออมทรัพย์ มีสมาชิกเริ่มแรกจำนวน 53 ครัวเรือน ปัจจุบันมีสมาชิกทั้งหมด 85 ครัวเรือนซึ่งมีสมาชิกเก่าและขยายสู่สมาชิกใหม่โดยขยายแนวคิดสู่คนรุ่นหลัง ๆ ผ่านการมีส่วนร่วม

“...สิ่งที่ได้จากการเข้าร่วมกิจกรรมคือความเข้าใจในงาน การมีส่วนร่วม การแก้ไขปัญหาเป็นประสบการณ์ในการทำงานส่วนรวม...” (นางฟัง วิตามาศ อายุ 44 ปี)

การทำงานซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นคนเก่าแก่ แต่จะมีการให้คนรุ่นใหม่เข้ามาช่วยเหลือในด้านการจัดทำเอกสาร การทำบัญชี รายรับ-รายจ่าย เงินฝาก-เงินถอน การคำนวณดอกเบี้ย เป็นต้น ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นความสามารถของชาวบ้านที่เรียนรู้ร่วมกันจนเกิดทักษะ โดยไม่เคยผ่านการอบรมทั้งในด้านบัญชีและการบริหารจัดการจากหน่วยงานใดเลย ดังนั้นกระบวนการการทำงานทั้งสมาชิกและคณะกรรมการจึงเกิดจากการมีส่วนร่วมและพัฒนาทางศีลธรรมของทุกฝ่ายที่มีความซื่อสัตย์ สุจริต ผ่านระเบียบข้อบังคับของกลุ่มที่ทุกคนยึดถือและปฏิบัติอย่างเคร่งครัดจนไม่ประภูมิว่าเกิดปัญหาการทุจริต

“...ไม่พบว่ามีการทุจริตในการทำงานของคณะกรรมการ เพราะส่วนใหญ่เป็นผู้นำหมู่บ้านอย่างเช่นพ่อใหญ่จันทร์แดง พ่อใหญ่บุญมา ซึ่งล้วนแต่ทำงานเพื่อชุมชนเป็นอย่างดี ฐานะที่เป็นผู้ใหญ่บ้านและเป็นผู้นำกลุ่ม เมื่อสมาชิกมีปัญหางานไม่สำเร็จ ก็มีลักษณะของการเป็นแบบอย่างที่ดี...” (นางสาวหนูการ วงศ์พรอมมา อายุ 32 ปี)

เมื่อทุกรังที่มีปัญหาเกิดขึ้น เช่น สมาชิกชำรุดไม่ตรงเวลา คณะกรรมการจะสามารถแก้ไขได้โดยการเจรจาต่อรองกับสมาชิกที่มีปัญหาและชี้ด้วยน้ำให้กับสมาชิกโดยไม่กระเมิดระเบียบ ข้อบังคับทั้งนี้เพื่อจะสามารถล้วนแล้วแต่เป็นชาวบ้านในหมู่บ้านเดียวกันหรือส่วนใหญ่จะเป็นระบบเครือญาติกัน ทำให้เกิดการประนีประนอมและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน จึงทำให้กิจกรรมของกลุ่มออมทรัพย์มีความมั่นคง ยั่งยืนตลอดมา เพราะผลของการกิจกรรมสามารถลดปัญหาความเดือดร้อนในเรื่องเงินทุนของชาวบ้าน ได้ในขณะเดียวกันก็เป็นการส่งเสริมการออมและระคุมทุนในชุมชนทำให้ชุมชนเข้มแข็งทางด้านเงินทุน

ตัวชี้วัดที่ 2 ปริมาณและคุณภาพของกิจกรรม

กลุ่มออมทรัพย์ได้ดำเนินกิจกรรม เช่น การออมเงินสักจะออมทรัพย์ทุกวันที่ 15 ของเดือน ในขณะเดียวกันก็รับชำระหนี้จากสมาชิกที่ถึงกำหนดชำระและทำการปล่อยกู้ให้กับสมาชิกที่เดือดร้อนต่อไป เป็นการระดมเงินในชุมชนเพื่อช่วยเหลือคนในชุมชนด้วยกันเองที่เดือดร้อนในเรื่องค่าใช้จ่ายในครัวเรือนหรือการลงทุนในการประกอบอาชีพ นอกจากนั้นยังส่งเสริมให้เกิดการออมขึ้น เพราะสามารถจูงใจให้คนที่ไม่เดือดร้อนเรื่องเงินทุนสามารถนำเงินไปฝากไว้กับกลุ่มออมทรัพย์โดยให้อัตราดอกเบี้ยที่สูงกว่าสถาบันการเงิน ทำให้ชุมชนเข้มแข็งและมีความมั่นคงทางการเงิน มีศักยภาพในการบริหารแหล่งทุนเพื่อประโยชน์ในชุมชนเพื่อประโยชน์ในชุมชน

“...ในทุกวันที่ 15 ของเดือนจะมีคนมาออมเงินเพราฯ ได้ดอกเบี้ยเพงกว่าฝ่ากธนาคาร ส่วนคนที่จำเป็นก็จะกู้ยืมเพราถ้าไปบิมที่อื่นดอกเบี้ยเพง ร้อยละ 5 ร้อยละ 10 บาทต่อเดือน แต่ของกลุ่มร้อยละ 2 บาทต่อเดือน ซึ่งต่างกันมาก คนยืมก็พอใจเพราฯ ได้ดอกเบี้ยถูก คนฝากก็ได้ดอกเบี้ยเพง...” (นางสาวหనุการ วงศ์พรหมนา อายุ 32 ปี)

การบริหารจัดการ โดยคนในชุมชนคือคณะกรรมการและสมาชิกมีหน้าที่ที่แตกต่างกัน เช่น การออมเงินสักจะ การกู้ยืม การชำระคืน ตรวจสอบการทำงานของคณะกรรมการ ส่วนของคณะกรรมการก็ทำหน้าที่ของตนเอง ด้วยความซื่อสัตย์และความเสียสละ ถึงแม้ว่าจะมีปัญหาเกิดขึ้นอยู่บ้างก็จะสามารถแก้ไขได้ด้วยดี

“...การบริหารงานเมื่อปีคงบด ปันผลเสร็จก็จะให้มีการเลือกคณะกรรมการชุดใหม่ ทุกปี สมาชิกก็จะลงมติเลือกคณะกรรมการชุดเดิมอยู่ตลอดเวลา สาเหตุเพราะสมาชิกจะไว้ใจในคณะกรรมการที่ทำมาตลอด...” (นายบุญมา แกะนา อายุ 50 ปีรองประธานกลุ่มออมทรัพย์)

ตัวชี้วัดที่ 3 ปริมาณและคุณภาพของทุนที่เป็นวัสดุอุปกรณ์หรือ สภาพแวดล้อม

ผลของการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มออมทรัพย์ที่ทำให้มีปริมาณของทุนที่เพิ่มขึ้นทุก ๆ ปี จากการเริ่มต้นจากเงินทุน 8,000 บาทในโครงการเลี้ยงหมู ที่สนับสนุนโดยคณะกรรมการศาสนาเพื่อการพัฒนา (ศพพ.) และปรับเปลี่ยนมาเป็นกลุ่มออมทรัพย์

“...คุณอ้ว (วารุณี บางประภา เจ้าหน้าที่จากคณะกรรมการศาสนาเพื่อการพัฒนา (ศพพ.) ที่เป็นผู้สนับสนุน) ให้เงินกองทุนมาเพื่อให้เลี้ยงหมูเลี้ยงได้อよู่ 2 ปี พอมีโอกาสไปดูงานกลุ่มออมทรัพย์ที่ร้อยเอ็ด พอกลับมาก็เลยตั้งกลุ่มออมทรัพย์เลย...” (นางทองทิพย์ เสริฐ โภน อายุ 56 ปี)

ซึ่งการจัดตั้งกลุ่มเริ่มจากการระดมทุน โดยการถือหุ้นจากสมาชิกเป็นเงินครั้งแรก 85,200 บาท สามารถดำเนินการจนปัจจุบันมีเงินทุน 1,100,000 บาท เพราะชาวบ้านดอนหมูเห็นความสำคัญของการช่วยเหลือชาวบ้านด้วยกันเอง ในเรื่องการระดมเงินทุนไว้ในชุมชนทำให้คนในชุมชนเข้าถึงแหล่งทุนได้ง่ายในการประกอบอาชีพและเป็นค่าใช้จ่ายในครัวเรือน และส่งเสริมให้เกิดการออม เพราะสมาชิกที่มีเงินออมจะได้ดอกเบี้ยที่สูงกว่าการฝากเงินในสถาบันการเงินต่าง ๆ

“...เข้ามาร่วมกับกลุ่มออมทรัพย์ เพราะส่วนส่วนเสริมให้มีการออม เวลาออมได้ผลตอบแทนดี เวลาถูกกู้ง่าย เวลาชำระสามารถผ่อนชำระได้โดยหักจากเงินออมก็ได้ เป็นการผ่อนปรนเงื่อนไวเพื่อช่วยเหลือกันในชุมชน...” (นางอุทิศ จันทร์แม่ อายุ 37 ปี)

นอกจากนี้ก็ยังมีความเชื่อมั่นในการบริหารจัดการกลุ่ม โดยคณะกรรมการที่ผ่านการคัดเลือกในแต่ชุดหมุนเวียนตลอดระยะเวลา การได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน เช่น การได้รับผลตอบแทนจากคอกอ_beiyเงินออม การปันผลค่าหุ้นรวมถึงการจัดสวัสดิการของผลกำไรคืนสู่สังคม ในการพัฒนาชุมชนและผู้ด้อยโอกาสทำให้สถานภาพของกลุ่มเข้มแข็งมีความมั่นคง ได้รับความเชื่อมั่นจากสมาชิกและกลุ่มผู้สนับสนุน จึงมีปริมาณของเงินทุนและมีสมาชิกเพิ่มมากขึ้น

ตัวชี้วัดที่ 4 ทุนเพื่อหนรีอเครือข่าย

กลุ่มออมทรัพย์ของบ้านดอนหมูเป็นกลุ่มการเงินภายในหมู่บ้านที่ช่วยเหลือกันในหมู่สมาชิกด้วยกันเอง ไม่มีเครือข่ายเชื่อมโยงกิจกรรมและข้อมูลกับภายนอก เป็นแหล่งหมุนเวียนเงินทุนในชุมชน สามารถช่วยเหลือเกื้อกูลกันของคนที่ไม่มีปัญหาเรื่องเงินทุนก็จะนำเงินไปฝากที่กลุ่มออมทรัพย์โดยได้ผลประโยชน์จากการอ_beiyเงินฝากและผู้ที่เดือดร้อนก็จะได้รับเงินทุนจากการถ่ายทอดความเชื่อมั่นของกลุ่มออมทรัพย์โดยเสียคอกอ_beiyให้กับกลุ่ม ซึ่งคือผลกระทบจากการดำเนินการของกลุ่มยังได้นำไปช่วยเหลือสังคมในแต่ละปีเพิ่มขึ้นกับกลุ่มกิจกรรมอื่น ๆ ในหมู่บ้าน

ตัวชี้วัดที่ 5 สถานภาพขององค์กรชุมชน

การดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์โดยกระบวนการของชาวบ้านดอนหมู ด้วยกันเอง ในการบริการจัดการ ไม่ได้รับการตรวจสอบความคุ้มครองจากหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง แต่การดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์บ้านดอนหมูไม่ปรากฏว่ามีการทุจริต สามารถยั่งยืนมาด้วยความมั่นคง ทำให้ชุมชนเข้มแข็งสามารถพึ่งพาตนเองได้ในเรื่องแหล่งทุน เป็นชุมชนที่มีแบบใน

เรื่องการบริหารจัดการแหล่งเงินทุน โดยการสนับสนุนจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ การเกษตร (ธกส.) ใน การจัดตั้งเป็นสถาบันการเงินชุมชน ใน พ.ศ. 2550 เพื่อเป็นแหล่งรวมเงินทุนในชุมชนทำให้ชุมชนเข้าถึงแหล่งทุนได้ง่ายขึ้น

4.2.4 โรงเรียนชាណาเกษตรอินทรีย์

4.2.4.1 ความเป็นมา

เกษตรกรบ้านดอนหมู ร้อยละ 90 เป็นลูกค้าธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) และมีโอกาสเข้าร่วมโครงการพัฒนาชาระหนี้ให้กับเกษตรกรรายย่อยใน พ.ศ. 2544 โดยมีวัตถุประสงค์ลดภาระหนี้สินของเกษตรกรเพิ่มขีดความสามารถในการชำระหนี้ เมื่อเสร็จสิ้นโครงการโดยปิดโอกาสให้เกษตรกรฟื้นฟูการประกอบอาชีพและปรับปรุงประสิทธิภาพการผลิตของครัวเรือน ก่อให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น³ โดยการเข้าอบรมโครงการสัจธรรมชีวิตซึ่งเป็นโครงการพัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิตของเกษตรกรตามแผนฟื้นฟูการประกอบอาชีพและการออมในโครงการพัฒนาชาระหนี้

เกษตรกรบ้านดอนหมูที่เข้ารับการอบรมจำนวน 50 ครัวเรือน ได้รับการปรับเปลี่ยนวิธีคิดในการดำเนินชีวิตแบบพึ่งตนเองด้วยการลดละเลิกอบายมุข ลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือนโดยการทำน้ำยาอเนกประสงค์ ลดต้นทุนการผลิตโดยทำปุ๋ยหมัก และนำหมักชีวภาพใช่องเน้นการทำสิกรรมไร้สารพิษ ซึ่งประสบการณ์ในการเรียนรู้ครั้งนี้ได้จุดประกายให้ชาวบ้านดอนหมูมีความเชื่อมั่นว่าจะสามารถแก้ไขปัญหาหนี้สินได้ จึงรวมกลุ่มกันเพื่อดำเนินกิจกรรมกระบวนการลดต้นทุนในด้านต่าง ๆ ให้เกิดความต่อเนื่องโดยเฉพาะการลดต้นทุนการผลิตซึ่งปัจจัยหลักในการดำเนิน เพื่อจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่ชื่อว่า “กลุ่มโรงเรียนชាណาเกษตรอินทรีย์บ้านดอนหมู” ใน พ.ศ. 2546 ซึ่งมี

4.2.4.2 วัตถุประสงค์

1) ส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยการสนับสนุนให้เกษตรกรทำการศึกษาทดลองจากแปลงนาข้าวของตนเอง โดยเน้นการลดต้นทุนการผลิตและเพิ่มนูลค่าผลผลิตจากการใช้แปลงนาให้มีประสิทธิภาพสูงสุด

2) เพื่อเรียนรู้เทคโนโลยีที่เหมาะสมในการทำเกษตรอินทรีย์สำหรับแก้ปัญหาการผลิตและระบบนิเวศน์การผลิตของเกษตรกร

3) เพื่อเสริมบทบาทการรวมกลุ่มของเกษตรกร

³ คำชี้แจงและวิธีปฏิบัติว่าด้วยโครงการพัฒนาชาระหนี้และลดภาระหนี้ให้แก่เกษตรกรรายย่อย ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร

4) เพื่อศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการในแปลงนาข้าวเกษตรกรเอง (On Field Research)

ภาพที่ 9 การลงสำรวจแปลงนาสาธิตเพื่อเก็บข้อมูลการเปลี่ยนแปลงด้านข้าว

4.2.4.3 การดำเนินงาน

การรวมกลุ่มของเกษตรกรที่ผ่านการอบรมหลักสูตรสัจธรรมชีวิตครั้งแรกมีสมาชิก 42 คนเริ่มและสมาชิกที่จะเข้าร่วมโครงการต้องมีความพร้อมด้านจิตใจ แรงงานในครอบครัวและมีพื้นฐานความรู้เรื่องปัญหามักอินทรีย์ในการทำกิจกรรมการเรียนรู้ต่าง ๆ จะใช้ห้องเรียนอยู่ในแปลงนา (Farmer Field School) ซึ่งได้ทำการคัดเลือกแปลงนาของสมาชิกที่อยู่ในของนายบุญมา แกะมา จำนวน 1 ไร่ 3 งาน เพื่อเป็นแปลงนาสาธิตซึ่งจะเรียกว่า “โรงเรียน” ในการเรียนรู้ร่วมกันในกิจกรรมต่าง ๆ คือ

1) การวิเคราะห์ระบบนิเวศ เกษตรกรที่เข้าร่วมจะถูกแบ่งเป็นกลุ่มย่อยแต่ละกลุ่มจะลงแปลงนาเพื่อสังเกตและเก็บรวบรวมข้อมูลในด้านต่าง ๆ ที่ได้มาราดลงในกระดาษ (เช่นรูปด้านข้าวในวันนี้ ชนิดแปลงที่พับจำวนแปลงแต่ละชนิด สภาพภูมิอากาศ สภาพน้ำ) รวมทั้งพุดคุยแลกเปลี่ยนเพื่อวิเคราะห์สภาพนิเวศน์การเกษตรและพืชที่ปลูกตลอดจนข้อเสนอเกี่ยวกับการจัดการแปลงนาดังกล่าวตัวแทนกลุ่มย่อยจะนำเสนอข้อสรุปและข้อเสนอของกลุ่มให้เพื่อนสมาชิกของกลุ่มย่อยจะนำเสนอข้อสรุปและข้อเสนอของกลุ่มให้เพื่อนสมาชิกของกลุ่มย่อยอื่นทราบจากนั้นสมาชิกทั้งหมดจะพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพื่อหาข้อสรุปเกี่ยวกับวิธีการจัดการแปลงโรงเรียน (เพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในแปลงนาโรงเรียน) ผลของข้อสรุปในการแก้ปัญหาที่ได้จะถูกนำไปปฏิบัติและทดลองใช้ในแปลงโรงเรียนเพื่อเรียนรู้ร่วมกันตลอดไป

ภาพที่ 10 การวิเคราะห์หาข้อสรุปในกลุ่มย่อยเพื่อนำเสนอกลุ่มใหญ่

2) ปฏิทินการผลิตเพื่อประโยชน์สูงสุด การทำงานเกษตรอินทรีย์และเกษตรครบวงจรต้องแต่การทำนาปี เพาเวอร์เพลนท์ ผักถั่วต่าง ๆ และทำปุ๋ยหมักอินทรีย์ในพื้นที่แปลงนาเพื่อนำสู่เพื่อเตรียมการทำงานในรอบการผลิตใหม่จะทำให้เกษตรกรรมมีผลผลิตเพิ่มขึ้น มีรายได้เพิ่มขึ้นเมื่อเปรียบเทียบกับการปลูกข้าวเพียงอย่างเดียว

3) กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ เป็นกิจกรรมที่สร้างกระบวนการกรุ่นของโรงเรียน ช่วยนักเรียนเข้าใจความผูกพันและต่อเนื่องของกิจกรรมโรงเรียนช่วยนักเรียน

4) ประเด็นหัวข้อพิเศษ เป็นกิจกรรมสำหรับพัฒนาความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรที่เกษตรกรสนใจ และเป็นปัญหาที่เกษตรกรประสบอยู่และขาดความรู้ เช่น การเปรียบเทียบพันธุ์ข้าวต่าง ๆ โรคและแมลงศัตรูข้าว ดินและการปรับปรุงดิน ปุ๋ยอินทรีย์และธาตุอาหาร พืชและสัตว์ GMO การขอรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ การแปรรูปการตลาด การคัดพันธุ์ข้าว การเพาะเห็ดฟาง

หลักการเรียนรู้ของโรงเรียนช่วยนักเรียนเกษตรอินทรีย์เป็นการสร้างโอกาสการเรียนรู้ให้กับเกษตรกรด้วยการปฏิบัติจริงในแปลงนา (Farmer Field School) เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการในแปลงนา (On Field Research) มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การตัดสินใจ แก้ปัญหาต่าง ๆ ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง วิเคราะห์ระบบนิเวศการเกษตรในแปลงนาตนเอง ซึ่งการเรียนรู้ของเกษตรกรใช้แนวทางการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ (Adult learning) เรียนรู้จากการทดลองในการปลูกข้าวในแปลงนาสาธิต ซึ่งเรียกว่า "แปลงนาโรงเรียน" มาปฏิบัติเกษตรกรจะได้เรียนรู้ได้ด้วยวิธีสื่อสารที่หลากหลาย เช่น การสอนทางเลือกที่เหมาะสมสำหรับตัวเองที่จะนำไปปฏิบัติในแปลงนาของตนเอง เปรียบเสมือนเกษตรกรคือผู้รู้ผู้เชี่ยวชาญ กระบวนการเรียนรู้อาศัยการศึกษาเปรียบเทียบวิธีปฏิบัติต่าง ๆ (Treatment) ในการปลูกข้าวของเกษตรกรเปรียบเทียบกับแปลงนาโรงเรียนที่เกษตรกรเป็น

ผู้ดำเนินการ โรงเรียนชานาเกย์ตรอินทรีจะเป็นเรื่องการจัดการแปลงนาในเชิงปฏิบัติภัยได้สภาพ
เงื่อนไขจริงของท้องถิ่น โดยเกษตรกรจะต้องเป็นผู้ตัดสินใจและดำเนินการเองทั้งหมด

การเรียนรู้ทั้งหมดจะเกิดขึ้นในแปลงนาที่เรียกว่า ห้องเรียนหรือโรงเรียน (Farmer Field School) เกษตรกรจะแบ่งกลุ่มย่อยเพื่อทำการเก็บข้อมูลจากแปลงนา วิเคราะห์ข้อมูล ตัดสินใจเลือก
เทคนิคที่จะใช้ และผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนนำเสนอผลการตัดสินใจแก่ปัญหาในแปลงนาให้กับ
สมาชิกในกลุ่มย่อยอื่น ได้รับรู้เพื่อที่จะ ได้ซักถามพูดคุยแลกเปลี่ยนและปรับปรุงข้อสรุปให้ดีขึ้น
ดังนั้นปัญหาที่พบในแปลงนาจึงไม่ใช่ข้อจำกัดของการทำเกษตร แต่สิ่งที่ท้าทายความสามารถในการ
แก้ไขปัญหาของเกษตรกร การใช้แปลงนาเป็นห้องเรียนทำให้การเรียนรู้เกิดจากสิ่งที่เป็นจริงใน
แปลงนา และเกษตรกรได้เรียนรู้จากตัวอย่างจริงจากนี้ สภาพแวดล้อมของการเรียน (ที่อยู่ใน
แปลงนาของเกษตรกร) ทำให้เกษตรกรรู้สึกสบาย ๆ ไม่อึดอัด จึงถูกเรียกว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการ
ในแปลงนา (On Field Research) เกษตรกรในฐานะนักวิจัยจะบันทึกข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการผลิต
ข้าว การเจริญเติบโตของข้าว ศัตรูพืช วัชพืช ระบบนิเวศน์อย่างต่อเนื่องตลอดระยะเวลาที่ขัด
กิจกรรมในโรงเรียนชานาเกย์ตรอินทรี

ในกระบวนการเรียนรู้ของเกษตรกร ได้รับการสนับสนุนด้านต่าง ๆ เช่น ทักษะและ
เทคนิคการสื้อสาร การวิเคราะห์ปัญหา การสร้างผู้นำและการจัดกิจกรรมสัมมلن์เพื่อกระตุ้นการ
พูดคุยในกลุ่มและงบประมาณ 14,000 บาทจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร
(ชกส.) สาขาวิชาการพืชผล นักวิชาการเกษตรที่มีส่วนสนับสนุนการเรียนรู้ของเกษตรกร ได้โดยการ
สนับสนุนข้อมูลทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อมูลเกี่ยวกับหัวข้อพิเศษ เช่น โรคแปลง
ศัตรูข้าวคินและการปรับปรุงคิน พันธุ์ข้าว ตลอดจนเทคโนโลยีใหม่ ๆ ที่ชุมชนยังไม่รู้

4.2.4.4 การบริหารจัดการกลุ่ม

กลุ่มนี้มีการบริหารจัดการ ในรูปแบบกรรมการซึ่งได้มาจากการแต่งตั้งจาก
สมาชิก คณะกรรมการประกอบด้วยที่ปรึกษา 1 คน ประธาน 1 คน รองประธาน 2 คน และกรรมการ
ดำเนินงานในฝ่ายต่าง ๆ อีกจำนวน 9 คน ปัจจุบันมีคณะกรรมการดังนี้

ที่ปรึกษา	นายจันทร์แดง	โครรัตน์
ประธาน	นายธีระชาติ	ปลาทอง
รองประธาน	นายบุญมา	แกะมา
เลขานุการ	นายประหยัค	วิلامาศ
เหตุภัย	นายคำจันทร์	คุ้นเคย
	นายยรรยงค์	จิตรติกฤต
	นายเคนสา	พิมภัสัย

นายแปลง	ชินศรี
ประชาสัมพันธ์	นางนุญสัง
กรรมการ	นางดวง
	แกะมา
	นางทองทิพย์
	เสริฐสม
นายสมคิด	ทีอุทิศ
นายสารัช	สำราญสุข

4.2.4.5 กฏระเบียบในกลุ่มโรงเรียนชawanageyotrionthriy'

- 1) ให้สมาชิกเข้าร่วมประชุมโดยพร้อมเพียงกันทุกครั้งที่นัดประชุมหรือทำกิจกรรมกลุ่ม เวลา_r_ร่วมกันทำกิจกรรมกลุ่มทุกครั้งให้นำข้าวปลาอาหารมารับประทานร่วมกัน
- 2) กรณีสมาชิกไม่ได้จะต้องมีคนในครอบครัวมาแทน
- 3) การประชุมหรือร่วมกันทำกิจกรรมจะต้องมีสมาชิกเกินกึ่งหนึ่ง
- 4) กรณีสมาชิกเกินกึ่งหนึ่ง คนที่ไม่มาให้ถือว่าขาดประชุม และคนที่มาประชุมให้ทำการต่อไป

5) เวลาในการนัดหมายคือ 9.00 น. ไตรมาส้ายจะถูกปรับคนละ 10 บาทเพื่ออาเจินเข้ากองทุน

6) สมาชิกจะทำการระดมทุนเข้ากองทุนหุ้นละ 100 บาท เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน เช่น การรวมกลุ่มทำป้ายหมัก การศึกษาดูงาน และมีการระดมทุนทุก ๆ ปี เมื่อมีเงินทุนมากขึ้นให้สมาชิกกู้ยืมไปทำป้ายหมักของตนเอง

4.2.4.6 ผลของการดำเนินกิจกรรม

สิ่งที่โรงเรียนชawanageyotrionthriy'บ้านดอนหนองได้พนจาก การเข้าร่วมกิจกรรมอยู่ 4 ท้าน ทือ ผลผลิตและค่าใช้จ่าย ระบบนิเวศ ความสามัคคีและความสามารถในการพัฒนาอง

1) ผลผลิตและค่าใช้จ่ายในการผลิต ในแปลงนาที่เป็นแปลงสาธิตของโรงเรียนชawanageyotrionthriy'บ้านดอนหนองในปีแรกได้ผลผลิต 460 กก. ต่อไร่ ปีที่ 2 ได้ผลผลิต 445 กก. ต่อไร่ (ผลผลิตได้น้อยลง เพราะเปลี่ยนพันธุ์ข้าวที่มีลักษณะการให้ผลผลิตต่ำ) ในปีที่ 3 ได้ผลผลิต 525 กก. ต่อไร่ ซึ่งแต่เดิมใช้ทำนาข้าวเคลื่อนได้ผลผลิต 256 กก. ต่อไร่ (ส้มภายน์ นายนุญมา แกะมา) ผ่านบริษัทการใช้ป้ายหมักชีวภาพในปีแรกใช้ป้าย 600 กก. ปีที่ 2 ใช้ป้าย 300 กก. ปีที่ 3 ใช้ป้าย 150 กก. ในการดูแลรักษาข้าวที่กำลังเจริญเติบโต ใช้น้ำหมักชีวภาพที่จะเห็นได้ว่าในปีแรก จำเป็นต้องใส่ปริมาณมาก และลดลงในปีต่อ ๆ มาเนื่องจากสภาพดินถูกทำลายด้วยป้ายเคลื่อนที่ ต้องใช้เวลาในการฟื้นฟูความอุดมสมบูรณ์

สำหรับค่าใช้จ่ายในการผลิต(ค่าปุ๋ยหมักและน้ำหมักชีวภาพ)พบว่าการเปลี่ยนแปลงคือในปีแรกไว้ละ 600 บาท (กิโลกรัมละ 1 บาท) และลดลงในปีที่ 2,3 ถ้าเป็นการใช้ปุ๋ยเคมีจะต้องใช้ปริมาณที่เพิ่มขึ้นทุกปีในขณะที่ราคาปุ๋ยเคมีก็เพิ่มขึ้นทุกปี (ปุ๋ยเคมีกิโลกรัมละ 10-12 บาท กรณีทำนา 1 ไร่ ใช้ปุ๋ยเคมี 50-60 กก.) การเพิ่มขึ้นของผลผลิตนั้นต้องเพิ่มปริมาณปุ๋ย(ปุ๋ยเคมี)ด้วยทุกปี ปีนี้เพิ่ม 1 กระสอบ ปีหน้าเพิ่มอีก 1 กระสอบ สมมติปีนี้ได้ข้าว 100 หมื่น (1,200 กิโลกรัม) ถ้าใส่ปุ๋ยเคมี ข้าวจะได้เพิ่ม 12-130 หมื่น (1,440-1,560 กิโลกรัม) นั่นหมายถึงการเพิ่มเงินค่าปุ๋ยด้วยทุกปีทั้งปริมาณและราคาที่เพิ่มทุกปี (สัมภาษณ์ นายบุญญา แกะมา)

การทำนาของชาวนาในอดีตที่ผ่านมาจะค่อนข้างสิ้นเปลือง เนื่องจากชาวนาจะใช้ปริมาณต้นกล้าจำนวนมากในแต่ละกอกใน (3-5 ต้น) และระบบการปักดำแต่ละกอกจะค่อนข้างถี่ วิธีการแบบนี้ทำให้สิ้นเปลืองต้นกล้าและต้องเสียต้นทุนในการเตรียมต้นกล้าสูงเกินความจำเป็น หลังจากการผ่านกระบวนการเรียนรู้วิธีการปักดำแบบใหม่ คือการใช้ต้นกล้าเพียงกอกละ 1 ต้น และระบบการปักดำของแต่ละกอกห่างกันประมาณ 30-40 เซนติเมตร จะทำให้ต้นข้าวแตกกอได้มากกว่า นั่นหมายถึงจะได้ปริมาณของเมล็ดข้าวมากกว่าอีกด้วย

“...เมื่อก่อนการดำเนินการปลูกต้นกล้าแปลงหนึ่งก็ไม่พอ กล้าแปลงหนึ่งใช้ปริมาณข้าวเปลือก 5-6 กิโลกรัมแต่ทุกวันนี้ใช้กอต้นป่า 1 ใน 3 หรือประมาณ 80 มัดก็พอผลผลิตแปลงนาสาขิต เมื่อก่อนได้ข้าวเปลือก 5-6 กระสอบ(กระสอบละ 28 กิโลกรัมเท่ากับ 140-168 กิโลกรัม) ปัจจุบันได้ข้าวเปลือก 20-25 กระสอบ (560-700 กิโลกรัม)...” (นายบุญญา แกะมา อายุ 50 ปี เจ้าของแปลงนาสาขิต)

ตารางที่ 2 เปรียบเทียบข้อมูลการทำแปลงสาธิตของ นายบุญมา แกะมา ในพื้นที่ 1 ไร่ 3 งาน

ข้อมูลปี 2546	ข้อมูลปี 2547	ข้อมูลปี 2548
<u>ขั้นตอน</u>	<u>ขั้นตอน</u>	<u>ขั้นตอน</u>
1. หว่านปุ๋ยหมักอินทรีย์ 600 กก. รดด้วยน้ำหมักจุลินทรีย์ วันที่ 6 มิ.ย.2546	1. หว่านปุ๋ยหมักรังที่ 1 วันที่ 20 เม.ย. 47 จำนวน 300 กก. รดด้วยปุ๋ยหมักจุลินทรีย์แล้วทำ การไถกลบ ครั้งที่ 2 ใส่ปุ๋ยวันที่ 30 พ.ค. 47 จำนวน 225 กก.	1. หว่านปุ๋ยหมัก 150 กก. รดด้วยน้ำหมักจุลินทรีย์ และไถกลบฟาง วันที่ 10 ก.พ. 48
2. ตอกกล้าวันที่ 13 มิ.ย. 46 ใช้พันธุ์ ข้าว กข.15 จำนวน 5 กก. อายุกล้า 28 วัน	2. ตอกกล้าวันที่ 25 พ.ค.47 พันธุ์ ข้าวมะลิแดง 6 กก.	2. ตอกกล้าวันที่ 10 พ.ค.48 พันธุ์ข้าว 105 อายุข้าว 46 วัน
3. ปักดำ 9 ก.ค. 46 ใช้ก้า 89,246 กเล็บ ระยะห่าง 30-45 ซม.	3. ปักดำวันที่ 25 มิ.ย.47 ใช้ก้า 88,253 กเล็บ	3. ปักดำ 26 มิ.ย. ใช้ก้า 87,840 กเล็บ
4. การนำร่องรักษาหลังจากปักดำ พ่นด้วยน้ำหมักชีวภาพทุก 7-10 วัน เพื่อให้ต้นข้าวเจริญเติบโต	4. การนำร่องรักษา หลังจากปักดำ พ่นด้วยน้ำหมักชีวภาพทุก 7-10 วัน	4. การนำร่องรักษาหลังจาก ปักดำพ่นด้วยน้ำหมัก ชีวภาพทุก 7-10 วัน
5. สำรวจการเปลี่ยนแปลงทุก เดือนเพื่อทราบการเจริญเติบโต	5. สำรวจการเปลี่ยนแปลงเพื่อ ทราบการเจริญเติบโต	5. สำรวจการเปลี่ยนแปลง ทุกเดือนเพื่อทราบผลการ เจริญเติบโต
6. เก็บเกี่ยวผลผลิต วันที่ 5 ต.ค.46 อายุ 118 วัน ข้าว 1 รวง ได้ ข้าวเปลือก 190 เมล็ด ข้าว 1 กก. ได้ข้าวเปลือก 36,674 เมล็ด ผลผลิตเฉลี่ย ไร่ละ 460 กก.	6. เก็บเกี่ยวผลผลิตวันที่ 1 พ.ย. 47 อายุข้าว 137 วัน ข้าว 1 กก มี 18 รวง ข้าว 1 รวง มีข้าวเปลือก 195 เม็ด ข้าว 1 รวง มีข้าง เปลือก 35,668 เมล็ด ผลผลิต เฉลี่ย ไร่ละ 445 กก.	6. เก็บผลผลิตวันที่ 26 พ.ย. 48 อายุข้าว 153 วัน ข้าว กอกมี 16 รวง ข้าว 1 รวง มี ข้าวเปลือก 315 เมล็ด ข้าว 1 กก. มีข้าวเปลือก 34,517 เมล็ด ผลผลิต เฉลี่ย ไร่ละ 525

หมายเหตุ

ในปี 2546 เป็นปีแรกที่เริ่มโครงการและเริ่มต้นข้ากว่าฤกุกาลทำนา

ในปี 2547 เปลี่ยนพันธุ์ข้าวเป็นมะลิแดง ลักษณะพันธุ์ข้าวให้ผลผลิตต่ำกว่าพันธุ์ข้าวอื่น ๆ

ในปี 2548 ประสบปัญหาภัยแล้ง

2) ระบบนิเวศ สภาพดินในแปลงนาสาธิตมีปรับสภาพอ่อนนุ่มง่ายต่อการปักค้ำ ดันข้าวแข็งแรงในเหลืองมีน้อยเพรากการใช้ปุ๋ยหมักและนำหมักชีวภาพจะเป็นการตอบสนองให้ดันข้าวแข็งแรงและมีแปลงรบกวนน้อยเมล็ดข้าวมีความอุดมสมบูรณ์ เมล็ดเต็มไม่ลีบ สภาพแวดล้อมแปลงนามี ปู ปลา กบ เกี้ยด Mao อาศัยบ้าง บังพบแมลงมุน ตักแต่น แปลงปอ ตัวทำ ตัวเปลี่ยน ที่เคยทำลายตัวอ่อนของแปลงศัตรูพืชธรรมชาติ เหล่านี้ คือ “มิตรของชาวนา”

3) ความสามัคคี การทำกิจกรรมของโรงเรียนชาวนาเกย์ตรินทรีย์ของบ้านตอนหมู่มีลักษณะของการรวมกลุ่มที่มีความสามัคคี ร่วมแรงร่วมใจ มีส่วนร่วมและเต็มใจให้ความช่วยเหลือ เปิดโอกาสให้สมาชิกได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจกำหนดความต้องการของตนเอง ตัดสินใจในการใช้ทรัพยากรของชุมชนซึ่งสอดคล้องกับ แนวคิดการมีส่วนร่วมขององค์การ Unicef ที่กล่าวว่า “การมีส่วนร่วมของประชาชนก่อให้เกิดกระบวนการและโครงสร้างที่ประชาชนแสดงออกซึ่งความต้องการของตนเองการจัดลำดับของความสำคัญ การเข้าร่วมการพัฒนาและได้รับประโยชน์จากการพัฒนาโดยเน้นการให้อำนาจการตัดสินใจแก่ประชาชน (People Empowerment)”

4) การพึ่งตนเองการปลูกผักและการพึ่งตนเองนี้โดยรู้จักนำวัสดุเหลือใช้มาทำประโยชน์ เช่นการทำปุ๋ยหมัก นำหมักชีวภาพและในอนาคตไม่ต้องพึ่งพาปุ๋ยเคมีในท้องตลาด เพราะสมาชิกในกลุ่มสามารถผลิตใช้เองรวมถึงการทำนาข้าวอินทรีย์ (นาข้าวล้างงาน นาข้าวหักผ้า นาข้าวสาร พม ลญ เหลว สนุก ก้อน) ทำให้เองซึ่งเป็นการประหยัดค่าใช้จ่ายในครัวเรือน

ข้อมูลของสมาชิกทั้งหมด 42 คน ที่ทดลองทำนาข้าวอินทรีย์มีการตัดสินใจเพิ่มพื้นที่การผลิตข้าวอินทรีย์มากขึ้นพร้อม ๆ กับลดพื้นที่ทำนาข้าวเคมี ปัจจัยในการตัดสินใจเพิ่ม-ลด พื้นที่เนื่องจากการเปรียบเทียบของดินทุนการผลิต ปริมาณผลผลิตที่ใช้และคุณภาพผลผลิตรวมถึงความสมบูรณ์ของระบบนิเวศน์

ตารางที่ 3 เปรียบเทียบการเพิ่มขึ้น-ลดลง ของต้นทุนการผลิต ปริมาณผลผลิต พื้นที่การผลิต

รายการ	ปี 2546	ปี 2547	ปี 2548
1.พื้นที่การดำเนินข้าว			
1.1 ข้าวเคนี	332 ไร่	239 ไร่	169 ไร่
1.2 ข้าวอินทรีย์	357 ไร่	455 ไร่	521 ไร่
2.พื้นที่ข้าวที่ปลูก			
2.1 ข้าวเคนี	747 ก.ก./5,625 บ.	270 ก.ก./2,226 บ.	131 ก.ก./1,188 บ.
2.2 เน็นยาเคนี	309 ก.ก./3,701 บ.	381 ก.ก./2,484 บ.	284 ก.ก./2,425 บ.
2.3 ข้าวอินทรีย์	658 ก.ก./7,820 บ.	762 ก.ก./8,593 บ.	809 ก.ก./7,495 บ.
2.4 เน็นยาอินทรีย์	384 ก.ก./1,192 บ.	263 ก.ก./1,345 บ.	312 ก.ก./1,645 บ.
3.การใช้ปุ๋ย			
3.1 ข้าวเคนี	23,020 บาท	14,080 บาท	12,650 บาท
3.2 เน็นยาเคนี	39,840 บาท	31,380 บาท	24,330 บาท
3.3 ข้าวอินทรีย์	79,405 บาท	63,215 บาท	68,486 บาท
3.4 เน็นยาอินทรีย์	16,230 บาท	19,150 บาท	27,390 บาท
4.ค่าจ้างแรงงาน			
4.1 ข้าวเคนี	52,400 บาท	29,200 บาท	18,200 บาท
4.2 เน็นยาเคนี	64,500 บาท	41,900 บาท	45,100 บาท
4.3 ข้าวอินทรีย์	105,920 บาท	92,300 บาท	114,458 บาท
4.4 เน็นยาอินทรีย์	32,600 บาท	41,900 บาท	59,700 บาท
5.ผลผลิต			
5.1 ข้าวเคนี	35,576 ก.ก.	23,798 ก.ก.	19,100 ก.ก.
5.2 เน็นยาเ肯ี	35,561 ก.ก.	36,154 ก.ก.	43,686 ก.ก.
5.3 ข้าวอินทรีย์	68,961 ก.ก.	109,318 ก.ก.	132,935 ก.ก.
5.4 เน็นยาอินทรีย์	25,270 ก.ก.	36,290 ก.ก.	55,368 ก.ก.
6.รายได้			
6.1 ข้าวเคนี	214,103 บาท	191,546 บาท	149,100 บาท
6.2 เน็นยาเคนี	290,720 บาท	242,980 บาท	170,720 บาท
6.3 ข้าวอินทรีย์	557,871 บาท	614,675 บาท	734,033 บาท
6.4 เน็นยาอินทรีย์	140,950 บาท	159,928 บาท	209,760 บาท

ตารางที่ 3 เปรียบเทียบการเพิ่มขึ้น-ลดลง ของต้นทุนการผลิต ปริมาณผลผลิต พื้นที่การผลิต (ต่อ)

รายการ	ปี 2546	ปี 2547	ปี 2548
7.รายจ่าย			
7.1 จ้าวเคมี	85,595 บาท	43,773 บาท	34,158 บาท
7.2 เหนียวเคมี	113,340 บาท	77,219 บาท	73,675 บาท
7.3 จ้าวอินทรี	164,470 บาท	164,889 บาท	174,967 บาท
7.4 เหนียวอินทรี	51,528 บาท	55,295 บาท	76,521 บาท

กระบวนการเรียนรู้ของโรงเรียนชานาเกย์ตรอินทรีบ้านดอนหมูสอดคล้องกับกระแส การทำเกษตรอินทรีในระดับนโยบายรัฐบาล จึงได้รับความสนใจให้หน่วยงานเข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมสนับสนุน เช่น สำนักเกษตรอำเภอตระการพีชผล องค์กรบริหารส่วนตำบลbam เป็น สำนักงานเขตป่าไม้จังหวัดอุบลราชธานี ศูนย์วิจัยและพัฒนาที่ดิน(สวพ.) สำนักงานกองทุน สนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (ส.ส.ส.) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยเพื่อห้องถัน (สกว.) รวมถึง ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) ที่เป็นพี่เลี้ยงอยู่ตลอดเวลาทำให้ โรงเรียนชานาเกย์ตรอินทรีได้รับรางวัลชุมชนเข้มแข็งเพื่อการพัฒนาจาก ธกส. พ.ศ. 2546 รางวัลที่ 2 ในการประกวดหมู่บ้านเกษตรอินทรีระดับจังหวัดอุบลราชธานี ใน พ.ศ. 2548 รางวัล หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงดีเด่นเฉลิมพระเกียรติน่องในโอกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรง พระชนมายุ 80 พรรษา ในพ.ศ. 2550 จากผู้ว่าราชการจังหวัดอุบลราชธานี

กระบวนการนี้ก็ตามคงมีปัญหาของสมาชิกโรงเรียนชานาเกย์ตรอินทรีบ้านดอนหมูซึ่งบ้าน thon กำลังใจของสมาชิกจนทำให้สมาชิกไขว้เขวถึงกับลาออกจากกิจกรรมเป็นสมาชิกซึ่งได้ดำเนินการ สรุปเป็นเรียนร่วมกันจนได้พบว่าปัญหาที่เกิดขึ้นคือ การผลิตข้าวอินทรีที่มีขั้นตอนกระบวนการ ยุ่งยากมีการคูแลรักษาค่อนข้างมาก แต่เวลาขายผลผลิตก็ต้องขายให้กับพ่อค้าคนกลางโดยรวม ข้าวเปลือกไว้ด้วยกันเหมือนเดิมและในราคาน้ำเงินเดียว กับข้าวที่ทำด้วยปุ๋ยเคมีหรือแม้แต่ขายให้ เป็นข้าวคุณภาพอินทรีก็มีขั้นตอนกระบวนการยุ่งยากต้องมีใบรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีจึงทำ ให้สมาชิกบางคนคิดใจไม่เข้าร่วมกิจกรรมต่อไป สมาชิกจึงหาวิธีการศึกษารูปแบบทางเลือกที่ เหมาะสมในการพัฒนาโรงเรียนชานาเกย์ตรอินทรีบ้านดอนหมูโดยการของบประมาณ โครงการวิจัยจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยเพื่อห้องถัน สกว. ซึ่งเป็นงานวิจัยชาวบ้าน

แบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research PAR) โดยมีผู้วิจัยเป็นหัวหน้าทีมวิจัยโครงการ⁴ มีนักวิจัยชาวบ้านที่เป็นสมาชิกจำนวน 22 คน ผลของการวิจัยพบว่าแนวทางการดำเนินการของโรงเรียนชាមนาเกย์ครอินทรีมี

(1) ยึดปรัชญาแนวคิดตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง (การพึ่งพาตนเอง-การพึ่งพาภัน-พัฒนาเป็นกลุ่ม/องค์กร)

(2) ปรับปรุงกระบวนการผลิต(ผลิตปุ๋ยใช้เอง, ปรับปรุงบำรุงดิน, ตั้งเสริมสุขภาพ, พัฒนาคุณภาพผลผลิต, รักษาสิ่งแวดล้อม)

(3) พัฒนาแนวทางการทำเกษตรอินทรีต่อไป(เก็บข้อมูลศึกษาวิเคราะห์เชิงลึก เพื่อเชื่อมโยงเปรียบเทียบ,ขยายแนวคิดให้กว้างขวางให้กับคนนอก-ในชุมชน พร้อมปรับกลยุทธ์การบริหารจัดการของโรงเรียนชាមนาเกย์ครอินทรี,การเชื่อมโยงข้อมูลข่าวสารกับเครือข่ายเกษตรอินทรีอื่น ๆ ขยายการมีส่วนร่วมภายในชุมชน

4.2.4.7 ตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็งผ่านกิจกรรมกลุ่มโรงเรียนชាមนาเกย์ครอินทรี.

ตัวชี้วัดที่ 1 ตัวบุคคลหรือทุนนิยม

เกษตรกรบ้านค่อนหมู่จะมีปัญหารื่องการผลิตอันเนื่องมาจากการผลิตที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษและการพึ่งพาธรรมชาติทำให้ผลผลิตได้น้อยหรือไม่ได้เลย และยังได้รับการส่งเสริมกระแสการผลิตเพื่อสร้างระบบเศรษฐกิจการเกษตรโดยการเร่งการผลิต เน้นปัจจัยการผลิตที่มีการโฆษณาภักดีอย่างแพร่หลายทำให้มีต้นทุนการผลิตที่มากขึ้น

“...การเพิ่มขึ้นของผลผลิตนั้นต้องเพิ่มปริมาณปุ๋ย (ปุ๋ยเคมี) ด้วยทุกปี เป็นเพิ่ม 1 กระสอบ ปีหน้าเพิ่มอีก 1 กระสอบ สมมติปีนี้ได้ข้าว 100 หมื่น (1,200 กิโลกรัม) ถ้าใส่ปุ๋ยเคมี ข้าวจะได้เพิ่ม 12-130 หมื่น (1,440-1,560 กิโลกรัม) นั่นหมายถึงการเพิ่มเงินค่าปุ๋ยด้วยทุกปี (ทั้งปริมาณและราคาที่เพิ่มทุกปี) ...” (นายบุญมา แกะมา อายุ 50 ปี เจ้าของแปลงนาสาธิต)

ปัญหาด้านทุนการผลิตสูง ผลผลิตได้น้อย ราคาก็ต่ำ ทำให้เกิดมีหนี้สิน จนรัฐบาลต้องให้การช่วยเหลือผ่านโครงการพักชำระหนี้ให้กับเกษตรกรรายย่อยใน พ.ศ. 2544 ในเงื่อนไขของการพักชำระหนี้นั้นเกษตรกรต้องเข้ารับการฝึกอบรมในหลักสูตร “สัจธรรมชีวิต” เพื่อให้เกษตรกรได้ปรับเปลี่ยนวิธีคิดในการดำรงชีวิตแบบพึ่งตนเอง ด้วยการลดละเลิกอุบัติภัย ลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือน ลดต้นทุนการผลิต เน้นการทำสิกรรมไร้สารพิษ หลังจากที่เกษตรกรบ้านค่อนหมู่ได้

⁴ โครงการทางเลือกที่เหมาะสมในการพัฒนาการทำเกษตรอินทรีของโรงเรียนชាមนาเกย์ครอินทรีบ้านค่อนหมู่,สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

เรียนรู้จากการอบรมแล้วจึงนำไปทดลองปฏิบัติและเกิดความเชื่อมั่นว่าเป็นสิ่งที่จะสามารถแก้ไขปัญหาหนึ่งได้

เกษตรกรบ้านค่อนหมู่จึงรวมกลุ่มจำนวน 42 คนตั้ง "กลุ่มโรงเรียนชาวนาเกษตรอินทรีย์บ้านค่อนหมู่" ใน พ.ศ. 2546 โดยการสนับสนุนของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) เพื่อดำเนินกิจกรรมการลดต้นทุนการผลิตและการเพิ่มผลผลิตโดยกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันใช้แปลงนาสาธิตเป็นสถานที่ทำการทดลอง เช่น การทำปุ๋ยหมัก การปรับปรุงบำรุงดิน การคัดเมล็ดพันธุ์ การดูแลรักษา การจดบันทึกเพื่อสังเกตการเปลี่ยนแปลงของต้นข้าว การวิเคราะห์หาปัญหาและหาแนวทางแก้ไขร่วมกันเพื่อที่จะนำไปตัดสินใจทำในแปลงนาของตนเอง ทำให้มีสมาชิกใหม่เพิ่มเข้ามามากพอสมควร เนื่องจากมีความเชื่อมั่นว่าการทำเกษตรอินทรีย์เป็นการลดต้นทุนการผลิตและสามารถได้ผลผลิตเพิ่มขึ้นด้วย จึงคิดว่าน่าจะเป็นทางออกของเกษตรกรไทยได้

“...เมื่อก่อนการดำเนินกล้าแปลงหนึ่งก็ไม่พอ กล้าแปลงหนึ่งใช้ปริมาณข้าวเปลือก 5-6 กิโลกรัมแต่ทุกวันนี้ใช้กล้าประมาณ 1 ใน 3 หรือประมาณ 80 มัดก็พอ ...”

“...ผลผลิตแปลงนาสาธิตเมื่อก่อนได้ข้าวเปลือก 5-6 กระสอบ (กระสอบละ 28 กิโลกรัมเท่ากับ 140-168 กิโลกรัม) ปัจจุบันได้ข้าวเปลือก 20-25 กระสอบ (560-700 กิโลกรัม)...” (นายบุญมา แกะนา อายุ 50 ปี เจ้าของแปลงนาสาธิต)

ในเรื่องกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียนชาวนาเกษตรอินทรีย์ได้สร้างแนวคิดและทักษะในการบริหารจัดการในแปลงนาของตนเองผ่านกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันในแปลงนาสาธิตหรือที่เรียกว่าโรงเรียนชาวนาเกษตรอินทรีย์ ทำให้สมาชิกทุกคนมีความไฟเรียนรู้ทั้ง ๆ ที่เกษตรกรเองเคยทำงานนานนานแต่ต้องตอบคำถามว่าทำไม่ต้องมาเข้าโรงเรียนชาวนา สิ่งที่ได้เรียนรู้จากการทำกิจกรรม เช่นการจดบันทึกข้อมูลต่าง ๆ การสังเกต การวิเคราะห์ การนำเสนอปัญหาเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของสมาชิกจนเป็นข้อสรุป ทำให้เกิดแนวความคิดที่เกษตรกรจะนำไปตัดสินใจในการทำนาในแปลงของตนเอง และผลของกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นผ่านการตอกย้ำถึงความคิดร่วมกันของสมาชิกกลุ่มนี้ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทักษะและเทคนิคต่าง ๆ ในการที่จะแก้ไขปัญหาการผลิตให้กับสมาชิกด้วยกัน

“..การรวมกลุ่มทำให้ได้ประสบการณ์ทำงานร่วมกัน ถ้าไม่มีการรวมกลุ่ม ต่างคนต่างอยู่ สิ่งที่ได้จากโรงเรียนชาวนาคือการทำปุ๋ยหมัก เมื่อก่อนทำนาใส่แต่ปุ๋ยเคมี ใส่นาข้าวแล้วเป็นเพลี้ย เดียวเนี้ยวไม่ตาย ไม่มีเพลี้ย เพราะใส่ปุ๋ยหมักซึ่งได้จากการเข้าโรงเรียน...” (นางดวง แกะนา อายุ 53 ปี)

กระบวนการเรียนรู้ต่าง ๆ ได้สร้างพลังการรวมกลุ่มที่สร้างสรรค์ ผ่านกิจกรรมในโรงเรียนชawn ได้เป็นอย่างดี ทำให้สมาชิกที่เป็นชawn สามารถเป็นนักวิจัยชawn บ้าน เป็นผู้นำแห่ง การเรียนรู้ เป็นนักเทคนิคที่มีประสบการณ์ในการทำเกษตรอินทรีย์จนนำไปสู่การเป็นวิทยากรในศูนย์การเรียนรู้

“...จริง ๆ แล้วพ่อแม่เราพาทำงานมาก่อน แต่สิ่งที่เราได้จากโรงเรียนชawn คือความรู้ ใหม่เพื่อนำมาปรับปรุงประยุกต์ใช้เพื่อความอยู่รอดของเกษตรกร โดยเฉพาะเรื่องการพัฒนาเอง และ ได้สร้างบุคลากร ให้หลายคนจากเวทีการเรียนรู้ร่วมกันจนสามารถเป็นวิทยากรได้ ซึ่งเมื่อก่อน ไม่คิดแม้ที่จะจับไม่ค์...” (นายยรรยง จิตติกรกุล อายุ 45 ปี)

ตัวชี้วัดที่ 2 ปริมาณและคุณภาพของกิจกรรม

โรงเรียนชawn เกษตรอินทรีย์บ้านดอนหมู มีกิจกรรมต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง ตามการผลิตข้าวในรอบปีการผลิตหนึ่ง ๆ เช่น การเรียนรู้ในแปลงนาสาธิตแล้วนำไปตัดสินใจในการทดลองแปลงนาของตนเอง กิจกรรมการรวมกลุ่ม เช่น การทำปุ๋ยหมักชีวภาพ การลงแขกเกี่ยวข้าว กิจกรรมการทำบุญกุ้มข้าวใหญ่ร่วมกับเครือข่ายโรงเรียนชawn เกษตรอินทรีย์ ผลของการรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมต่าง ๆ ทำให้สมาชิกกลุ่มตัดสินใจเพิ่มพื้นที่การผลิตข้าวอินทรีย์ลงถึงขั้นเต็ม พื้นที่ของแต่ละคน ทั้งนี้เกิดจากการตอกย้ำทางความคิดต่อการปรับเปลี่ยนวิธีคิดและวิถีการผลิตมาเป็นการดำเนินเกษตรอินทรีย์ ซึ่งเป็นกิจกรรมการเรียนรู้ในกลุ่ม ได้พิสูจน์แล้วว่าการทำนาข้าวอินทรีย์ ทำให้ลดต้นทุนการผลิตแก่ปัญหาโรคระบาดและผลผลิตข้าวได้มากกว่าเดิม ทั้งน้ำหนักและปริมาณ ข้าวเมื่อเทียบกับที่ผ่านมาของสมาชิกแต่ละคน รวมทั้งความสมบูรณ์ของระบบนิเวศน์ในนา ข้าวกลับมีมากขึ้น สังเกตได้จากสภาพดินในแปลงนาหล่นดินร่วนซุย มีสัตว์เล็กสัตว์น้อยเพิ่มมากขึ้น เช่น กบ เขียว ปลา และแมลงต่าง ๆ ผลของการดำเนินการเรียนรู้ร่วมกันของสมาชิกและร่วมกันแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นรวมทั้งการทำทางออกของสมาชิก เช่น เมื่อมีปัญหาการผลิตในแปลงนาของสมาชิกในเรื่อง โรคแมลง สมาชิกก็จะหารือกันในกลุ่มรวมทั้งการขอคำแนะนำจากผู้สอนสนับสนุนเช่นนักวิชาการเกษตร

“...โรงเรียนชawn ทำให้เปลี่ยนพฤติกรรมของคน ทั้งพฤติกรรมในการใช้ชีวิตในครัวเรือน พฤติกรรมในการทำงาน โดยเฉพาะสมาชิกของโรงเรียนชawn หลายคนมีพฤติกรรมเรื่องอนามัยมากที่สุด ถ้าไม่มีการรวมกลุ่ม ไม่มีโรงเรียนชawn คิดว่าบ้านดอนหมูก็คงอยู่แบบเดิม ๆ ทำนาแบบเดิม ๆ ต่างคนต่างอยู่ ต่างคนต่างทำ ถึงกูดทำนาเกี่ยวกับต่างคนต่างทำ โรงเรียนชawn ทำให้ได้มีการแลกเปลี่ยนความคิดของกันและกัน เป็นความสามัคคี ดีกว่าอยู่โดยเดียว...”
(นายกงสุน ภูมานอบ อายุ 49 ปี)

“...การเข้ามาร่วมกลุ่มทำให้ได้เรียนรู้อะไรหลาย ๆ อย่างอันแรกคือการแก้ปัญหาเรื่องข้าวเป็นโรคแมลงพ่อไಡ่น้ำปุ๋ยหมักไปใช้ในนาข้าวก็ไม่มีโรคอีกเลย อันที่สองคือเรื่องพันธุ์ข้าวซึ่งเมื่อก่อนไม่พิถีพิถันในการเก็บพันธุ์ข้าว ได้เรียนรู้วิธีการเก็บจากกลุ่ม อันที่สามคือกลุ่มทำให้ได้มีโอกาสได้พูดคุยกันหลายคน ๆ อย่าง คนเดือนไมเดือนได้ว่ากันในกลุ่มซึ่งถือว่าเป็นเรื่องดีปกติบางครั้งหรือนาน ๆ ที่ถึงจะมีโอกาสได้เจอกันแต่พอ มีกลุ่มทำให้ได้มาทำกิจกรรมกันเดือนละครั้งหรือมากกว่านั้น ได้มีโอกาสสามถึงเรือกสวนไร่นาของกันและกัน...” (นายประษัยดี วิลามาศ อายุ 49 ปี)

ส่วนเรื่องผลิตผลของสมาชิกเมื่อมีปัญหาการขายผลผลิตเพราะข้าวอินทรีย์เป็นข้าวที่มีคุณภาพและมีขั้นตอนการผลิตที่ยากลำบากแต่เวลาขายผู้ซื้อก็จะซื้อในราคาข้าวทั่ว ๆ ไป สมาชิกจึงแก้ไขโดยการรวมรวมผลผลิตไว้ต่อรองกับผู้รับซื้อซึ่งเป็นกลุ่มตลาดข้าวอินทรีย์ด้วยกัน เช่น ชุมชนราชธานีอโศก นอกจากนี้ยังปรับรูปแบบการขายจากการขายข้าวเปลือกแปรรูปผลผลิตเป็นข้าวสารอินทรีย์โดยการร่วมกันจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจโรงสีชุมชนโรงเรียนชานาเกย์ตรอินทรีย์บ้านคอนหมูซึ่งเป็นการเพิ่มนุ่มค่าของผลผลิตและเป็นที่ต้องการของผู้บริโภคที่คำนึงถึงสุขภาพ

ตัวชี้วัดที่ 3 ปริมาณและคุณภาพของทุนที่เป็นวัสดุอุปกรณ์หรือ

สภาพแวดล้อม

การดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่องของโรงเรียนชานาเกย์ตรอินทรีย์ทำให้สมาชิกมีความมั่นใจในทางเลือกที่มองเห็นทางรอดสำหรับชานาไทย สังเกตได้จากมีสมาชิกใหม่เพิ่มขึ้น เป็น 45 คน (มีเกย์ตระกรในหมู่บ้านคอนหมูที่ทำเกย์ตรอินทรีย์แต่ไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่มโรงเรียนชานาอีกเป็นจำนวนมาก สาเหตุที่ไม่ได้เข้าร่วมเนื่องจากสมาชิกในครัวเรือนมีน้อย ไม่มีเวลาเข้าร่วมกิจกรรมกับกลุ่ม) ผลจากการทดลองในแปลงนาสาธิตทำให้สมาชิกที่เริ่มต้นทดลองทำนาอินทรีย์ของตนเองจากคนละ 1 – 5 ไร่ มีการเพิ่มพื้นที่การผลิตมากขึ้นจนเติ่มพื้นที่การผลิตของแต่ละคน สำหรับทุนในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มส่วนหนึ่ง ได้รับการสนับสนุนจาก ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) ที่สนับสนุนในกิจกรรมโรงเรียนชานาเกย์ตรอินทรีย์ในเรื่องการจัดกระบวนการเรียนรู้ ปีละ 14,000 บาท เป็นเวลา 3 ปี แต่กิจกรรมการเรียนรู้ของชานาบ้านคอนหมูมีอยู่ตลอดเวลาและต่อเนื่องทราบเท่าที่มีการผลิต

“...ในการประชุมกลุ่มแต่ละเดือนเราจะมีกิจกรรมการออมเงินของกลุ่ม จะมีการออมทุกเดือน เพื่อให้สมาชิกมีทุนหมุนเวียนในการทำกิจกรรมในแปลงนาเป็นการช่วยเหลือกัน...” (นางบานเย็น จันทรักษ์ อายุ 35 ปี)

ดังนั้นจึงมีการระดมทุนของสมาชิกกลุ่ม โรงเรียนชานาเกยตรอินทรีด้วยเช่นกันเพื่อ เป็นการสนับสนุนกิจกรรมการเรียนรู้ เช่น เป็นเงินกองทุนปัจย์หมักชีวภาพ เงินรวมรวมผลผลิตจาก สมาชิก การศึกษาดูงาน ปริมาณเงินทุนที่เพิ่มขึ้นนี้สมาชิกจะบริหารจัดการเงินทุนตามความ เห็นชอบและเกิดประโยชน์ เช่น แทนที่จะนำเงินกองทุนไปฝากในสถาบันการเงินต่าง ๆ ซึ่งจะ ได้รับดอกเบี้ยน้อยจึงเห็นควรให้เป็นทุนหมุนเวียนของสมาชิกในการผลิตปัจย์หมักไว้ใช้ในที่นาของ ส่วนตัวและลงทุนทำการผลิตการเกษตรชนิดอื่น ๆ ในแปลงนาเพื่อจะให้ที่นาไม่ว่างเปล่า เช่น ปลูก ผักสวนครัว ปลูกผัก ปลูกถั่ว เป็นต้น

ตัวชี้วัดที่ 4 ทุนเพื่อนหรือเครือข่าย

ในการดำเนินกิจกรรม โรงเรียนชานาเกยตรอินทรีของจังหวัด อุบลราชธานี มีโรงเรียนชานาเกยตรอินทรีอยู่จำนวน 72 โรงเรียน ภายใต้การสนับสนุนของ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) สำนักงานจังหวัดอุบลราชธานี ประธานกลุ่ม โรงเรียนชานาเกยตรอินทรีบ้านคอนหมูคือนายธีระชาติ ปลาทอง ได้รับการเลือกตั้งให้เป็น ประธานเครือข่ายโรงเรียนชานาเกยตรอินทรีจังหวัดอุบลราชธานี มีกิจกรรมสัมพันธ์กันอย่าง ต่อเนื่องทุกปี เช่น การทำบุญกุ้มข้าว การประชุมสัมมนา การศึกษาดูงาน การเยี่ยมเยียนสมาชิก ทำให้ เกิดเครือข่ายเกษตรกรที่ทำงานข้าวอินทรีย์เป็นจำนวนมาก สามารถพัฒนาศักยภาพในเรื่องข้อมูลข่าวสาร ด้านการผลิต การตลาดและสถานการณ์ทั่วไปที่เกี่ยวข้องกับเกษตรอินทรี นอกจากนี้โรงเรียน ชานาเกยตรอินทรีบ้านคอนหมูยังมีส่วนร่วมกับเครือข่ายกิจกรรม ไร้สารของชุมชนราชธานีอีกด้วย ในเรื่องการเข้าร่วมกิจกรรมสัมพันธ์ต่าง ๆ เช่น การเยี่ยมเยียนเครือข่ายเกษตรอินทรี รวมทั้ง การรับซื้อผลผลิตร่วมกัน

ตัวชี้วัดที่ 5 สถานภาพขององค์กรชุมชน

โรงเรียนชานาเกยตรอินทรีบ้านคอนหมู ได้รับการยอมรับในเรื่องการ รวมกลุ่มการทำกิจกรรม จนเกิดเป็นรูปธรรมหลายอย่าง เช่น สามารถจัดการปั้นหาของสมาชิก ได้ใน เรื่องผลผลิตจนร่วมกันจัดตั้งเป็นโรงสีชุมชน โรงเรียนชานาเกยตรอินทรี พัฒนาการของ กระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องของสมาชิก ได้สร้างบุคลากรที่มีองค์ความรู้สามารถเป็นต้นแบบ หรือทางเลือกให้กับเกษตรกรอื่น ๆ จน ได้รับการยอมรับจากภายนอกหลายหน่วยงาน เช่น ธนาคาร เพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) ได้สนับสนุนให้เกิดเป็นศูนย์การเรียนรู้ชุมชนต้นแบบ ศรษฐกิจพอเพียง สำนักงานเกษตรอำเภอตระการพีชผลสนับสนุนในโครงการ โรงเรียนเกษตรกร สำนักงานป่าไม้เขตจังหวัดอุบลราชธานีสนับสนุนให้จัดตั้งเป็นศูนย์การเรียนรู้การพัฒนาอง สำนักงานศูนย์วิจัยและพัฒนาที่ดิน (สวพ) สนับสนุนการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรี สำนักงาน กองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (ส.ส.ส.) สนับสนุนกระบวนการผลิตอาหารปลอดภัย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น (สกอ.) สนับสนุนการวิจัยโครงการ “ทางเลือกที่เหมาะสมในการพัฒนาโรงเรียนชานเมืองตระหง่านที่บ้านดอนหมู” สำหรับรางวัลแห่งความสำเร็จของโรงเรียนชานเมืองตระหง่านที่บ้านดอนหมู ได้แก่

(1) รางวัลชุดชนเข้มแข็งเพื่อการพัฒนาองค์กรและการเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร(สกส.)ใน พ.ศ. 2544

(2) รางวัลประกวดหมู่บ้านเกษตรอินทรีย์ระดับจังหวัดอุบลราชธานี รางวัลที่ 2 ใน พ.ศ. 2548

(3) รางวัลหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงดีเด่นเฉลิมพระเกียรติน่องในโอกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระชนมายุครบ 80 พรรษา ใน พ.ศ. 2550 จากผู้ว่าราชการจังหวัดอุบลราชธานี

(4) โรงเรียนชานเมืองตระหง่านที่บ้านดอนหมู เป็นศูนย์ฝึกอบรมให้กับเกษตรกรในโครงการพื้นฟูเกษตรกรที่มีหนี้สินนอกระบบ อบรมเกษตรกรลูกค้ารุ่นใหม่ อบรมเกษตรกร โครงการพื้นฟูและพัฒนาศักยภาพรายย่อยและยากจน อบรมผู้นำการเปลี่ยนชุมชน ด้านแบบเศรษฐกิจพอเพียง

4.2.5 ก่อร่มวิสาหกิจโรงสีชุมชนโรงเรียนชานเมืองตระหง่านที่บ้านดอนหมู

4.2.5.1 ความเป็นมา

จากบทเรียนที่ผ่านมาการดำเนินข้ามเพื่อขายตามกระแสการเกษตรเพื่อการค้าโดยการส่งเสริมจากนักวิชาการและอาจารย์ที่ปรึกษา ซึ่งข้อตกลงของแหล่งทุน เกษตรกร ได้รับความเสี่ยงโดยลำพัง จากการสรุปบทเรียนของสมาชิก โรงเรียนชานเมืองตระหง่านที่บ้านดอนหมูค้นพบว่า ชานาต้องลดต้นทุนการผลิตและรวมกันซื้อรวมกันขายดังคำกล่าวของกลุ่มคนปลูกข้าวกลุ่มน้ำโขง ที่ว่า “ปัญหาชานาต้องแก้ด้วยชานาเอง” และ “ชานาต้องกำหนดราคาข้าวด้วยตนเอง” กระบวนการลดต้นทุนการผลิต โดยใช้ปุ๋ยหมักอินทรีย์ที่ผลิตขึ้นใช้เองจากวัสดุที่ส่วนใหญ่ในชุมชนและเลิกใช้สารเคมี โดยเด็ดขาดทำให้ผลผลิตมีมูลค่าเพิ่มด้วยการเป็นอาหารปลอดภัยคือข้าวอินทรีย์แต่เวลาขายผลผลิตพ่อค้าผู้รับซื้อผลผลิตให้ราคาเท่ากับข้าวทั่วไปและเก็บไว้รวมกันกับข้าวทั่วไป จึงทำให้สมาชิกทางออกโดยการปรับเปลี่ยนวิธีการจัดการจากเกษตรกรผู้ผลิตอย่างเดียว เป็นผู้ผลิต ผู้ซื้อ ผู้ขายด้วย ซึ่งทุกอย่างเราเป็นผู้กำหนดราคางอง ดังนั้นสมาชิกกลุ่มโรงเรียนชานาจึงดำเนินการโดยเริ่มด้วยการประชุมปรึกษาหารือและระดมทุนเพื่อที่จะตั้งโรงสีชุมชนใน พ.ศ. 2548

4.2.5.2 วัตถุประสงค์

วัตถุประสงค์ในการตั้ง โรงสีชุมชน กือ รวบรวมผลผลิตข้าวอินทรีย์จากสมาชิกเพื่อสร้างอำนาจการต่อรองในการขายผลผลิตข้าวอินทรีย์ในราคาน้ำที่เป็นธรรมและปรับปรุงข้าวเปลือกให้เป็นข้าวสารอินทรีย์เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มและสร้างอาหารปลอดภัย

4.2.5.3 การดำเนินการ

สมาชิกในที่ประชุมได้ทำการระดมทุนจากสมาชิกและชาวบ้านค่อนหมู่ และเปิดโอกาสให้บุคคลที่ไม่ได้อยู่บ้านค่อนหมู่เข้าเป็นสมาชิกด้วย ในการระดมทุนเริ่มแรกมีจำนวนสมาชิก 74 ราย จำนวนเงิน 58,500 บาท ได้ร่วมกันตั้งกฎระเบียบในการบริหารจัดการดังนี้

- 1) สมาชิกทุกคนต้องถือหุ้น ๆ ละ 500 บาท ไม่เกินคนละ 10 หุ้น
- 2) สมาชิก หมายถึง ผู้ที่มีถิ่นที่อยู่ในเขตบ้านค่อนหมู่ สมาชิกสมทบทุนโดยถึง ผู้ที่ประสงค์จะถือหุ้นแต่ไม่มีที่อยู่ในเขตบ้านค่อนหมุ
- 3) สมาชิกต้องขายข้าวเปลือกให้กับกลุ่มในราคากลาง
- 4) สมาชิกทุกคนต้องเข้าร่วมประชุมทุกครั้งที่มีการประชุม
- 5) ผู้ที่ประชุมให้ถือเสียงกึ่งหนึ่ง
- 6) คณะกรรมการมีการประชุมอย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง
- 7) วาระการดำเนินการ 2 ปี

ภาพที่ 11 กิจกรรมโรงสีชุมชน

4.2.5.4 โครงสร้างของกลุ่ม

กลุ่มวิสาหกิจ โรงสีชุมชน โรงเรียนชานาเกย์ตระอินทรีบ้านดอนหมู มีการจัดตั้งคณะกรรมการของกลุ่ม โดยการเลือกตั้งจากสมาชิก คณะกรรมการชุดปัจจุบัน พ.ศ. 2550 ประกอบด้วย ประธาน 1 คน รองประธาน 2 คน และกรรมการฝ่ายต่าง ๆ อีก 14 คน ดังนี้

ประธาน	นายจันทร์เด้ง	โครรัตน์
รองประธาน	นายบุญมา	แกะมา
เลขานุการ	นายประทัยค์	วิลามาศ
	นายยรรยงค์	จิตติกรกุล
	นายคำจันทร์	คุ้นเคย
เหรียญภิก	นายธีระชาติ	ปลาทอง
	นางวิไลวรรณ	มาทฤทธิ์
ประชาสัมพันธ์	นางสาวรรค์	ทินไนรส
การตลาด	นายณรงค์	บริสุทธิ์
	นางดวงนภา	แกะมา
	นายบุญมา	ปองไว้
จัดซื้อ	นายสมัย	ดาพา
	นายประวิทย์	ประทุมชาติ
	นายเสาร์	สำราญสุข
ตรวจสอบ	นายคำญา	การณ์
	นายเคนสา	พิมภากลัย
	นายทวีสิทธิ์	ห่อศรี

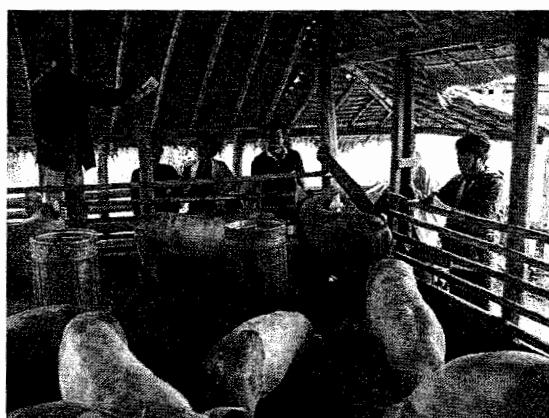
การดำเนินกิจกรรมเป็นการร่วมมือในหมู่สมาชิกทั้งในและนอกชุมชนในการระดมทุน พลักดันดำเนินการกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้สามารถที่จะแก้ไขปัญหาของชานาในเรื่องการขายผลผลิต ที่ไม่ได้รับความเป็นธรรม แต่การดำเนินงานเบื้องต้นสามารถระดมทุนได้เพียง 58,800 บาท ซึ่งกลุ่ม มีความเห็นร่วมกันว่าทุนที่มีอยู่ไม่สามารถที่จะดำเนินการได้ เพราะต้องใช้ทุนมากในการสร้าง โรงเรือน ซึ่งเครื่องจักรและอุปกรณ์ที่จะสามารถดำเนินการกิจกรรมต่าง ๆ ได้ จึงรวมกลุ่มกันเป็น กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเพื่อขอรับการสนับสนุนจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) สาขาตระการพีชผล ในจำนวนเงิน 500,000 บาททำให้มีเงินดำเนินการประมาณ 558,500 บาท ในการสร้างโรงเรือน ซึ่งเครื่องจักรกล และมีเงินทุนหมุนเวียนในการรับซื้อข้าวจากสมาชิก การ ดำเนินงานของคณะกรรมการและสมาชิกอยู่ในลักษณะการเสียสละ นาปภูบัติงงานโดยไม่มี

ค่าตอบแทน ผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันมาทำหน้าที่กัน รับผิดชอบในการดำเนินการรับซื้อข้าวเปลือก จากสมาชิก การสีข้าว คัดแยกเมล็ดข้าว บรรจุถุง การขาย การคูแลเครื่องจักรกลต่าง ๆ การคูแล คุณภาพผลิตผล เป็นต้น ในที่ประชุมมองว่า ในอนาคตจำเป็นต้องมีค่าตอบแทนสำหรับผู้มา ปฏิบัติงานถ้าหากคุณสามารถดำเนินการได้ด้วยดีและอย่างต่อเนื่อง เพื่อเป็นกำลังใจและแรงจูงใจในการ ปฏิบัติงาน

ปัจจุบันมีจำนวนสมาชิก 88 ราย จำนวนเงิน 67,445 บาท สามารถรับซื้อข้าวเปลือก จากสมาชิกปีละประมาณ 50 ตัน ทำการสีข้าวได้วันละ 500 กิโลกรัม สาเหตุที่ไม่ได้ผลิตตามกำลัง ผลิตของเครื่องจักรคือวันละ 3,000 กิโลกรัม เนื่องจากยังไม่สามารถหาตลาดขายข้าวสารอินทรีย์ได้ ยัง เพราะหลาย และมีปริมาณข้าวเปลือกจากสมาชิกก็ยังไม่มากพอที่จะเร่งการผลิตแต่ในอนาคตทาง กลุ่มจะต้องเร่งหาตลาดสำหรับการขายผลิตผลและเร่งหาวัตถุคุณภาพให้เพียงพอ

ภาพที่ 12 ผลิตภัณฑ์ข้าวปลอดสาร

ภาพที่ 13 สิ่งที่เหลือจากการสีข้าวนำไปเป็นวัตถุในการเลี้ยงหมูลุน

ผลการดำเนินงานทำให้แก้ไขปัญหาของสมาชิกได้โดยสามารถขายผลผลิตที่มีคุณภาพเพื่อผลิตอาหารปลอกด้วยที่มีนูลดิ่งกว่าการเอาไปขายรวมกันกับข้าวทั่วๆ ไป และได้ราคาที่เป็นธรรม เพราะการกำหนดราคารับซื้อผลผลิตจากสมาชิกต้องผ่านมติที่ประชุมของคณะกรรมการว่าจะกำหนดราคาเท่าใดแต่อยู่ในหลักการว่าราคาต้องสูงกว่าราคาท้องตลาด กิโลกรัมละ 3 บาท ดังนั้นเมื่อสมาชิกขายผลผลิตแล้วจะพบว่าได้ผลตอบแทนที่สูงกว่าการนำไปขายให้พ่อค้าคนกลาง ก่ากีอิ้ม ไม่ต้องเสียค่าขนส่ง การซึ่งนำหันกโดยเครื่องของโรงสีชุมชนที่ได้มารถรานควบคุม โดยคณะกรรมการตรวจสอบคุณภาพข้าวเป็นไปตามมติที่ประชุมใหญ่ทำให้ได้รับความเป็นธรรมไม่ต้องถูกหักถูกโกง เมื่อนำมาไปขายให้พ่อค้าคนกลาง รวมทั้งราคาที่ได้มากกว่าท้องตลาด จึงทำให้สมาชิกได้ประโยชน์จากการแก้ไขปัญหาของชาวนา ได้อย่างมากที่เดียว

4.2.5.5 ตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็งผ่านกิจกรรมกลุ่มวิสาหกิจโรงสีชุมชน

ตัวชี้วัดที่ 1 ตัวบุคคลหรือทุนมนุษย์ :

การดำเนินงานของโรงสีชุมชนเกิดจากการรวมกลุ่มกันแก้ไขปัญหาของสมาชิกในเรื่องผลผลิตทางการเกษตรที่เป็นข้าวอินทรีย์ เมื่อจากการไม่ได้รับความเป็นธรรมในเรื่องการขายผลผลิต และเป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มของผลผลิตสินค้าการเกษตรจากแทนที่จะขายข้าวเปลือกเปลี่ยนเป็นการขายข้าวสาร จะทำให้มีรายได้มากขึ้น ซึ่งปกติมักจะคิดว่าชาวนาไม่ใช่พ่อค้า คือมีหน้าที่ผลิตอย่างเดียว การค้าขายเป็นหน้าที่ของพ่อค้าไป แต่สมาชิกของกลุ่มสามารถเปลี่ยนแนวคิดพร้อมกระทำการได้ว่า นอกจากจะสามารถเปลี่ยนไปเป็นพ่อค้าได้ยังสามารถสร้างมูลค่าของผลผลิตซึ่งจะเป็นโอกาสของเกษตรกรที่จะมีความเป็นอยู่ที่ดีกว่าเดิม

“...ชาวนาทำนาขายข้าวเปลือกให้โรงสีมาตลอดถ้าลองเปลี่ยนจากการขายข้าวเปลือกมาขายข้าวสารแล้วจะเป็นอย่างไร ข้าวเราจะเป็นภูมิใจมากขึ้นได้ทำนา ซื้อข้าวเปลือกไปสีขาวขายบ้างอยู่ได้ พากเราจะร่วมกลุ่มกันเพื่อตั้งโรงสีกันเอง...” (นายธีระชาติ ปลาทอง อายุ 45 ปี)

จึงทำให้มีเกษตรกรเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น พร้อมกับการถ่ายทอดการเรียนรู้ให้กับสมาชิกใหม่ๆ ของกลุ่มให้มีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมในเรื่องกระบวนการผลิต การตลาด ระบบบัญชีการเงิน การดำเนินงานที่ผ่านมาเกิดจากความร่วมมือและความเสียสละของคณะกรรมการ ไม่มีค่าตอบแทนในการทำงาน ต้องมาได้มีการจัดสรรประโยชน์ให้แก่คณะกรรมการในการดำเนินงานเพื่อเป็นขวัญและกำลังใจเมื่อกลุ่มมีสภาพดีขึ้น และได้รับความร่วมมือจากการทำหน้าที่ของสมาชิก เช่น การขายข้าวเปลือกให้กับกลุ่มตามกฎระเบียบของกลุ่ม การเข้าร่วมประชุมเพื่อทราบผลการดำเนินงานและร่วมรับผิดชอบในการดำเนินงานของกลุ่ม การตรวจสอบคุณภาพข้าว เช่น การวัดความชื้นและสีเงื่อนซึ่งได้กำหนดค่าเกณฑ์วัดด้วยกันระหว่างสมาชิกและ

กรรมการ ทำให้เกิดความพอใจของทุกฝ่าย สิ้นปีสมาชิกได้รับการปันผลจากค่าหุ้นและเฉลี่ยคืนจาก การขายผลผลิตให้กับลุ่ม ผลประโยชน์ที่สมาชิกได้รับ เช่น การที่ไม่ต้องขนข้าวไปขายให้กับพ่อค้าใน ตลาดที่จะต้องมีค่าขนส่ง การที่ได้รับเงินจากการขายข้าวที่เป็นธรรมเมื่อเปรียบเทียบกับการขาย ให้กับพ่อค้า ความภาคภูมิใจในการของตนเองในฐานะความเป็นเจ้าของ การเป็นส่วนร่วมในการ แก้ไขปัญหาของเกษตรกรไทย จึงเป็นแรงหนุนเสริมให้กิจกรรมของกลุ่มสามารถดำเนินไปได้ด้วยดี

ตัวชี้วัดที่ 2 ปริมาณและคุณภาพของกิจกรรม

โรงสีชุมชนบ้านคอนหมูได้ดำเนินการรวบรวมข้อมูลข้าวเปลือกจากสมาชิก ตามศักยภาพที่มีทางด้านเงินทุนและจำนวนปริมาณผลผลิตของสมาชิกคือประมาณปีละ 50 ตัน ในขณะที่โรงสีชุมชนมีความสามารถในการผลิตวันละมากกว่า 3 ตันหรือ 3,000 กิโลกรัม แต่ เนื่องจากข้อจำกัดทางด้านเงินทุนในการรับซื้อข้าวเปลือกจากสมาชิก และด้านการตลาดยังไม่ แพร่หลาย กลุ่มโรงสีชุมชนจะทำการสีข้าวเปลือกเป็นข้าวสารปริมาณวันละ 500 กิโลกรัม ทั้งนี้ก็ ขึ้นอยู่กับตลาดที่มีอยู่ (ซึ่งปัจจุบันจะอยู่ในวงจำกัด เช่นบุคลคลทั่วไปที่บริโภคข้าวอินทรีย์และร้านค้า อาหารตามสั่งในเขตอำเภอตระการพีชพล) ในอนาคตเมื่อมีตลาดเพิ่มขึ้นทางกลุ่มจะเร่งหาวัตถุคุณคือ ข้าวเปลือกซึ่งมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้นจากการที่สมาชิกโรงเรียนชาวนาเกษตรอินทรีย์บ้านคอนหมู ทำการผลิตมากขึ้นและสามารถรับซื้อจากเครือข่ายโรงเรียนชาวนาเกษตรอินทรีย์ได้อีก ดังนั้นผลของการ ดำเนินกิจกรรมจึงจะเป็นไปตามเป้าหมายของการรวมกันแก้ไขปัญหาของสมาชิกกล่าวคือ สมาชิกได้ขายผลผลิตในราคาน้ำที่เป็นธรรม สมาชิกได้รับการปันผลจากค่าหุ้นและเฉลี่ยคืนสิ้นปีจาก การขายผลผลิตให้กับลุ่ม

“...เป็นสมาชิกกลุ่มก็ต้องขายข้าวให้กับกลุ่ม เป็นการแก้ปัญหาระดับการตลาด แก้ปัญหาโดยการขายตรง โดยเฉพาะที่ขายข้าวอินทรีย์ให้กับโรงสีเรา ในบ้านเรา ไม่ต้องเร่ขายที่อื่น ได้แพงกว่าอีก เวลาได้เงินปันผลรู้สึกดี พอกใจมาก...” (นายบุญมา ปองไว้ อายุ 60 ปี)

การบริหารจัดการของกลุ่มที่มีเกษตรกรรมทำหน้าที่เปรียบเสมือนเป็นพ่อค้ามีปัญหา อุปสรรคอยู่บ้าง เช่น การแข่งขันด้านราคารับซื้อผลผลิตของเกษตรกรที่มีราคาสูงกว่าพ่อค้าใน ห้องตลาดในช่วงระยะเวลา ๗ ที่ราคาข้าวค่อนข้างสูง แต่เมื่อผ่านไประยะเวลาหนึ่งราคาข้าวในห้องตลาด ลดลงทำให้ดันทุนของกลุ่มสูง การแก้ไขปัญหาของกลุ่มคือต้องขายผลผลิตในราคาน้ำที่สูงไปด้วย ส่วน ปัญหาในเรื่องขาดแคลนแรงงานในการผลิตแก้ไขด้วยการให้ค่าตอบแทนผู้มาปฏิบัติงาน และ กระบวนการผลิตที่ต่อเนื่องจากการแปรรูปข้าวเปลือกเป็นข้าวสารจะมีวัสดุที่เหลือจากการผลิต เช่น แกงบุ ปลายข้าว รำ การแก้ปัญหาโดยสิ่งเหล่านี้จะถูกนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างมีคุณค่า

มหาศาลในรูปแบบของการจัดตั้งเลี้ยงหมูหลุม^๑ ซึ่งจะได้ประโยชน์ทั้งทางด้านเศรษฐกิจและเป็นปุ๋ยหมักชีวภาพจากการเลี้ยงหมูหลุม

ตัวชี้วัดที่ ๓ ปริมาณและคุณภาพของทุนที่เป็นสัดส่วนปีรายเดือนล้อม

การดำเนินงานของโรงสีชุมชนเกิดจากความต้องการที่จะแก้ไขปัญหาของสมาชิกในเรื่องผลผลิตทางการเกษตรที่เป็นข้าวอินทรีย์จึงรวมกลุ่มกัน มีสมาชิกเริ่มแรกจำนวน 74 คน ทำการระดมทุนได้เงินทุน 58,000 บาทซึ่งบังไม่เพียงพอต่อการจัดตั้งโรงสีชุมชน ทางกลุ่มจึงร่วมกันจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเพื่อขอรับการสนับสนุนเงินทุนจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) สาขาตระการพืชผล ในจำนวนเงิน 500,000 บาท ทำให้มีทุนดำเนินการประมาณ 558,500 บาท ในการดำเนินการของกิจกรรมขึ้นแรกได้ทำการสร้างโรงเรือนซึ่งเครื่องจักรกล และเงินทุนหมุนเวียนในการรับซื้อข้าวจากสมาชิก และการเพิ่มขึ้นของทุนในการดำเนินงานของกลุ่มโรงสีชุมชนเกิดจากผลประโยชน์ที่ได้รับ เช่นสามารถแก้ไขปัญหาราคาผลผลิตได้ ได้รับเงินปันผลและเฉียดคืน การยอมรับในเรื่องความเสียสละและความซื่อสัตย์ของคณะกรรมการ การมีส่วนร่วมในการทำหน้าที่ของสมาชิกทุกคนในเรื่องการขายผลผลิตให้กับกลุ่ม จึงเกิดความมั่นใจในความยั่งยืนของกิจกรรมโรงสีชุมชน

“...การเข้ามาร่วมกับโรงสีชุมชนเพื่อการพึ่งตนเองในเรื่องการจัดการด้านผลผลิต ไม่ต้องผ่านพ่อค้าคนกลาง สิ่งที่ได้คือการซ่อมแซมกลุ่ม ขายข้าวได้ราคาดี สมาชิกไม่ถูกเอาเปรียบส่งผลดีต่อสังคม จึงมีการระดมทุนเพิ่มขึ้น มีสมาชิกมากขึ้น...” (นายสมัย ค่าพา อายุ 38 ปี)

“...มีการระดมทุนทุกปีหลังปันผลแล้ว บางคนที่ไม่มารับเงินปันผลตีเป็นค่าหุ้นเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ทุนเราก็ยังไม่พอ แต่ก็ทำไปเรื่อย ๆ ตามสภาพ...” (นางวิไลวรรณ มาทฤทธิ์ อายุ 42 ปี)

มีการรับสมัครสมาชิกเพิ่มเปิดรับการระดมทุนเพิ่มขึ้น ปัจจุบันมีสมาชิกเพิ่ม 88 ราย จำนวนเงิน 67,445 บาท แก้ไขระเบียบการถือหุ้นให้ค่าหุ้นน้อยลงและขยายเพดานการถือหุ้นเพิ่มขึ้น (เดิมค่าหุ้นฯละ 500 บาทเป็น 100 บาทและเพดานการถือหุ้นจากไม่เกิน 10 หุ้นเป็นไม่เกิน 50 หุ้น) เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ที่มีทุนทรัพย์น้อยสามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้โดยทั่วถึง ในขณะเดียวกันสามารถทยอยชำระหนี้สินให้กับธนาคารได้ตามสัญญาคือเงินต้นปีละ 50,000 บาท

^๑ หมูหลุม คือการเลี้ยงหมูในบริเวณพื้นที่ที่บุดทำเป็นหลุมลึก 90 เซนติเมตรขนาดความกว้างความยาวขึ้นอยู่กับปริมาณหมูที่เลี้ยง ใช้วัสดุที่เหลือจากการผลิตของโรงสี เช่น แกลบ รำ ปลาช่อนนำไปใส่ในหลุมโดยวางเป็นชั้นๆ(อาจจะเพิ่มน้ำสัดส่วนนิดอื่นลงไปด้วยก็ได้) แล้วรดด้วยน้ำหมักชีวภาพ จากนั้นจึงนำหมูเข้าไปเลี้ยง พฤติกรรมของหมูจะชอบคุ้ยและขับถ่ายของเสียลงในบริเวณที่เลี้ยงจึงทำให้หมูเป็นตัวผสมปุ๋ยหมักไปในตัว เมื่อลังครบานาหมูไปขายส่งที่ได้ในคอกอนามูลจะเป็นปุ๋ยหมักชีวภาพนำไปใช้ในการทำนาข้าวอินทรีย์ของสมาชิกต่อไป

ตัวชี้วัดที่ 4 ทุนเพื่อนหรือเครือข่าย

การขยายแนวการดำเนินงานของกลุ่มโรงสีได้ขยายออกไปถึงนอกชุมชนบ้านคอนหมู มีบุคคลภายนอกสามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้โดยการถือหุ้น ได้ตามระเบียบของกลุ่มซึ่งถือว่าเป็นสมาชิกสมทบแต่ไม่สามารถเป็นคณะกรรมการบริหารได้ และทางกลุ่มได้สร้างเครือข่ายกับชุมชนราชานีอโศกเพื่อติดต่อประสานงานข้อมูลข่าวสารและเชื่อมโยงการตลาดด้วยการหาตลาดรับซื้อข้าวเปลือก ตลาดขายส่งผลผลิตข้าวสารและมีสมาชิกเครือข่ายโรงเรียนชาวนาเกษตรอินทรีย์อยู่อีกเป็นจำนวนมากในการที่จะสนับสนุนเอื้อในเรื่องแหล่งวัสดุดินหากกิจการของกลุ่มสามารถขยายตลาดได้ในอนาคต

ตัวชี้วัดที่ 5 สถานภาพขององค์กรชุมชน

ผลผลิตจากกลุ่มวิสาหกิจโรงสีชุมชนโรงเรียนชาวนาเกษตรอินทรีย์บ้านคอนหมู ได้รับความสนใจจากภายนอกมากพอสมควร ในเรื่องแนวคิดการแก้ไขปัญหาของตนเองในเรื่องผลผลิต การบริหารจัดการกลุ่มขององค์ชาวบ้าน การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนรวมทั้งการเปลี่ยนวิธีคิดจากชาวนาเป็นผู้ขายข้าวเปลือกเพียงอย่างเดียวเปลี่ยนมาเป็นพ่อค้าขายข้าวสารอินทรีย์ที่ได้รับการยอมรับเป็นอย่างดีสำหรับผู้บริโภคที่ห่วงใยในสุขภาพและกระบวนการพัฒนาชุมชนของตนเอง ของชาวบ้านคอนหมูนั้นสามารถเชื่อมโยงกิจกรรมต่าง ๆ ให้ร้อยเรียงเป็นระบบ มีขั้นตอนและกระบวนการนำไปสู่การพัฒนาอย่างไร้กังวลชุมชนใกล้เคียงได้ด้วยรูปธรรม และนามธรรม ดังนั้นจึงมีผู้ที่สนใจมาศึกษาดูงานอยู่ตลอดเวลาทั้งที่เป็นหน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานภาคเอกชน กลุ่มองค์กรชาวบ้านและมีโอกาสต้อนรับคณะกรรมการศึกษาดูงานจากต่างประเทศด้วย

ตารางที่ 4 สรุปตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็ง

ประเด็น ตัวชี้วัด	กลุ่มกิจกรรม				
	ธนาคารข้าว	ป้าชุมชน	ออมทรัพย์	โรงเรียนชุมชน เกษตรอินทรีย์	โรงสีชุมชน
ตัวบุคคลหรือ ทุนมนุษย์	<ul style="list-style-type: none"> - การมีส่วนร่วม ของคนใน ชุมชนทำให้ สามารถแก้ไข ปัญหาราคา แคลนข้าวของ คนในชุมชน โดยอาศัย วัฒนธรรม ชุมชน - บทบาทผู้นำใน การที่จะแก้ไข ปัญหางาน ชุมชน - การเดินทาง และเป็น แบบอย่างของ ผู้นำ 	<ul style="list-style-type: none"> - ผู้นำและคนใน ชุมชนได้ร่วมกัน ต่อสู้เพื่อปกป้อง และรักษาป้าชุมชน จาก - การตัดไม้เผาถ่าน และประบูญเมือง ชาวบ้าน - ไม่เพื่อปลูกยุค ลิปตส - ปลูกฝังการ อนุรักษ์ให้เด็กรุ่น ต่อๆมา - การมีส่วนร่วม ของหลายภาคส่วน เช่น วัด บ้าน โรงเรียน หน่วยงานภายนอก 	<ul style="list-style-type: none"> - การไฟฟ้าความรู้ ของผู้นำและ สมาชิกเพื่อ พัฒนาและต่อ^อ ยอดกิจกรรม - การซ่อมแซมกัน และหวังสมาชิก เก่า-สมาชิกใหม่ ผ่านการถ่ายทอด - ร่วมกัน - ความเชื่อสัต্য ของกรรมการ - สมาชิกและ กรรมการปฏิบัติ ตามกฎหมาย ของกลุ่มอ่อนย่าง เคร่งครัด 	<ul style="list-style-type: none"> - สมาชิกร่วมกัน กันเพื่อต้องการ แก้ไขปัญหาร่อง การผลิต - อาชีวความรู้จาก การฝึกอบรมจาก โครงการพัฒนา^ช ชาระหนึ้แล้ว นำมายกยับติ - สมាជិកเด็ด ทักษะทางด้าน^ช เกิดความมั่นใจ^ช และปรับเปลี่ยน การทำงานใน^ช แนวทางเกษตร^ช อินทรีย์ 	<ul style="list-style-type: none"> - สมาชิกร่วมกัน กันเพื่อต้องการ แก้ไขปัญหาร่อง ผลผลิตของข้าว อินทรีย์ที่ไม่ได้ รับความเป็น^ช ธรรม - การปรับเปลี่ยน วิธีคิดของ^ช เกษตรกรที่ต้อง^ช ทำหน้าที่เป็น^ช พ่อค้าด้วย^ช - การทำงานของ^ช คณะกรรมการที่^ช เดิมสละ^ช - การมีส่วนร่วม^ช ของคนในชุมชน ในการระดมทุน^ช แม้ไม่ได้ทำงาน^ช อินทรีย์

ตารางที่ 4 สรุปตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็ง (ต่อ)

ประเด็น ตัวชี้วัด	กลุ่มกิจกรรม				
	ธนาคารข้าว	ป้าชุมชน	ออมทรัพย์	โรงเรียนชาวนา เกษตรอินทรีย์	โรงสีชุมชน
ปริมาณและ คุณภาพของ กิจกรรม	- ธนาคารข้าว สามารถแก้ไข ปัญหาการขาด แคลนข้าว บริโภคของ ชาวบ้านได้ - ผลของการ ดำเนินกิจกรรม นำไปสู่การ พัฒนาชุมชน ในด้านอื่นๆ	- การปฏิบัติ กิจกรรมสืบทอด ต่อภูมิปัญญาใน เรื่องการพื้นฟู อนุรักษ์ป่า การ ดูแลปลูกทำให้ ป้ามีความอุดม [*] สมบูรณ์มากขึ้น เป็นมรดกของ ลูกหลานรุ่น ต่อๆไป	- มีกิจกรรมใน วันที่ 15 ของทุก [*] เดือนเพื่อทำการ ประชุมสมาชิก ออมเงิน ปล่อยกู้ - เป็นการส่งเสริม [*] การออมเงินและ ช่วยเหลือผู้ที่ เดือดร้อน	- กระบวนการ เรียนรู้ร่วมกันใน แปลงนาสาธิต เพื่อหาแนวทางที่ เหมาะสมกับการ ทำกิจกรรมใน หมู่บ้าน	- การรับซื้อข้าว จากสมาชิกใน ราคาก่าที่สูงกว่า ห้องตลาดและลด ภาระการขนส่ง ทำให้ตอบสนอง ต่อความต้องการ ของสมาชิกได้ - กระบวนการ แปรรูปข้าว สามารถผลิตได้ ตามปริมาณ ข้าวเปลือกที่ได้ จากสมาชิกและ การขายส่งตลาด ผู้บริโภค - วัสดุที่เหลือจาก การแปรรูปนำไป เลี้ยงหมูหมoonที่มี คุณค่าทาง เศรษฐกิจและ การทำอาหาร

ตารางที่ 4 สรุปตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็ง (ต่อ)

ประเด็น ตัวชี้วัด	กลุ่มกิจกรรม				
	ธนาคารข้าว	ป้าชุมชน	ออมทรัพย์	โรงเรียนชาวนา เกษตรอินทรีย์	โรงสีชุมชน
ปริมาณและคุณภาพของทุน	<ul style="list-style-type: none"> - ทุนที่ชาวบ้านบริจาคข้าวເຂົ້າเป็นกองทุนให้ผู้เดือดร้อน - ดอกเบี้ยที่ได้นำໄປขายเป็นเงิน - ทุนสนับสนุนจาก พช. 	<ul style="list-style-type: none"> - การระดมทุนจากชาวบ้านในการต่อสู้ - การบริจาคที่ดินรอนพื้นที่ป้าของชาวบ้านเพื่อให้มีพื้นที่ป้ามากขึ้น - องค์กรภายนอกสนับสนุนในเรื่องงบประมาณกิจกรรมกระบวนการเรียนรู้ 	<ul style="list-style-type: none"> - การระดมทุนจากการจัดการชุมชนในการดำเนินการที่มั่นคงในชุมชนเพราะ - เงินทุนที่มีน้อยกว่า 	<ul style="list-style-type: none"> - เป็นการพัฒนาเงินทุนจากกลุ่มเลี้ยงหมูที่มีข้อจำกัดในการนำเงินทุนไปใช้ - เป็นแหล่งเงินทุนที่มั่นคงรวมกลุ่มทำปุญห์ - การบริหารเงินทุนที่มี - ประถมศึกษาและกีฬา - ประโภชน์สูงสุดแทนที่จะฝักงาน - ธนาคาร 	<ul style="list-style-type: none"> - ทุนสนับสนุนกระบวนการ การเรียนรู้จาก ร ก ส. ในและนอกชุมชนโดยมีเงื่อนไขให้สิทธิของคนในชุมชนมากกว่า - จัดตั้งเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเพื่อขอรับการสนับสนุนสินเชื่อจาก ร ก ส. - การบริหารเงินทุนที่มี ประถมศึกษาและกีฬา และตามความเหมาะสมที่จะให้กิจกรรมสามารถตอบสนองความต้องการของสมาชิกเมืองชุมชนเพิ่มขึ้น มีการระดมทุนเพิ่มขึ้น และชำระคืนเงินกู้ตามวงเงินที่ได้

ตารางที่ 4 สรุปตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็ง (ต่อ)

ประเด็น ตัวชี้วัด	กลุ่มกิจกรรม				
	ธนาคารข้าว	ป้าชุมชน	ออมทรัพย์	โรงเรียนชาวนา เกษตรอินทรีย์	โรงสีชุมชน
ทุนเพื่อนหรือ เครือข่าย	- ไม่มีเครือข่าย กับภายนอก - เป็นการ ช่วยเหลือ กันเองใน ชุมชน	- เป็นสมาชิก เครือข่ายป้าชุมชน หลายแห่งเพื่อ ประสานความ ร่วมมือและข้อมูล ข่าวสาร	- ไม่มีเครือข่ายกับ ภายนอก - เป็นการ ช่วยเหลือกันเอง ในชุมชนเรื่อง เงินทุน	- มีเครือข่าย โรงเรียนชาวนา เกษตรอินทรีย์ - เป็นเครือข่าย สมาชิกเครือข่าย โรงเรียนชาวนา เกษตรอินทรีย์ - เป็นเครือข่าย เกษตรอินทรีย์กับ ชุมชนอื่นๆ	- สามารถรองรับ ปริมาณ ข้าวเปลือกจาก สมาชิกเครือข่าย โรงเรียนชาวนา เกษตรอินทรีย์ - เป็นเครือข่าย เกษตรอินทรีย์กับ ชุมชนอื่นๆ
สถานภาพ ขององค์กร ชุมชน	- เป็นที่ยอมรับ ในเรื่องการ บริหารจัดการ กลุ่ม การมีส่วน ร่วม	- ได้รับงบ พระราชทาน “ธง พิทักษ์ป้าเพื่อรักษา ^{ชีวิต”} - ออกรายการทุง แสงตะวัน พ.ศ. 2532 - ได้รับการ สนับสนุนจาก หน่วยงานภาครัฐ และเอกชน	- ได้รับการพัฒนา เป็นสถาบัน การเงินชุมชน โดยการ สนับสนุนจาก ธนาคาร - ได้รับงบ สนับสนุนจาก หน่วยงานภาครัฐ และเอกชน	- ได้รับงบ จากส. - ร่วงวัลหมู่บ้าน เกษตรอินทรีย์ - ร่วงวัลหมู่บ้าน เศรษฐกิจ พอเพียง - เป็นศูนย์ ฝึกอบรมให้กับ เกษตรกร	- เป็นแหล่งศึกษา ^{ดูงาน} ของ เกษตรกรในเรื่อง การบริหาร จัดการกลุ่ม การ เลี้ยงหมูหมุก

การที่บ้านดอนหมูเป็นชุมชนเข้มแข็ง โดยมีองค์กรตัวชี้วัดต่าง ๆ ดังตารางเบรียบเทียบ
ที่ 4 จะทำให้เห็นว่ากิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นนั้นสาเหตุเกิดจากปัญหาของชุมชน ชาวบ้านดอนหมู
สามารถหาทางออกในการแก้ไขปัญหา โดยการรวมกลุ่มกันทำกิจกรรม ซึ่งแต่ละกิจกรรมจะเริ่มต้น
จากการพัฒนาองค์กร จึงได้รับการร่วมมือและการสนับสนุนจากภายนอก และความสามารถในการ
การบริหารจัดการกลุ่มพิจารณาได้จากความสำเร็จของกิจกรรมที่สามารถแก้ไขปัญหาและ
ตอบสนองความต้องการของกลุ่มและชุมชนได้ การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งที่เกิดจากการทำ
กิจกรรมบางกิจกรรม การจัดการเรื่องทุนและองค์ความรู้ที่มีอยู่อย่างจำกัดจนสามารถพัฒนาองค์กรได้ใน

ระดับหนึ่ง แม้จะยังต้องพึ่งก่อไกและระบบจากภายนอกอยู่กีตาม แต่ชาวบ้านคอนหมู่กีสามารถที่จะกำหนดทิศทางและรูปแบบการดำเนินกิจกรรมของตนเองได้บ้าง เช่น การกำหนดกฎระเบียบการอยู่ร่วมกันระหว่างคนกับป่าแทนที่จะมีข้อห้ามเพียงอย่างเดียว การกำหนดราคารับซื้อข้าวจากสมาชิก และกำหนดราคายาข้าวสารให้กับผู้บริโภค การกำหนดทางเลือกของตนเองในการทำการเกษตร การพึ่งตนเองในเรื่องแหล่งทุน ตลอดจนการสร้างแนวคิดและอุดมการณ์ให้กับคนรุ่นหลังเข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนให้เข้มแข็งต่อไป จากการวิเคราะห์โดยใช้กรอบคิดของ กาญจนากี้ เทพ จะเห็นว่าชุมชนบ้านคอนหมู่มีศักยภาพในการพึ่งตนเองและมีความสามารถในการควบคุมตัวเปรต่าง ๆ ที่เข้ามาระบุในชีวิตประจำวัน ได้ เช่น การกำหนดราคายาสินค้าทางการเกษตร ความต้องการที่จะให้สูกหานอยู่ในหมู่บ้าน การมีกรรมสิทธิ์ในที่ดินและการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนร่วมกันของคนในหมู่บ้าน ซึ่งสอดคล้องกับอัตลักษณ์ เกตุเอม ที่ได้กล่าวถึงตัวชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชนและกระบวนการเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง ไว้ว่า คนในชุมชนต้องมีอุดมการณ์และวิสัยทัศน์ร่วมกันเพื่อนำไปสู่เป้าหมายคุณภาพชีวิตที่ดี มีการบริหารจัดการองค์กรให้เกิดกิจกรรมและความร่วมมือ มีความสามารถในการระดมทรัพยากร คน วัสดุอุปกรณ์ และกระบวนการวางแผน ที่มีประสิทธิภาพ รวมทั้งกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีความต่อเนื่อง มีความร่วมมือที่หลักหลาຍ เราจะพบว่า ตัวชี้วัดความเข้มแข็งในสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้มีอยู่ในชุมชนบ้านคอนหมู่

ภาพที่ 14 ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง

4.3 การมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินกิจกรรม

จากการสำรวจเชิงลึกผู้ให้ข้อมูลทั้ง 35 คนรวมทั้งการศึกษารูปแบบชุมชนบ้านดอนหมู่บ้านที่มีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนเข้มแข็งในการพัฒนาบ้านหมู่บ้านดอนหมู่บ้านในกิจกรรมต่าง ๆ มี 5 ระดับ ดังนี้

4.3.1 กิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นมาบ้านนี้มีที่มาของความต้องการที่จะแก้ไขปัญหา เช่นปัญหาความอดยาก ยากจนจากการการทำแล้วไม่ได้ผลผลิตงานต้องไปขอข้าวจากพื้นที่อื่นมาบริโภค ปัญหาความเสื่อมโทรมการลดน้อยลงของทรัพยากรธรรมชาติและการถูกเปลี่ยนทรัพยากรางกัน โดยมีการส่งเสริมปลูกพืชเศรษฐกิจชาวบ้านจึงต้องรับทางป้องกันโดยเริ่ว ปัญหาเงินลงทุนในการประกอบอาชีพรวมไปจนถึงภาวะหนี้สินที่เรื่องรังและเป็นภาระหนัก ปัญหาผลผลิตทางการเกษตรในเรื่องการขาดการและการตลาด ซึ่งแต่ละปัญหาล้วนแต่มีความสำคัญและความจำเป็นที่จะต้องได้รับการแก้ไขโดยที่ทุกคนต่างมีส่วนเกี่ยวข้องด้วยกันทั้งนั้น ดังกิจกรรมต่าง ๆ จะเห็นได้ว่าชาวบ้านเมื่อประสบปัญหานี้มีการพูดคุยกันโดยผู้นำชุมชนจะเป็นแกนหลักและเชื่อมประสานในสำรับความต้องการของคนในชุมชนและได้ร่วมกันจัดลำดับความสำคัญความจำเป็น และเร่งด่วนของปัญหาเพื่อนำไปสู่การแก้ไข นั่นคือการแสดงถึงความต้องการในการแก้ไขปัญหาด้วยตนเองมากกว่าการรอรับความช่วยเหลือจากคนอื่น

4.3.2 เมื่อเกิดปัญหาชาวบ้านร่วมกันค้นหาสาเหตุที่ไม่มีข้าวบริโภคทั้งที่ทำงานเป็นอาชีพ จึงพบว่าการทำงานต้องพึ่งพาธรรมชาติเป็นหลักเมื่อเกิดภัยพิบัติธรรมชาติทำให้ผลผลิตได้รับความเสียหายหรือไม่ได้ผลผลิตเลย การแก้ไขปัญหาคือต้องช่วยเหลือกันในชุมชน หรือทำไม่ป่าไม้และทรัพยากรธรรมชาติที่เคยอุดมสมบูรณ์จึงลดน้อยถอยลง ผู้นำชุมชนที่เฝ้าสังเกตความเปลี่ยนแปลงจึงได้พูดคุยกับชาวบ้านและได้สรุปความเห็นร่วมกันว่าเกิดจากการตัดไม้เพื่อเผาถ่านและแปรรูปไม้เป็นอาชีพจนทำให้ทางราชการต้องให้เอกสารมาสัมปทานป่าไม้เพื่อปลูกพืชเศรษฐกิจ สาเหตุที่ต้องพึ่งนาทุนเงินกู้นอกระบบ ในด้านเงินลงทุนในการประกอบอาชีพและทำการเกษตรที่ทำให้เป็นหนี้สินเรื่องงานต้องเร่งระดมทุนในชุมชนกันเอง ทำไม้เกยตกริ้งมีปัญหานี้ในเรื่องผลผลิตทั้งในด้านดันทุนการผลิต ด้านราคาและคุณภาพผลผลิตงานได้รู้ปัญหาร่วมกันว่าเกิดจากนโยบายการส่งเสริมการทำเกษตรเพื่อการค้ามากกว่าการพึ่งตนเองชวนไม่สามารถบริหารจัดการตนเองได้

4.3.3 ในการศึกษาแนวทางแก้ไขปัญหาของชาวบ้านมีวิัฒนาการและกระบวนการที่ต่อเนื่องจากการเรียนรู้และปฏิบัติการ เช่น วิธีแก้ไขปัญหาเรื่องการขาดแคลนข้าวบริโภคของชาวบ้านผู้นำชุมชนร่วมกับชาวบ้านอาศัยมิติทางวัฒนธรรมในการขอรับบริจาคข้าวเพื่อทำบุญแล้วนำไปช่วยเหลือผู้ที่เดือดร้อน การที่จะหยุดยั้งการทำลายป่าที่ต้องช่วยกันหยุดการทำอาชีพเผาถ่าน หรือทำอาชีพตัดไม้โดยหากข้อตกลงร่วมกันในการใช้ประโยชน์ร่วมกันระหว่างคนกับป่า รวมทั้งการ

หาวิธีต่อสู้เพื่อรักษากรรมสิทธิ์ในที่ดินที่เป็นของชุมชน แนวทางในการระดมเงินทุนในชุมชนเป็นวิธีที่จะสร้างความยั่งยืนในเรื่องแหล่งทุนให้กับชุมชน จึงเป็นวิธีการแก้ไขปัญหาร่วมกันไม่ให้ถูกเอา_rัดเอาเปรียบจากนายทุนเงินกู้นอกรอบนอกร่องรอยต่อไป แนวทางการศึกษาเรื่องการบริหารจัดการผลผลิตของเกษตรกร โดยรวมกลุ่มกันศึกษาผ่านกระบวนการโรงเรียนชawnageekotrionthriy และโรงสีชุมชนที่สามารถบริหารจัดการครอบคลุมทุกรอบวนการ

4.3.4 ชาวบ้านตอนหมู่ที่ประสบปัญหาและชาวบ้านทั่ว ๆ ไปต่างก็มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ทั้งนี้ เพราะถือเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน มีระบบเครือข่ายติดต่อที่แน่นแฟ้น ด้วยความเอื้ออาทรีมีนำใจเมื่อคนในชุมชนประสบความเดือดร้อนมักจะไม่ทิ้งกันอันเป็นคุณสมบัติที่ดีของชาวบ้านตอนหมู่ จึงทำให้กิจกรรมต่าง ๆ มักจะได้รับการมีส่วนร่วมอยู่เสมอทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสำคัญของปัญหาและกิจกรรม จะเห็นว่ากิจกรรมที่คนมีส่วนร่วมมากหรือเกือบทั้งชุมชนคือ ธนาคารข้าว ป้าชุมชน กลุ่มออมทรัพย์ และโรงสีชุมชน เพราะกิจกรรมดังกล่าวสามารถตอบสนองหรือแก้ปัญหาให้กับคนส่วนใหญ่ได้ส่วนกิจกรรมโรงเรียนชawnageekotrionthriy ที่การมีส่วนร่วมอยู่เฉพาะสมาชิกที่ทำงานข้าวอินทรีย์ซึ่งถือว่าขยังไม่แพร่หลายจนครอบคลุมไปทั่วชุมชนแต่มีแนวโน้มที่จะมากขึ้น

4.3.5 กิจกรรมต่าง ๆ ได้ดำเนินมาเรื่อย ๆ พร้อมการสรุปบทเรียนของคนในชุมชนในรูปแบบของการประชุมใหญ่เพื่อรายงานกิจการ การประชุมของคณะกรรมการและสมาชิก หรือการประเมินผลกิจกรรมจากคนในชุมชน หน่วยงานภายนอกที่ให้ความสนใจในการศึกษาความเป็นชุมชนเข้มแข็ง การสื่อสารมวลชนในแขนงต่าง ๆ รวมทั้งการทำการศึกษาวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research PAR) ของสมาชิกในกลุ่มกิจกรรม ทำให้ผลกิจกรรมได้รับการยอมรับจากสามารถนำไปเผยแพร่สู่สาธารณะ ในเรื่องการสร้างชุมชนเข้มแข็งโดยการขับเคลื่อนกิจกรรมต่าง ๆ ล้วนแล้วแต่เป็นคนในชุมชนแทนทั้งสิ้น องค์กรภายนอกเป็นเพียงผู้สนับสนุนและส่งเสริมในส่วนที่ชุมชนขาดไป

จะเห็นว่าการมีส่วนร่วมทั้ง 5 ระดับของบ้านตอนหมู่เป็นกระบวนการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการพัฒนาชุมชน ชาวบ้านต้องเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการปฏิบัติงาน โดยมีนักพัฒนาและวิชาการจากภายนอกเป็นผู้ส่งเสริมและสนับสนุนในด้านต่าง ๆ เช่นข้อมูลข่าวสาร เทคโนโลยี

4.4 ปัจจัยที่ส่งผลต่อกระบวนการสร้างชุมชนเข้มแข็ง

ชุมชนบ้านดอนหมูเป็นชุมชนที่มีความสามารถ โดยมีพื้นฐานของความมีจิตสำนึกร่วมกัน ต้องการมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีความสามัคคี มีความรัก มีน้ำใจ มีความเอื้ออาทร ต่อกัน สามารถที่จะวิเคราะห์ปัญหา เลือกแนวทางแก้ไขปัญหาที่จะนำไปสู่การแก้ไขได้สำเร็จ และ พัฒนาไปสู่การแก้ไขปัญหาอื่น ๆ ของชุมชน ทำให้ชุมชนพึงคนเองได้อย่างมีศักดิ์ศรี ซึ่งนี้ปัจจัยที่มีผลต่อการความเข้มแข็งของชุมชนดังต่อไปนี้

4.4.1 ปัจจัยภายใน

ประกอบด้วย ระบบเครือญาติ วัฒนธรรมประเพณี ผู้นำชุมชน การมีส่วนร่วม ทรัพยากรที่อุดมสมบูรณ์

4.4.1.1 ระบบเครือญาติ

ความสัมพันธ์ทางเครือญาติของชุมชนบ้านดอนหมูมีลักษณะค่อนข้างแน่นแฟ้น ในชุมชนมีตระกูลใหญ่ เช่น ตระกูลแกะมา ตระกูลโครรัตน์ ตระกูลวงศ์พรหมา ตระกูลคุ้นเกย ตระกูลลินแก้ว และตระกูลที่มีบุพารามากคือตระกูลแกะมา สังเกตได้จากมีคุณในตระกูลแกะมา ได้รับเลือกให้เป็นผู้ใหญ่บ้านจำนวน 3 คนและมีสมาชิกตระกูลแกะมาเป็นจำนวนมาก เครือญาติจึงนับเป็นสถาบันทางสังคมที่มีความใกล้ชิดกันระหว่างบุคคลหลายครอบครัวซึ่งเป็นพื้นหลังกัน จึงมีวิถีชีวิตที่คล้ายคลึงกัน มีการช่วยเหลือกันทั้งกำลังกาย กำลังใจ และกำลังทรัพย์ สมาชิกในกลุ่มเครือญาติจะมีปฏิสัมพันธ์กันตลอดเวลา มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน การดูแลทุกข์สุข ความเอื้ออาทรต่อกัน มีความรักใคร่กันมาก ภูมิปัญญา เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน โดยจะเห็นได้จากการมีกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในหมู่บ้าน ตั้งแต่วิถีชีวิตประจำวัน วิถีการผลิต วัฒนธรรมประเพณี การจัดระเบียบสังคม การถ่ายทอด การเรียนรู้สืบท่อ กันมาจนรุ่นลูกหลาน

4.4.1.2 วัฒนธรรมประเพณี

ประเพณีและความเชื่อร่วมกันของคนในชุมชน ฐานรากทางวัฒนธรรมอันเป็นทุนทางสังคมดั้งเดิมของชุมชนเป็นเครื่องมือที่สำคัญช่วยยึดเหนี่ยวคนในชุมชนและความเป็นชุมชนถึงแม้สภาพสังคมปัจจุบันจะเปลี่ยนแปลงไป การที่บ้านดอนหมู ยังคงมีการสืบทอดวัฒนธรรม ประเพณี และความเชื่อ ชีตสิบสองค่องสิบสี่ที่สืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษ โดยผ่านความสัมพันธ์เป็นเครือญาติ เพื่อนบ้าน และกลุ่มกิจกรรม แก้ปัญหาต่าง ๆ วัฒนธรรมประเพณีเหล่านี้ได้ทำให้คนในชุมชนมีกิจกรรมกันอยู่เสมอ ๆ เช่นในทุกปีชาวบ้านดอนหมูที่ขยับถิ่นฐานไปทำงานที่อื่นเมื่อถึงวันสงกรานต์ หลายครอบครัวจะพากันในครอบครัวกลับมาเพื่อแสดงความกตัญญูรักคุณต่อผู้อาสา โสเป็นประเพณีที่มีความหมายและมีคุณค่าของคนในหมู่บ้านที่ถือปฏิบัติสืบท่อ กันมาด้วยความรักใคร่กันมาก ภูมิปัญญา เป็นการขอพรผู้ใหญ่ เพื่อเป็นสิริมงคลแก่ต้นของและครอบครัว ตลอดจน

รุ่นหนึ่งสู่คนรุ่นต่อ ๆ ไป 4) ต้องมีการรวมกลุ่ม/รวมตัวกันในการติดต่อ/ต่อรองกับสถาบันภายนอก ชุมชน 5) ประสานงานด้านวัฒนธรรมระหว่างชุมชนกับชุมชน ชุมชนกับกลุ่มคนอื่น ๆ ในสังคมและ ต่างสังคมเพื่อสร้างเครือข่ายในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน 6) ชุมชนมีความสัมพันธ์และ ใกล้ชิดกับธรรมชาติ ดูแลรักษาไม่ใช่ทำลายล้างธรรมชาติ เพราะธรรมชาติจะช่วยคงความสามารถ ในการพึ่งตนเองของชุมชน

4.4.1.3 ผู้นำชุมชน

การที่บ้านค่อนหมู่มีความสัมพันธ์ทางเครือญาติสูง มีความรู้สึกเป็นคนใน ชุมชนเดียวกันสั่งผลให้มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนทั้งที่เป็น กิจกรรมส่วนบุคคลและกิจกรรมส่วนรวม มีความเอื้ออาทรต่อกันจึงเกิดการรวมกลุ่มขึ้นมาอย่างใน บ้านค่อนหมู่โดยที่มีวัตถุประสงค์ในการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของชาวบ้าน ในการรวมกลุ่ม ต่าง ๆ มีผู้นำชุมชนเป็นกำลังสำคัญในการขับเคลื่อนกิจกรรมเหล่านี้ให้สำเร็จลุล่วงไปได้มีทั้งผู้นำ ตามธรรมชาติและผู้นำที่เป็นทางการ การมีผู้นำที่เอกสารรายงาน ผู้นำที่ซื้อสัตย์ สุจริต เป็นคน เสียสละ มีเมตตากรุณา มีความเป็นประชาธิปไตย รับฟังความคิดเห็นจากสมาชิกคนอื่น ๆ เห็นแก่ ประโยชน์ของส่วนรวม ผู้นำมีความสามารถมีทักษะและเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการนำพาสมาชิก ทำให้กิจกรรมทั้งในการพัฒนาหมู่บ้านและแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของสมาชิกที่เกิดขึ้นจน สามารถประสบผลสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี การมีผู้นำดังกล่าวถือเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างชุมชน ขึ้นแข็ง มีความยั่งยืน สามารถพึ่งพาตนเองได้ ซึ่งลักษณะของผู้นำดังกล่าวอาจเกิดจากผู้อาวุโสที่ ผ่านการปฏิบัติอย่างจริงจังเป็นเวลานานในชุมชน เช่นนายจันทร์แดง โครรัตน์ ที่ดำรงตำแหน่ง ผู้ใหญ่บ้านค่อนหมู่ ตั้งแต่ พ.ศ. 2525 จนถึง พ.ศ. 2544 ซึ่งได้ลาออกจากมารับเลือกตั้งจนได้เป็น สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลตามเป้าหมาย และได้เป็นประธานสภากองค์การบริหารส่วนตำบล ตามเป้าหมายใน พ.ศ. 2544 นายจันทร์แดง โครรัตน์ ที่เป็นผู้นำชาวบ้านให้ความเคารพนับถือเพราะมี ลักษณะนุழyx์สัมพันธ์ที่ดี ขยันขันแข็ง เสียสละ อุทิศเวลาให้กับการทำงานเพื่อส่วนรวม เนื่องจาก เป็นผู้ริเริ่มการก่อตั้งและดำเนินกิจกรรมการแก้ปัญหาให้กับชุมชนมาตลอดเวลาที่ผ่านมา การสร้าง ภาวะผู้นำโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนทำให้เกิดผู้นำในรุ่นต่อ ๆ มา เช่น นายบุญมา แวงมา ซึ่งเป็น ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านสมัยนายจันทร์แดง โครรัตน์ ที่ดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านค่อนหมู่ ใน พ.ศ. 2525 และปัจจุบันดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน มีบทบาทและมีส่วนสำคัญในการสร้างชุมชนขึ้นแข็ง เป็น ผู้นำที่มีประสบการณ์การพัฒนาชุมชน เป็นซื้อสัตย์สุจริต เป็นคนเสียสละเพื่อส่วนรวมสังเกตได้จาก การบริจากทรัพย์สินส่วนตัวให้กับการพัฒนาชุมชน เช่น บริจากที่ดินเพื่อสร้างธนาคารข้าว บริจากที่ นาเพื่อเป็นแปลงนาสาธิต บริจากที่ดินเพื่อขัดตัวโรงเตี๊ยชุมชน บริจากที่ดินเพื่อตั้งศูนย์การเรียนรู้ ชุมชนด้านแบบเศรษฐกิจพอเพียง นอกจากนั้นยังเป็นผู้นำที่สามารถประสานงานกับส่วนงาน

ภายนอกทั้งภาครัฐและเอกชน ได้เป็นอย่างดี และบังมีผู้นำที่ไม่เป็นทางการที่มีส่วนช่วยสร้างให้บ้าน ตอนหมูเป็นชุมชนเข้มแข็งจนสามารถมีความยั่งยืนมาได้ตลอดจนทุกวันนี้คือสถาบันทางศาสนาที่ชาวบ้านตอนหมูมีความเคารพและศรัทธาจึงมีการร่วมมือกันในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกันระหว่างบ้าน วัด และโรงเรียน ที่มีผู้บริหารโรงเรียนให้ความสำคัญและเป็นกำลังหลักในการร่วมมือ กับชุมชนในการทำงานพัฒนาชุมชน

4.4.1.4 การมีส่วนร่วม

การเริ่มต้นของกิจกรรมเกิดจากผู้นำและสมาชิกที่ร่วมกันปรึกษาหารือตั้งแต่ เริ่มต้นดำเนินงาน มีส่วนร่วมในการวางแผน โดยการแสดงความคิดเห็น การร่วมกันปฏิบัติและร่วม รับผลประโยชน์ ตลอดจนเมื่อมีปัญหาชาวบ้านก็จะมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาด้วย ดังนั้นเมื่อคน ในชุมชนร่วมมือกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ลักษณะของการมีส่วนร่วมแสดงถึงการบริหารจัดการที่ สามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ได้ จึงเป็นเวทีการเรียนรู้ที่หลากหลาย มีการเรียนรู้จากการทำงาน ร่วมกัน มีการปรึกษาหารือพูดคุย และเปลี่ยนความคิดเห็นกัน การรวมตัว การเป็นกลุ่มองค์กรต่างๆ ในชุมชนนี้ ทำให้ชาวบ้านได้เรียนรู้ร่วมกันในการวิเคราะห์ปัญหา ค้นหาสาเหตุ หาแนวทางแก้ไข ตลอดจนร่วมกันตัดสินใจในการแก้ไขปัญหา ซึ่งพัฒนาการของuhnการแก้ไขปัญหาของชุมชน ได้เป็นบทเรียนที่ช่วยเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งให้กับบ้านตอนหมูอย่างต่อเนื่อง กลุ่มกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดเป็นระยะเวลานานและกิจกรรมยังสามารถขับเคลื่อนต่อไปได้เป็นภาพของความต่อเนื่องในวิถี ชีวิตของคนในชุมชนและแสดงถึงการขยายกิจกรรมหรือเครือข่ายสมาชิก รวมทั้งความสามารถให้ เข้าร่วมอย่างหลากหลายมากขึ้น ทั้งกิจกรรม กลุ่มคน และองค์กร นอกจากนี้ ยังแสดงถึงการ สร้างสรรค์กิจกรรมใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนสามารถเชื่อมโยงกิจกรรมเป็นกระบวนการที่นำไปสู่ การสร้างชุมชนเข้มแข็ง ซึ่งถือเป็นกระบวนการเรียนรู้และถ่ายทอดประสบการณ์แก่อนุชนหรือคน รุ่นถัดไปในการรับช่วงต่อการงานของชุมชน

4.4.1.5 ทรัพยากรที่อุดมสมบูรณ์

ชุมชนสามารถบริหารจัดการทรัพยากร ดิน น้ำ ป่า จนทำให้เกิดความอุดม สมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ และการบริหารจัดการที่ดี จึงเอื้อประโยชน์ให้แก่คนในชุมชนได้ อย่างทั่วถึง เป็นพลังผลักดันให้คนในชุมชนรู้สึกตระหนักระหว่างแหน่ง มีความรู้สึกถึงความเป็น เจ้าของทรัพยากรเหล่านี้ นอกจากจะใช้ประโยชน์ได้แล้วยังต้องดูแลรักษาเพื่อให้สืบท่อไปยัง ลูกหลานพร้อมกับการสร้างจิตสำนึกของเด็กรุ่นใหม่ในการอนุรักษ์และรักษาป่าไว้ให้รุ่นต่อ ๆ ไป โดยผ่านกิจกรรม”โครงการป่าประสาเด็ก”ทำให้เกิดความรับผิดชอบในการดูแลรักษาไว้ ทรัพยากร ที่สำคัญอย่างประการหนึ่งของบ้านตอนหมูคือ คนหรือมนุษย์ ที่เกิดขึ้นจากเบ้าหลอมของระบบเครือ ญาติ วัฒนธรรมประเพณีที่ดีงาม เวทีการเรียนรู้ของการแก้ไขปัญหาเพื่อการพึ่งตนเองด้วย

กระบวนการอย่างมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ตลอดจนภูมิปัญญาดั้งเดิมที่มีอยู่สามารถนำไปเพิ่มเติมเสริมสร้างเป็นพลังให้ชุมชนเข้มแข็งและยั่งยืนต่อไป

4.4.2 ปัจจัยภายนอก

ปัจจัยภายนอกที่สร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนบ้านดอนหมู ประกอบด้วย นโยบายรัฐและหน่วยงานที่สนับสนุน

4.4.2.1 นโยบายรัฐ

ปัญหาด้านเศรษฐกิจและสังคมต่าง ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อประชาชนทุกชนชั้น และภาคส่วนของสังคม ประเด็นโดยเฉพาะเรื่อง ชุมชนเข้มแข็ง จึงได้รับการให้ความสำคัญมากล่าวถึง ในฐานะที่เป็น ทางเลือก ที่สำคัญของการพัฒนา ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 ที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาศักยภาพของคนและชุมชนให้เข้มแข็ง คือการพัฒนาคน การพัฒนาชุมชน การพัฒนาคุณภาพคนและสังคมไทยสู่สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและสังคมให้เป็นรากฐานที่มั่นคงของประเทศ ดังนั้นการส่งเสริมจากภาครัฐมีส่วนช่วยให้บ้านดอนหมูเกิดความเข้มแข็งและมีความจำเป็นต่อการพัฒนาชุมชนเป็นอย่างมากซึ่งบทบาทของภาครัฐในการให้ข้อมูลสภาพปัญหาและผลกระทบแก่ชาวบ้าน ข้อมูลด้านเทคโนโลยี การให้ความรู้โดยการศึกษาอบรม การสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้ชาวบ้านนำไปสู่การปรับแนวคิดของเกษตรกรในการลด ละ เลิก การใช้สารเคมี ส่งเสริมปัจจัยการผลิตในด้านต่าง ๆ ส่งเสริมให้เกิดการรวมกลุ่มของชาวบ้านในการแก้ไขปัญหาของตนเองให้สอดคล้องกับความต้องการและปัจจัยพื้นฐานชุมชน ส่งเสริมให้ชาวบ้านวิเคราะห์ปัญหาของตนเองและเชื่อมโยงปัญหาเข้าด้วยกัน ส่งเสริมการตลาดเพื่อให้ชาวบ้านมีความสามารถที่จะผลิตเพื่อตอบสนองความต้องการของตลาดได้ ในส่วนขององค์กรพัฒนาเอกชน มีบทบาทในการส่งเสริมการทำงานของภาครัฐ โดยเป็นตัวกลางในการทำงานระหว่างรัฐกับชาวบ้าน เน้นการทำงานที่แตกต่างจากภาครัฐ โดยการสร้างเวทีในการปฏิบัติงานร่วมกันในเรื่องการสร้างความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน การจัดกระบวนการเรียนรู้ การกระตุนหนุนเสริมให้ชาวบ้านใช้ระบบคิดและภูมิปัญญาดั้งเดิมมาปรับใช้ในการจัดการรวมถึงการสร้างเครือข่ายชาวบ้าน สำหรับนโยบายที่เข้ามามีส่วนร่วมสำคัญได้แก่ นโยบายพักรชำระหนี้ นโยบายกองทุนหมู่บ้าน นโยบายเกษตรอินทรีย์ นโยบายกองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม (SIF) โครงการมิยาซawa และอีกมาก บ้านดอนหมูไม่ได้ปฏิเสธความช่วยเหลือจากภาครัฐ หากแต่ต้องการการช่วยเหลือจากภาครัฐอีกมากในด้านสุขอนามัย งบประมาณ การประกอบอาชีพและพัฒนาอาชีพ ทักษะด้านการบริหารจัดการกลุ่ม การสนับสนุนด้านการตลาด และเทคโนโลยี ซึ่งเป็นการสร้างชุมชนให้เข้มแข็งอีกทาง และเป็นข้อเท็จจริงประการหนึ่งว่าหน่วยงานภาครัฐมักจะให้การส่งเสริมสนับสนุนโครงการและกิจกรรมต่างๆ กับหมู่บ้านที่เข้มแข็งก่อนเสมอ เพราะมีความมั่นใจ

ในประสิทธิผลของกิจกรรมที่เกิดขึ้นจากการบริหารจัดการของกลุ่ม

4.4.2.2 หน่วยงานที่สนับสนุน

ปัญหาที่ชาวบ้านดอนหมู่ประสบอยู่คือความยากจน การเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติจากการแย่งชิงการใช้ประโยชน์ของชาวบ้านและการสัมปทานป่าไม้ ปัญหาหนึ่งสิน ปัญหาผลผลิตของชาวนา จุดเริ่มต้นที่เป็นการกระตุ้นให้ชุมชนเกิดการตื่นตัวในการที่จะแก้ไขปัญหาชุมชนของตนเอง ได้แก่หน่วยงานภายนอกที่เข้ามาชุดประกายให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเชิงของการให้ชาวบ้านดอนหมู่พึงตนเองซึ่งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีห้องค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) เช่น คณะกรรมการศาสนาเพื่อการพัฒนา (ศ.พ.พ.) โครงการป่าชุมชน สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (ส.ส.ส.) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยเพื่อท่องเที่ยว (สว.) และองค์กรของรัฐ เช่น สำนักงานเกษตร สำนักงานป่าไม้เขตจังหวัดอุบลราชธานี สำนักงานพัฒนาชุมชน ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) สถาบันพัฒนาฝีมือแรงงาน องค์กรบริหารส่วนตำบล (อบต.) หลายองค์กรที่เข้ามามีรูปแบบวิธีการและนโยบายการสนับสนุนที่แตกต่างกันออกไป บางครั้งเกิดความสับสนและขัดแย้งซึ่งกันและกัน แต่ชุมชนจะใช้วิธีบูรณาการในทุกภาคส่วนในการทำงานโดยยึดถือผลประโยชน์ของชุมชนเป็นตัวตั้ง ทำให้กิจกรรมต่างๆ ที่หลายหน่วยงานสนับสนุนยังคงดำเนินการอยู่ในปัจจุบัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความเอาใจใส่ของเจ้าหน้าที่ของนโยบายและบุคลากรของแต่ละหน่วยงานนั้น ๆ ด้วย

4.5 ปัญหาและอุปสรรคของการดำเนินกิจกรรม

จากการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่มจากผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญทั้ง 35 คน สามารถแบ่งปัญหาได้เป็น 2 ด้าน ดังนี้

4.5.1 ด้านบุคคล

4.5.1.1 ในการดำรงชีพของเกษตรกรที่มีอาชีวะทางเศรษฐกิจในบุคคลปัจจุบัน ทำให้ผู้คนต้องดื่นرنເອาตัวรอด นึกถึงผลประโยชน์ส่วนตัวมากขึ้น จึงทำให้ความเสียสละของคนในชุมชนลดน้อยลง ทำให้การทำงานเพื่อส่วนรวมน้อยลงไปบ้าง

4.5.1.2 บทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของบุคลากรมีน้อยลงเนื่องจากมีภารกิจส่วนตัวที่สำคัญในการดำรงชีวิตประกอบกับสภาพเศรษฐกิจที่ทำให้ความรับผิดชอบในเรื่องเงินที่คุ้มค่าไม่อาจส่งคืนได้ช้าไปบ้าง

4.5.1.3 การเคลื่อนไหวของวัฒนธรรมทางศาสนาและกระแสการบริโภคนิยมที่เข้าถึงชุมชนในบุคคลากรกว้างขึ้นได้ ทำให้คนในชุมชนได้รับข้อมูลข่าวสาร การโฆษณาชวนเชื่อในด้านการแสวงหาความสุขสบายและเครื่องอำนวยความสะดวกโดยมีปัจจัยเรื่องเงินทองเข้ามา

เกี่ยวข้อง ทำให้เงินเป็นปัจจัยสำคัญ วัฒนธรรมการซวยเหลือเกื้อกูลจะมีมูลค่ากลายเป็นเงินเข้ามาแทน วัฒนธรรมดึงเดิมถูกลืมไปเรื่อยๆ แนวทางในการพัฒนาเพื่อการพัฒนาอย่างต้องพึ่งพาภายนอกมากขึ้น

4.5.1.4 การสืบทอดและเรียนรู้แนวทางการพัฒนาชุมชนให้กับคนรุ่นใหม่ๆ ยังมีจำกัด เพราะระบบการศึกษาได้สอนให้เด็กและเยาวชน รวมทั้งทัศนคติของผู้ปกครองที่ส่งให้เรียนหนังสือเพื่อเติบโตจะได้เป็นเจ้านายคนให้ได้รับหน้าที่การทำงานที่ดีๆ จึงขาดการสำนึกรักการห่วนคืนสู่การพัฒนาชุมชนของตนเอง และเมื่อหมุดยุคคนรุ่นปัจจุบันไปแล้วอนาคตของชุมชนบ้านดอนหมูจะเป็นเช่นไร

4.5.1.5 การพัฒนาชุมชนที่ขับเคลื่อนไปข้างหน้าทำให้เกิดกิจกรรมที่เชื่อมโยงและก้าวไปอย่างไม่อุญั่น มีกิจกรรมเพิ่มขึ้นจากผลของการพัฒนาและการพัฒนาขับเคลื่อนของกลุ่มคนที่มีบทบาทสำคัญในชุมชน แต่ในขณะเดียวกันการพัฒนาคนบังมีข้อจำกัด จำนวนบุคลากรยังมีเท่าเดิม ยังไม่มีการถ่ายทอดโฉนดภารกิจให้กับคนอื่นที่ยังไม่มีมีบทบาทให้มารับช่วงต่อหรือช่วยผ่อนถ่ายภารกิจ จึงทำให้ความเข้มข้นของกิจกรรมหรือประสิทธิภาพของกิจกรรมลดน้อยลงไปด้วย

4.5.1.6 ระบบการเมืองในปัจจุบัน ตั้งแต่ระดับท้องถิ่นจนถึงระดับประเทศที่คุณในชุมชนมีทัศนคติและความเชื่อแตกต่างกัน รวมถึงเงินและผลประโยชน์ที่ยังเป็นปัจจัยสำคัญทางการเมืองจะทำให้ชุมชนเกิดความขัดแย้ง แบ่งเป็นกลุ่มต่างๆ นำไปสู่การมีส่วนร่วมน้อยลง ถ้าหากกลุ่มของคนไม่ได้การตอบสนองในผลประโยชน์ตามที่ตนต้องการ

4.5.2 ด้านกระบวนการทำงาน

4.5.2.1 การทำงาน เกิดจากประสบการณ์ในการเรียนรู้และถ่ายทอดสู่กันและกันของคนในชุมชนผ่านความสัมพันธ์ในฐานะความเป็นญาติพี่น้อง ตามระบบเครือญาติ ที่มีความเคารพและเชื่อฟังผู้อาวุโส ทำให้เกิดคิดกับวิธีปฏิบัติ แบบดั้งเดิม ไม่ได้พัฒนาหรือสร้างหาองค์ความรู้ใหม่ในขณะที่มีภาวะของความเปลี่ยนแปลงทุกสถานการณ์ทุกด้านอยู่ตลอดเวลา ทำให้ไม่เหมาะสมและทันต่อสถานการณ์ของความเปลี่ยนแปลง

4.5.2.2 รูปแบบการทำงานขององค์กรชาวบ้านที่ใช้ภูมิปัญญาที่มีอยู่บางครั้งมีข้อจำกัดในเรื่องความรู้ความสามารถ เช่น กลไกการตลาด ระบบบัญชี ระบบข้อมูลข่าวสาร และระบบเทคโนโลยี ทำให้กระบวนการทำงานไม่เป็นไปตามเป้าหมาย หากประสิทธิภาพเท่าที่ควร

4.5.2.3 การบริหารจัดการกลุ่มกิจกรรมที่ล้วนใหญ่อยู่ในวงจำกัดของบุคลากรบางกลุ่ม เช่น กรรมการบางคนจะทำหน้าที่ในหลายกิจกรรม ทั้งนี้อาจเกิดจากสมาชิกมีความเห็นว่าบุคคลนั้นมีคุณสมบัติและ ภาวะของการเป็นผู้นำสามารถที่จะนำพาภารกิจนั้นไปได้ แต่ในภาพรวม

แล้วจะทำให้เห็นว่าเป็นการผูกขาดอำนาจในการบริหารจัดการ โดยคนกลุ่มนี้ก็กลุ่มใด ขาดการมีส่วนร่วมของคนชุมชนที่ความจากหลายกลุ่มหลายคุณ

4.5.2.4 สมาชิกจะมอบหมายให้คณะกรรมการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ไม่ให้ความสำคัญกับการประชุมโดยการซักถามหรือมีส่วนร่วมในรายละเอียด ด้วยความไว้วางใจในความสามารถของคณะผู้นำ จนบางครั้งขาดการมีส่วนร่วมในบางกระบวนการ และอาจเกิดความผิดพลาดจากการทำงานของคนกลุ่มน้อยได้

4.6 ข้อเสนอแนะ

จากการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่มจากผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญทั้ง 35 คน ได้ให้ข้อเสนอแนะแนวทางแก้ปัญหาไว้ 2 ด้าน ดังนี้

4.6.1 ด้านบุคคล

4.6.1.1 ควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาบุคลากรโดยเฉพาะคนรุ่นใหม่หรือสมาชิกใหม่ที่จะสามารถถ่ายโอนภารกิจแทนคนรุ่นก่อนได้ โดยพัฒนาให้มีคุณภาพและทันสถานการณ์ของยุคข้อมูลข่าวสารและเทคโนโลยี

4.6.1.2 ควรมีการปลูกฝังในเรื่องการปรับแนวคิดและหัศนศิลป์การทำงานเพื่อตั้งต้นเองในแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการลดค่าใช้จ่ายในด้านต่าง ๆ โดยลดสิ่งฟุ่มเฟือยและความไม่จำเป็นจากภายนอกให้มาก ทั้งนี้เพื่อที่จะสามารถพัฒนาต่อไปได้ไม่เดือดร้อนในเรื่องเศรษฐกิจจนต้องส่งผลกระทบต่อการความรับผิดชอบของตนในเรื่องเงินถูกล้มในกองทุนต่าง ๆ และมีกำลังในการทำงานสาธารณะมากขึ้น มีการเสียสละมากขึ้น

4.6.1.3 ต้องส่งเสริมและสร้างแนวคิดเรื่องการช่วยเหลือเกื้อกูลมากกว่าการเอาไว้ เอาเปรียบกันหรือการแสวงหาผลประโยชน์ส่วนร่วมมากกว่าผลประโยชน์ส่วนตัว โดยกระบวนการทางสังคมที่มีทุนเดิมที่ดีอยู่แล้วเพื่อให้เรียนรู้เท่าทันต่อกระแสทุนนิยมและการบริโภcnิยม เช่น การส่งเสริมแลกเปลี่ยนแรงงาน(ลงแขก) ปัจจัยผลผลิตทางการเกษตร การรวมกลุ่มเพื่อปรึกษาหารือในปัญหาระดับประเทศและการประกอบอาชีพ หรือการบริจาคสิ่งของโดยไม่ได้หวังสิ่งตอบแทน

4.6.2 ด้านกระบวนการทำงาน

4.6.2.1 ต้องสร้างเสริมกระบวนการของการทำงานอย่างมีส่วนร่วมให้มากขึ้น การพัฒนาแนวคิดสาธารณะของคนในชุมชนโดยใช้แนวคิดสาธารณะที่มีอยู่ในชุมชน การมีระบบเครือญาติที่ค่อนข้างสูงและแน่นแฟ้น มีลักษณะของความสนใจส่วนบุคคลกึ่ง มีความผูกพันรักใคร่กัน มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีการทำงานร่วมกันโดยการเอามืออาแรง(ลงแขก) ความรู้สึก

ของการเป็นคนในชุมชนเดียวกันต้องช่วยเหลือกัน ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ของคนในชุมชนเดียวกัน จึงต้องฟื้นฟูลักษณะดังกล่าวให้กลับมาเหมือนเดิม

4.6.2.2 ต้องมีการกระจายอำนาจและความรับผิดชอบให้กับบุคคลอื่น ๆ นอกเหนือจากคนที่เคยทำหรือกิจกรรมเดิมอยู่แล้ว เพื่อให้เกิดความหลากหลายในเรื่องความรู้ ความสามารถของสมาชิกที่มีแต่ยังไม่มีโอกาสในการทำกิจกรรมกันต่าง ๆ

4.6.2.3 ควรมีการประสานผลประโยชน์ของกิจกรรมต่าง ๆ ให้เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง เพื่อสร้างแรงจูงใจให้เกิดความร่วมมือของคนในชุมชนทุกภาค ส่วน นำไปสู่การพัฒนาที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ทุกกิจกรรมที่มีและที่จะเกิดขึ้นต่อ ๆ ไป นำไปสู่การสร้างชุมชนเข้มแข็งของบ้านดอนหนู

4.6.2.4 ควรจัดเวทีการเรียนรู้เพื่อพัฒนาระบบการทำงานของชุมชน ให้มีการเรียนรู้ ร่วมกัน ปรึกษาหารือกัน และเปลี่ยนความคิดเห็นกัน ให้ความสำคัญกับการประชุมมากขึ้น จึงจะนำไปสู่กระบวนการ การมีส่วนร่วมทุกขั้นตอน

บทที่ 5

สรุปผล อภิปราย และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องชุมชนเข้มแข็ง : กรณีศึกษาบ้านดอนหมู ตำบล alma เป็น อำเภอตระการพืชผล จังหวัดอุบลราชธานี ในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษากิจกรรมการพัฒนาที่เกิดขึ้นในชุมชนบ้านดอนหมู 2) เพื่อศึกษาการเข้ามามีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการดำเนินกิจกรรม 3) เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะเพื่อเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนเข้มแข็ง โดยใช้การวิจัยวิธีเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลในระหว่างเดือนเมษายนถึงเดือนธันวาคม พ.ศ. 2550 โดยการสัมภาษณ์แบบมีส่วนร่วม การสนทนากลุ่ม เก็บข้อมูลจากแหล่งข้อมูลในพื้นที่ซึ่งได้แก่ ผู้นำชุมชนและผู้อาสาไสในหมู่บ้าน คณะกรรมการกลุ่มกิจกรรม สมาชิกกลุ่มกิจกรรม สมาชิกทั่วไปในหมู่บ้านที่ไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมและเจ้าหน้าที่ของรัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้ตรวจสอบข้อมูล-วิเคราะห์ข้อมูลเป็นระยะและเก็บข้อมูลเพิ่มเติมเพื่อให้เพียงพอแก่การวิเคราะห์โดยใช้แนวคิดทฤษฎี และวรรณกรรมที่ได้ศึกษาและรวบรวมไว้ ผลการวิจัยสรุปได้ว่า

5.1 สรุปผลการวิจัย

5.1.1 สภาพทั่วไป

บ้านดอนหมูเป็นหมู่บ้านหนึ่งของตำบล alma เป็น อำเภอตระการพืชผล จังหวัดอุบลราชธานี ก่อตั้งมาตั้งแต่ พ.ศ.2334 ที่มีการยึดถือขนบธรรมเนียม วัฒนธรรมประเพณีอันดีงามมาตลอดที่แสดงออกถึงความเอื้ออาทรต่อกัน ภายใต้ระบบเครือญาติที่แน่นแฟ้น มีความรู้สึกเป็นคนในชุมชนเดียวกัน มีความเคราะห์อาสาไส การช่วยเหลือกัน การทำงานรวมกลุ่ม และยังคงมีวิถีชีวิตแบบชนบทอย่างเรียนร่าย ชาวบ้านส่วนใหญ่มีอาชีพทำนา ที่ต้องอาศัยธรรมชาติและมีทรัพยากรที่อุดมสมบูรณ์ มีการจัดการเกี่ยวกับการใช้ธรรมชาติอย่างได้ผล อาศัยผลผลิตจากป่า ดิน น้ำในการดำรงชีวิต มีบุคคลที่มีความสามารถเป็นผู้นำ มีการเรียนรู้จากการทำงานร่วมกันของคนในชุมชน เรียนรู้จากธรรมชาติเก็บประสบการณ์เรียนรู้สะสมเป็นภูมิปัญญาและถ่ายทอดไปสู่คนรุ่นต่อๆ ไป ทำให้บ้านดอนหมูมีกระบวนการพัฒนาชุมชนนำไปสู่ความยั่งยืน

5.1.2 กิจกรรมการพัฒนา

ชาวบ้านดอนหมูมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ย่างเรียนง่าย ประกอบอาชีพการเกษตรที่พึ่งพาอาศัยธรรมชาติเป็นหลัก ประสบกับปัญหาในเรื่องภัยพิบัติจากทางธรรมชาติ เช่น ฝนแล้ง น้ำท่วม ปัญหาเรื่องผลผลิตทางการเกษตร ได้น้อย ราคากลางลดลงต่ำ ปัญหาเรื่องทรัพยากรถูกทำลาย จุดเริ่มต้นและการกระตุ้นให้ชุมชนเกิดการตื่นตัวในการที่จะแก้ไขปัญหาชุมชนของตนเอง ได้เริ่มเมื่อมีคนนอกได้เข้ามาศึกษาเรียนรู้วิถีชีวิตของชาวบ้านดอนหมู จากการเข้าไปศึกษาพบว่า นอกจากปัญหาเรื่องการทำมาหากินแล้ว ชุมชนบางส่วนมีปัญหาในเรื่องเกี่ยวกับสุขอนามัย สภาพหมู่บ้านดอนหมูยังไม่มีการวางแผนพัฒนาอย่างเป็นระบบ จึงเกิดการเรียนรู้ในการแก้ไขปัญหาด้วยความร่วมมือของชาวบ้านในชุมชนและพระสงฆ์ โดยคนนอกเป็นผู้ชุดประกายให้ และพร้อมที่จะแก้ไขปัญหาชุมชนของตนเองในปัญหาอื่น ๆ ในเวลาต่อมา เช่นการแก้ปัญหาความอดอยาก ยากจน จากการทำเกษตรกรรมที่ต้องพึ่งธรรมชาติซึ่งมักจะประสบปัญหาภัยพิบัติทางธรรมชาติอยู่ตลอดเวลา จึงไม่ได้ผลผลิตทำให้ขาดแคลนข้าวบริโภค ชาวชุมชนจึงร่วมกันจัดตั้ง ธนาคารข้าว พ.ศ. 2527 โดยดึงเงินตัวตนธรรมชาติในการระดมทุนข้าวเปลือกด้วยประเพณีบุญกุ้มข้าวใหญ่ (ประทายข้าวเปลือก) และอาศัยวันเฉลิมพระชนมพรรษาราษฎรสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเป็นการเริ่มต้นในการจัดตั้งกลุ่มเพื่อเป็นการรวบรวมข้าวเปลือกให้สามารถได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากสำนักงานพัฒนาชุมชน ช่วยเหลือในเรื่องการสร้างยึงคงและซื้อเครื่องมือต่างๆ และในขณะเดียวกันนั้นชุมชนบ้านดอนหมูเริ่มมีปัญหาในเรื่องคนเข้าไปแสวงหาผลประโยชน์จากป่าทึ่งเพื่อประทั้งชีวิตและทางเศรษฐกิจ ทำให้ป่าเริ่มมีสภาพเสื่อมโทรมลง ทรัพยากรธรรมชาติเริ่มลดลงอย่าง สัตว์ป่าสูญหายไปเป็นจำนวนมาก และเกิดการต่อสู้เพื่อแบ่งชิงทรัพยากรป่าไม้จากโครงการปลูกไม้โตเริ่ว (ยุคลาลีปัตส) ผู้นำชุมชนได้ตระหนักรถึงปัญหาดังกล่าวมากกว่าไม่มีการป้องกันแก้ไขแล้วคงไม่เหลือทรัพยากรต่าง ๆ และผืนดินผืนสุดท้ายไว้ให้ลูกหลานได้เห็นและใช้ประโยชน์ต่อไป ชาวบ้านจึงร่วมกันจัดตั้งกลุ่มป่าชุมชน ใน พ.ศ. 2528 การร่วมมือกันทุกภาคส่วนในชุมชนโดยการปรึกษาหารือกันเพื่อหาแนวทางในการคุ้มครองป่า ปลูกต้นไม้เสริมบริเวณป่าเสื่อมโทรม พร้อมกับหาวิธีการที่จะใช้ประโยชน์ร่วมกันระหว่างคนกับป่า โดยความร่วมมือของคนในชุมชนกับโครงการป่าชุมชนซึ่งองค์กรพัฒนาเอกชน สำนักงานป่าไม้ ทำให้การคุ้มครองป่ากลับคืนมาอีกรั้งจนรายการ "ทุ่งแสงตะวัน" ได้นำเสนอเผยแพร่องรายการทำงาน โทรทัศน์ช่อง 9 อ.ส.ม.ท. ใน พ.ศ. 2532 และได้รับรางวัล "ธงพระราชทานพิทักษ์ป่าเพื่อรักษชาชีวิต" จากสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ใน พ.ศ. 2538 ซึ่งเป็นหัวญและกำลังใจให้กับชาวบ้านในการอนุรักษ์และคุ้มครองป่าต่อไป ในการนี้ได้มีชาวบ้านที่ศรัทธาและเลือกเข้าร่วมประโยชน์ที่จะเกิดแก้ลูกหลาน ได้ร่วมกันบริจาคพื้นที่ของตนเองป่าให้เป็น

พื้นที่ป่าอีก เพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมากและทางราชการจึงได้ออกกรรมสิทธิ์เป็นโอนดที่ดินไว้ให้กับป่าชุมชนบ้านดอนหมู

ใน พ.ศ. 2534 คณะกรรมการศาสนาเพื่อการพัฒนา (ศ.พ.พ.) ซึ่งเป็นองค์การพัฒนาเอกชน (NGO) ได้ส่งเสริมเงินทุนให้ชาวบ้านทำการเลี้ยงสุกรเมื่อขายผลผลิตให้นำเงินทุนมาสังคีนกกลุ่มเพื่อให้สมาชิกคนอื่นได้นำไปลงทุนและชาวบ้านได้พัฒนาไปสู่ กกลุ่มออมทรัพย์ใน พ.ศ. 2536 จากเงินทุนหมุนเวียนจำนวนนี้ พร้อมกับการระดมทุนเพิ่ม โดยการถือหุ้นจากสมาชิกและเปิดโอกาสให้สมาชิกได้ร่วมเงินไปเป็นค่าใช้จ่ายในการรักษาความมั่นคงทางการเงินของชุมชน เพราะว่า เป็นการระดมเงินทุนเพื่อการพัฒนาของชุมชนกันเองจนพัฒนาไปสู่สถาบันการเงินชุมชนเพื่อ รวมรวมกลุ่มการเงินต่าง ๆ ในชุมชนไว้ด้วยกันทั้งหมด

ชาวบ้านดอนหมูส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรลูกค้า รถ. มีหนี้สินที่รู้สึกเจ็บปวดมาเพื่อซื้อ ปัจจัยในการทำการเกษตร ค่าใช้จ่ายในการรักษาความมั่นคงทางการเงินของชุมชนเพื่อซื้อ รายจ่ายใช้จ่ายประจำเดือน เช่น ค่ารักษาพยาบาล ค่าการศึกษา ค่าอาหาร บาง รายอาจใช้ซื้อเครื่องสำอาง ความสะอาด เช่น เครื่องใช้ไฟฟ้า รถจักรยานยนต์ เมื่อประสบปัญหาภัย พิบัติธรรมชาติ จึงทำให้เป็นหนี้สินเรื่อรังไม่สามารถหาจ้างมาชำระหนี้สินได้ จึงเข้าร่วมโครงการ พัฒนาชุมชน ของรัฐบาลซึ่งต้องผ่านกระบวนการพัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิตของเกษตรกร ใน หลักสูตร “สังคมชีวิต” ที่จะทำให้เกษตรกรได้ ลด ละ เลิก อบายมุข ลดค่าใช้จ่ายในด้านการใช้ ชีวิตประจำวัน ปรับกระบวนการคิดการทำเกษตรด้วยการลดต้นทุนการผลิต เช่น การทำปุ๋ยหมัก ชุมชนหรือ น้ำหมักชุมชนหรือ น้ำยาไอล์เมล การปลูกผักปลอดสารพิษ ชาวบ้านดอนหมูได้รวมกลุ่มกัน ทำการระบบการพึ่งตนเองที่ได้จากการอบรมและสามารถขยายแนวคิดไปสู่กระบวนการเรียนรู้เพื่อ การพึ่งตนเองใน โรงเรียนชุมชนเกษตรอินทรีย์ ใน พ.ศ. 2546 ซึ่งธนาคารเพื่อการเกษตรและ สหกรณ์การเกษตร (ธกส.) เป็นผู้สนับสนุนให้เกิดการสร้างโอกาสการเรียนรู้ให้กับเกษตรกรด้วย การปฏิบัติจริงในแปลงนา (Farmer Field School) เป็นการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการในแปลงนา (On Field Research) มีการแลกเปลี่ยนความรู้ การตัดสินใจแก้ปัญหาต่าง ๆ ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง มีกิจกรรมสัมพันธ์ในกลุ่มเกษตรกร และมีการกระตุ้นให้เกษตรกรได้เคราะห์ระบบนิเวศการเกษตร ในแปลงนาของตนเอง เพื่อที่จะกำหนดแนวทางที่เหมาะสมในการใช้ทรัพยากรและเลือกใช้ เทคโนโลยีต่าง ๆ ในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในกระบวนการทำการผลิต และปัญหาการขายผลผลิตที่ เกษตรกรไม่ได้เป็นผู้กำหนดราคา ต้องพึ่งพือค่าคนกลาง และการผลิตข้าวอินทรีย์ที่เกษตรกรมีความ อดทนในการดูแลการผลิต แต่เวลาขายต้องพึ่งพือค่าคนกลางและยังต้องขายในราคาน้ำสินค้าเกษตร เค้ม จึงทำให้ชาวบ้านดอนหมูต้องหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาเรื่องผลผลิตกันโดยการรวมกลุ่ม จัดตั้ง โรงเรียนชุมชนโรงเรียนชุมชนเกษตรอินทรีย์ ใน พ.ศ. 2548 เพื่อรวบรวมผลผลิตของสมาชิกไว้ เพื่อต่อรองกับพ่อค้าคนกลางสามารถกำหนดราคาซื้อขายเอง รวมถึงการเปลี่ยนแนวคิดจากชาวนาทำ

นามาขายข้าวเปลือกเปลี่ยนเป็นชานาทำนาขายข้าวสาร โดยวิธีการแปรรูปผลผลิต และเป็นการสร้างมูลเพิ่มของสินค้า (ข้าวอินทรีย์) อิกด้วย กระบวนการผลิตที่ต่อเนื่องจากการแปรรูปคือการเลี้ยงหมู หมูที่ใช้วัสดุที่เหลือจากการผลิต เช่น แกลง ปลายข้าว รำ จะถูกนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างมีคุณค่า ตามหาศาลด้วยประโยชน์ทั้งทางด้านเศรษฐกิจและเป็นการผลิตปุ๋ยหมักชีวภาพจากการเลี้ยงหมู หมู

กิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนบ้านดอนหมู ได้ขับเคลื่อนเป็นพลวัตสร้างความเข้มแข็งโดยดูจากตัวชี้วัด

(1) การเข้ามามีส่วนร่วมของคนในชุมชน โดยความต้องการที่จะแก้ไขปัญหาของตนเอง ชุมชน โดยมีผู้นำทั้งทางการและไม่เป็นทางการ เป็นตัวเชื่อมโยงเข้ากับชุมชนธรรมชาติที่ปฏิบัติสืบท่องกันมา การดำเนินกิจกรรมของบุคคลากรที่มีความเสียสละ เป็นแบบอย่างให้เกิดการเรียนรู้ สามารถถ่ายทอดไปสู่คนรุ่นใหม่ ๆ ต่อไป

(2) กิจกรรมที่ดำเนินไปอย่างมีคุณภาพจนบรรลุเป้าหมาย สามารถแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้อย่างต่อเนื่อง ผลของบางกิจกรรมมีพัฒนาการไปสู่กิจกรรมการแก้ปัญหาด้านอื่น ๆ ในชุมชน รวมถึงการสร้างสวัสดิการให้ชุมชน ได้ทำให้ชุมชนมีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

(3) การบริหารจัดการเรื่องทุนมีความยั่งยืนและเหมาะสมกับความสามารถในการจัดการ ของแต่ละกลุ่มกิจกรรม เพราะเน้นที่การมีส่วนร่วมของการระดมทุนหรือการพึงตนเองก่อน ก่อนที่จะขอรับความช่วยเหลือจากที่อื่น และมีการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ

(4) การสร้างเครือข่ายกับองค์กรภายนอกเพื่อเชื่อมโยงในเรื่องข้อมูลข่าวสาร กิจกรรม การผลิต การตลาด ทำให้เกิดการหมุนเวียนทรัพยากรในด้านต่าง ๆ นำไปสู่การพึ่งพาซึ่งกันและกัน หากเกิดปัญหาในชุมชนของตนเอง เช่น เครื่องข่ายป้าชุมชน เครือข่ายโรงเรียนชานาเกย์อินทรีย์ เครือข่ายโรงสีชุมชน ส่วนกิจกรรมธนาคารข้าวและกลุ่มออมทรัพย์ไม่มีเครือข่ายกับองค์กรภายนอก เป็นการช่วยเหลือเกื้อกูลภายในชุมชนกันเอง

(5) การยอมรับจากภายนอก ปรากฏผลงานจากการวัดต่าง ๆ ที่ได้รับ ในรูปของถ้อย รางวัลหรือโล่ห์รางวัล ใบประกาศ และเงินสนับสนุน จากหน่วยงานต่าง ๆ รวมไปถึงแหล่งศึกษาดู งานจากผู้ที่สนใจทั้งในประเทศและต่างประเทศ เป็นสถาบันการเรียนรู้ในการพึงตนเองให้กับ เกษตรกรและประชาชนทั่วไปในการเป็นศูนย์การเรียนรู้ชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง

สอดคล้องกับกลุ่มงาน แก้วเทพ (2540 : 53-59) เสนอเรื่องความเข้มแข็งขององค์กร ชุมชนว่าพิจารณาได้จาก

(1) ตัวบุคคลหรือทุนมนุษย์ : สิ่งที่บ่งบอกความเข้มแข็งของชุมชน คือ การเจริญเติบโต ในเชิงปริมาณและคุณภาพขององค์กร นั่นคือ สมาชิกเพิ่มมากขึ้น มีการสืบทอดคนรุ่นใหม่ ๆ เข้ามา รับต่อช่วงการงาน ส่วนในมิติเชิงคุณภาพดูได้จากความรู้ความสามารถและทักษะ รวมทั้งความคิด

และพลังแห่งศีลธรรมทั้งของสมาชิกและผู้นำ อีกทั้งผู้นำอาจดูได้จากความสามารถและการประสานผลประโยชน์ สิ่งสำคัญที่ต้องดูอีกอย่าง คือ พลังสร้างสรรค์ของสมาชิกในการคิดค้นและทำกิจกรรมอย่างมีชีวิตชีวาและมีความต่อเนื่อง

(2) ปริมาณและคุณภาพของกิจกรรม : ผลงานหรือกิจกรรมของกลุ่มนี้มีความต่อเนื่องดำเนินการอย่างเป็นเครือข่าย และขยายกิจกรรมใหม่ ๆ นอกจากนี้ พิจารณาได้จากความสามารถในการจัดการกับปัญหาที่องค์กรเผชิญในภาวะวิกฤติ

(3) ปริมาณและคุณภาพของทุนที่เป็นวัสดุอุปกรณ์หรือสภาพแวดล้อม : พิจารณาจากทุนด้านปริมาณของวัตถุที่เพิ่มมากขึ้นหรือได้มา เช่น กลุ่มวัสดุที่มีวัสดุเพิ่มขึ้น กลุ่มสมุนไพรที่มีการรักษาพรรณพืชและป่าตามธรรมชาติ เป็นต้น ส่วนมิติเชิงคุณภาพ พิจารณาจากความยั่งยืนของทุน เช่น ระบบการบริหารจัดการที่ทำให้สามารถเพิ่มวัตถุและสภาพแวดล้อมที่เป็นทุน เป็นต้น

(4) ทุนเพื่อนหรือเครือข่าย : การมีเครือข่ายของสมาชิกหรือกิจกรรมสะท้อนให้เห็นถึงความสามารถในการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน และเห็นถึงศักยภาพในการระดมทุน ในแง่ปริมาณอาจดูได้จากเครือข่ายสมาชิกที่มีกว้างขวางมากขึ้น ในแง่คุณภาพดูได้จากความสามารถในการจัดการกับเครือข่ายในลักษณะของความร่วมมือในการปฏิบัติ และลักษณะของอำนาจในการเจรจาต่อรอง หรือประสานงาน

(5) สถานภาพขององค์กรชุมชน : ซึ่งจากการประกอบที่หนึ่งถึงสี่เป็นเพียงการพิจารณาจากตัวองค์กรชุมชนเท่านั้น การพิจารณาศักยภาพควรอ้างอิงจากภายนอกด้วย นั่นคือ การประเมินการยอมรับต่อองค์กรชุมชนจากกลุ่มนบุคคลภายนอกที่เกี่ยวข้องว่าให้ยอมรับในเรื่องอะไรและมากน้อยแค่ไหน

5.1.3 การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม

ชุมชนบ้านดอนหมู ได้แสดงความต้องการในการแก้ไขปัญหาด้วยตนเองมากกว่าการรอรับความช่วยเหลือจากคนอื่น กิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งแต่ละปัญหานั้นแต่มีความสำคัญและความจำเป็นที่จะต้องได้รับการแก้ไข โดยที่ทุกคนต่างมีส่วนเกี่ยวข้องด้วยกันทั้งนั้น ดังกิจกรรมต่าง ๆ จะเห็นได้ว่าชาวบ้านเมื่อประสบปัญหาจะมีการพูดคุยโดยผู้นำชุมชนจะเป็นแกนหลักและเชื่อมประสานในสำรวจความต้องการของคนในชุมชนและได้ร่วมกันจัดลำดับความสำคัญความจำเป็นและเร่งด่วนของปัญหาเพื่อนำไปสู่การแก้ไข ชาวบ้านจะร่วมกันค้นหาสาเหตุและหาแนวทางการแก้ไขปัญหาด้วยกัน การศึกษาหาแนวทางแก้ไขปัญหาของชาวบ้านมีวิธีการและกระบวนการที่ต่อเนื่องจากการเรียนรู้และปฏิบัติการ อาศัยมิติทางวัฒนธรรมประเพณีอันดึงดีมาช่วยเป็นการสร้างความยั่งยืนให้กับชุมชน ชาวบ้านดอนหมูที่ประสบปัญหาและชาวบ้านทั่ว ๆ ไปต่างก็มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งนี้ เพราะถือเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน มีระบบเครือญาติที่แน่นแฟ้น ด้วยความเอื้ออาทรน้ำใจเมื่อคนในชุมชนประสบความเดือดร้อนมักจะไม่ทิ้งกันอันเป็นคุณสมบัติที่ดีของ

ชาวบ้านดอนหมู จึงทำให้กิจกรรมต่าง ๆ มักจะได้รับการมีส่วนร่วมอยู่เสมอทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสำคัญของปัญหาและกิจกรรม จะเห็นว่ากิจกรรมที่คนมีส่วนร่วมมากหรือเกือบทั้งชุมชนมีการสรุปบทเรียนของคนในชุมชนในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การประชุมใหญ่เพื่อรายงานกิจการ โดยการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการและสมาชิก หรือการประเมินผลกิจกรรมจากคนในชุมชน หน่วยงานภายนอกที่ให้ความสนใจศึกษาความเป็นชุมชนเข้มแข็ง การนำเสนอข้อมูลข่าวสารของสื่อสารมวลชนในแขนงต่าง ๆ รวมทั้งการทำการศึกษาวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research PAR) ของสมาชิกในกลุ่มกิจกรรมที่ทำให้เป็นนักวิจัยชาวบ้านโดยสมบูรณ์สามารถนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ได้จริงในชุมชน จนได้รับการยอมรับจากสาธารณะ ในเรื่องการสร้างชุมชนเข้มแข็ง สามารถเป็นแบบอย่างและแหล่งเรียนรู้ของคนทั่วไปในเรื่องของการทำงานแบบมีส่วนร่วมเพื่อให้การขับเคลื่อนกิจกรรมต่าง ๆ ดำเนินการไปได้จากคนในชุมชนแทนทั้งสิ้น แต่ก็จะมีองค์กรภายนอกเป็นผู้สนับสนุนและส่งเสริม ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของเจมส์กัดดี ปันทองอ้างในปาริชาติ วัลย์สเตทีร์ และคณะ (2546 : 200) ได้กล่าวถึงกระบวนการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการพัฒนา ซึ่งมี 5 ระดับ คือ 1) ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา การพิจารณาปัญหา และขัดถูกความสำคัญของปัญหา 2) ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการค้นหาสาเหตุของปัญหา 3) ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการค้นหา และพิจารณาแนวทางวิธีการในการแก้ปัญหา 4) ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมเพื่อแก้ปัญหา 5) ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการประเมินผลของกิจกรรมการพัฒนาระบวนการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการพัฒนานี้ ประชาชนต้องเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการปฏิบัติงาน โดยมีนักพัฒนาและวิชาการจากภายนอกเป็นผู้ส่งเสริมและสนับสนุนในด้านต่าง ๆ เช่นข้อมูลข่าวสาร เทคโนโลยี

5.1.4 ปัจจัยที่ทำให้เกิดความเข้มแข็ง

ชุมชนบ้านดอนหมูเป็นชุมชนที่พึ่งตนเอง ได้อย่างมีปัจจัยภายในและภายนอกที่มีผลต่อการสร้างชุมชนเข้มแข็งทั้งนี้ เพราะโดยมีพื้นฐานของชุมชนบ้านดอนหมูความมีความสามัคคี มีความรัก มีน้ำใจ มีความอ่อนโยน ต่อกัน มีจิตสำนึกที่ต้องการมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน นำไปสู่การแก้ไขได้ลำเรื่อง และพัฒนาไปสู่การแก้ไขปัญหาอื่น ๆ ของชุมชน ทำให้ชุมชน เข้มแข็งการมีระบบความสัมพันธ์ทางเครือญาติข้างแurenแฟfn เป็นสถาบันทางสังคมที่มีความใกล้ชิด กันระหว่างบุคคลหลายครอบครัวซึ่งเป็นพื้นที่ของกัน จึงมีวิถีชีวิตที่คล้ายคลึงกัน มีการช่วยเหลือกันทั้ง กำลังกาย กำลังใจ และกำลังทรัพย์ สมาชิกในกลุ่มเครือญาติจะมีปฏิสัมพันธ์กันตลอดเวลา มีการ ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน การคุ้มครองทุกชีวิต ความอ่อนโยน ต่อ กัน มีความรักใคร่กลมเกลียวเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน โดยจะเห็นได้จากกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในหมู่บ้าน ตั้งแต่วิถีชีวิตประจำวัน วิถีการผลิต วัฒนธรรมประเพณี การจัดระเบียบสังคม การถ่ายทอดการเรียนรู้สืบต่อ กันมาจนรุ่นลูกหลาน ได้ ประพฤติปฏิบัติสืบท่อ กันมาใน ประเพณีและความเชื่อร่วมกันของคนในชุมชน ซึ่งฐานรากทาง

วัฒนธรรมอันเป็นทุนทางสังคมดั้งเดิมของชุมชนเป็นเครื่องมือที่สำคัญช่วยเหลือให้กับชุมชน และความเป็นชุมชนถึงแม่สภาพสังคมปัจจุบันจะเปลี่ยนแปลงไป สอดคล้องกับ ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2534 : 208) ที่กล่าวว่าชุมชนมีวัฒนธรรมของตนอยู่แล้วคือมีระบบคุณค่าที่รวมรวมมาได้จากประวัติศาสตร์เป็นบทสรุปของความคิดและการปฏิบัติของชุมชนนั้น ๆ เป็นวิถีชีวิตและทิศทางของการพัฒนาของชุมชนที่ชุมชนสรุปขึ้นมา แกนกลางของวัฒนธรรมชุมชนคือการให้ความสำคัญแก่ความเป็นคน และแก่ความผสมกเลင์ (Harmony) กันในชุมชน การที่ชุมชนอยู่มาได้เป็นเวลาช้านาน เพราะว่ามีความผสมกเลင์กันในชุมชน ทั้งในขณะปัจจุบันระหว่างสมาชิกด้วยกันและหากนับขึ้นไปสมาชิกก็มีบรรพบุรุษร่วมกันด้วย การพัฒนาชุมชนจึงต้องเริ่มต้นจากการฐานวัฒนธรรมชุมชน ซึ่งเป็นปراการที่แข็งแกร่งที่สุดของชุมชน ถ้ามีวัฒนธรรมชุมชนเข้มแข็งการรวมกลุ่มของชุมชนเพื่อทำกิจกรรมจะสำเร็จได้ไม่ยาก ซึ่งบ้านค่อนหมู่ ก็ยังคงมีการสืบทอดวัฒนธรรม ประเพณี และความเชื่อ อีดสินสองคอลองสินสีที่สืบทอดกันมาจาบรรพบุรุษ วัฒนธรรมประเพณีเหล่านี้ได้ทำให้คนในชุมชนมีกิจกรรมกันอยู่เสมอ ๆ โดยการมีส่วนร่วมช่วยเหลือกันทั้งกำลังกายและกำลังทรัพย์ ชาวบ้านจะร่วมมือกันทำงาน ทำให้เกิดความรักใคร่ สมัครสมานสามัคคี มีความผูกพันกัน มีการช่วยเหลือกันโดยเฉพาะกิจกรรมประเพณีที่เกี่ยวกับทางวัด ซึ่งวัดเป็นศูนย์รวมของคนในชุมชน การไปวัดทำให้คนทุกรุ่นทุกวัยได้มีโอกาสพบปะสังสรรค์ ฟังเทศน์พิงธรรมะประกอบกิจกรรมตามพิธีและเทศกาลต่าง ๆ ทำให้มีความเชื่อในเรื่อง บ้าปุญญา คุณ โภ กระทำความดี การเคารพและนับถือบรรพบุรุษ การเคารพผู้อาวุโส ทำให้มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อ กันอยู่กันอย่างพื่อย่างน่อง เมื่อชุมชนประสบปัญหา ทุกคนจึงไม่อ娟นึงคุ้ดาย ต่อปัญหาส่วนรวม ได้ จะให้ความร่วมมือ ในการแก้ปัญหาด้วยดีเสมอ บ้านค่อนหมู่มีผู้นำชุมชนที่เป็นผู้นำตามธรรมชาติและผู้นำที่เป็นทางการเป็นกำลังสำคัญในการขับเคลื่อนกิจกรรมเหล่านั้นให้สำเร็จลุล่วงไปได้ ผู้นำมีความซื่อสัตย์ สุจริต เป็นคนเสียสละ มีเมตตากรุณา มีความเป็นประชาธิปไตย รับฟังความคิดเห็นจากสมาชิกคนอื่น ๆ เห็นแก่ประโยชน์ของส่วนรวม มีความสามารถมีทักษะและเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการนำพาสมาชิกทำให้กิจกรรมทั้งในการพัฒนาหมู่บ้านและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ได้ ถือเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างชุมชนเข้มแข็ง มีความยั่งยืน สามารถพึ่งพาตนเองได้ นอกจากนี้สถาบันทางศาสนาและสถาบันการศึกษาก็มีส่วนช่วยสร้างให้บ้านค่อนหมู่เป็นชุมชนเข้มแข็งจนสามารถมีความยั่งยืนมาได้ตลอดจนทุกวันนี้คือการมีส่วนร่วมกันระหว่าง บ้าน วัด และโรงเรียน จึงถือว่าเป็นกำลังหลักในการร่วมมือกับชุมชนในการทำงานพัฒนาชุมชน

แนวคิดของการเริ่มต้นของกิจกรรมเกิดจากผู้นำและสมาชิกที่ร่วมกันปรึกษาหารือดังแต่เริ่มต้นดำเนินงาน ซึ่งแสดงถึงการมีส่วนร่วมกันของชุมชน ใน การค้นหาปัญหา การพิจารณาปัญหา และจัดลำดับความสำคัญของปัญหา มีส่วนร่วมในการค้นหาสาเหตุของปัญหา มีส่วนร่วมในการกันหา และพิจารณาแนวทางวิธีการในการแก้ปัญหา มีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมเพื่อแก้ปัญหา

และชาวบ้านมีส่วนร่วมในการประเมินผลของกิจกรรมการพัฒนา ประกอบกับการที่ชุมชนมีทรัพยากรธรรมชาติที่มีความอุดมสมบูรณ์และสามารถบริหารจัดการทรัพยากรได้อย่างลงตัว ทำให้เอื้อประโยชน์ให้แก่คนในชุมชนได้อย่างทั่วถึง เป็นพลังผลักดันให้คนในชุมชนรู้สึกตระหนักระหว่างแหน่ง มีความรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของทรัพยากรเหล่านี้ และยังต้องคุ้มครองหมายเพื่อให้สืบท่อไปยังลูกหลานพร้อมกับการสร้างจิตสำนึกของเด็กรุ่นใหม่ต่อ ๆ ไป

นอกจากนี้ปัจจัยภายนอกที่สร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนบ้านดอนหมู ประกอบด้วยนโยบายรัฐและหน่วยงานที่สนับสนุน โดยเฉพาะแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 ที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาศักยภาพของคนและชุมชนให้เข้มแข็ง คือการพัฒนาคน การพัฒนาชุมชน การพัฒนาประเทศ ในเรื่องการพัฒนาคุณภาพคนและสังคมไทยสู่สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและสังคมให้เป็นรากฐานที่มั่นคงของประเทศ ดังนั้น การส่งเสริมจากภาครัฐและองค์กรพัฒนาเอกชน จึงมีส่วนช่วยให้บ้านดอนหมูเกิดความเข้มแข็งและมีความจำเป็นต่อการพัฒนาชุมชนเป็นอย่างมากซึ่งบทบาทของภาครัฐในการให้ข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับชาวบ้าน ข้อมูลด้านเทคโนโลยี การให้ความรู้ในด้านต่างๆ การสร้างกระบวนการเรียนรู้ ผู้การปรับแนวคิด ส่งเสริมให้เกิดการรวมกลุ่ม ส่งเสริมให้ชาวบ้านวิเคราะห์ปัญหาของตนเองและเชื่อมโยงปัญหาเข้าด้วยกันของชาวบ้านในการแก้ไขปัญหาของตนเองให้สอดคล้องกับความต้องการและปัจจัยพื้นฐานชุมชน ส่งเสริมการตลาด สนับสนุนให้ชาวบ้านใช้ระบบคิดและภูมิปัญญาดังเดิมมาปรับใช้ในการจัดการรวมถึงการสร้างเครือข่ายชาวบ้าน สอดคล้องกับงานวิจัยของ สมพันธ์ เทชะอธิก และคณะ (2537) ที่ว่าการที่เจ้าหน้าที่หรือหน่วยงานของรัฐส่งเสริมความเข้มแข็งให้กับองค์กรชาวบ้านที่มีอยู่แล้วจะทำให้เกิดเป้าหมายและอุดมการณ์ร่วมกันซึ่งจะทำให้องค์กรชาวบ้านสามารถแก้ไขปัญหาของตนเองได้มากขึ้น ซึ่งเป็นการสร้างชุมชนให้เข้มแข็งอีกทาง และเป็นข้อเท็จจริงประการหนึ่งว่าหน่วยงานภาครัฐมักจะให้การส่งเสริมสนับสนุนโครงการและกิจกรรมต่างๆกับหมู่บ้านที่เข้มแข็งก่อนเสมอ เพราะมีความมั่นใจในประสิทธิผลของกิจกรรมที่เกิดขึ้นจาก การบริหารจัดการของกลุ่ม ทั้งนี้ความสำเร็จของการมีส่วนร่วมกับหน่วยงานภายนอกขึ้นอยู่กับรูปแบบ วิธีการและนโยบายการสนับสนุนและความเอาใจใส่อย่างจริงจังของบุคลากรที่แตกต่างกันออกไป จนบางครั้งเกิดความสับสนและขัดแย้งซึ่งกันและกัน แต่ชุมชนจะใช้วิธีใดก็ผลประโยชน์ของชุมชนเป็นตัวตั้ง ทำให้กิจกรรมต่างๆ ที่หลายหน่วยงานสนับสนุนยังคงดำเนินการอยู่ในปัจจุบัน

5.1.5 ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการดำเนินกิจกรรม

จากการศึกษาชุมชนบ้านดอนหมู พบริการที่สร้างความเข้มแข็งให้กับบ้านดอนหมู เช่น ธนาคารข้าว กลุ่มน้ำชุมชน กลุ่momทรัพย์ โรงเรียนชาวนาเกษตรอินทรีย์ โรงสีชุมชน ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นกิจกรรมที่สร้างการพึ่งตนเองของสังคมเกษตรกรรม ปัจจัยต่าง ๆ ที่สนับสนุนให้การดำเนินกิจกรรมเหล่านี้ประสบผลสำเร็จประกอบด้วย คุณภาพของคนในชุมชนโดยเฉพาะผู้นำ

ชุมชนที่สามารถถ่ายทอดผ่านรุ่นต่อรุ่นมาเป็นระยะเวลานาน มีทรัพยากรที่สามารถบริหารจัดการได้ มีวัฒนธรรมประเพณีอันดีงาม การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนทำให้กิจกรรมสามารถแก้ปัญหา ให้กับชุมชนได้ ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง จากสภาพเศรษฐกิจยุคปัจจุบันผู้คนต้องดิ้นรนสูงขึ้นเพื่อให้ตัวเองรอดพ้นจากปัญหาเศรษฐกิจ นึกถึงผลประโยชน์ส่วนตัวมากกว่าผลประโยชน์ส่วนรวม ความเสียสละการการทำงานเพื่อส่วนรวมจะน้อยลง บทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบก็จะน้อยลงไป ด้วย ยิ่งกระแสการบริโภคนิยมที่เข้าถึงชุมชน ข้อมูลข่าวสาร การโฆษณาชวนเชื่อเพื่อการแสวงหา ความสุขสนายก็จะทำให้คนดีนรนเพื่อให้ได้มา โดยมีเงินเป็นปัจจัยสำคัญ ทำให้วัฒนธรรมการซวยเหลือเกื้อกูลลูกลีมไปเรื่อย ๆ ต้องพึ่งพาภายนอกมากขึ้น รวมทั้งหัศนศติของผู้ปกครองที่ส่งลูกให้เรียนหนังสือในเมืองใหญ่เพื่อเติบโตจะได้เป็นเจ้าคนนายคน ทำให้คนรุ่นใหม่ลูกพลักออกจาก สังคมเกษตรกรรม เมื่อเรียนจบไม่ยอมกลับทำให้มีระยะห่างของสำนักชุมชนของตนเอง ขาดการสื่อสาร การพัฒนาชุมชนของตนเอง และเมื่อหมดยุคคนรุ่นปัจจุบันไปแล้วอนาคตของชุมชนเหล่านี้ จะเป็นเช่นไร หากไม่มีการสืบทอดและเชื่อมโยงแนวทางการพัฒนาชุมชนให้กับคนรุ่นต่อไป

ชุมชนบ้านดอนหมูกีไม่อาจหลีกเดี่ยงจากผลกระทบดังกล่าวแม้ว่าจะเป็นชุมชนเข้มแข็งก็ตาม มีกระบวนการในการจัดการแก้ไขปัญหามาโดยตลอด มีการถ่ายทอดการกิจให้คนรุ่นต่อ ๆ มา ทำให้กระบวนการพัฒนาชุมชนของบ้านดอนหมูได้ขับเคลื่อนไปข้างหน้า ถ้าไปย่างไม่หยุดนิ่งกับ การพัฒนา จนมีกิจกรรมเพิ่มขึ้น แต่ในอนาคตของบ้านดอนหมูหากยังไม่มีการถ่ายทอดโอนการกิจ เหล่านี้ไปจะทำให้ความเข้มข้นของกิจกรรมหรือประสิทธิภาพของกิจกรรมลดน้อยลงไปด้วย ส่วน ประเด็นทางการเมืองในปัจจุบัน มีผลกระทบในระดับชุมชนทั้งการเมืองระดับท้องถิ่นจนถึง ระดับชาติทำให้คนในชุมชนมีหัศนศติและความเชื่อแตกต่างกัน ชุมชนเกิดความขัดแย้ง แบ่งเป็น กลุ่มต่าง ๆ เนื่องจากอำนาจและผลประโยชน์ไม่ลงตัว ทำให้การมีส่วนร่วมน้อยลงไปซึ่งอาจสามารถ แก้ไขปัญหาได้โดยการให้ความรู้หรือการมีส่วนร่วมทางการเมืองภาคประชาชนให้มากขึ้น

การเรียนรู้และถ่ายทอดประสบการณ์ในการที่ผ่านความลับพันธ์ในฐานะความเป็นญาติ ที่มีความเคราะห์และเชื่อฟังผู้อ่อนโถ ทำให้เกิดติดกับวิธีปฏิบัติ แบบดั้งเดิม ไม่ได้พัฒนาหรือแสวงหา องค์ความรู้ใหม่จึงไม่ทันต่อสถานการณ์ของความเปลี่ยนแปลงของกลไกการตลาด ระบบบัญชี ระบบข้อมูลข่าวสาร และระบบเทคโนโลยี ทำให้กระบวนการทำงานไม่เป็นไปตามเป้าหมาย ขาด ประสิทธิภาพเท่าที่ควร การบริหารจัดการกลุ่มกิจกรรมอยู่ในวงจำกัดของบุคลากรบาง ทั้งนี้อาจเกิด จากสมาชิกมีความเห็นว่าบุคคลนั้นมีคุณสมบัติและ ภาวะของการเป็นผู้นำสามารถที่จะนำพาการกิจ นี้ไปได้ แต่จะทำให้ขาดการมีส่วนร่วมของคนส่วนใหญ่ในชุมชน

ดังนั้นจึงควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาบุคลากร โดยเฉพาะคนรุ่นใหม่หรือสมาชิกใหม่ ที่จะสามารถถ่ายโอนการกิจแทนคนรุ่นก่อนได้ โดยพัฒนาให้มีคุณภาพและทันสถานการณ์ของยุค ข้อมูลข่าวสาร เทคโนโลยีและสภาพเศรษฐกิจโดยไม่ตกเป็นเหยื่อของระบบเศรษฐกิจทุนนิยมแต่

เรียนรู้ที่อยู่ได้ในแนวการพึงตนเองตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ต้องเร่งส่งเสริมแนวคิดเรื่องการช่วยเหลือเกื้อกูลและการคิดถึงผลประโยชน์ส่วนร่วมมากกว่าผลประโยชน์ส่วนตัวโดยกระบวนการทางสังคมที่มีทุนเดิม เช่น การลงแขก การรวมกลุ่มเพื่อปรึกษาหารือในปัญหาเรื่องการผลิตและการประกอบอาชีพ การทำงานอย่างมีส่วนร่วม การพื้นฟูวัฒนธรรมชุมชนที่มาเป็นการเขื่อนการทำงานเพื่อสร้างจิตสาธารณะร่วมกันในฐานะที่มีความรู้สึกของการเป็นคนในชุมชนเดียวกันต้องช่วยเหลือกัน ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ของคนในชุมชนเดียวกัน ต้องมีการเรียนรู้ที่จะเข้ามาร่วมรับผิดชอบในฐานะผู้บริหารจัดการเพื่อให้เกิดความหลากหลายในเรื่องความรู้ความสามารถของสมาชิกอีน ๆ และพัฒนาระบบการทำงานของชุมชนให้มีกระบวนการภาระมีส่วนร่วมทุกขั้นตอนนำไปสู่การสร้างชุมชนเข้มแข็งของบ้านดอนหมูอย่างแท้จริง

5.2 อภิปรายผล

ผลของการวิจัยเรื่องชุมชนเข้มแข็ง : กรณีศึกษาน้ำบ้านดอนหมู ตำบลสามเปี้ย อำเภอตระการพีชพล จังหวัดอุบลราชธานี แสดงให้เห็นว่าชุมชนบ้านดอนหมูมีความเข้มแข็ง สามารถพึงพาตนเองได้ในระดับหนึ่ง ลดการพึ่งพาจากภายนอกหลายประการ การที่บ้านดอนหมูเป็นชุมชนที่มีความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติค่อนข้างสูง มีความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน เป็นคนในชุมชนเดียวกัน มีทรัพยากรที่อุดมสมบูรณ์ทำให้พึ่งพาภายนอกน้อย มีผู้นำที่เสียสละ และมีความสามารถในการแก้ไขปัญหาหรือคลี่คลายปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนได้ ผู้นำสามารถถ่ายทอดภารกิจให้กับคนรุ่นต่อ ๆ ไปได้รับช่วงได้ทำให้กิจกรรมไม่หยุดนิ่งสังเกตได้จากอายุของผู้นำในแต่ละยุค เช่น บุตรเริ่มต้นของการก่อตั้งบ้านดอนหมู ต่อมาก็ยุคนายจันทร์แดง โครรัตน์เป็นผู้ใหญ่บ้าน ถึงยุคนายบุญมา แกะนา ได้มีการคัดสรรบุคคลากรเพื่อการทำหน้าที่ให้ชุมชนขับเคลื่อน ไปอย่างต่อเนื่องเป็นการจัดการกับความสัมพันธ์ทางสังคม และมีการจัดการความสัมพันธ์ระหว่างสังคมกับธรรมชาติมักปรากฏให้เห็นในรูปของกระบวนการเรียนรู้ การสร้างสรรค์ การผลิตใหม่และการถ่ายทอดความรู้ผ่านทางองค์กรทางสังคมในท้องถิ่นเพื่อปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมสะท้อนถึงคุณค่าทางศีลธรรมอันดีของสังคม (อันันท์ กัญจนพันธ์, 2538 : 4-5) ชาวบ้านดอนหมูยังคงยึดถือวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อร่วมกัน ในการเรียนรู้ร่วมกันในการคืน habitats ปัญหา การพิจารณาปัญหา จัดลำดับความสำคัญของปัญหา คืน habitats ของปัญหาร่วมกัน และร่วมกันหาแนวทางวิธีการในการแก้ปัญหาพร้อมกับการดำเนินกิจกรรมอย่างมีส่วนร่วมจนได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน ตลอดจนการสร้างจิตสำนึกของเด็กรุ่นใหม่ต่อ ๆ ไปที่ต้องเข้าสู่ระบบการศึกษา ให้มีทัศนคติต่อสังคม เกษตรกรรมที่มีความสำคัญไม่น้อยไปกว่าสังคมอุตสาหกรรมหรืออาจมีความมั่นคงและยั่งยืนมากกว่าในเรื่องของการยั่งยืน เพื่อที่จะทำให้บ้านดอนหมูได้พัฒนาศักยภาพพื้นฐานของชุมชนให้

เติบโตและพัฒนาต่อไปได้ ทำให้สามารถแก้ไขปัญหาได้ทั้ง เศรษฐกิจ สังคม การเมือง และสามารถรักษาสมดุลของตนเองในระดับที่สามารถชุมชนสามารถเชิญกัน "แรงประทະ" ต่าง ๆ จากโลกภายนอกได้และใช้ความเข้มแข็งนี้ในการต้านแรงประทະต่างๆ ด้วยการไตรต์รองและเลือกสรรวิถีทางพัฒนาที่เหมาะสมให้แก่ตนเอง ทำให้ชาวบ้านสามารถปรับตัวปรับวิถีชีวิตให้ไปกันได้กับบริบทใหม่ หากกระแสการพัฒนาเข้าไปเสริมองค์ประกอบเหล่านี้ของชุมชนให้แข็งแกร่งยิ่งขึ้น ชุมชนก็จะเข้มแข็งยิ่งขึ้นและมั่นคงต่อไป

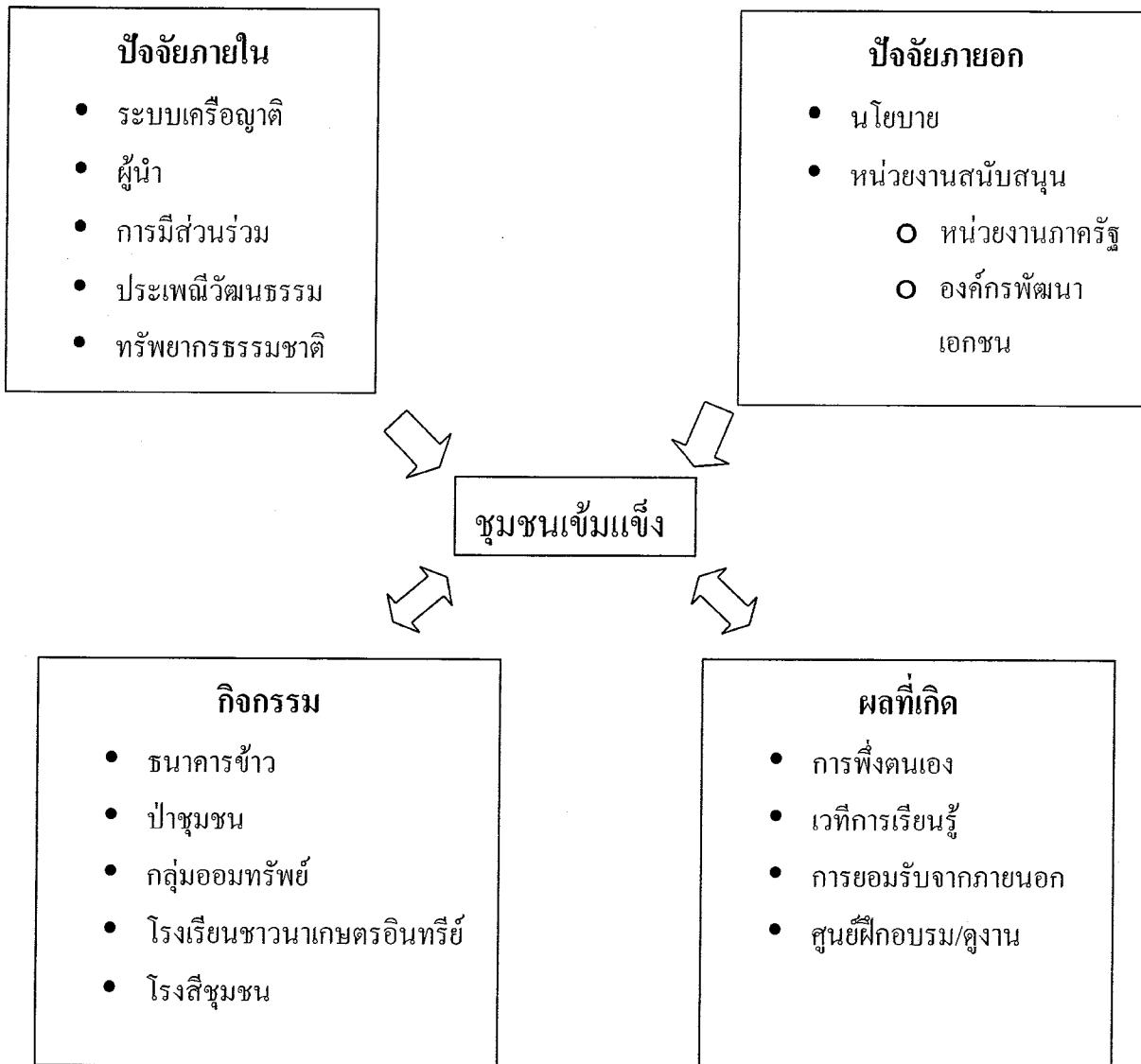
ชุมชนบ้านดอนหมูได้รวมกลุ่มกันเพื่อแก้ไขปัญหาโดยใช้กลไกทุนทางสังคม วัฒนธรรม ของชุมชน ทรัพยากรธรรมชาติและภูมิปัญญา มาพัฒนาจันสามารถแก้ไขปัญหาของชุมชนและพึงตนเองได้ คนในกลุ่มนี้มีความเชื่อมั่นและครั้งชาต่อชุมชน ผู้นำและกรรมการกลุ่มของตนที่ได้มอบความไว้วางใจในการบริหาร มีสังจะ ยึดมั่นในคุณธรรมในฐานะเป็นคนในชุมชนเดียวกัน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ กัญจนา แก้วเทพ และกนกศักดิ์ แก้วเทพ (2530) ที่ได้เสนอแนวคิดเรื่องการแก้ไขปัญหาของชุมชน โดยการรวมกลุ่ม หมายถึง การรวมกลุ่มที่มีการจัดระบบเพื่อให้ชาวบ้านสามารถตอบสนองความต้องการของตน ได้ ด้วยความอึ้งเพื่อเพื่อแผ่และความอึ้งอาทิตย์ต่อกัน และการปรับตัวเองให้ทันต่อสถานการณ์ภายนอกที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาและนำความเข้มแข็งที่มีอยู่ในชุมชนมาไว้ให้เกิดประโยชน์ในการทำกิจกรรมและแก้ไขปัญหาของชุมชน เกิดจากการเรียนรู้ จนสามารถพึงตนเองได้ เป็นการพัฒนาคนให้มีระบบคิดที่อุ่นรากฐานของวัฒนธรรมชุมชนและเวทีการเรียนรู้จากการมีส่วนร่วมของคนชุมชน ใน การพัฒนาชุมชนนั้น ชุมชนมีวัฒนธรรมของตนเองอยู่แล้วคือมีระบบคุณค่าที่ได้มาจากประวัติศาสตร์เป็นบทสรุปของความคิดและการปฏิบัติ ของชุมชน เป็นวิถีชีวิตและทิศทางของการพัฒนา แกนกลางของวัฒนธรรมชุมชนคือการให้ความสำคัญแก่คน การพัฒนาชุมชนจึงเริ่มจากฐานวัฒนธรรมชุมชน(นิพจน์ เทียนวิหาร อ้างใน พัตรทิพย์ นาถสุภา, 2537 : 173-174) ซึ่งการทำกิจกรรมที่ต่อเนื่องอยู่ตลอดเวลาในการแก้ไขปัญหา เป็นการพัฒนาคนให้เป็นศูนย์กลางของการพัฒนาอย่างยั่งยืน เป็นการเรียนรู้จากชีวิตจริงจากวิถีชีวิตจริง เช่นการรวมกลุ่มแก้ไขปัญหาการขาดแคลนข้าวบริโภค โดยการจัดตั้งเป็นกลุ่มธนาคารข้าว ใช้วัฒนธรรมประเพณีเข้ามามีส่วนร่วมในการบริจาคข้าวเพื่อที่จะนำไปสู่การแก้ไขปัญหา การวิเคราะห์ปัญหาความเสื่อม โกรลง ไปของสภาพพื้นที่ป่าที่เคยมีความอุดมสมบูรณ์หายไป ไม่ได้รับการแก้ไข แล้วจะทำให้ไม่เหลือไว้เป็นมรดกให้กับลูกหลาน การถูกเอกสารเอาเปรียบจากนายทุนเจินกู้นอกระบบทำให้ต้องหาวิธีแก้ไขโดยการระดมเงินออมจากคนในชุมชนเพื่อเป็นแหล่งเงินทุนให้กับ สมาชิกที่เดือดร้อนและเป็นการสร้างความยั่งยืนในเรื่องการเงินชุมชนในลักษณะของการดำเนินการ กลุ่มออมทรัพย์ การเรียนรู้เรื่องวิธีการจัดการเรื่องการผลิตของชาวนาจนนำไปสู่การแก้ไขปัญหาได้ทั้งระบบคือ การผลิต การตลาด การเชื่อมโยงไปสู่การแปรรูปผลผลิต สร้างระบบเศรษฐกิจชุมชนเป็นฐานของการสร้างชุมชนเข้มแข็ง สอดคล้องกับ วิชิต นันทสุวรรณ (2547) กล่าวถึงยุทธศาสตร์ที่

จะเสริมสร้างระบบชุมชนที่เข้มแข็งว่าต้องมีระบบวิสาหกิจในชุมชน คือ การพัฒนาอาชีพการจัดการผลผลิตและทรัพยากร อุตสาหกรรมชุมชน การสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ของชุมชน และระบบการจัดการการตลาดหรือการค้าของชุมชน มีระบบธนาคารชุมชน (Mutual Credit Bank) คือ การพึ่งตนเองด้านการจัดการทุนของชุมชนบนพื้นฐานความสัมพันธ์ทางสังคม เน้นการจัดการเงินทุนเพื่อการพึ่งพาอาศัย การช่วยเหลือแบ่งปันกันและกัน

สิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นจากการมองปัญหาที่เกิดขึ้นใช้ทักษะและภูมิปัญญาที่มีอยู่ในตัวคนในชุมชนจากผู้นำและวัฒนธรรมชุมชนเป็นการเชื่อมให้เกิดการขับเคลื่อนของกิจกรรม สรุปบทเรียนร่วมกันในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ เพื่อหาทางเลือกที่เหมาะสมและดีที่สุดทำให้ชาวบ้านมีความเชื่อมั่น มีความมั่นใจมากขึ้นเมื่อมีชุมชนอื่น ๆ เข้ามาศึกษาดูงานเพื่อนำไปเป็นแบบอย่างของการทำงานแบบมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเพื่อการพึ่งตนเองในการแก้ไขปัญหา ก่อนที่จะรอให้คนอื่นมาแก้ไขให้ สีลาการณ์ บัวสาย (2547) ได้กล่าวไว้ว่าการเรียนรู้ด้วยตนเองของชุมชนจะทำให้เกิดการพื้นความภาคภูมิใจ ศักดิ์ศรีและความมั่นใจที่ชุมชนจะตัดสินหรือเลือกเส้นทางเดินของชุมชนเองได้แต่หากหน่วยงานของรัฐได้เข้ามายึดบทบาทในการจัดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกับชุมชนหรือนำเสนอข้อมูลข่าวสารมานาบริการในชุมชนด้วยวิธีการที่เหมาะสม ไม่ครอบจำหรือซึ่งกัดกีดอาจเป็นการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนให้ดียิ่งขึ้นและเมื่อชุมชนเชื่อมโยงกับชุมชนภายนอกทำให้เกิดความร่วมมือที่หลักหลาຍเกิดความรู้สึกร่วมในแนวทางเดียวกัน

5.3 ข้อค้นพบจากการวิจัย

จากการศึกษาครั้งนี้พบว่าความเข้มแข็งของชุมชนนั้นเกิดขึ้นจากการค์ประกอบต่าง ๆ ที่หนุนเสริมให้เกิดเป็นชุมชนเข้มแข็งดังการแสดงรูปต่อไปนี้

ภาพที่ 15 ข้อค้นพบจากงานวิจัย

จะเห็นได้ว่าบ้านค่อนหมู่เป็นชุมชนเข้มแข็ง โดยสิ่งที่สนับสนุนแนวคิดนี้คือ องค์ประกอบหล่ายอย่างที่เกิดขึ้นกับบ้านค่อนหมู่ คือการมีปัจจัยภายในที่มีความเข้มแข็งทึ่งเรื่อง ประวัติศาสตร์การก่อตั้งชุมชนที่มีมาอย่างยาวนานตั้งแต่ พ.ศ. 2334 การสร้างชุมชนเข้มแข็งยานาน นานนี้ประกอบไปด้วยการมีระบบเครือญาติที่แน่นแฟ้น ซึ่งมีตระกูลใหญ่ ๆ อよู่ 5 ตระกูล คือตระกูล แกะมา ตระกูลโครรัตน์ ตระกูลวงศ์พรามา ตระกูลคุณเคย ตระกูลกลันแก้วและตระกูลที่มีบทบาทมากที่สุดคือตระกูลแกะมา แผ่ขยายวงศ์ตระกูลไปโดยการแต่งงาน จึงทำให้มีการนับถือผู้อาวุโสและ ภาวะผู้นำทึ่งที่เป็นผู้นำทางการ เช่น ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล และผู้นำทาง ธรรมชาติ เช่น พระสงฆ์ ผู้อาวุโสในหมู่บ้าน มีการสืบทอดกิจกรรมให้กับคนรุ่นต่อมาให้สามารถ

ดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ต่อไปได้ มีการยึดมั่นถือในเรื่องบนบรรณเนี่ยมประเพณี มีประเพณีสำคัญที่ทุกคนได้มีส่วนร่วม เช่น บุญพเวสสันดร บุญเข้าพรรษา บุญกฐิน และใช้ประเพณีวัฒนธรรมอันดีงามในการรวมกลุ่มทำกิจกรรมคือบุญกุ้มข้าวใหญ่ นอกจากนี้การเข้ามา มีส่วนร่วมของชาวบ้าน ตอนหมู่ เกิดจากการที่ชาวบ้านตอนหมู่มีความต้องการที่จะแก้ไขปัญหาด้วยตัวเอง จึงทำให้มีกระบวนการมีส่วนร่วมตั้งแต่การค้นหาปัญหา การหาทางแก้ไขปัญหา การดำเนินกิจกรรมร่วมกัน การรับผลประโยชน์ร่วมกัน บ้านตอนหมู่ยังมีทรัพยากรธรรมชาติที่ชุมชนสามารถบริหารจัดการได้ จนเกิดความอุดมสมบูรณ์ ทำให้เกิดชุมชนเข้มแข็ง สามารถพึ่งตนเองได้ แต่ชาวบ้านตอนหมู่ก็ไม่ได้ปฏิเสธความช่วยเหลือจากภายนอก โดยเฉพาะการส่งเสริมสนับสนุนจากหน่วยงานของรัฐและองค์กรพัฒนาเอกชนในเรื่องนโยบายรัฐพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมทำให้มีโครงการและนโยบายต่าง ๆ เข้ามายัง จะเป็นตัวหนุนเสริมให้เกิดความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้นด้วยกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันจนเกิดกิจกรรมการพัฒนาในด้านต่าง ๆ เช่น ธนาคารข้าว กลุ่มป้าชุมชน กลุ่มออมทรัพย์ โรงเรียนชานาเกยตรอินทรีย์ โรงสีชุมชน และกิจกรรมการพัฒนาต่อยอดไปสู่กิจกรรมอื่น ๆ เช่น กลุ่มออมทรัพย์สามารถพัฒนาไปสู่การก่อตั้งสถาบันการเงินชุมชน เป็นการสร้างความมั่นคงทางการเงินชุมชน เพราะเป็นการระดมทุนในชุมชน ให้โอกาสเข้าถึงแหล่งทุน ได้ง่ายและสะดวกโดยเฉพาะผู้ที่ไม่สามารถเข้าถึงแหล่งทุนที่เป็นสถาบันการเงินใหญ่ โรงเรียนชานาเกยตรอินทรีย์สามารถพัฒนาเป็นศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับเกษตรกรที่มีความสนใจในเรื่องการทำทางออกให้กับเกษตรกรในการพัฒนาต่อยอดในภาค พลิต การตลาด จนเชื่อมโยงไปสู่การตั้งโรงสีชุมชน กิจกรรมจ้าง ๆ สามารถแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของชุมชนได้ จึงสรุปได้ว่าแนวทางการขับเคลื่อนชุมชนเข้มแข็งของบ้านตอนหมู่นี้ ประสบความสำเร็จในเรื่องของการพัฒนาและมีความยั่งยืน และผลของความเข้มแข็งของชุมชนจะเป็นที่ยอมรับจากชุมชนอื่นและหน่วยงานต่าง ๆ เพราะเกิดผลสัมฤทธิ์ของกิจกรรมเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ จึงเกิดเป็นแหล่งเรียนรู้ศึกษาดูงาน ของการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาและเป็นชุมชนที่สามารถบริหารจัดการต่าง ๆ ได้ จนเป็นชุมชนเข้มแข็ง

5.4 ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาชุมชนเข้มแข็ง : กรณีบ้านตอนหมู่ ตำบลลงามปี้ อำเภอตระการพีชผล จังหวัดอุบลราชธานี ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะในเรื่องการดำเนินกิจกรรมเพื่อสร้างชุมชนให้เข้มแข็งไว้ บางประการดังต่อไปนี้

5.4.1 ข้อเสนอแนะนโยบาย

งานวิจัยเรื่องนี้แสดงถึงกระบวนการสร้างชุมชนเข้มแข็งโดยชุมชนด้วยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน มีความต้องการที่จะแก้ไขปัญหาด้วยตัวเองก่อนแต่ไม่ได้ปฏิเสธความช่วยเหลือจากภายนอก แต่นโยบายที่ส่งเสริมเข้าไปในชุมชนนั้นบางนโยบายได้สร้างปัญหาและผลกระทบให้กับกระบวนการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน เช่น นโยบายการศึกษาที่ผลักให้คนรุ่นใหม่ห่างไกลสังคมเกษตรกรรมซึ่งเป็นถิ่นกำเนิดของตน จึงเป็นข้อเสนอต่อหนึ่งนโยบายการส่งเสริมการพัฒนาชุมชนที่เน้นให้ความสำคัญกับสังคมเกษตรกรรมไม่น้อยไปกว่าสังคมอุตสาหกรรมหรือสังคมอื่นๆ เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่เท่าเทียมกัน นโยบายการศึกษาที่เน้นให้คนรุ่นใหม่มีสำนึกรักถิ่นเกิดเมื่อจากการศึกษาแล้วให้สามารถกลับเข้าชุมชนด้วยความภาคภูมิใจ สามารถสร้างคนรุ่นใหม่เพื่อรับใช้ชุมชนให้มีกระบวนการของการพึ่งตนเองที่จะรับการเปลี่ยนผ่านจากคนรุ่นต่อ ๆ ไป

5.4.2 ข้อเสนอแนะต่อชุมชนบ้านดอนหมู

การปรับกระบวนการทำงานของคนในชุมชนจะต้องให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง การส่งผ่านการกิจกรรมยิ่งใหญ่ให้สืบทอดและเชื่อมต่อสู่ลูกหลานในรุ่นต่อ ๆ ไป พร้อมที่จะเป็นกำลังสำคัญในขับเคลื่อนการทำงานของคนรุ่นก่อนโดยไม่ให้หยุดชะงัก เพราะจะทำให้เสียกระบวนการ ดังนั้นการส่งเสริมให้มีการเรียนรู้ร่วมกันปัจจุบันจึงเป็นวาระเร่งด่วนที่จะต้องรับดำเนินการ เพราะวงล้อการพัฒนาของบ้านดอนหมูได้เคลื่อนที่ไปแล้วและอย่างรวดเร็ว หากการสร้างบุคลากรรุ่นใหม่ ๆ ขึ้นมาไม่เทียบเทันรุ่นก่อนจะทำให้เกิดความล้มเหลวในโอกาสต่อไป กรณีการมีส่วนร่วมจากการศึกษาภายนอก ชุมชนบ้านดอนหมูคงต้องคำนึงถึงความเหมาะสม และเลือกที่จะรับความช่วยเหลือด้วยความจำเป็นโดยยึดหลักของการพึ่งตนเองก่อนซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการมีชีวิตความเป็นอยู่ตามแบบปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

5.4.3 ข้อเสนอแนะต่อชุมชนอื่น

การเรียนรู้ในเรื่องชุมชนเข้มแข็ง แต่ละชุมชนต้องคำนึงถึงปัจจัย ความจำเป็นและความพร้อมเพื่อที่จะแก้ไขปัญหาให้กับชุมชน โดยคนในชุมชนพร้อมที่จะเรียนรู้และเข้าใจในกระบวนการแก้ปัญหา กิจกรรมต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นแต่ละครั้งต้องเกิดมาจาก การริเริ่มของคนในชุมชน มีกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม พร้อมกับการสร้างความนาเชื่อถือให้กับเรื่องของความสามัคคี ความเสียสละ ความซื่อสัตย์ ยึดถือประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง หากชุมชนมีความพร้อมทุกปัจจัยย่อมที่จะทำให้เป็นชุมชนเข้มแข็งด้วยการพึ่งตนเอง หน่วยงานของรัฐและเอกชนจะเป็นเพียงผู้สนับสนุน

5.4.4 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยต่อไป

ผู้วิจัยมีโอกาสได้คุยกคลีกับชุมชนในฐานะที่มีหน้าที่ปฏิบัติงานประจำ มีโอกาสทำงานกับชุมชนแบบมีส่วนร่วมเป็นการลดข้อจำกัดในการเข้าใจสถานการณ์ที่แท้จริงของชุมชน เป็นการเสริมสร้างความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภายนอกกับชุมชน ซึ่งมีหลายหน่วยงาน และต่างมีความแตกต่างทั้งเรื่องนโยบาย อุดมการณ์ และบุคลากร ดังนั้นในการวิจัยครั้งต่อไปจึงควรมีการวิจัยในเรื่องทักษะด้านติดต่องคนในชุมชนต่อกระบวนการการทำงานร่วมกับกลุ่มนุယคคล/องค์กร/สถาบันภายนอก จะทำให้เกิดความเข้าใจและเกิดแนวทางการสร้างชุมชนเข้มแข็งในมิติของความร่วมมือจากหลาย ๆ หน่วยงาน โดยปราศจากการขัดแย้งซึ่งกันและกันบนพื้นฐานของประโยชน์ของชุมชนเป็นสำคัญ

เอกสารอ้างอิง

เอกสารอ้างอิง

กาญจนา แก้วเทพ. การพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชน โดยถือมนุษย์เป็นศูนย์กลาง.

กรุงเทพมหานคร : สภาคาดอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา, 2538.

กาญจนา และกนกศักดิ์ แก้วเทพ. การพัฒนาชุมชนบท. กรุงเทพมหานคร :
สภาคาดอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา, 2530.

เฉลิมศักดิ์ ปันทอง. “การบริหารการพัฒนาชุมชน”, การศึกษาเพื่อการพัฒนาสังคมไทย.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2526.

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. วัฒนธรรมไทยกับกระบวนการเปลี่ยนแปลงสังคม. กรุงเทพมหานคร :
สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534 .

_____ . “รายงานการวิจัยเรื่องวัฒนธรรมชุมชนกับศักยภาพ ชุมชน”, มูลนิธิหมู่บ้าน.
สถาบันพัฒนาชุมชนบท, 2537.

_____ . แนวคิดเชรชชูกิจชุมชน : ข้อเสนอทางทฤษฎีในบริบททางสังคม. กรุงเทพมหานคร :
สำนักพิมพ์วิถีบรรณ, 2544 .

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และพรพิไล เลิศวิชา. วัฒนธรรมหมู่บ้านไทย. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์
สร้างสรรค์ จำกัด, 2541.

ไชยรัตน์ เจริญสิน โภพาร. วิธกรรมการพัฒนา อำนาจ ความรู้ ความจริง เอกลักษณ์ และ
ความเป็นอื่น. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิภากษา, 2549.

ทวีทอง วงศ์วิวัฒน์. (บรรณาธิการ). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา.

กรุงเทพมหานคร : ศักดิ์ສิสภาคการพิมพ์, 2527.

ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร. “วารสารเพื่อการพัฒนาชุมชนบท”, 2547. ฉบับที่ 13
ธีระพงษ์ แก้วหวานย์. กระบวนการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง ประชากม ประชารสังคม. ขอนแก่น :
ศูนย์พัฒนาและพัฒนาสาขาวรรณสุขมูลฐาน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, 2543.

นเรศ สงเคราะห์สุข. จากแนวคิดสู่ปฏิบัติ. เชียงใหม่ : สำนักงานโครงการพัฒนาที่สูง ไทย-เยอรมัน,
2541 .

บุญเทียร ทองประสาน. แนวคิดวัฒนธรรมชุมชนในงานพัฒนา. กรุงเทพมหานคร : สำนักเดชา
สภาคาดอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา, 2531 .

ปราบana สุวรรณมงคล. “ทัศนะบางประการในเรื่องสภาพตำบลกับการมีส่วนร่วมของชุมชน”, ใน
การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร : ศูนย์ศึกษาไทยฯ
สาขาวรรณสุข มหาวิทยาลัยมหิดล, 2541.

เอกสารอ้างอิง (ต่อ)

ประชาติ วัลย์เสถียร และคณะ. กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา.

กรุงเทพมหานคร : โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.), 2546.
มิ่งขวัญ แดงสุวรรณ. กระบวนการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนบ้านโป่ง อำเภอสันทราย
จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต :

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2545.

ยศ สันตสมบัติ. ท่าเกวียน : บทวิเคราะห์เบื้องต้นว่าด้วยการปรับตัวของชุมชนชาวนาไทย
ท่ามกลางการปิดล้อมของวัฒนธรรมอุตสาหกรรม. กรุงเทพมหานคร :
สำนักพิมพ์คบ. ไฟ, 2539 .

ยุกติ มุกดาวิจิตร. การก่อตัวกระแส “วัฒนธรรมชุมชน” ในสังคมไทย พ.ศ. 2520-2537.

วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมวิทยาและมนุษยวิทยามหาบัณฑิต :
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2538 .

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี. หลักการพัฒนาชุมชนและหลักการพัฒนาชนบท. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์
ไทยอนุเคราะห์, 2526.

วิชิต นันทสุวรรณ. ขบวนการชุมชนใหม่ การพัฒนาแบบแผนใหม่ทางเศรษฐกิจและสังคมของ
ชุมชน. กรุงเทพมหานคร : สถาบันพัฒนาทรัพยากรชุมชน, 2547.

ศูนย์วิจัยนโยบายการศึกษา. “แนวทางการพัฒนาประเด็นการวิจัยด้านการศึกษากับ
ชุมชน”, ใน การวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม : ข้อคิด แนวทาง และประสบการณ์.
คณะครุศาสตร์ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2451.

สมพันธ์ เตชะอธิก และคณะ. ศักยภาพและเครือข่ายผู้นำชุมชนบ้าน คู่มือและทิศทางการพัฒนาผู้นำ
ชุมชนเพื่อแก้ปัญหาในชนบท. กรุงเทพมหานคร : เจริญวิทย์การพิมพ์, 2537.

ลีลาราตน์ บัวสาย. “พลังท้องถิ่น”, บทสังเคราะห์งานวิจัยชุมชน. กรุงเทพมหานคร : สำนักงาน
กองทุนสนับสนุนงานวิจัย. (สกว.), 2547.

เสรี พงศ์พิศ. “วัฒนธรรมกับการพัฒนาชนบท”, การสัมมนาทางวิชาการเรื่องภูมิปัญญาชาวบ้าน.
กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2534.

_____ . ชุมชนเรียนรู้ อยู่เย็นเป็นสุข. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์พลังปัญญา, 2548.

อคิน รพีพัฒน์, mgr. ปัญหาการพัฒนาชนบทไทย บทเรียนกรณีศึกษารัฐบัตร โครงการพัฒนาชนบท
คุณแม่น้ำแม่กลอง. ขอนแก่น : สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2531.

เอกสารอ้างอิง (ต่อ)

อภิชัย พันธุ์เสน. แนวคิดทฤษฎีและภาพรวมของการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร : บริษัทอมรินทร์พรินติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), 2539.

อรอนงค์ ธรรมกุล. การมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการพัฒนาท้องถิ่น. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2539.

อ้อยทิพย์ เกตุเอม. “การพัฒนาทุนทางสังคมและประชาคมเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน”, เอกสารประกอบจัดประสบการณ์การเรียนรู้หลักสูตร ป.บัณฑิต (สาขาวิชาพัฒนาชุมชน). โปรแกรมวิชาการพัฒนาชุมชน : สถาบันราชภัฏนครราชสีมา アナนท์ กาญจนพันธ์. วัฒนธรรมกับการพัฒนา : มิติของพลังที่สร้างสรรค์. คณะกรรมการวิจัยและพัฒนา : สำนักงานคณะกรรมการวิจัยและพัฒนาแห่งชาติ, 2538.

อาริยา เศวตานว. ผ้าป่าข้าว : บทสะท้อนวิธีคิดของชุมชน. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2542.

จำภา จันทรากาศ. ทุนทางสังคมที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2543.

จำภา จันทรากาศ และคณะ. โครงการศึกษากระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน. ออมทรัพย์บ้านป่าสัก ดำเนินการโดย จำภา เวียงปานป่า จังหวัดเชียงราย. กรุงเทพมหานคร.

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. (สกอ.), 2545.

เอกวิทย์ ณ. ถลาง. “ภูมิปัญญาสีภูมิ : วิถีชีวิตและกระบวนการเรียนรู้ของชาวบ้านไทย”, โครงการกิตติเมธี สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2540.

ภาคผนวก

กรอบแนวทางคำถามประเด็นสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview)

และสนทนากลุ่ม (Focus group discussion)

ชุมชนเข้มแข็ง : กรณีศึกษายานบ้านดอนหมู ต. หามเปี้ย อ. ตระการพีชผล

ส่วนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ

1.1 เพศ/อายุ

1.2 สถานภาพการสมรส

1.3 การศึกษา

1.4 ภูมิลำเนา

1.5 อาชีพหลัก/อาชีพรอง (รายได้ ทั้งปี)

1.6 บทบาทหน้าที่ในองค์กร (มีตำแหน่งอะไร, มีหน้าที่อะไรบ้าง, ดำรงตำแหน่งนานนานหรือยัง, มีแนวคิดอะไรในการพัฒนาองค์กรของตนเอง)

1.7 ได้ประโยชน์อะไรบ้างจากการทำงานกับชุมชน (ตามคนนอก)

1.8 สาเหตุ/แรงจูงใจในการทำงานกับชุมชน (ตามคนนอก)

ส่วนที่ 2 ข้อมูลชุมชน

- ความเป็นมาของชุมชน

- ปีพ.ศ.ที่ตั้งชุมชน
- ตระกูล(คนกลุ่มแรก)แรกที่อพยพมาอยู่มีกี่ครอบครัว / ครอบครัว / แยกมาจากชุมชนใด
- สาเหตุของแยกชุมชนและการอพยพมาตั้งถิ่นฐานคืออะไร
- ทำไมจึงเลือกตั้งชุมชนบริเวณนี้
- ชุมชนตั้งอย่างเป็นทางการเมื่อไร
- ก่อนและหลังการตั้งชุมชนอย่างเป็นทางการมีรูปแบบการปกครองเป็นอย่างไร

- ที่ตั้งและสภาพทางภูมิศาสตร์ของชุมชน(ทั้งในอดีตและปัจจุบัน)

- สถานที่ตั้งของชุมชน ตั้งที่ไหน
- การคมนาคมเป็นอย่างไร
- ลักษณะของดินเป็นอย่างไร

- แหล่งน้ำธรรมชาติมีกี่แห่ง/ ชื่ออะไรบ้าง
- ปริมาณน้ำจากแหล่งน้ำธรรมชาติเพียงพอหรือไม่/จัดการอย่างไร
- ภัยธรรมชาติที่พบมีอะไรบ้าง ส่งผลกระทบต่อชุมชนอย่างไร
- ป่าไม้ (ป่าชุมชน) มีจำนวนพื้นที่
- พื้นที่ป่าสาธารณะ (ดอนปู่ตา) การใช้ประโยชน์
- ลักษณะการตั้งบ้านเรือน
 - แบบเป็นคุ้มหรือไม่ / มีกี่คุ้ม / คุ้มอะไรบ้าง
 - ศูนย์กลางของชุมชนอยู่ที่ไหน
 - มีการวางแผนของบ้านเรือนหรือไม่(ถ้ามี โครงเป็นผู้ริเริ่ม, ลักษณะเป็นอย่างไร)
 - ตระกูลแรกที่มาตั้งชุมชนมีการย้ายหรือไม่ / เพราะอะไร / ย้ายอย่างไร(จาก ตรงไหนไปตรงไหนในชุมชน)
 - ถนนหลัก , ถนนรอง
 - การคมนาคมติดต่อ (เส้นทางจากไหนไปไหน)แต่เดิมไป-มาอย่างไร
- อาณาเขตและขนาดของชุมชน
 - ชุมชนมีอาณาเขตติดต่อกับพื้นที่/ชุมชนใดบ้าง
 - จำนวนพื้นที่ทั้งหมดของชุมชนมีเท่าไร
 - จำนวนครัวเรือนในชุมชนทั้งนี้มีบ้านเลขที่และไม่มีบ้านเลขที่มีจำนวนเท่าไร
- ประชากร (ข้อมูล ณ.เมื่อไหร่/แหล่งข้อมูล)
 - จำนวนประชากรมีเท่าไร / ชายหญิงจำนวนเท่าไร / คนวัยไหนมีมากที่สุด
 - มีการอพยพเข้ามานะครึ่งหรือไม่ / ปริมาณมากน้อยขนาดไหน / ผู้อพยพส่วนใหญ่ อยู่ในวัยไหน/ ส่วนใหญ่ไปทำอะไร
 - ลักษณะการอพยพ (ชาวรัชดา/ชาวต่างด้าว)
 - หลังจากการอพยพกลับมาบัญช่องอยู่ที่เดิมหรือไม่ เพราะเหตุใดจึงกลับมา
- อาชีพและฐานะทางเศรษฐกิจ
 - อาชีพหลักและรองของชุมชนคืออะไร
 - รายได้หลักคืออะไร
 - ครอบครัวที่มีฐานะดีและฐานะยากจนมีจำนวนเท่าไร(เกณฑ์ชี้วัดคืออะไร)
 - คนฐานะดีและคนยากจนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพอะไร(เกณฑ์ชี้วัดคืออะไร/ คุณภาพอะไร)
 - เครื่องใช้ไฟฟ้าที่ใช้กันมาก (โดยเฉพาะเครื่องซักผ้า โอมวีดีโอ)

- ร้านค้า (จำนวน/ตั้งเมือง)
- สาธารณสมบัติและสาธารณสถาน
 - สาธารณสถานที่สำคัญในชุมชนมีอะไรบ้าง(วัด/โรงเรียน/ศาลากลางบ้าน/ศูนย์เด็กเล็ก)
 - นำมาใช้ประโยชน์อะไรบ้าง
 - ผู้ที่ใช้ประโยชน์ส่วนใหญ่มีใครบ้าง
 - ความเป็นมา (ผู้สนับสนุน/งบประมาณ/วิธีการ)
- สาธารณูปโภคและสาธารณูปการ
 - มีไฟฟ้า นำ้ำประปา ปีใหม่ / ครบทุกครัวเรือนหรือไม่
 - มีน้ำบาดาลหรือไม่ / จำนวนเท่าไร/ที่ไหนบ้าง
 - ป้อน้ำสาธารณูปโภคกี่บ่อ/ที่ไหนบ้าง
 - ป้อน้ำส่วนตัวกี่บ่อ
 - มีการติดต่อสื่อสารกับคนภายนอกอย่างไร
 - สภาพการติดต่อสื่อสารกับชุมชนละดวกหรือไม่/อย่างไร
 - รถโดยสาร (จำนวน/เที่ยว)
 - โทรศัพท์สาธารณะ /มือถือ
- การศึกษา วัฒนธรรม ศาสนา ความเชื่อ
 - ชาวบ้านส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับใด
 - จบแล้วเรียนต่ออะไร , ถ้าไม่เรียนทำอะไร,ที่ไหน
 - นักเรียนจบแล้วไปเรียนต่อที่ไหน
 - มี魔法师和ชุมชน(ชีต 12 และ魔法师和ชุมชนที่ไม่ใช่ชีต 12)
 - ความเชื่อดั้งเดิมและพิธีกรรมเป็นอย่างไร
 - การเข้าร่วมใน魔法师和ชุมชน ใครเข้าร่วมบ้าง จำนวนมากน้อยขนาดไหน
 - ชุมชนให้ความสำคัญกับวัฒนธรรม魔法师和ในเรื่องอะไรมากที่สุด
 - เมื่อมีงานบุญของชุมชน ผู้เข้าร่วมที่เป็นคนนอกชุมชนมีใครเข้าร่วมบ้าง

ส่วนที่ 3 กระบวนการสร้างชุมชนเข้มแข็ง

3.1 การมีส่วนร่วมในกลุ่มกิจกรรม

3.1.1. การเริ่มต้นของกิจกรรม

- เกิดขึ้นมาได้อย่างไร
- ใครเป็นผู้เริ่มให้เกิดกิจกรรม (คนในชุมชน, ถนนอุบลฯ)
- ทุนในการดำเนินการ (แหล่งที่มาของทุน)
- ผู้เข้าร่วมก่อตั้งมีประมาณมากน้อยขนาดไหน ทั้งจำนวนคนและปัจจัย
- เป้าหมาย วัตถุประสงค์ในการก่อตั้ง (เป้าหมายมาจากไหน คิดเอง/คนอื่น)

3.1.2. การบริหารองค์กร

- กฎระเบียบ วิธีการดำเนินงานที่ใช้ในการบริหาร มีอะไรบ้าง
- ผู้กำหนดเครื่องมือที่ใช้ในการบริหารคือใคร
- โครงสร้างการบริหาร (ตำแหน่งหน้าที่ความรับผิดชอบ)
- มีปัญหาและอุปสรรคในการบริหารหรือไม่ อะไรบ้าง มีวิธีแก้ไขปัญหาอย่างไร
- มีการรายงานผลการทำงานใหม่ มีอะไรบ้าง
- สามารถทราบการบริหารงานของกรรมการหรือไม่

3.1.3. วิธีการเข้าร่วม

- การมีส่วนร่วมในการบริหารของสมาชิกมีรูปแบบใดบ้าง
- จุดเด่นที่สำคัญในการเข้าร่วมกิจกรรม
- สาเหตุของการเข้าร่วมกิจกรรม (แรงจูงใจ, ความคาดหวัง)
- การตัดสินใจเข้าร่วมกิจกรรมกับกลุ่ม (ตัดสินใจเอง, มีผู้ชักชวน, คอยสั่งเกตจากสมาชิกก่อน)
- บทบาทหน้าที่ในกลุ่ม ในฐานะสมาชิก(การร่วมประชุม, ถือหุ้น, ออกความคิดเห็น, ลงคะแนนเสียง, การรับฟังความคิดเห็น, รับผลประโยชน์)
- ความต่อเนื่องของการเข้าร่วมกิจกรรม,(การเข้าร่วมกิจกรรมอื่นๆ นอกเหนือจากเจ้าหน้าที่ของสมาชิก)
- การกำหนดแผนงาน/กิจกรรม ใครเป็นคนกำหนด

3.1.4.ผลที่ได้รับจากการเข้าร่วมกิจกรรม

- มีความคิดเห็นต่อการเข้าร่วมกิจกรรมของสมาชิกกลุ่มกิจกรรมต่างๆ อย่างไร
- ความพอใจในการเข้าร่วมกิจกรรมหรือไม่/ระดับไหน
- สิ่งที่ได้จากการเข้าร่วมกิจกรรม
- สิ่งที่ทำส่งผลต่อชุมชนส่วนรวมหรือไม่อย่างไร
- มีความคิดที่หลากหลายเข้าร่วมหรือไม่ เพราะอะไร (ไม่เข้า เพราะอะไร)(กรณีไม่ใช่สมาชิก)

3.1.5.การส่งเสริมสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก

- มีหน่วยงานไหนบ้างที่ให้การส่งเสริมสนับสนุน
- วิธีการเข้ามาส่งเสริมสนับสนุน
- รูปแบบการเข้ามาส่งเสริมสนับสนุนเป็นอย่างไร/ใครเป็นผู้กำหนดกิจกรรมต่างๆ /มีปัญหาหรือไม่ / ปัญหารือไม่ / ปัญหารือไม่ / ใช้วิธีการจัดการกับปัญหานั้นอย่างไร
- ก่อนที่จะมีการส่งเสริมสนับสนุนหน่วยงานกับคนในชุมชนมีความสัมพันธ์กันอย่างไร
- สาเหตุของการเข้ามาส่งเสริมสนับสนุนคืออะไร
- การให้ความร่วมมือของคนในชุมชนเป็นอย่างไร(ดี/ไม่ดี, สนใจ/ไม่สนใจ)
- ชุมชนคิดอย่างไรกับการส่งเสริมสนับสนุน
- ชุมชนให้การยอมรับการเข้ามา มีส่วนร่วมอย่างไร / ใช้เวลามานเท่าใด
- มีใครบ้างในหมู่บ้านที่เข้ามา มีส่วนร่วมและแต่ละส่วนมีบทบาทอย่างไร
- ปัจจัยที่ทำให้ได้รับการส่งเสริมสนับสนุน(บุคลากร, งบประมาณ, เวลา, สถานการณ์ปัญหาที่เผชิญหน้า สมกับสถานที่และวิถีชีวิตชุมชน)
- ชุมชนได้อะไรจากการส่งเสริมสนับสนุน (พอใจ/ไม่พอใจ) เพราะอะไร
- หน่วยงานได้อะไรจากการส่งเสริมสนับสนุน(พอใจ/ไม่พอใจ) เพราะอะไร

3.2. ความสำเร็จ/ตัวชี้วัดของกิจกรรม

3.2.1. ทุน/บุคคล

- ทุนตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงปัจจุบัน(จำนวน/แหล่งที่มา/วิธีการได้มา/วิธีการบริหารจัดการ)
- จำนวนสมาชิกตอนเริ่มต้น/ปัจจุบัน การเพิ่มขึ้น-ลดลงของสมาชิก
- ลักษณะของสมาชิก(คนเก่า/คนใหม่)

3.2.2. ความสำเร็จของกิจกรรม : เป็นอย่างไร มีความต่อเนื่องหรือไม่

- ความสำเร็จของกิจกรรม(เงินทุน , จำนวนสมาชิก , ผู้สนับสนุน / ส่งเสริม , ผลตอบแทนของสมาชิก , ปั้นผล)
- ขยายกิจการ(เพิ่มทุน/หุ้น, สร้างเครือข่าย, ขยายพัฒนาฐานแบบกิจกรรม)
- การจัดการปัญหาในภาวะวิกฤตหรือในเหตุการณ์ที่คาดไม่ถึง

3.2.3. ปริมาณและคุณภาพของทุนและวัสดุอุปกรณ์

- (ปริมาณ) - การเพิ่มขึ้นของทุนดำเนินการที่เพิ่มขึ้น
(คุณภาพ) - การบริหารการจัดการเรื่องทุนที่เพิ่มขึ้น

3.2.4. เครื่อข่าย

- จำนวนเครือข่ายที่เพิ่มขึ้น
- ความสามารถในการจัดการเครือข่าย (ความร่วมมือ)
- การประสานงานและเจรจาต่อรองกับองค์กรอื่นๆ(ภายใน/ภายนอกชุมชน)
- การต่อยอดกิจกรรมต่างๆให้เชื่อมโยง

3.2.5. การยอมรับจากภายนอก

- รางวัลที่ได้รับมีอะไรบ้าง
- การได้รับการสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง
- ชุมชนต้นแบบที่เป็นแหล่งเรียนรู้และศึกษาดูงาน (จำนวนคน/ครั้ง/หน่วยงาน ที่มาขอศึกษาดูงาน)

ส่วนที่ 4 ปัจจัยที่ส่งผลต่อกระบวนการสร้างความเข้มแข็ง

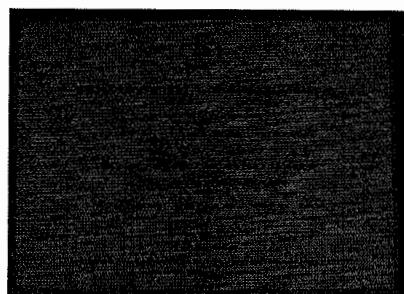
- ปัจจัยภายในที่มีผลต่อการดำเนินกิจกรรม(ประเพณีวัฒนธรรม,ระบบเครือญาติ,บทบาทหน้าที่,การเสียสละ,การแก้ไขปัญหา,การมีส่วนร่วม,ความสัมพันธ์ส่วนตัว)
- ปัจจัยภายนอก(นโยบายภาครัฐ,สถานการณ์และสภาวะแวดล้อมอื่นเช่น การเมืองทั้งระดับชาติ/ระดับท้องถิ่น,เศรษฐกิจ,)

ส่วนที่ 5 ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินกิจกรรม/ข้อเสนอแนะ

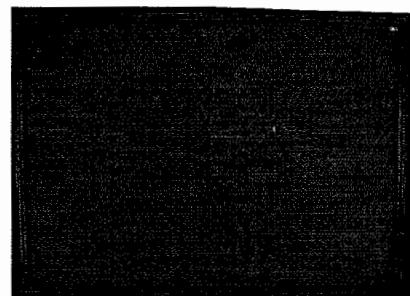
ตัวอย่างร่างวัลที่บ้านดอนหมูได้รับ

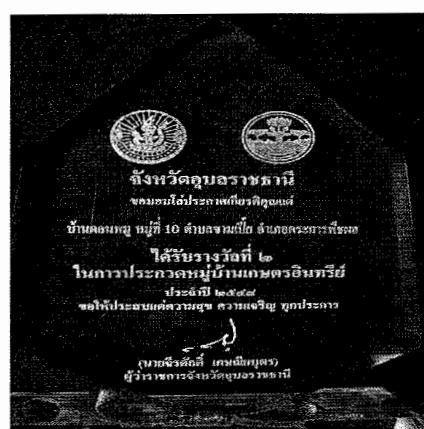
ภาพที่ 1 ร่างวัลธงพระราชทานพิทักษ์ป่าเพื่อรักษาชีวิตจากสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ

ภาพที่ 2 ร่างวัลจากการเป็นองค์กรชุมชนที่มีการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างดี
เบี่ยงจากกระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม

ภาพที่ 3 รางวัลจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรที่ได้สนับสนุนโครงการพัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิตเกษตรกรในโครงการพักชำระหนี้

ภาพที่ 4 รางวัลการประกวดหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง จากผู้ว่าราชการจังหวัดอุบลราชธานี

ภาพที่ 5 รางวัลหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงดีเด่นเฉลิมพระเกียรตินีองในโอกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเจริญพระชนมายุครบ 80 พรรษา

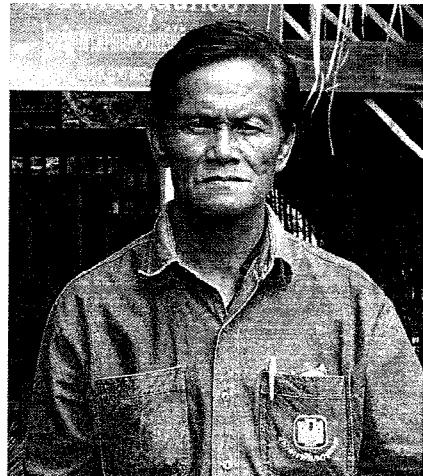
รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์

ลำดับที่	ชื่อ – สกุล	อายุ	สถานะ / ตำแหน่ง/กลุ่มกิจกรรม
1	นายจันทร์เดง โกรัตน์	65	สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล/ที่ปรึกษากลุ่ม ธนาการข้าว/ประธานกลุ่มป้าชุมชน/ประธานกลุ่ม ออมทรัพย์/ประธานกลุ่มโรงสีชุมชน
2	นายบุญมา แกะมา	50	ผู้ใหญ่บ้านค่อนหมู่/ประธานกลุ่มธนาคารข้าว/รอง ประธานกลุ่มออมทรัพย์/รองประธานโรงเรียน ชوانาเกย์ตรอินทรีย์/รองประธานโรงสีชุมชน/รอง ประธานกลุ่มป้าชุมชน
3	นายประษัต วิلامาศ	47	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน/รองประธานกลุ่มธนาคารข้าว/ รองประธานกลุ่มป้าชุมชน/รองประธานโรงเรียน ชوانาเกย์ตรอินทรีย์/รองประธานโรงสีชุมชน
4	นายทวีสิทธิ์ ห่อศรี	51	กรรมการกลุ่มธนาคารข้าว/กรรมการโรงสีชุมชน
5	นายเสาร์ สำราญสุข	51	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน/ กรรมการโรงเรียนชوانาเกย์ตร อินทรีย์/กรรมการโรงสีชุมชน
6	นางคอกจันทร์ จาเรียมูล	49	สมาชิกกลุ่มธนาคารข้าว
7	นางอาช ภูมามอบ	45	สมาชิกกลุ่มธนาคารข้าว
8	นางกัลยา ป่าทอง	30	สมาชิกกลุ่มธนาคารข้าว
9	นายธีระชาติ ปลาทอง	45	ประธานกลุ่มโรงเรียนชوانาเกย์ตรอินทรีย์/ เลขานุการกลุ่มป้าชุมชน/เหรัญญิกโรงสีชุมชน
10	นายบรรยง จิตรงรกุล	45	เลขานุการกลุ่มโรงเรียนชوانาเกย์ตรอินทรีย์/ เลขานุการโรงสีชุมชน
11	นางบานเย็น จันทรักษ์	35	สมาชิกกลุ่มโรงเรียนชوانาเกย์ตรอินทรีย์
12	นางพรผลี ขันศรี	40	สมาชิกกลุ่มโรงเรียนชوانาเกย์ตรอินทรีย์
13	นางฉวีวรรณ ก้อนคำ	59	สมาชิกกลุ่มโรงเรียนชوانาเกย์ตรอินทรีย์

ลำดับที่	ชื่อ – สกุล	อายุ	สถานะ / ตำแหน่ง/กลุ่มกิจกรรม
14	นายคำจันทร์ คุ้นเคย	36	สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล/กรรมการโรงเรียนชوانาเกยตระอินทรี/กรรมการโรงสีชุมชน
15	นายบุญธรรม ละม่อน	55	กรรมการกลุ่มป่าชุมชน
16	นายแปลง ชิณศรี	54	กรรมการกลุ่มป่าชุมชน/กรรมการโรงเรียนชوانาเกยตระอินทรี/กรรมการโรงสีชุมชน
17	นายคำภู การอุณ	53	สมาชิกกลุ่มป่าชุมชน/กรรมการชนาคราช้า
18	นายทองพุด บึงไสย	48	สมาชิกกลุ่มป่าชุมชน/กรรมการกลุ่มป่าชุมชน
19	นายเคนสา พิมภัสส์	51	สมาชิกกลุ่มป่าชุมชน/กรรมการโรงเรียนชوانาเกยตระอินทรี
20	นายสุเทพ แกะมา	53	สมาชิกกลุ่มป่าชุมชน
21	นางดวง แกะมา	53	กรรมการกลุ่มโรงสีชุมชน
22	นายบุญญา ปองໄว	60	กรรมการกลุ่มโรงสีชุมชน
23	นายสมัย คาดพา	38	กรรมการกลุ่มโรงสีชุมชน
24	นางวิไลวรรณ มาทฤทธิ์	42	กรรมการกลุ่มโรงสีชุมชน
25	นางชำนาญ ทีอุทิศ	48	สมาชิกกลุ่มโรงสีชุมชน
26	นางฉวี จันทเนตร	40	สมาชิกกลุ่มโรงสีชุมชน
27	นางทองพิพัฒ์ เสริฐโภน	56	เลขานุการกลุ่มօอมทรัพย์
28	นางผึ้ง วิตามาศ	44	กรรมการกลุ่มօอมทรัพย์
29	นางอุทิศ จันทร์แรม	37	กรรมการกลุ่มօอมทรัพย์
30	นางสาวหนุกการ วงศ์พรหมนา	30	สมาชิกกลุ่มօอมทรัพย์
31	นางปราณี ประทุมชาติ	34	สมาชิกกลุ่มօอมทรัพย์
32	นางสมจิตรา มิงขวัญ	30	สมาชิกกลุ่มօอมทรัพย์
33	นายกิจ คาดพา	46	ชาวบ้านคอนหมู

ลำดับที่	ชื่อ – สกุล	อายุ	สถานะ / ตำแหน่ง/กลุ่มกิจกรรม
34	นายนิคม วงศ์พรหมา	47	ชาวบ้านดอนหมู
35	นางทองครี สายเนตร	49	ชาวบ้านดอนหมู
36	นายพล ทองกลม	56	ผู้จัดการธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ การเกษตร (ช.ก.ส.) สาขาระการพืชผล
37	นายจำนวน ทีอุทธิศ	61	นายกองค์การบริหารส่วนตำบลbam เปี้ย
38	นายสุรัตน์ นามสมบูรณ์	49	เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรประจำตำบลbam เปี้ย
39	นายคงฤทธิ์ บุญทน	49	เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน ตำบลbam เปี้ย
40	นายวิญญาลัย มุระซียะ	38	เจ้าหน้าที่สำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ 9

ประวัติผู้นำคนสำคัญ

นายจันทร์แดง โคครัตน์
ผู้นำในการพัฒนาดอนหมูสู่ชุมชนเข้มแข็ง

ประวัติส่วนตัว

เกิด วันที่ 3 พฤษภาคม พ.ศ. 2483 สถานที่เกิด บ้านดอนหมู ตำบลขาเมียง อำเภอตระการพีชผล จังหวัดอุบลราชธานี อาชีพหลักคือการทำนา เรียนจบการศึกษา มัธยมศึกษา ปีที่ 3 จากศูนย์การศึกษาก่อโรงเรียน สมรสกับ นางนุญศรี โคครัตน์ มีบุตร 7 คน ชาย 4 คน หญิง 3 คน

ประวัติการทำงาน

เป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน พ.ศ. 2520-2525 ในสมัยที่นายป่า แกะมา เป็นผู้ใหญ่บ้าน เป็นหุดเริ่มต้นในการทำงานเพื่อส่วนรวม โดยอุทิศตนให้กับการช่วยเหลือชาวบ้านเดียงไห่กับผู้ใหญ่บ้าน และได้รับเลือกให้เป็นผู้ใหญ่บ้านดอนหมูใน พ.ศ. 2525 เป็นต้นมา จนถึง พ.ศ. 2540 ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งประธานสภากองค์การบริหารส่วนตำบลขาเมียง สมัยที่ 1 ในขณะที่ยังดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านดอนหมู ทำให้มีความสนใจในการเมืองท้องถิ่น จึงลาออกจาก การเป็นผู้ใหญ่บ้าน และลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกกองค์การบริหารส่วนตำบล ใน พ.ศ. 2544 และได้รับการเลือกตั้งให้ดำรงตำแหน่งประธานสภากองค์การบริหารส่วนตำบลขาเมียง สมัยที่ 2 ใน พ.ศ. 2544 ปัจจุบันดำรงตำแหน่งสมาชิกสภากองค์การบริหารส่วนตำบล

สำหรับกลุ่มกิจกรรมในชุมชนมีหน้าที่รับผิดชอบเป็นประธานกลุ่มป้าชุมชน ประธาน กกลุ่มออมทรัพย์ ประธานกลุ่มโรงสีชุมชน ที่ปรึกษากลุ่มนราการข้าว ที่ปรึกษากลุ่มโรงเรียนชาวนา เกษตรอินทรีย์

จุดเปลี่ยนในการทำงานพัฒนา

ในช่วงที่เป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านได้มีโอกาสสรับรู้สภาพปัญหาต่าง ๆ ของบ้านค่อนหนู เช่น ความอดอยากยากจน จนไม่มีข้าวบริโภคของชาวบ้าน เนื่องจากการทำงานต้องพึ่งธรรมชาติ ปัญหาสุขภาพอนามัย ปัญหาสภาพป่าไม้ถูกทำลายลง ไปจากการทำมาหากินของชาวบ้าน โดยการตัดไม้ประดุจป่าฯ ตัดไม้เผาถ่าน แปร่งทางบีดครองเป็นกรรมสิทธิ์ส่วนตัวเพื่อปลูกพืชเศรษฐกิจ ดังคำกล่าวที่ว่า "...ป้อมา ป่าแตก..." และถูกรุกคืบจากการสัมปทานปลูกไม้ยูคาลิปตัสโดย ออป. (องค์กรส่งเสริมอุตสาหกรรมป่าไม้) เมื่อได้รับตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านจึงได้เริ่มปรึกษาหารือกับชาวบ้าน เพื่อที่จะหาทางแก้ไขปัญหาและมีโอกาสสัมผัสถักของค์กรภายนอก(สถาบันวิจัยโภชนาการมหาวิทยาลัยหิดล โดยนางสุวรรณี พรหมจันทร์ ที่เข้ามาจุดประกายการเริ่มต้นของการแก้ไขปัญหาด้วยการพึ่งตนเอง เคยเข้าร่วมเคลื่อนไหวกับเครือข่ายป่าชุมชนภาคอีสาน “เคยไปประท้วงที่หน้าทำเนียบอยู่หลายครั้ง ทำให้รู้เท่าทันสถานการณ์ จนต้องพากษาระบบบ้านต่อสู้ยังยั่งการแย่งชิงพื้นที่ปลูกป่ายูคาลิปตัสเพื่อรักษาไว้เป็นสมบัติไว้ให้รุ่นลูกรุ่นหลานต่อไป จนเราได้ชัยชนะ รัฐบาลสั่งยกเลิกการสัมปทาน” จึงถือว่าเป็นจุดเปลี่ยนในการพัฒนาเพื่อการพึ่งพาตนเองของชุมชนบ้านค่อนหนู

คนที่เป็นผู้นำต้องทำตัวเองก่อน

ในการพัฒนาหมู่บ้านเพื่อการเปลี่ยนแปลงไปสู่สิ่งที่ดีกว่าเก่าทำให้การทำงานต้องฝ่าฟันอุปสรรคนานาประการ แม้กระทั่งการเลี้ยงสัตว์ทรัพย์สมบัติของตนเองและวงศ์ตระกูล และทรัพย์สินของชาวบ้านเพื่อให้เกิดความร่วมมือ ดังนั้นการที่จะให้มีถนนทางสะดวกซึ่งต้องตัดถนนใหม่ซึ่งเดตแนวถนนตรงกับที่ดินและทรัพย์สิน ตนจึงเป็นผู้ดำเนินการก่อน “ผมเสียสละก่อไฟก่อให้ลุก” ไป 13 กอ เพื่อตัดถนน จนญาติพี่น้องต่อว่า “เออ” และในการดูแลรักษาป่าเพื่อให้ป่ามีความสมบูรณ์ กลับคืนมา “ผมได้บริจากที่ดินที่พ่อตาแบ่งให้อยู่บวิเวรอบ ๆ ป่า บริจากให้กับป่าชุมชนจำนวน 16 ไร่ พร้อมขอร้องกับคนอื่นร่วมกันบริจากทำให้ป่ามีจำนวนมากขึ้น”

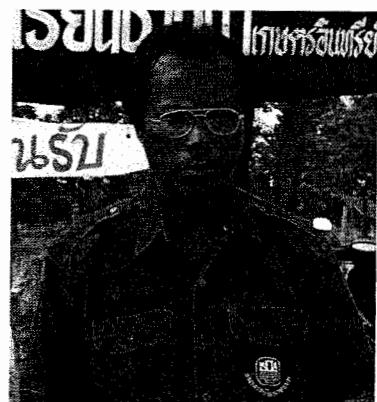
การทำงานไม่เคยตัดสินใจด้วยตัวเอง

ในการทำงานจะต้องมีการประชุมปรึกษาหารือกันก่อนทุกครั้ง และการทำงานจะต้องมีคณะกรรมการ มีการถ่ายทอดให้คนรุ่นใหม่เข้ามาร่วมเป็นกรรมการ และให้ทำหน้าที่ร่วมไปกับคน

รุ่นก่อน ยกย่อง ชมเชย และคอย้ำให้คนรุ่นใหม่คิดอยู่เสมอว่าตนได้มอบมรดกทางความคิดไว้ให้ทำให้เป็นการสร้างทายาท สร้างบุคลากรที่จะรับช่วงต่อไป

วัด บ้าน โรงเรียน

ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของคนหลายส่วน วัด บ้าน โรงเรียน จะให้มีความร่วมมืออยู่เสมอ กิจกรรมที่เกิดขึ้นในชุมชนจะมีการร่วมกันทุกอย่าง แม้แต่การบริจากเพื่อทำบุญต่าง ๆ จะไม่เคยไปขอรับบริจากตามบ้านเรือน ใช้วิธีประชาสัมพันธ์หรือกระจายข่าวก็จะได้รับความร่วมมือโดยตลอด

นายบุญมา แกะมา
ผู้เสียสละเพื่อการปรับเปลี่ยนสู่สิ่งใหม่

ประวัติส่วนตัว

เกิดวันที่ 1 เมษายน พ.ศ.2500 อายุปีปัจจุบัน 49 ปี อยู่บ้านเลขที่ 58 หมู่ 10 ตำบลตามานเปี้ย อําเภอตระการพืชผล จังหวัดอุบลราชธานี อาชีพหลักที่ทำนาเรียนหนังสือจบชั้นประถมปีที่ 4 ที่โรงเรียนดอนหมูวิทยา และทำการนวดแผนไทยเพื่อเรียนต่อจนจบนักธรรมตรี จากนั้นสึกออกมาไปเรียนสายอาชีพแผนกช่างเย็บผ้า และไปทำงานช่างเย็บผ้าที่กรุงเทพ เมื่ออายุครบบวชเพื่อทดแทนคุณบิดามารดาจึงกลับมานบวชและสมรสกับนางบุศสี แกะมา เมื่อ พ.ศ. 2521 มีบุตร 3 คน หญิง 2 คน ชาย 1 คน

การทำงานเพื่oS่วนรวม

เป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน พ.ศ. 2525 – 2545 และได้รับให้เป็นผู้ใหญ่บ้านในพ.ศ.2545 – 2550 ในขณะเดียวกันก็มีส่วนช่วยเหลือและเป็นคณะกรรมการกลุ่มกิจกรรมต่างๆ เช่น ประธานกองทุนหมู่บ้าน รองประธานกลุ่momทรอปี้ ประธานกลุ่มนาการเข้าว รองประธานกลุ่มป้าชุมชน รองประธานโรงเรียนชานาเกย์ตรินทรี รองประธานโรงศิชุนชน ผู้จัดการสถาบันการเงินชุมชน

จุดเริ่มต้นของการปรับเปลี่ยน

เป็นลูกค้า รถส. เมื่อ พ.ศ. 2525 และได้ทำการกู้ยืมเงินมาทำการเกษตร เพื่อซื้อปุ๋ยเคมี ยาฆ่าแมลงและค้าขายงานในบางปีผลผลิตได้รับความเสียหายจากภาวะฝนแล้งไม่ได้ขายผลผลิต และปัญหาภัยแล้งเศรษฐกิจทำให้ไม่มีรายได้เสริมเกิดมีหนี้สินพอกพูนขึ้นเรื่อยๆ จึงตัดสินใจเข้าร่วมโครงการพักชำระหนี้ ในพ.ศ. 2545 ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกร โดยเข้าฝึกอบรมหลักสูตรสัธธรรมชีวิตที่ชุมชนราชธานีอโศก รุ่นที่ 16 ทำให้ได้เรียนรู้ถึงการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตและ

วิธีคิดการดำเนินชีวิตภายในให้สุขศึกษาสตรีเศรษฐกิจพอเพียงควบคู่กับการพัฒนาจิตใจด้วยการลด ละ เลิก อบายมุข โดยปกติจะเป็นคนที่เพียบพร้อมไปด้วยอบายมุขทุกประการ ห่วย การพนัน เหล้า บุหรี่ แต่ ในฐานะที่เป็นแก่นนำของชุมชนจึงตัดสินใจเลิกอบายมุขต่างๆ โดยเด็ดขาดพร้อมแก่นนำอีกหลาย ๆ คนเพื่อเป็นตัวอย่าง เริ่มจัดทำบัญชีครัวเรือน และได้นำสิ่งที่ได้ฝึกอบรมและเรียนรู้นำมาฝึกปฏิบัติ กันอย่างจริงจังทั้งการลด ละ เลิก อบายมุข ลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือน โดยทำน้ำยาเอนกประสงค์ ลด ต้นทุนการผลิต โดยทำปุ๋ยหมักและนำหมักชีวภาพ

การเสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวม

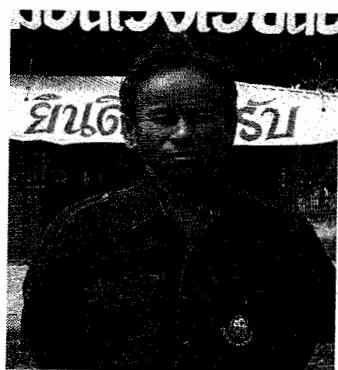
บริจากที่คิดประมาณ 1 งานเพื่อตั้ง立场ข้าว เพื่อดำเนินกิจกรรมกลุ่มธนาคารข้าว เสียสละ พื้นที่นาของตนเองอีก ประมาณ 2 ไร่ เพื่อเป็นแปลงนาสาธิตของโรงเรียนชาวนาเกษตรอินทรีย์โดย ทดลองทำงานอินทรีย์ และเพิ่มพื้นที่ทำการผลิตในปีต่อ ๆ มา

เสียสละพื้นที่นาประมาณ 1 ไร่เพื่อจัดตั้งโรงสีชุมชนสืบเนื่องจากการขายผลผลิตข้าวอินทรีย์ ของสมาชิกที่นำໄป้ขายให้กับผู้ค้าในราคากลางๆ กับชาวนาทั่วไปที่ทำงานด้วยปุ๋ยเคมีซึ่งมีกระบวนการ ดูแลและคุณภาพที่ต่างกันและสมาชิกไม่สามารถกำหนดราคาได้เอง ทำให้สมาชิกลงทุนรวมหุ้นกัน จัดตั้งโรงสีชุมชน เพื่อรับซื้อข้าวเปลือกจากสมาชิกนำໄป้แปรรูปขายเป็นข้าวสารเป็นการเพิ่มมูลค่า ของผลผลิต วัสดุที่เหลือจากการสี นำไปเลี้ยงสุกรในนามกลุ่มวิสาหกิจหมูหลุ่ม

เสียสละเสียบ้านเดิมและพื้นที่นาประมาณ 2 ไร่ เพื่อจัดทำศูนย์การเรียนรู้ชุมชนต้นแบบ เศรษฐกิจพอเพียง เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้และรวมกิจกรรมการพัฒนาต่างๆ ในการพัฒนาองค์ความรู้ โคลนการสนับสนุนจาก น.ก.ส. สาขาวรรการพืชผล และสำนักงานป่าไม้เขต 9 จังหวัดอุบลราชธานี

หลักคิดในการทำงาน

ในฐานะที่เป็นผู้นำของชุมชนจึงต้องสร้างภาวะผู้นำทั้งอำนาจและบารมี ดังนี้ต้องพดุงไว้ ซึ่งความยุติธรรมและความเท่าเทียมกันในสังคม เสียสละเวลา และความสุขส่วนตัวเพื่อประโยชน์ส่วนรวมซึ่งก็ได้รับการสนับสนุนจากคนในครอบครัวและเป็นแรงผลักให้เกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ หลังจากนี้ ทำให้ชีวิตครอบครัวมีความสุข ไม่เดือดร้อน การทำงานเพื่อส่วนรวมจะ ประสบความสำเร็จต้องได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่าย ร่วมกัน ร่วมสุข ร่วมรับผลประโยชน์ร่วมกัน

ธีระชาติ ปลาทอง

ผู้ใช้ชีวิตอย่างพอเพียงเพื่อการพึ่งตนเอง

ประวัติส่วนตัว

เกิดวันที่ 28 ธันวาคม พ.ศ. 2505 ที่บ้านดอนหมู ต. ขามเปี้ย อ. ตระการพืชผล จ. อุบลราชธานี เป็นบุตรคนโตในจำนวนพี่น้องทั้งหมด 7 คน เรียนหนังสือจบชั้นประถมปีที่ 4 ที่โรงเรียนวัดบ้านดอนหมู ต. ขามเปี้ย อ. ตระการพืชผล จ. อุบลราชธานี และนิเวศน์เรียนต่อจนอายุ 14 ปี จึงลาสิกขาเริ่มออกหางานทำโดยไปทำงานก่อสร้างและรับจ้างทั่วไปที่ จ. ปราจีนบุรี จ. ชุมพร ทำอยู่นานหลายปีจึงกลับมาบ้านเพื่อทำการบวช และเมื่อสึกออกมาได้แต่งงานกับนางสาวปี ปลาทอง มีด้วยกันบุตร 2 คน

การมีส่วนร่วมทางสังคม

พ.ศ. 2533 ได้รับการฝึกอบรมอาสาสมัครปศุสัตว์ประจำตำบล และได้รับตำแหน่งแพทย์ประจำตำบลตามเปี้ยใน พ.ศ. 2540 เริ่มเข้าไปมีบทบาทในการทำงานชุมชนมากขึ้น ในตำแหน่งคณะกรรมการหมู่บ้าน օสม. กรรมการศึกษาสถานศึกษา กรรมการกลุ่มกิจกรรมต่าง ๆ เช่น ประธานกลุ่มโรงเรียนชาวนาเกษตรอินทรีย์ เลขานุการกลุ่มป่าชุมชน เหรัญญิกโรงศีชุมชน เป็นสมาชิกองค์กรบริหารส่วนตำบลใน พ.ศ. 2540 ในช่วงที่ทำงานให้กับชุมชนได้มีโอกาสได้ไปศึกษาดูงานหลายอย่างหลายพื้น โดยเฉพาะการทำเกษตรผสมผสาน

กระบวนการพึ่งตนเอง

ความรู้สึกชอบเป็นพิเศษในเรื่องเกษตรผสมผสานที่ได้รับการศึกษาเรียนรู้มาประกอบกับความต้องการความมั่นคงชีวิตของเกษตรกรนี้ทำให้คิดอยู่ตลอดเวลาว่าจะต้องปฏิบัติให้ได้ทำลายอย่างหลาย ๆ กิจกรรมแบบผสมผสานกันไป จะทำให้เรามีงานทำอยู่ตลอดไปอย่างต่อเนื่อง มีรายได้

อย่างต่อเนื่อง เริ่มโครงการในพื้นที่ 3 ไร่จากทั้งหมด 8 ไร่ ด้วยการขุดบ่อ 1 บ่อ ลงมือขุดคันดินรอบบ่อให้เป็นคูเพื่อทำการปลูกต้นไม้หลายอย่าง เช่น มะพร้าว มะกอกน้ำ ฝรั่ง กล้วย อ้อย มะม่วงพันธุ์ดี มะนาว ส้ม โอ มะกรูด ฯลฯ ตระไคร้ และพืชผักสวนครัวทุกชนิด และได้ทำการขุดร่องน้ำขนาดเล็กจำนวน 3 – 4 ร่อง มีหน่วยงานจากทางราชการได้ขุดบ่อให้ฟรีอีก 1 บ่อใน พ.ศ. 2540

พ.ศ. 2545 ได้มีโอกาสเข้าร่วมโครงการพักชำระบนี้ ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกร โดยเข้าฝึกอบรมหลักสูตรสังคมชีวิตที่ชุมชนราชธานีอโศก รุ่นที่ 16 ทำให้ได้เรียนรู้ถึงการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตและวิธีคิดการดำรงชีวิตภายในตัว ได้มีการนำมาฝึกปฏิบัติกันอย่างจริงจังทั้งการลดค่าใช้จ่าย ลดต้นทุนการผลิตและการลด ละ เลิก อนามัย หลังจากการฝึกอบรม ได้มีการนำมาฝึกปฏิบัติกันอย่างชุนชนจึงตัดสินใจเลิกอนามัยต่าง ๆ โดยเด็ดขาดพร้อมแกนนำอีกหลายคน ๆ คนเพื่อเป็นตัวอย่าง และร่วมกระบวนการเรียนรู้เพื่อการพึ่งตนเองกับสมาชิกอีก 45 คน ในรูปแบบโรงเรียนชานาภัยตรอินทรีย์ ทดลองทำนาอินทรีย์คนละ 2 – 5 ไร่ในปีแรก และเพิ่มพื้นที่การผลิตอย่างเต็มที่ในปีต่อ ๆ มา เพราะมีความมั่นใจในการทำนาเกษตรอินทรีย์ว่าเป็นทางเลือกและทางรอดของเกษตรกรไทยในขณะนี้ ได้รับตำแหน่งประธานโรงเรียนชานาภัยตรอินทรีย์

ชีวิตปัจจุบัน

อยู่รูปแบบเพียงตามอัตภาพของครอบครัวพ่อ แม่ กับอีกลูก 2 คน ที่เป็นความภาคภูมิใจอย่างหนึ่ง ผลผลิตที่เกิดในแปลงไว่นำเสนอสมเกิดการเก็บกู้ลักษณะ คุณ สัตว์เลี้ยง พืชชนิดต่าง ๆ เกิดความสมบูรณ์ในชีวิตความเป็นอยู่ มีรายได้อよดคลอเวลาโดยไม่ต้องคืนรถ มีอาหารรับประทานอย่างไม่ขาดแคลน มีเหลือเพื่อแผ่แบ่งปันให้ผู้อื่นอยู่เสมอ ชีวิตความเป็นอยู่อย่างพอเพียง เพราะได้ปฏิบัติตามแนวทางพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ขอเพียงแต่เราเข้าใจและแบลกความหมายให้ได้ เราจะจะอยู่อย่างมีความสุขได้ ไม่เดือดร้อน